

## Universitätsbibliothek Paderborn

### **Annalium Paderbornensium Pars ...**

Complectens Inprimis Fusiorem Episcoporum Paderbornensium, Deinde  
Succinctiorem Historiam Reliquorum Per Westfalianum Antistitium, Tum Res  
Gestas Aliorum In Eadem Hac Regione Clarorum Virorum, Postremo  
Pontificum, Imperatorum, Principum &c. Gesta, maxime ea, quae  
Westfalianum contingunt

Ab anno Christi 1500. usq[ue] ad annum 1618. inclusivè

**Schaten, Nicolas**

**Nevhvsii, 1741**

Liber XIII. [1585 - 1618]

**urn:nbn:de:hbz:466:1-7785**



ANNALIUM  
PADERBORNENSIVM  
LIBER XXIII.

THEODORUS  
DE  
FÜRSTENBERG  
ECCLESIAE PADERBORNENSIS  
EPISCOPUS XLV.

---

Annus Christi 1585.

SIXTI V. Pontificis 1.  
RUDOLPHI II. Imperat. ut suprà.  
THEODORI Episc. Paderb. 1.



Morte Henrici Administratoris nostri vacabant simul tres Antistitum Saxoniorum Cathedræ, nimurum Bremenfis, Osnabrugensis, & Paderbornensis; quarum primam obtinuerat anno 1567, secundam anno seculi ejusdem 74, tertiam denique anno seculi istius 77. Singulæ earum exinde singulos acceperunt successores. Et in primis quidem in Bremensi Archiepiscopatu Canonicorum Lutheranorum conspiratione suffectus est decennis puer, Joannes Adolphus Holsatiæ Dux, patre Adolpho & matre Christinâ, Philippi

Bremæ in locum de mortui Henrici Lawenburgici surrogatur Joannes Adolphus Holsatiæ Dux, puer decennis. Chytræus. 27. Saxon.

lippi quondam Hassiae Landgravii filiâ, in mundum editus. Cui sacros honores cā lege detulerunt Majoris Ecclesiæ Canonici, ut usque ad adultam ætatem certâ quadam pensione annuâ contentus esset; reliqui autem proventus Archiepiscopales interea temporis insumerentur ad restaurandas ac repignerandas arces, quæ sub Episcopis decessoribus, vel ruinam aliquam, labémque passæ, vel ob æris alieni magnitudinem oppigneratæ fuerant.

Osnabrugii  
eligitur  
Wilhelm⁹  
de Schencking,  
Majoris Ecclesiæ  
Decan⁹.  
Chytræus  
loc. cit.

Hoc autem  
post quin-  
que dies  
mortuo,  
postulatus  
Bernardus  
Comes de  
Waldeck,  
Metropoli-  
tanæ Coloniensis Cas-  
nonicus  
Diaconus.  
Chytræus  
loco cit.

Quem &  
probè Ca-  
tholicum  
fuisse,  
oitenditur  
ex profes-  
sione fidei,  
ab eodem  
edita in Ma-  
rienfeld.

Ad infulam Osnabrugensem offerebant se, teste Chytræo, novem competitores vel candidati; quorum potissima pars Lutherani erant, magisque ab illustri sanguine, quām à religiosis moribus & antiquæ Fidei præstantia commendandi. Sed quia Rudolphus Imperator Canonicos omnes è sacrorum Canonum instituto severè ac seriò commoneri fecerat, ne quis alias, quām probè Catholicus, ad Episcopalem cathedralm admoveretur; tandem ab iis die 20 Julii electus est Cathedralis Ecclesiæ Decanus, Wilhelmus de Schencking, vir apprime doctus, prudens, moderatus, & quod omnium caput est, ardentissimus Catholicæ Religionis cultor. Natus hic erat in Dioecesi Monasteriensi ex antiqua & perlustri familia Dominorum de Schencking in Beveren: præterque alias egregias animi sui dotes pollebat etiam singulari comitate, industria, & felicitate in componendis hominum inter se dissidentium controversiis. Qua de causa non solum Henrico Administratori defuncto; sed etiam omnibus Dioecesanis tam acceptus & carus erat, ut eo regente se felices evasuros, & optimo Præsule gavisuros crederent. Neque hanc eorum opinionem fefellisset rerum exitus; nisi quintâ post electionem die præmatura mors desiderati regiminis initia præsecuisset. Novus igitur electionis terminus præfiniri debuit à Capitulo: alterisque demum comitiis die 25 Octobris postulatus est Bernardus Comes de Waldeck, Francisci quondam Episcopi ex fratre pronopos, & Coloniensis Ecclesiæ Canonicus Diaconus. Virum hunc in Coloniensi bello à turbulentis Truchsesii ac Truchsesianorum consiliis procul abfuisse, fatetur Chytræus: malè tamen addit, eum Augustanæ Confessio ni magis, quām Catholicæ Religioni fuisse deditum. Id enim veritati repugnare, manifestum est ex professione fidei, sub initium sequentis anni in coenobio Marienfeldensi palam edita; cuius authenticum testimonium, Sixto V. Pontifici missum, ex autographo Osnabrugensi hīc adjungimus:

**S**anctissimo in Christo Patri et Domino nostro, Domino Sixto divinâ providentiâ Papæ quinto etc. Nos Godefridus à Myrlo, Dei et Apo- stolicæ Sedis gratiâ Episcopus Harlemensis, et in exilio agens suffraganei Cathedralis Ecclesiæ Monasteriensis, sanctitati vestre, omnibusque aliis,

præ-

præsentes literas inspecturis, lectoris, seu legi audituris, per præsentes signi-  
 ficare debuimus et notum facimus, quod Reverendissimus et generosus Do-  
 minus BERNARDVS ex Comitibus de Waldegg etc. Postulatus Osnab-  
 rugensis, post insinuatum decretum postulationis, per Celsitudinis sua fide-  
 les nobis exponi fecerit, eandem Celsitudinem suam nihil magis in votis  
 habere, quam ut ex præscripto concilio Tridentini quævis requisita pro im-  
 petranda confirmatione perficerentur: propter defectum vero et longiorem  
 absentiam aliorum Episcoporum Catholicorum, tum etiam propter viarum  
 discrimina, - - - vicinum aliquem confirmatum Episcopum habere non  
 possit. Ideoque ex causis prædictis a nobis postulari fecit, quatenus nos pro-  
 fessionem fidei a Celsitudine sua recipere vellemus. - - - Quare ad sapientiam  
 instantiam et requisitionem præfati Domini Postulati, ne propter  
 diuturnam confirmationis protractionem Episcopatui Osnabrugensi aliquid  
 detrimenti accresceret, ad monasterium Campi S. MARIAE, appellatum  
 Marienfeldt, in Diœcesi Monasteriensi situm, anno et die infra scriptis  
 nos contulimus. Ibidemque, decreto postulationis, sub sigillo Reverendi  
 Capituli Osnabrugensis et manibus duorum Notariorum expedito, in origi-  
 nali nobis presentato et lecto, idem Dominus BERNARDVS postulatus  
 coram nobis, nec non Reverendis Patribus ac Dominis, Hermanno From-  
 me prædicti monasterii campi S. MARIAE, et Patroclo Meierinck in Iborch  
 Osnabrugensis Diœcesis, respectivè Abbatibus a nobis desuper accersitis  
 et adhucitis, præsentibus quoque Reverendis et Nobilibus Dominis, Got-  
 schalco Ledebur et Joanne Beverförde, dictæ Cathedralis Ecclesie Osnabur-  
 gensis Canonicis, personaliter constitutus instanter petiit, ut juxta sacro-  
 sancti concilii Tridentini decreta ab eadem Celsitudine sua recipere digna-  
 remur. Nos itaque requisitioni prædicti et tandem annuentes, - - - primum  
 proprio motu nonnullos nobiles et ignobiles fide dignos testes, desuper cito-  
 tos, de aetate, fide, doctrina, et moribus ejusdem Domini Postulati, sum-  
 mariæ, disjunctim, et secretò examinavimus; ex quorum attestationibus,  
 quod idem Dominus Postulatus viginti septem vel circiter annos numeret,  
 et in Coloniensi Metropolitana Ecclesia, tanquam Canonicus Diaconus, in  
 officio Missæ Epistolas sapientius solenniter legerit, cognovimus: ac alias de  
 fidei, vita, ac morum integritate, bona testimonia et multiplices commen-  
 dationes perceperimus, pro ut testium examinatorum depositionibus, suo tem-  
 pore, quatenus opus, producendis claris et plenius constabit. Quibus præ-  
 viis, subinsertos articulos et fidei professionem dicto Domino Postulato le-  
 gendos et profitendos tradidimus; ac claris et apertis verbis, tacitis scri-  
 pturis sacrosanctis, ad sancta Dei Evangelia sub hac verborum formula  
 recitavit: Ego Bernardus, natus ex Comitibus de Waldegg, Po-  
 stulatus Osnabrugensis, firmâ fide credo \* &c. - - - Quâ qui- <sup>\* hic inseri-</sup>  
 dem fidei professione recitatâ, et per dictum Dominum Postulatum jure-  
 tur professo-  
 rando coram nobis præsito affirmatâ, additâ etiam promissione in manibus <sup>so</sup> fidei,  
 nostris

nostris factâ, quod in ea fidei confessione constanter perseverare velit: Nos super præmissis omnibus et singulis ulteriis requisiti, in fidem eorundem præsentes literas per infrâ scriptos Notarios, ad præmissa omnia et singula specialiter per nos adhibitos subscribi, ac majori fide suprâ scriptorum hanc professionem per eundem Dominum Postulatum manu propriâ subscribi et sigillari mandavimus; sigillique nostri subappensione, et manu nostrâ subscriptione communivimus. Acta sunt hæc in Abbatia Marienfeldensi prædictâ sub anno à Nativitate Domini nostri Jhesu Christi millesimo quinquecentesimo octuagesimo sexto, die Mercurii vigesimâ nonâ mensis Januarii stylo correcto: præsentibus ibidem venerabilibus et consultissimis Domini, Theodoro à Bœck exempti et Imperialis monasterii Montis Martis Paderbornensis Diœcesis Præposito, Davide Fabritio Canonico ad S. Joannem in civitate Osnabrugensi, nec non Petro Mensingk jurium Licentiato cive Monasteriensi, testibus ad præmissa vocatis specialiter rogatis.

Ego Bernhardus Postulatus Osnabrigensis, et Comes in Waldeck, manu propriâ subscripsi.

Godefridus à Mierlo, qui suprâ, manu propriâ subscripsit.

Ego Arnoldus Isfordinck etc.

Paderbor-  
næ eligitur  
Theodorus  
de Fürsten-  
berg, Ca-  
thedralis  
Ecclesiæ  
Præpositus:

qui & co-  
dem anno  
confirma-  
tur à Sixto  
V. Pontifi-  
ce,  
Ex veteri-  
bus ms.

magni  
omnium  
bonorum

At longè felicior, velociorque fuit electio novi Episcopi Paderbornensis, quæ stylo veteri die vigesimâ sextâ Maji, stylo autem correcto, die quintâ Junii in festo S. Bonifacii contigit; ac æterno totius Dioecesis bono cecidit in orthodoxæ fidei zelatorem ferventissimum Theodorum de Fürstenberg, Cathedralis Ecclesiæ Paderbornensis, & Collegiatae Meschedensis Præpositum. Hic splendori natalium sociaverat simul egregias virtutes animi: quarum exempla tam prælustria Paderbornæ dederat intrâ octennium suæ Præposituræ, ut Henrico Administratore mortuo Canonici omnes dignissimum ducerent, qui vacantem Ecclesiæ cathedram pro majore totius Dioecesis bono conscenderet. Neque solum hæc virtutum illius fama se continuuit intrâ unius Westphaliæ terminos; verum etiam ultrâ Alpes progressa, jam dudum prævolaverat usque in urbem Romam. Atque ideo Sixtus V. Romanus Pontifex, ut primùm Theodori electionem audiit, eandem facillimè confirmavit per literas Apostolicas hoc anno datas octavo Kalendas Octobris. Alii verò urbis Romanæ Proceres, virique præstantissimi, tam ante, quam post confirmationem, summopere lætabantur, Paderbornam exulceratis hinc temporibus eo tandem Antistite potitam esse; qui & contractum ex priori electione dedecus expungere, & Ecclesiam sub hæretico Administratore pressam rursus erigere vel restaurare posset. Longum foret, omnium istorum literas hic adducere. Satis erit hic delibare pauca ex duabus epistolis, quarum una die 27 Octobris ab Eminentissimo Cardinale

Ludo-

Ludovico Madrutto, & altera die 8 Septembris à nostræ Societatis Generali Præposito Claudio Aquaviva, ad ipsummet Theodorum data est. Primus horum inter alia sic inquit: *Ea semper de pie-  
tate et virtute Dilectionis vestra audiueram, ut restitucionem et resor-  
mationem illius Diœcesis à Dilectione vestra exspectandam judicem.* Com-  
municavi itaque statim hoc gaudium meum sanctissimo Domino nostro et  
Cardinalium collegio, omnésque tam desiderato nuntio recreavi. Secun-  
dus verò, eadem opinione imbutus, inter alia sic ait: *Confidunt  
omnes, Dei dominum, quæ jam dudum temporum vitio variis modis affli-  
cta et labefacta fuerat, jam Reverendissimæ Dominationis vestra zelo,  
prudentiâ, ac vigilantiâ, ad suum splendorem revocatum iri; futurumque  
brevi, ut hæresum ac reliquorum errorum labo purgata, Domino ac Sal-  
vatori suo, cujus sanguine redempta est, in sanctitate et veritate serviat.*  
His adjungo paucula, quæ sequenti anno 1586 rescripsit Cardi-  
nal is Caraffa, cùm Theodorus Episcopus ei gratias egisset pro ob-  
sequio sibi præstito in procuranda confirmatione Pontificia: *Abun-  
dantiâ, inquit, humanitatis tua factum est, ut mihi gratias agendas puta-  
veris, quod opera mea, Christianis tuis virtutibus debita, tibi præsto fue-  
rit in negotio confirmationis istius Ecclesie, quæ Pastorali vigilantia tuæ  
comissa est. Evidem ut majora tuæ causâ cupio; ita, Te ad guberna-  
cula Paderbornensis Ecclesie admoto, ratus sum, non tam tuis commodis  
atque ornamenti, quæ ipsius Ecclesie rationibus, et popularium tuorum  
saluti, provisum ac prospectum iri.*

Hic  
Non fecellit hanc eorum opinionem zelosissimus Princeps. Li-  
cet enim ante ultimos hujus anni menses plenam hujus Diœcesis  
administrationem non acceperit; ejus tamen annisu factum est,  
ut Cathedrale Capitulum, sede vacante, gymnasium quinque scho-  
larum (in quo hactenus non nisi duo Jesuitæ sub vestimento secu-  
lari ad informandam juventutem admissi fuerant) eorundem Pa-  
trum institutioni ac sollicitudini penitus commiserit. Frenduère  
quidem, cùm id agi inteligerent, cives acatholici: multique co-  
rum suos filios à scholis hujatibus avocabant; alii vero, ut studiosæ  
juventutis numerus dissiparetur, fatigebant inducere cives alios,  
ne cuiquam adolescenti, qui in scholis Patrum erudiri vellet, ho-  
spiti, mensaque suæ societatem concederent. Sed res aliter, ac  
illi voluère, cecidit. Cùm enim Kalendis Maji, celebrato Misla  
sacrificio & invocatâ ope Spiritus sancti, ludus literarius solenni-  
& quadraginta auditores: qui deinde, hoc anno nondum evolu-  
to, usque ad trecentos excreverunt. Ita ut apertè jam constaret,  
non esse metuendum, ne de scholarium adolescentum numero dies  
detrahatur; sed potius paulatim cogitari oportere de prolatandis par-  
vulo-

Ibidem  
gymnasiū  
quinque  
scholarum,  
olim à Sa-  
lentino Ep.  
institutum,  
traditur Pa-  
tribus è So-  
cietate Jesu  
His. Colle-  
gi S. J. Pa-  
derborne.

non sine  
magno stu-  
diorum  
affluxu.  
Ex eadem  
hijb.

vularum scholarum angustiis, ut capere possint omnes, qui ad Patrum Jesuitarum institutionem, non solum in Westphalia, verum etiam ex aliis terris quaqua versum sine Religionis discrimine mitabantur.

Ernestus Archiepisc. Colon, ad Monasteriensem insulam postulatur post resignationem Joannis Wilhelmii Cliviae Ducis: chron. Monast. ms. Ceterum saepe dicta mors Henrici Lawenburgici, non minus Dioecesi Monasteriensi, quam nostrae, plurimum salutaris fuit. Nam & isti Episcopatui lupus ille jam pridem insidiatus erat: ac, ne eodem per quortundam Canonicorum factiones potiretur, Joannes Wilhelmus Cliviae & Montium Dux administrationem Episcopalem hucusque retinuerat, uti jam alibi fusiū declaratum est. Sed hoc periculum (Deo sint laudes!) repentina ejusdem Pseudo-Episcopi mors felicissime dispulit. Hac enim intellectâ, Joannes Wilhelmus continuo Monasterium venit, administrationem Episcopatus depositus, Ernestum Bavaram Coloniensem Archiepiscopum Cathedralis Ecclesiae Capitulo commendavit: eoque, die decimâ octavâ Maji ad vacantem cathedram postulato, non multo post matrimonium inuit cum Jacoba Marchionis Badensis filia; quae eidem Düsseldorf die decimâ sextâ Junii inter splendidissimos apparatus conjugali vinculo conjuncta est.

Qui paulo post matrimonium inuit cum Jacoba, marchionis Badensis filia.

Novesium ab Adolfo Comite Nüenario ac truchsesianis interscitur, Heraus in ann. brab. Strada det. 2. l. 8. \*chron. trem. ms. Fortunatus eo tempore videri poterat Ernestus Archiepiscopus, tot egregiis infulis exornatus; nisi octiduo prius, quam ad Monasterensem insulam posceretur, Adolphus Nüenarius, Morosus Comes, Truchsesiani belli reliquias in cineribus infaustis resuscitasset. Obtinebat is adhuc urbem Rhenoberckam, quam initio belli Coloniensis occupaverat pro Truchsesio: indéque tacitissimo studio satagebat, urbem Növesensem, nullo militum pressidio communitatem, sed in sola civium suorum fortitudine confidam, militari astu intercipere. Occasionem ad hoc tentandum offerat dies nona \*Maji. Quo tempore cum ibidem celebrandæ essent solennes undinæ; prædictus Comes militum suorum plurimi res sub habitu mercatorio in hanc urbem præmisit; ipse vero cum aliis copiis, in vicina Geldria collectis, per noctem sequebatur; iterumque viris aliis per incustodita moenia intromissis, vigilias portarum cædi & repagula claustrorum perfringi jussit. Quod cum ab iis feliciter atque ex animi sui voto effectum cerneret; repente militiam omnem portis infundit, repugnantes interficit, forum occupat, urbemque totam, priusquam illa se capiendam intelligeret, in suam ac Truchsesii sui potestatem redigit. Invasæ mox aedes sacræ pro more Calvinistico, direpta altarium supellex, confacta S. Quirini Martyris lipsanotheca, disiectæ ejusdem reliquiae, ablati Missiarum calices, despoliatæ civium domus, prædæque non minores trecentis florenorum millibus in spolium exportatae. Quæ vero

magni urbis ac Diœcesis totius damno.

verò damna postmodum toti provinciæ Coloniensi ex eodem oppido à Truchsesianis illata fuerint; paucis declarat Famianus Strada, de Novefio capto sic scribens: *ad ejus regimen Nienarius valido cum præsidio imposuit Hermannum Fridericum Clot* (vel, ut alii scribunt, Klute) *adolescentem impigrum ac præferocem. A quo assiduis excursionibus, pagi circum omnes, oppidaque, in primis Colonia ipsa, usque adeò infesta habebantur, ut jam dominantibus per Agrippinensem provinciam Truchsesianis, vix tutò pedem urbe efferre audenter Colonenses.*

Quid hic ageret Ernestus Archiepiscopus, cui nec Bavaria subvenire jam rufus voluit ob magnitudinem sumptuum, priori bello impensorum; nec provinciæ Colonienses ad obsidionem inchoandam sufficiens pecunias ministrare poterant ob inopiam ærarii, prioribello exhausti? unicum ejus refugium debebat esse Alexander Farnesius, gubernator Belgii Hispanici: nam & hujus plurimum intererat, Nienarium ac Truchsesianos, rerum Hispanicarum hostes, ab ea parte non invalescere. At Alexander eo tempore gravioribus armorum curis præpeditus erat, quām ut militem suum in belli Coloniensis minutias traducere, sīc maximo rerum Belgicarum detimento posset. Jam enim ab Alensonii & Arausiani morte premebat acerrimè foederatorum urbes: & hoc anno fortunam suis armis tam faventem habuit, ut præter Neomagum ac Döesburgum in Geldria (quæ suā sponte Calvinistas expulerant) etiam Bruxellas, Mechliniam, & Antwerpiam, longā fame & inediā ad Hispani Regis obsequium revocaverit. Qua de causa primū tam felicibus armorum progressibus insistere, & obsidionem Novefensem in annum proximè sequentem rejicere, necessum fuit.

Alexander  
Farnesius  
in Belgio  
occupat  
Bruxellas,  
Mechliniā,  
Antwerpia  
Neomagū,  
& Döesburgum.

Haræus in  
ann. brab.  
Strada dec.  
2. l. 6. § 7.

## Annus Christi 1586.

SIXTI V. Pontificis	1. & 2.
RUDOLPHI II. Imperator.	10. & 11.
THEODORI Episc Paderb.	1. & 2.

**H**eadorus Episcopus noster, postquam anno superiore confirmationem suam à Sexto V. Pontifice, nec multò post etiam *Regalia* sive jura Principum à Rudolfo Cæsare accepisset; per æstatem hujus anni, die decimā sextā Julii, ex propinqua arce Neuhusana Paderbornensem urbem solenni inaugurationis pompā ingressus est. Condecorabant eam festivitatem Theodorus Princeps Corbejensis, & Simon Co-

Theodorus  
Ep. Paderb.  
ritu solem  
ni urbem  
ingreditur.  
Klockner  
in bisf. Pa-  
derb.

Comes Lippiensis, cum universa Nobilitate Dicecesana, & splendidissimo equitatu: eratque dies præter morem tam serena, hilaris, & ab omni nube pura, ut cælum ipsum novæ hujus inauguratiois lætitiam radiorum solarium amoenitate videretur comprobare. Subinde etiam Saltzkottenam, Warburgum, Borgentricam, Brakeliam, & ad alia Dioœcesis oppida progressus fuit, ibidemque non minus ac Paderbornæ (licet minore cum apparatu) cives omnes consuetâ jurandi formulâ in suam fidem & obedientiam recepit, non sine maximo heterodoxorum pavore, & Catholicorum hæc tenus oppressorum gaudio. Postremò etiam Cathedrali Capitulo gratificaturus, toti istorum Dominorum collegio perpetuâ ac liberali concessione indulxit, ut prope castrum Lipspringense, quod eorum potestati suberat, criminalis supplicii locum instituere; in eoque omnia maleficia, in suis pagis committenda, per seculares ministros plectere, reosque poenis etiam capitalibus afficere queant, uti constat ex hoc diplomate.

**D**ei gratiâ Nos Theodorus, electus et confirmatus Episcopus Paderbornensis, notum facimus et hisce profitemur pro nobis ac nostris successoribus in Dioœcesi nostra Paderbornensi, quod in vim capitulationis nostra, Reverendis ac honorabilibus, dilectis, nobis devotis, Preposito, Decano, et Capitulo Cathedralis Ecclesie nostra Paderbornensis, ad supplices eorumdem preces, virtute nostrorum à Cæsarea Majestate Domino nostro clementissimo gratiissimè nobis concessorum Regalium, attamen citra damnum et præjudicium Cæsareæ feudalitatis, concesserimus et gratiœ indulserimus: hisce etiam indulgemus, pro ut meliore modo fieri potest, ut memoratum nostrum Capitulum Cathedrale proximè ipsorum castrum Lipspringam supplici sive criminalis executionis locum habere et usurpare, in eoque omnia maleficia et criminales excessus, in prædicta arce vel oppido Lipspringa, suisque pagis, in quibus jus capturæ hæc tenus exercuit, committendos, condignis poenis per seculares commissarios et ministros suos plectere possit. In qua modò dicta gratiœ concessione nostra Capitulum nostrum Cathedrale manutenebimus, nihilque adversus eam agemus, aut fieri patiemur. E contrario Capitulum prædictum hac concessione nostrâ non abutetur, neque hanc ullo modo exceedet, aut alibi quocunque prætextu nobis præjudicabit. Præterea judicium criminale taliter constituet et ordinabit, ut juxta jus et Ordinationem criminalem semper procedatur. In horum omnium fidem, concessionem et gratiam hanc nostram manus propria subscriptione, sigilliq; nostri appensione communivimus. Datum, actumque in arce nostra Nembusio XVI. Decembris, anno Christi Salvatoris nostri MDLXXXVI.

Scholæ Pa- Interea scholæ Paderbornenses, quas Patrum Jesuitarum insti-  
trum Jesui- tutioni ante annum commendatas esse diximus, sub novi Princi-  
tarum Pa- derboru- pis tutela sic efflorescere cœperant, ut studiosorum numerus ad  
qua-

quadringtonos excreverit. Hi autem utilissimè proficiebant, non modò in omnibus literarum humaniorum studiis; verùm etiam in Catholicæ Religionis & antiqua Fidei cultura: uti hoc anno præclarissimè ostenderunt in supplicatione publica, quæ in solemnitate festivitatem sanctissimi Corporis Christi, more apud Catholicos recepto, celebrari afolet. Non erat ea quidem Paderbornæ penitus abolita; sed adeò tamen infrequens & neglecta, ut præter bina Canonorum collegia, eorumque familiares & ministros, è toto populo vix unus & alter esset, qui venerandam ejus diei celebritatem comitatu suo condecoraret. Quæ cùm esset res absurdæ, maximòque illo Sacramento indignissima; visum est prædictis Patribus ad promovendam Catholicæ Religionis æstimationem cum primis fructuosum fore, si inusitato quodam apparatu novum huic processioni splendorem afferri ficerent. Communicato igitur consilio cum Ecclesiæ Majoris Capitulo, non solùm constitutæ sunt quām plurimæ faces, quæ diversis floribus adornatae, ab adolescentibus elegantioribus portarentur circa Venerabile Sacramentum; sed etiam pulcherrimo ordine circumducta juventus studiofa, intérque eam locati plures cum diversis instrumentis musicis, qui nunc alternis cantibus, nunc intermixto cum studiosis modulamine, totius urbis aures & aërem suavissimè demulcerent. Novitas rei, & insueta discipulorum nostrorum pietas, attonitam defixit multitudinem heterodoxorum; lachrymásque etiam invitatas extorsit pluribus, qui de Fidei nostræ mysteriis quandoque magis abjectè fenserant.

Neque tamen inter hos Patrum labores defuere mali homines, qui & ipsos, & universum Jesuitarum Ordinem gravissimis dictiis lacerarent. Anonymus quidam tenebrio, nescio, quo in loco, finixerat horribilem fabulam de Jesuitis; in qua narrabat, quatuor ex iis propter infanda sclera & libidines à Regio senatu Cracoviensi comprehensos, & infami suppicio publicè affectos esse. Scriptum illud, quod auctor mendacissimus etiam typo dare non erubuerat, primò divulgatum est Moguntiæ, deinde etiam Paderbornæ: utrobique tanto sectariorum applausu, ut in omnium fere manibus esset, & ubique in circulis, in plateis ac triviis, in cœtibus ac mensis referretur, non sinè maxima totius Ordinis denigratione & contemptu. Prudentiores quidem, etiam ex ipsísmet adversariis, non credebant huic fabulae: gaudebant interim, id ab hominibus plebeis credi, & odioso nostræ Societatis nomini tam insigne ac palmare dedecus inuri. Jamque eò procacitatis à communi plebe deuentum erat Paderbornæ, ut boni Patres vix tuto possent è domo egredi: aut, si quandoque egrediendum esset; plebeji

Infame  
commentū,  
de quatuor  
Jesuitis in  
Polonia  
combustis,  
Moguntiæ  
& Pader-  
bornæ spar-  
gitur, cum  
ingenti So-  
cietatis op-  
probrio ac  
derisione.

Serar. 1.5.  
rer. Mog.  
pag. 65.  
Manuscri-  
ptum vet<sup>o</sup>  
Collegii  
Paderb.

bejī cives protervè occurrerent, oculos iisdem admoverent, vul-  
tum inspicerent, gressum attenderent, mores observarent, víxque  
etiam sibi à gravioribus injuriis inter assiduas derisiones & acerba  
sibila temperarent. Sed hæc tempestas contumeliarum brevi ite-  
rum deferbuit.

Ejusdem  
commenti  
falsitas à  
Wolffgan-  
go Archiep.  
Moguntino  
pálam con-  
vincitur  
testimonió  
Stephani  
Poloniæ  
Regis, &  
aliorum.  
Serar. l. s.  
rer. Mog  
pag. 960.

At multò luculentius falsitatem ejus demonstravit Wolfgangus Archiepiscopus Moguntinus, Patrum Jesuitarum singularis  
fautor ac patronus. Is, tametsi pro sua prudentia & gravitate jam  
pridem didicisset, impias hujusmodi narratiunculas & maledica  
scripta contemnere; nihilo minus, ne sceleratum illud, impra-  
dēnsque mendacium impunè volitaret per ora hominum, undeci-  
mo Kalendas Junii tabellarium cum literis misit ad Stephanum Po-  
loniæ Regem: petiūque, sibi ab eo de rebus, in infami charta illa  
contentis, authenticum aliquod veritatis aut falsitatis testimonium  
dari. Ille verò in responsoriis Moguntino redditis, non modò Pa-  
trum Jesuitarum innocentiam à calumniis malitiosè impactis vin-  
dicavit; sed etiam egregias eorundem laudes & commendationes  
addidit, ità pergens: *Nos quidem, cùm in regno ac ditionibus nostris  
Societatis ejus Patres ad juventutem excolendam non paucos foreamus,  
testimonium hoc illis verè tribuere possumus, non modò nullum eorum un-  
quam in regno nostro ob facinus aliquod supplicio affectum; sed ne accusa-  
tum quidem, aut minimam suspicionem facinoris alicuius unquam in ul-  
lum eorum collatam: itaque omnes vixisse et vivere, ut, cùm Religionis  
ipsius causâ dignissimos eos clementiâ nostrâ judicemus; ob singularem pie-  
tatem et vitæ sanctimoniam multò etiam cariores nobis sint. etc. . . .* Grod.  
na die XII mensis Julii, anno Domini 1586, Regni nostri XI. His deinde  
accesserunt plura alia Cracoviensis Episcopi, Generalis Capitanei,  
senatus & consulum Cracoviensium testimonia; quæ levita-  
tem istius fabulæ ità difflaverunt, ut merito ambigas, an ex ea So-  
cietati nostræ plus honoris detractum, an verò plus adjunctum fue-  
rit?

Martinus  
Schenckius  
miles  
truchſeia-  
nus, per  
stratagema  
capit urbē  
Werlam;  
Iſſelt in  
comment.  
rer. gest.  
Chytraus.  
28. Saxon.  
Chron.  
Trem. mſ. læ.

In Ducatu Westphaliæ vehementer hoc anno rursus trepidatum est ab incursu militum Truchsesianorum, quos occultè & im-  
provisò hoc deduxerat Martinus Schenckius bellator strenuus; olim  
à Batavis ad Hispanos, & nunc iterum ab Hispanis ad Batavos &  
eorum clientem Truchsesium profugus. Hic instigante Everhar-  
do Reckio, viro illegitimo & quondam urbis Werlensis judice Cal-  
viniano, decreverat ex insidiis rursus invadere Ducatum Westpha-  
liæ: assumptóque in hunc finem Hermanno Friderico Klute gu-  
bernatore Novesiensi, cum selectis equitum, peditumque copiis  
tertio Kalendas Martii celeritate maximâ pervenerat ad portas Wer-  
trem. mſ. læ. Ibi tempore antelucano, cùm adhuc tenebræ esent, curavit  
clan-

clanculum inflammari domum unam suburbanam prope molendum, & alteram ad muros interiores oppidi. Interea vero, dum utrique incendio restinguendo sese gnaviter occuparent cives, vicinorum hostium ignari; ipse cum suis peditibus ex alia urbis parte muros condescendit: statimque disiectis portarum vicinarum repagulis eâ velocitate equitatum omnem intromisit, ut urbs tota ferè prius in manibus Truchsessianorum esset; quam ipsi met cives & incolae id intelligerent. Periclitabatur hinc iterum totus Westphaliae Ducatus. Actumque fuisse de illius incolumente, nisi Werlensis arx ab eodem hostili impetu feliciter conservata esset, partim fidelitate ac fortitudine gubernatoris Joannis à Werminghausen, partim etiam auxilio & industria Archisatrapæ Everhardi Comitis de Solms; qui, accepto urbis occupatæ nuntio, statim aliquot curru annona plenos, novaque militum subsidia, periclitanti castro suppetias misit. Lætus hoc eventu prædictus Archisatrapa, nitebatur etiam Schenckianos, Werlensi castro exclusos, intrâ urbem obsidere; eumque in finem repente multa vicinorum rusticorum millia, cum præcipua Coloniensium Westphalorum Nobilitate, prope Werlam congregari jussérat. Sed admodum infelici ac deplorando rerum exitu! Cum enim viri Nobiles paulò tardiùs advenirent, neque adhuc plures, quam sexaginta equites, paucique pedites ad manum essent; Martinus Schenckius postridic *Kalendas mon. ms.* Martii cum trecentis equitibus in imparatos irruit, & incustodiam hanc rusticorum multitudinem improviso impetu sic obtrivit, ut plurimi corum in arena cæsi, multi in *Rura* fluvio submersi, reliqui vero, quo ferebant pedes, in effusissimam fugam dispersi fuerint. Peractâ lanienâ Schenckius, à sclopetario Arensbergensi in femore fauciatus, cum suis Werlani revertitur: ibique adhuc aliquot diebus, partim agros, pagosque vicinos, partim omni strata gematum ac minarum genere Werlensis castri ditionem sollicitat. Sed quia præidiarii fortissimè se gerebant, & aliunde simul ferebantur nuntii, Altapennum Hispanum transmisso Rheno cum egregiis Hispanorum copiis in Westphaliæ advenire: nihil ultramorandum ratus, quidquid prædarum tam citò potuit, die octava Martii in currus onerarios intulit, eodemque vespere circa horam nonam receptui cecinit, & militum suorum protectione munitus, cautissimis itineribus Rhenoberckam aufugit; abductis una secum ferè triginta civibus primariis (quos inter & Gerhardus Kleinsorgius erat) non nisi multo ære ac pretio redimendis.

Mitiora tamen hæc fuere, quam ea, quæ postmodum ab eodem Schenckio perpetrata sunt in provinciis, trans Rhenum sitis. Die decimâ sextâ Maji, rursus ex urbe Noveiensi cum expeditis

Non tamen  
arcem ei  
contiguam:  
Auctores  
iidem.

Magnâ cla-  
de proster-  
nit rusticos,  
ad incla-  
dendam  
urbem  
coemuntur;  
isseloc.  
est.

chron. Tre-  
mon. ms.

redit Wer-  
lam; ac de-  
speratâ ar-  
cis occupa-  
tione, cum  
ingenti  
præda &  
pluribus  
captivis

Rhenober-  
ckam se  
reducit.  
isseloc.  
Chytraus

loc. cit.

chron. Tre-  
mon. ms.

deinde brü-  
lam con-  
tendit; eaq;  
non acce-  
ptâ pagos

omnes in  
agro Colo-  
niensi post  
se incendit.  
Iffelt in,  
comment.  
rer. ges.

aliquot armatorum copiis contendit Brülam, visurus, an illud op-  
pidum novo dolo vel stratagemate posset intercipere. Cùm au-  
tem animadverteret, ibidem omnia vigilantissimè à præsidariis cu-  
stodiri; pedem indè funestum retrahens, tam horrendis ubique in-  
cendiis desævire cœpit, ut Coloniam usque, nullum pagum, nul-  
las Nobilium ædes, nulla ruricolarum tuguria aut villas post se re-  
liquerit, quæ non in cineres & favillas egerit, vel certè maximâ ex  
parte inflammaverit. Feruntur in hac tristi Schenckianorum ex-  
cursione periisse aut conflagrâsse pagi circiter quinquaginta: me-  
moratque etiam Fiamianus Strada, Ernestum Archiepiscopum ob-  
has, aliásque Truchsesianorum Novesiensium invasiones & latro-  
cimia tanto pavore consernatum fuisse, ut penè in Bavariam se re-  
cipere, & incertas Coloniensium res Deo ac eventui committere  
decrevisset; nisi nova & propinquior expugnandi Novesii spes è  
Belgio allapsa esset ab Alexandro Farnesio, provinciarum Belgica-  
rum gubernatore felicissimo.

Alexander  
Farnesius,  
occupatâ  
in Belgio  
Graviam &  
Venlonâ,  
obsidet  
Novesium,  
Strada dec.  
2. de bello  
Belg. 1. 8.  
Haraeus in  
ann. Brab.  
Iffelt in  
comment.  
rer. geslar.

Hæserat ipse hactenus cum exercitu suo ante Graviam & Ven-  
lonam urbes, quarum illa septimo nonas Junii; hæc verò quarto  
Kalendas Julii in potestatem ipsius venit. His autem occupatis,  
continuò sua castra vertit in Dicecesim Colonensem; decimâque  
die Julii cum iisdem constitit ante Novesium, novum illud prædo-  
num, latronumque receptaculum brevi bello domitus. Fosse  
obsidionales, tormentarii suggestus, ceteraque ad extremam vim  
inferendam necessaria, intrâ duas hebdomades ad omnimodam per-  
fectionem deducta fuere: atque ideo Alexander Dux die 24. Julii  
denuo fecialem aliquem ad urbis gubernatorem, aliósque militiæ  
Præfectos misit, qui ab iisdem sciscitaretur, vellentne jam Erne-  
sto Archiepiscopo urbem dedere; an verò præsentis belli eventum  
experiri? Cùm autem illi non solùm petulantissimè id recusarent;  
\*Strada ib. verùm etiam sequenti nocte duos è captivis Hispanis\* in medio ur-  
bis foro comburerent: alterâ die, S. Jacobo Hispanorum patrono  
sacrâ, ex triginta majoribus tormentis urbem itâ everberari jussit;  
ut veterani milites faterentur, crebriora tormentorum fulmina in-  
trâ tam paucas horas nunquam hactenus à se visa vel audita esse.  
Cecidere hinc magnis hiatibus muri, prolapsa sunt gerinarum  
portarum propugnacula, eluctati in vicinas munitiones Hispani,  
attracta in eas tormenta campestria, quæ infestis ejaculationibus  
fatigarent hostes apertos vulneri: ipse demum gubernator, cùm  
Hispanos ex adeptis munitionibus ejicere per noctem vellet, non  
modò cum ingenti suorum clade repulsus; verùm etiam globo mis-  
fili in dextero femore itâ sauciatus est, ut à suis in urbem retrahi,  
& in hospitium reportari debuerit. Sequenti mane sub ortum

folis

solis, totis ferè castris per mœnium dejectorum rudera in urbem procursum est; indéque statim ea civium ac præsidiariorum strages inferri coepit, qualis ab irato milite in urbibus per vim & aſſultum captis edi solet. Cæſi omnes, quoscumque primus gladiorum furor offendit, exceptis pueris & mulieribus: Truchſefianorum ferè nulli parcitum, etiamsi abjectis armis, flexisque genibus vitæ gratiam orarent: ipſemet gubernator Hermannus Fridericus Klute, quem superiori nocte vulneratum diximus, è strato suo protractus; atque unā cum duobus centurionibus & Prædicante Calviniano, ex ædium suarum fenestra suspensus est, postquam ad sopiendum rationis uſum, mortisque funestæ ſenſum prius ingens vini poculum exhauiſſet. Ceteram occupatæ urbis miseriam auxit gravissimum incendium, quod aliqui ab ipſis metu præſidiariis ex invidia fuscitatum eſſe credidere. Ortum eſt illud juxta portam Rhenanam; ventoque adjuvante, inter aſſiduas mortes & circumjecta funera tam horrendum ſæviuit, ut teste Famiano Strada, vix quarta urbis pars à voraci malo intacta manferit. Sic una dies vidit urbem adhuc florentem & hostium contemptricem; altera verò eandem cædibus, ruinisque ſuis consumptam ac propè nullam, quemadmodum coætaneus \*poëta cecinit:

Nüssia de nihilo, vano ſic nomine, dicta

Nunc verè nihil eſt, nilque decoris habet.

Novesio movebat Princeps Alexander die ſextâ Auguſti: alteraque statim die Mōrſam, & rursus biduo pōſt, Alpense caſtrum & alia quædam minora loca, Nüenario Comiti ſubjecta, quaſi curſim in ſuam potestatem redigebat. Inde verò die decimâ tertiâ Auguſti peruenit ante Rhenoberckam; ut & urbem iſtam, quam pro Truchſefio tribus abhinc annis Nüenarius interceperat, Erneſto Archiepifco poſtulaveret. Sed curſum hujus obſidionis, tametsi magnis progreſſibus jam ab eo promota eſſet, contrariis bellum in tribus intercepit Robertus Dūlæus Lyceſtriae Comes, Angli- carum copiarum, quas Regina Elisabeth foederatis Batavorum Ordinibus hoc anno ſuppetias miserat, supremus Dux. Cruciat hunc acerrimè fortuna Ducis Alexandri; ac præſertim, quod & Graviam, & Venlonam, & Noveſium urbes, tam celeriter ac penè ſe præſente & inspectante ſibi præripuerit. Quapropter, ne ad infringendas tanti Ducis victorias nihil penitus attentare videretur; eo tempore, quo Alexander ad Rhenoberckam conſiſtebat, ipſe vicifſim ad obſidendam Zutphaniam ſe accinxit, comitante Gebhardo Truchſefio, quondam Coloniensi Archiepifco; tunc autem vano exercitū additamento, ac potiū herilis mensæ, quām belli aſſeclâ Non audebat Alexander in hac rerum habitudine,

pericli-

Illudque  
per vim ex-  
pugnat, oc-  
citis ferè  
omnibus  
præſidiariis  
& gubernan-  
tore ſu-  
ſpenſo,  
Auctores  
iudem.

urbe etiam  
non prævi-  
ſo incendio  
consumptâ  
auct. iudem

\*Klockner  
in hift. Pa-  
derb.

Mōrſam  
quoque, &  
alia Comi-  
tis Nüenarii  
castella  
occupat.  
Strada dec.  
2. l. 8.

Hareus in  
ann. brab.  
Iſſelt in  
comment.  
rer. geſt.  
Obſidionē  
Rhenober-  
ckensem  
ſolvere co-  
gitur ob  
aduentum  
dūlæi Co-  
mitis Lice-  
ſtrienſis;  
Auctores  
iudem.

periclitanti Zutphaniæ suam opem subtrahere: præsertim cum audiisset, eam ab annona vel commeatu non satis communitatam esse, & vicinum ei Dôesburgum jam penè in extremis angustiis degere. Quare & hic, suspenso protinus Rhenoberckensi obtidio, in hostes movit. Et primo quidem complures currus annonâ plenos in urbem intulit (id quod etiam secundò ac tertio factum) deinde militum Saxoniorum quatuor millia, qui à Nüenario in Licestrii Comitis auxilium conducti erant, in Diocesis Monasteriensi, Lingam inter & Wildeshusium, à federatorum partibus feliciter astraxit; postremò etiam hostilem exercitum, multitudine & numero superiorem, vigilantiâ ac fortitudine suâ itâ continuuit; ut Licestrius, tametsi jam aliquot propugnacula superâisset, circa finem Octobris urbem deserere, militemque diu frustra delassatum in Batayiam reducere compulsus fuerit.

Eodem ferè tempore, nimis die 24. Octobris, Monasterii Westphalorum obiit Reverendissimus ac perillustris Dominus Godfridus de Raesfeld, Cathedralis Ecclesiæ Decanus & Canonicus Paderbornensis, Catholicæ Religionis cultor & propugnator constantissimus. Huic Monasteriensis Ecclesiæ cum primis debet, quod in antiqua Fide steterit inconcussa: cuius amittendæ certissimum periculum subiisset, si Episcopum accepisset Henricum, e Domo Saxo-Lawenburgica Bremenem Archiepiscopum, Paderbornensis Ecclesiæ Administratorem Lutheranum; quem ille potissimum ab adeunda Monasterensi cathedra, consilio, prudentiâ, & fortitudine suâ compescuit. Singularis etiam fautor & amator erat Patrum Societatis JESU: quorum fructuosos labores cum vidisset Paderbornæ (urbe tunc erroribus Lutheranis deditâ) tanto in eos propendebat affectu animi, ut, quoties Monasterio Paderbornam adveniret; prius ad eorum domicilium, quam ad ædes proprias accederet. Unde & ipsi maximopere in votis erat, ejusmodi operarios & Catholicæ doctrinæ defensores evocari Monasterium, ibique velut in primaria Westphalorum urbe stationem capere. Quod cum in vivis efficere non potuisset; morti proximus iisdem pro inchoando \*collegio Monasterensi legavit viginti quatuor dalerorum Imperialium millia: aliis vero Patribus, qui Paderbornæ jam in septimum annum residebant. omnem supellecilem majorem ac minorem in curia sua Paderbornæ; itemque censum annum de quadringentis Imperialibus, pro commodiore sustentatione annua.

Sex ferè hebdomadis post illum, nempe die octavâ Decembri, præmaturo funere decessit alius Catholicæ Religionis Atlas, Fridericus Dux de Saxon-Lawenburg, Choropiscopus Colonensis, & Cathedralis Ecclesiæ Argentinensis Decanus. Fuit hic supra dicti

Quem à  
Zutphani  
ensi obli  
dione fel  
citer depel  
lit.  
Haren  
& Strada  
loc. cit.

Moriuntur  
egregii de  
fensores Fi  
dei Catho  
licæ, Gode  
fridus de  
Raesfeld,  
Monaste  
riensis  
Ecclesiæ  
Decanus,  
chron. Mo  
nast. ms.

\*Chron.  
Monast. ms

& Henricus  
Lawen  
burgensis  
Dux, Chor

dicti Henrici Bremensis Archiepiscopi & Paderbornensis Administroris germanus frater; sed fide ac moribus tam dissimilis, quam dies nocti. Hic enim Fidem Catholicam defendebat; ille evertebat: Hic adversus Truchsesium stabat; ille pro eodem consilio & in his. Paderb. armis depugnabat. Hic nullam Episcopalem insulam obtinebat, & pluribus dignus erat; ille nullâ dignus erat, & plures obtinebat. Res ab eo praeclarissimè gestas variis in locis memorat Michaël ab Isselt, belli Truchsesiani scriptor. At nihil illustrius, quam quod hoc anno die 18 Junii apud Woringam ducentos Truchsesianos, vallo & omnibus munimentis undique circumseptos, solus ipse cum quinquaginta militibus obscurâ nocte adortus fuerit; cæsisque primis excubiis in ipsa munimenta penetrans, reliquos omnes vel humistraverit, vel captivos abduxerit, ne quidem unico è suis amisso vel saucio. Neque dubium est, quin ob egregiam fidem, cum rara fortitudine conjunctam ad altiora honorum culmina fuisse peruenturus, nisi bonorum omnium remunerator Deus eum cælo, quam terris digniorem reputâisset.

## Annus Christi 1587.

SIXTI V. Pontificis 2. & 3.  
RUDOLPHI II. Imperator. 11. & 12.  
THEODORI Episc Paderb. 2. & 3.

**N**itium hujus anni tristissimum fuit à ferali supplicio Tragedia  
capitis, quo Elisabetha Anglorum Regina condemnae  
nari & affici jussit Mariam Stuartam Scotiæ Reginam, ipsi proximè cognatam, & Catholicæ Religionis propugnatricem constantissimam. Vice-  
simus propè annus erat, cum hæc ad illam configisset, opem quæ-  
situra contra infidias rebellium subditorum; à quibus jam ante capta, & in arctissimam custodiam detrusa fuerat. Sed pro solatio, quod expetebat, novos illic invenit carceres, totis fere novendecim annis patientissimè toleratos. Interea variis artificiorum ac fraudum cuniculis nihil aliud ab ejusdem hostibus quæsitus erat, quam ut ipsa vel Catholicam Fidem ejuraret; vel pro eadem Fide, licet alio prætextu, vitam innocentem perderet. Primum ex his duobus ab ea nunquam impetrari vel extorqueri potuit: quippe quæ mori semper maluit, quam extra Ecclesiam Catholicam vive-  
re. Alterum verò tandem inimici ejus consecuti sunt occasione de-  
tectæ alicujus conspirationis, quâ Nobiles quidam Angli superio-  
re anno constituerant Elisabetham Reginam de medio tollere, Ma-  
riam

falsò argui- riam Stuartam ei substituere, & hujus ope Religionem Catholicam  
vile morte Regno Anglicano reddere. Tunc enim homines malevoli conti-  
Elisabetæ. nuò Mariam traduxere, velut istius sceleris incentricem, aut certe  
Spond. ad. participem. Ac, tametsi illa non solùm constantissimè id negave-  
ann. 1586. rit; sed etiam ne ab ipsis quidem conjuratoribus de hoc flagitio  
Strada loc. cit. accusata vel insimulata fuerit: nihilo minus tamen ab inquis ju-  
Innocens dicibus, & à communi Ordinum Anglicorum senatu, læsæ maje-  
condemna- statis rea pronuntiata, & ad mortem postulata est; quòd hac in vi-  
tur capite. Spond. ib. vis permanente, Religionem heterodoxam unà cum ipsis Elisabe-  
Strada ib. thæ vita periclitaturam esse crederent. Sententiam hanc appro-  
Romuald in summ. bavit Elisabeth die quarto Decembris anni superioris: executio-  
de morte nem verò ejus adhuc distulit in Februarium anni præsentis, nomi-  
Marie. natis interim funetæ rei commissariis, Comite Cantiensi, \* Salo-  
\* Anglice, piensi, & aliis quām plurimis. Hi die decimâ septimâ Februarii  
Kent, & (stylo novo) horis pomeridianis ad eam accedebant in castello, quo  
Schrews- tenebatur; nullisque verborum ambagibus rotundè indicebant  
bury. mortem, Reginae suæ, Regiique senatus imperio subeundam. Qui-  
morte indi- bus illa vicissim, animo ad omnem fortunæ casum imperterritu-  
età sacer- dotem Ca- : *ut imperatum est, ita fiat!* Et quidem, si id vultis, etiam die crastino.  
tholicum petit, & non obtinet.  
aut. iisdem Devotissi- Quod cùm illi avidissimè acceptarent, id unum gratiae supremæ  
mè se ad mortem loco ab iisdem petiit, ut Catholico sacerdoti, cum quo anima sua ra-  
præparat. tiones pertraclaret, accessum ad se concederent. Sed quia & hoc sol-  
latium à viris asperis emendicare non potuit; iisdem abscedere juf-  
fis, totam se deinceps in divinas preces effudit: ac demum sequenti  
mane (quæ erat decima octava Februarii) post ardentissima poenitentis & amantis animi suspiria Eucharisticum, quem  
petioso vasculo inclusum Pontificiā dispensatione in hanc ultimam necessitatem asservabat, manu propriâ devotissimè simul ac  
reverentissimè sumpsit. Indè rursus ad crationem reversa, nihilq;  
aliud quām cælum & cælestia cogitans, Deo suo per iteratos fidei,  
A commis- spei, & charitatis affectus penitissimè se conjunxit. Sed à Calvi-  
farii jube- nianis judicibus & commissariis, qui manè inter horam octavam  
tur exerci- & nonam aderant, vix tantum otii & quietis e blandiri potuit, quo  
tia devotio- pietati suæ & sanctis amoribus aliquantis per vacaret. Nam intrà  
nis abrum, pere.  
Ex Narra- bre tempus ad eam, adhuc orantem, parantemque se, ter  
tione Lon sere nuntium, qui moneret festinandum esse: ac demum unus è  
dinensi ab satrapis, velut moræ longioris impatiens, ad ejus oratorium adiit;  
ipsiis met Calviniis, inveniensque adhuc genu flexam, & cum gynæceo ac famulitio  
edita. suo divinis precibus intentam, inquit: *surge Domina!* satis oratum  
Surgit ab est. *Urget hora sustinendi, quod decretum est.* Jam omnia ad execu-  
oratione, & procedit ad damnati sententiam stant parata. Cui illa respondit ocyus: et ego pe-  
locum sup. nitus jam parata sum! Statimque de genibus assurrexit; & ad ca-  
meram

meram anteriorem progrediens, famulitio suo valedixit, eosdem  
breviter ibidem adhortata, *ut Deum timerent, et superioribus demissem*  
*obedirent.* Procedebat autem modestissimè compta, ut viduam  
Regalem decet; vestem ad talos usque promissam gerens ex nigro  
& pretioso holoferico. Manu dexterâ tenebat effigiem Christi  
crucifixi, sinistrâ verò libellum precum. E collo defluebat supra  
pectus aurea crux minoris formæ; ad latus verò dependebat è cin-  
gulo corolla precatoria, quam nos Catholici *Rosarium* appellamus. *Londin.*  
Hoc apparatu ad inferiorem aulam descensura, in imis gradibus  
occurrentes reperit Cantensem & Salopiensem Comites; qui, <sup>n. 2.</sup>  
nescio quâ ferali ceremoniâ, eidem rursus edicebant, *se adesse, ut*  
*exhibeant mandatum Regiae sua, quo jubaretur mori.* At illa, nihil in-  
dè mota: *presto sum!* ait, *et jam ita me constitutam invenio, ut mori*  
*potius, quam vivere cupiam.* Simulque Melvinum, unum è prima-  
riis Ministris suis, eodem in loco videns: *Melvine, inquit, mihi*  
*haec tenus Minister fidelissime! credo equidem, et te esse unum è numero*  
*Protestantium, neque amplius Catholicae Religioni deditum.* Attamen,  
quisquis es, per tuam ego te salutem postulo, *ut accedas ad carissimum fi-*  
*lium meum* (erat is Jacobus Scotiae Rex, tunc unum circiter & vi-  
ginti annos natus) *eique nomine meo dicas, precari me et in extremis*  
*cupere, ut fideliter Deo serviat; Catholicae Ecclesia se adjungat, orthodo-*  
*xiam doctrinam teneat, Regnum suum pacificè gubernet, fiduciam suam in*  
*Deo ponat, sollicitèque caveat, ne Elisabethæ Anglorum Regiae causam*  
*vel occasionem aliquam sinistrarum de se suspicionum præbeat.* Quod au-  
tem ad me ipsam attinet, *id ei à me dicas velim, me ad mortem usque in*  
*Fide Catholica perstittiſſe.* Tum ad Salopiensem & Cantensem Co-  
mites denuo se convertens: *Oro vos!* inquietabat, *finite vel nunc sal-*  
*tem paulisper ad me accedere sacerdotem meum!* *Finite etiam domesticos*  
*meos omnes interesse morti meæ, ut videant, et orbi Christiano contesten-*  
*tur, me Catholice defunctam esse!* Prima istarum petitionum ei pror-  
fus denegata est: altera verò, licet ægre admodum, ab iisdem ad-  
missa est cum ea limitatione, ut adessent solum quinque famuli  
cum duabus pedissequis. Post hæc deducta in inferiorem aulam,  
ejusque theatrum, quod unà cum vicini parietibus nigro panno  
obtectum erat, reperit ibidem tres sedes positas, nempe duas pro  
suprà dictis Comitibus, alteramque medium pro se. In qua ut pri-  
mum se collocaverat inter istos assessores, confessim prodiit Regni *Feralema*  
secretarius; prælegitque ferale decretum, quo mandabat Elisabe-  
tha, Mariam Stuartam olim Scotorum Reginam securi percuti *pro-*  
*pter multa, diversaque laæ Majestatis facinora, quæ deinde fusiùs ex*  
*eadem scripto proferebat.* Audiit hæc Maria cum singulari pa-  
tientia. Cumque ille jam desisset legere, rursum ipsa consurgens  
edice-

edicebat palam: *Testor Deum scientem omnia! nihil eorum omnium, de quibus in hoc mortis decreto postulor, à me gestum esse; neque unquam infidias aliquas à me stractas, vel etiam strui jussas fuisse in vitam Elisabethæ.* Fateor tamen, me esse peccatricem, et aliis criminibus obstrictam:

Calvinianū  
prædicantē,  
ad se missū,  
animosē  
rejicit,

propter quælibenter, amore Dei mei, hanc mortem oppeto. Hæc dicenti

Decanus: atque (ut jussus erat) sacerdotis Catholici vicem suppleturus, hortabatur eam, *ut in Christo fideret, ac satageret christianè mori.* At illa hæreticum hominem dignata: *facesse hinc, ait, et istellarum curarum desine!* satis ego ad mortem comparata sum, neque ad eam fortiter et christianè obeundam tuis acclamationibus egeo. Cumque ille adhuc amplius instaret, neque aliud se dicturum appromitteret, quæm quod veritati Christianæ consentaneum foret; rursus ipsa, ne communionem videretur habere cum hæretico, adhuc altius exclamabat: *file, obsecro, file Magister Decane! nolo te audire.*

Cantieni  
Comiti,  
crucifixi  
imaginem  
deridenti,  
pulcherri-  
mè respon-  
det.  
ex eadem  
narrat.  
suprà cit.

*Nil mihi negotii tecum est: solum disturbas me.* Quo auditio silere quidem Borungus debuit. Sed hoc tacente rursus Cantiensis Comes virulentum os aperuit; & effigiem crucifixi Domini, quam in manibus Regina tenuit, splene sacrilego deridens dixit: *Miseret me tui, Domina! maximèque doleo, quod hujusmodi nugas et signa superstitiosa adhuc in manibus tuis videam!* Cui ipsa vicissim alacriter ac modestè: *Crucifixi Domini imaginem præ oculis meis habere debeo, ut ejusdem recorder, et exemplo ejus me ad sanctè moriendum excitem.* At ille rursus, uti Calvinistæ loqui solent: *Christus in corde nostro tenendus est. Quare apage has nugas manuum!* statimque & ipsa pariter: *in et in manibus meis effigiem ejus tenere iuvat, ut memoria patientis Domini per sensum exteriorum fores facilius descendat in cor et peccatum meum.*

Orante  
Præcone  
Calviniano  
cum cetera  
turba ho-  
minum,  
ipsa aliam  
orationem  
elatiori vo-  
ce incipit.

Subinde Calvinisticus præco Borungus, unà cum omni populo & spectatoribus (erat autem hic turba hominum ferè centum & amplius) incipiebat aliquam orationem & comprecationem, quam huic actui convenientem esse duxerat. Maria autem è diverso, ne ipsius importunitati cederet, longè elatiori voce suam met ipsa precationem ex officio defunctorum proferebat, clamans: *Liberame, Domine! de morte aeterna, in die illa tremenda, quando cali-  
movendi sunt et terra; dum veneris judicare seculum per ignem etc.* Quâ finitâ cùm accederet carnifex, genibusque flexis ab ea veniam imperatæ sibi functionis precaretur; ipsa protinus generoso, verèque Regali animo reposuit: *Ego non solum tibi, qui officium tuum coactus facis; verum etiam omnibus iis, qui hucusque mortem, sanguinemque meum fitiverunt, omnia contra me gesta libertissimè condono: idque co-  
dem affectu nunc palam ago, quo mea mihi peccata à misericorde Deo condonari desidero.* Tum deinde rursus in genua procidens (Calvi-  
nianus)

niani scriptoris testimonio) recitavit ardentissimam & affectibus plenam precationem, dicens: *Placare mihi, clementissime Domine f. E. S. V. Christe, quem hæc imago crucifixi in manibus meis repræsentat; me remitti per isque peccatis Te propitium exhibe!* scio, me sapient deliquisse coram Te, id est que divinæ misericordiæ tuæ indignam esse. *Sed Tu Domine, quem cujus amore offendisse ex intimo corde pœnitit, averte faciem tuam à peccatis meis; et respice potius illum pretiosissimum sanguinem tuum, quem in ablutionem peccatorum nostrorum è cruce pendens profudisti.* *Tua mors, obsecro, sit vita mea!* *Tua vulnera sint mea sanitas!* *Tua ad mortem condemnatio sit mihi à noxibus omnibus perfecta absolutio!* *Tu mea spes, Tu Deus Tu amor narrat.* *Tu mortuus es pro me; et ego quoque libenter moriar pro Te!* *Tu sanguinem tuum profudisti amore mei: et ego pariter amore Tui sanguinem, vitamque meam profundere non recuso.* etc. Postremò etiam hisce precibus adjunxit alias pro salute Elisabethæ Anglorum Reginæ, pro filio suo Jacobo Scotorum Rege, pro felici statu Scottiæ & Angliæ, ac demum pro sua ipsius anima, ardenter Deum orans, ut eam terreno corpore solutam Angelorum suorum ministerio in cælum reciperet. Quo peracto, ornamenta corporis deposituit, tunicam superiorem exuit, famulis & famulabus suis producto super eosdem signo Crucis benedixit, Catholicam se mori velle repetivit, animo intrepido sive omni coloris mutatione rursus in genua se dejecit, psalmum trigesimum: *in Te Domine speravi, non confundar in æternum,* clarâ voce recitavit, eoque finito, collum trunco imposuit, & cum altius inclamasset: *in manus tuas, Domine, commendò spiritum meum,* semel & iterum securi percussa, spiritum exhalavit, acclamantibus Calvinistis: *sic perirent universi hostes verbi Dei, et Regiae nostra!*

Orat, peccata sibi remitti per sanguinem Jesu Christi cujus amore & ipfa libenter susum fundebat sanguinem.

Iterum profitetur se mori Catholicam, & inter sanctissima suspiria securi persecutur, plaudentibus Calvinianis.

ex eadem narrat.

Londin.

Necem ejus inter alios egregiè promoverat Robertus Dudlaeus Licestriae Comes & gubernator federati Belgii; qui sub exitum prioris anni, rebus apud Hollandos improspere gestis, in Angliam reversus erat. Sed intrà breve tempus commissi facinoris mercenarii accepit homo ferox, & Catholici nominis persecutor infelicissimus. Nam in primis eo absente castellum ante Zutphaniam (quod priore anno occupaverat) itemque Daventria & Geldria urbes, in Alexandri Farnesii potestatem devenire: non quidem vi & armata manu; sed voluntariâ traditione Praefectorum, quorum duo primi Angli, tertius verò natione Scotus erat. His autem levi brachio subactis, graviori Marte Farnesius post bimestrem obsidionem expugnat Slusam, urbem Flandriæ munitissimam; de qua postea ad Regem scripsit, se nunquam hactenus in obsidione magis operosa laborasse. Ac tametsi Licestrius, tunc temporis ex Anglia redux, cum ingenti militum & navigiorum apparatu

In Belgio Farnesius obtinet Daventriæ, Geldriam, & quædam alia.

Harens in ann. Brab. Spond. n. 6 Strada dec.

2. l. 8. Expugnat Slusam in Flandria, frustra succurrente Lycestrio;

fatis centem urbem liberare conatus esset; omnia tamen à Farnesio  
 sic præmunita invenit, ut auxilii ferendi spem abjcere, & Ostendam,  
 unde venerat, non sìne aliqua pusillioris animi nota cum  
 suis reverti, compulsa fuerit. Exinde verò dissensiones animo-  
 rum, quæ jam anno superiore Licestrum inter & fœderatos Or-  
 dines propullulare coeperant, propediem resuscitatæ sunt; brevèq;  
 tempore variis querelis ac diffidentiâ mutuâ sic increverunt, ut Li-  
 cestrius tandem evitandorum tumultum causâ in Angliam revo-  
 cari debuerit, ibique gubernationem Belgicam Reginæ suæ jussi-  
 bus abdicare. Hoc igitur honore dejectus, homo tumidus & sem-  
 per magnorum avidus, novo ambitu contendit fieri supremus Re-  
 ginae Elisabethæ Vicarius in administrandis Angliæ & Hiberniæ re-  
 quenti ex animi ægri-  
 tudine mo-  
 riur.  
 Au<sup>t</sup>tores  
 idem.  
 \*Spond. ad  
 ann. seq. n.  
 27.  
 Dioecesis  
 Monasteri-  
 ensis ab  
 Hispanis &  
 Batavis  
 plurimum  
 affligitur.  
 chron. Mo-  
 nast. ms.

fidia, hinc  
 inter se &  
 Hollando<sup>s</sup>  
 orta, in  
 Angliam  
 revocatur;  
 Harens  
 & Spond.  
 loc. cit.  
 Strada dec.  
 2. l. 9.  
 & anno se-  
 quenti ex  
 animi ægri-  
 tudine mo-  
 riur.  
 Interea Dioecesis Monasteriensis in Westphalia plurimum hoc  
 anno pati debuit occasione belli Batavici. Nam ex una parte mi-  
 les Hispanicus transmissio amne Lupia in eam irruit, rusticos con-  
 tra se collectos prostravit, Sendensem pagum funditus exussit,  
 Oistbeveram & Westbeveram diripuit, Haselünna oppidum vio-  
 lenter occupavit; neque prius Episcopatum deseruit, quām ac-  
 ptis octoginta aut amplius imperialium millibus, quibus Ordines  
 Dioecesani molesti hospitis abscessum pacti sunt. Ex altera verò  
 parte miles Batavicus, duce Adolpho Comite Nüenario, die un-  
 decimâ Septembris Meppenam cepit, ibique non sìne maximo in-  
 colarum & accolarum damno tam diu pessimè hospitatus est, usque  
 dum & huic ab eadem Dioecesi, die vicesimâ primâ Novembris,  
 numerata fuerint circiter triginta millia imperialium. Causam  
 utriusque invasionis apud rerum Westphalicarum scriptores non  
 invenio. Verisimile tamen est, mali hujus originem ex eo natam  
 esse, quod Alexander Farnesius, cùm audisset, eas militum Saxo-  
 niorum turmas (quas anno superiore Lingam inter & Wildeshu-  
 sius dissipaverat) hoc anno rursus prope urbem Bremam à Comi-  
 te Nüenario colligi; rursus ad eosdem avertendos aut repellendos,  
 in Monasteriensem Dioecesin miserit selectos aliquot equitum Hi-  
 spanicorum centurias. Cùm autem rusticana gens, ibidem è cir-  
 cumsi-

cum suis pagis congregata, non modò iter Hispanorum impedire; sed etiam aliquos eorum interficere aut despoliare ausa fuerit: hi vicissim in iras & furorem versi, peregerunt ea, quæ suprà diximus; paritèque Nüenarium & Batavos, in quos ibant, exemplo suo permoverunt ad eadem attentanda. Ità colligo partim ex Chytræo, qui sic habet: *bis mille equites, quos anno superiore à Comite Mörzano collectos et ad Wildesbusiam dissipatos dixi, hujus anni aestate re-colligebantur* \*: *ideoque Taxius, Hispanorum Praefectus militaris, in comitatù Tecklenburgensis pago Lengerke diu exspectabat, ut eorum iter im-pediret.* Partim ex manuscripta historia Klockneri nostri, qui hac de re brevissimis verbis ita meminit: *codem hoc anno rustici in Diœcesi Monasteriensi equitum Hispanicorum aliquos prostravere, bonâque prædam ab iis retulere; id quod iis postea miles Hispanicus egregiè repen-savit.*

In Diœcesi nostra Paderbornensi nihil hujusmodi turbarum fuit. Atque inter haec pacis quieta otia Theodorus Præfus studio-sissimè satagebat, non modò Religionem Catholicam Diœcesi to-tâ restituere; verùm etiam castra & satrapias, quæ ab ejus decesso-ribus potissima ex parte vel oppignerata, vel ingentibus debitibus præ-gravata erant, parsimoniâ & frugalitate suâ ab omni aere alieno li-berare. Qua in re, ut ex annorum sequentium decursu clariùs cluēbit, planissimè demonstravit, se non esse mercenarium, qui sua quærit; sed verè *Pastorem bonum et suæ domui bene præpositum.* Subinde etiam Diœcesis Mindensis hoc anno Præfulem syncerè Ca-tholicum recipere visa est, postquam biennio ferè toto vacâsset. Præfuerat ibidem Lutheranus Princeps, Henricus Julius Dux Bruns-vicensis, Julii Ducis natu major filius. Is cùm ante duos annos uxore ductâ Episcopatum abdicâsset; Julius pater ejus vacantem cathedralm sollicitè postulabat pro altero filio suo Philippo Sigif-mundo, itidem Lutherano. Neque id admodum recusabant Ca-thedralis Ecclesiæ Canonici: vicissim tamen petierunt à Duce Julio restitucionem aliquot Præfecturarum in comitatu Hojano, quas Episcopatui Mindensi ex antiquis transactionibus deberi contен-debant. Qua de re cùm diuturnior consultatio fieret, & interea tempus electioni Canonicæ præfinitum effluxisset; Ernestus Archi-Episcopus Coloniensis velut Metropolitanus, Mindense Capitu-lum ex jure devoluto convenit coram Francisco Bonhomio Lega-to Pontificio. Pronuntiatâ tandem pro se ejusdem Legati senten-tiâ, ad vacantem cathedralm nominavit Antonium Comitem de Schawenburg, Coloniensis Ecclesiæ Decanum: illum, inquam, virum syncerè Catholicum, qui ante annos quatuor in comitiis Coloniensibus primus contra Truchsesium dixerat, *se pro suis vi-ribus*

Theodorus  
Ep. Paderb.  
magnopere  
studet resti-  
tuenda re-  
ligioni Ca-  
tholice, &  
redimendis  
Præfecturis  
aere alieno  
preffis.  
*Ex veteri-  
bus mss.*  
Antonius  
Comes de  
Schawen-  
burg ab Er-  
netho Ar-  
chiepisc.  
Colonensi  
ex jure de-  
voluto no-  
minatur &  
constitui-  
tur Episc.  
Mindensis.

Farnesio  
z Osten-  
ota cum  
animos  
tos Or-  
breviq;  
t, ut Li-  
m revo-  
æ jussi-  
& sem-  
nus Re-  
niae re-  
addicta:  
m Hat-  
um Re-  
periculi  
eretur:  
modo in  
coævus  
embris\*  
  
cum hoc  
arte mi-  
os con-  
exussit,  
um vio-  
n acce-  
Ordines  
ra verò  
die un-  
mo in-  
usque  
mbris,  
Causam  
es non  
nata  
Saxo-  
deshu-  
Comi-  
endos,  
um Hi-  
n è cir-  
cumssi-

ribus nunquam passurum esse, ut ab antiqua Statuum unione recedatur, et pro sancta Religione Catholica subditis obtrudatur novitia fides Augusta na Confessionis.

Bonna die  
23. Decem-  
bris à Mar-  
tino Schen-  
ckio rursū  
occupatur  
in favorem  
Truchseſi.  
Strada dec.  
2. 1. 10.  
Haraus in  
ann. brab.  
& alii.

Id cùm feliciter effecisset Ernestus Archiepiscopus; iterum post menses pauculos in luctum acerbissimum dejectus est ex improvisa amissione urbis Bonnæ, rursus exeunte hoc anno à Martino Schenckio & militibus Truchseſianis captæ. Sciebat Schenckius, urbem hanc nec sufficienti præsidio firmatam esse; nec ea, quâ par est, vigilantiâ custodiri. Itaque hanc præsidii negligentiā in suam utilitatem conversurus, die vicesimā tertiā Decembris obscuræ noctis beneficio cum aliquot militum suorum centuriis tacitissimè Bonnam proficiscitur. Maximâque eorum parte vicino in loco præstolari iussâ, ipse cum paucis clanculum accedit ad portam Rhenanam; & eidem affigit Pyloclastrum æneum (quod vulgo Petardam vocant) instrumentum bellicum pulvere copioso fartum, atque id temporis ad evertendas urbium portas noviter inventum. Quod ubi post breve spatiū cœpit ignem concipere, & pestem intrâ se clausam ejectare; non modò portam illam, sed etiam contiguos urbis muros tanto impetu disjecit, ut militibus omnibus per apertas portarum ac mœnium ruinas irrumpentibus, Bonna priùs ab hoste capta fuerit, quâm hostem sibi tam vicinum senserit. Indè Schenckius ad urbem fortius communie-  
dam se accingere, militem adaugere, annonam comportare, nova propugnacula ex adversa Rheni partē construere, totamque provinciam Coloniensem ac Montensem hebdomadariis contribu-  
tionibus fatigare, non sinè maximo dolore Ernesti Archiepiscopi: cui semper ingenti molimine & pretiosissimis obsidionibus recuperanda erant, quæ à suis tam levi negotio & quasi per ludum amissa fuerant.

## Annus Christi 1588.

SIXTI V. Pontificis	3. & 4.
RUDOLPHI II. Imperator.	12. & 13.
THEODORI Episc Paderb.	3. & 4.

Bonna ab  
Hispanis  
recuperatur  
& Ernesto  
Coloniensi  
restituitur.  
Haraus in  
ann. brab.



Ernesto Coloniensi, ob amissam Bonnam in extre-  
mis angoribus constituto, subvenit iterum Ale-  
xander Farnesius Achilles Belgicus: nam & ejus plu-  
rimū intererat, ne in terris Coloniensis Geu-  
siorum arma figerentur. Primū itaque mense  
Martio præmisit illuc nonnullas equitum, peditūque turmas, qui  
con-

continuis excursionibus Bonnensem agrum à Schenckianorum in-  
juriis tuerentur, & hostem intrà sua mœnia coércerent. Quod  
cùm illi strenuè ac feliciter peregrissent, ineunte Majo ejusdem ur-  
bis obsidio inchoata est à Carolo Croyo, Principe Chimacensi; cui  
Farnesius, rebus aliis præpeditus, expeditionem istam demanda-  
verat. Inter primos ante urbem cecidit Joannes Baptista Taxius,  
miles egregius, ideoque Duci Farnesio cum primis carus: cuius  
defuncti corpus Coloniae in templo Patrum Franciscanorum sum-  
mâ militum & sacrarum personarum pompâ tumulatum est. Ur-  
gebatur obsidio, indefessâ militum & Præfectorum contentione.  
Neque Hispanis quidquam de virtute Martia concedebant obsec-  
licet absente Schenckio, qui ad petenda militum & pecuniarum  
auxilia in Angliam, & indè rursus in Palatinatum iérat. Sed cùm  
ex Anglia nihil, ex Palatinatu verò minus copiarum adveniret,  
quàm ut earum ope solvi posset obsidio; tandem præsidarii, quin-  
quemestri oppugnatione fatigati, die vigesimâ octavâ Septembris  
urbem dediderunt, eâ lege, ut suis rebus, corporibúsque salvis  
Rhenoberckam & Wachtendonckam ducerentur.

Lætus hac de re Ernestus Archiepiscopus Alexandro Farnesio  
liberatori suo gratias immensas egit, didicítque in posterum suas  
urbes accuratiùs custodire: ne tam facile rursus dies una perderet,  
quod multorum mensium certamine, plurimóque sanguine recu-  
perandum fuit. Copiæ verò militares, quæ huic expeditioni in-  
serviérant, magnis præmiis affectæ, cum Petro Ernesto Comite  
Mansfeldensi discesserunt ad obsidem Wachtendonckam Gel-  
drorum oppidum, toti Geldriæ tunc infestum. Credebant multi,  
aggressionem hujus loci, in campo admodum paludinoso positi,  
non modò perdifficilem; sed etiam hac anni tempestate minimè fru-  
ctuosam, imò & ingloriam fore. At verò Mansfeldius, cui ista  
expeditio à Farnesio imperata fuerat, ipsius judicio magis, quàm  
aliorum formidoloso timori fidens, intrepide respondit, se hujus-  
modi mandatis tanto libentiùs pariturum, quantò plus laudis ex  
difficiliore victoria sperandum esset. Neque absuit fortuna cœptis.  
Nam erectis intrà paucas hecmodades duobus altis terræ suggesti-  
bus, oppidum istud non solum tormentis obsidionalibus; verùm  
etiam prægrandibus globis ignivomis, nuperimè tunc inventis,  
itâ conterruit, ut præsidarii die vicesimâ Decembris ad inhono-  
ram deditiōnem compulsi fuerint, etiam iis, qui nuper è præsidio  
Bonnensi venerant, in captivitatem traditis.

Multa alia, quæ momenti multò gravioris erant, per æstatem  
hujus anni volvēbat animo Farnesius. Sed hæc omnia disperierunt  
in aquis pelagi, unà cum ingenti classe Hispanica, quæ hoc anno  
Hispana  
classis, An-  
glia Hol-  
landicæ re-  
bellionis  
ad

nutricem in asura, triiti infor-  
tunio misere-  
re dissipatur.  
Strada de-  
tas, remiges, & omnem apparatum bellicum. His è portu Dün-  
kerckiano & Neuportensi debebant accedere alia viginti sex viro-  
rum millia, quos in Belgio parabat Alexander Farne-  
sius: totaque illius expeditionis & magnorum consiliorum summa in eo versa-  
batur, ut Angliam Hollandicæ rebellionis fautricem unitis viri-  
bus invaderent; eaque domitâ vel oppressâ, etiam foederati Bel-  
gii expugnationem sibi faciliorem redderent. Sed inscrutabili Dei  
judicio res alium planè eventum habuit! Nam, priusquam Farne-  
sius accederet, potentissima classis illa, partim Archithalassii impe-  
ritiâ, qui freti Caletani pericula non sciebat; partim Anglicarum  
navium agilitate, quæ tardiores Hispanorum naves celerrimo flexu  
identidem lacesebant; partim diversis tempestatibus, multisque  
aliis infortuniis, adeò dispersa ac lacerata est, ut amissis triginta  
duabus navibus, ægerrimè tandem exeunte Septembri sine ulla  
tam opereosæ, pretiosæque expeditionis fructu in Hispaniam re-  
versa fuerit. Zelandii in perpetuam hujus rei memoriam cuderunt  
numimos, quibus ex una parte inscripta erant hæc verba: *Classis  
Hispanica: ex altera verò: venit, ivit, fuit, MDLXXXVIII: vd  
uti Spondanus refert: Venit, vidit, fugit.* Memorant præterea  
scriptores primariæ Hispanorum navi insculptos fuisse hos versus,  
quibus Angliæ Regina Elisabeth compellabatur:

*Tu quæ Romanas voluisti spernere leges,  
Hispano discas subdere colla jugo.*

Post navium autem interitum Reginam, Regi Hispanorum ita re-  
spondisse:

*Tu qui divinas voluisti spernere leges,  
Feinino discas subdere colla jugo.*

Henricus III. Gallæ Rex in co-  
mitiis Ble-  
sensibus ju-  
bet obtun-  
cari Henri-  
cum Guisi-  
um Ducem, aliorum Hugonotorum cædem ad Ecclesiæ Catholicæ gremium  
eiusque fra-  
trem, Car-  
dinalem &  
Archiepisc. recepisset; quadriennio tamen post, iteratis aliorum Hugonot-  
remensem, jam ab aliquot annis, instigante Henrico Duce Guisio, fabricave-  
rant novum fœdus, quod ipsi met sacrum appellari voluere: eoque  
tena-

tenacissimè constituerant, se usque ad vitæ & sanguinis effusionem pugnaturos pro Fide Catholica; nec unquam permissuros, ut alia Religio sedem retineat in Regno Galliæ, aut ad sceptrum & corona Regni perveniat Rex haereticus. Jamq; foedus illud ita increverat, ut & ipsi Galliarum Regi formidandum esset; ideoque Gallus persæpe Navarrum obsecraverat, ut Ecclesia Romanae se rursum aggreget: alioquin vereri se, ne futuræ successionis causâ totum Galliæ, Navarræque Regnum funestissimis tumultibus involvatur. Quod cùm Navarrus non solum recusasset; verùm etiam ad arma convolare, & bellum bello opponere incepisset: res hoc anno tandem in apertam seditionem prodiit, in qua & ipse Francorum Rex <sup>\*Spond. ad hunc annū.</sup> \*Parisinam urbem defereret, & acceleratis itineribus \*Carnutum <sup>n. 4.</sup> <sup>\*Carnutū.</sup> gere compulsus est. Indè Rothomagum profectus Rex, quietis causâ Guisianorum postulata audiit, sacro eorum foederi se adjunxit, nova Regni comitia \*Blesi indixit, ibique statuit, juravit, & ab omnibus jurari fecit, se ad Hugonottorum extirpationem pro suis viribus laboraturos; &, si contingeret sine prole mascula Regem decedere, nunquam pauciros aut commissuros, ut alius, quām sincerè & probè Catholicus, ad Regni solium evehatur. An autem Rex id serio & ex animi sententia fecerit; an verò simulatè & solummodo Guisiorum obterendorum causâ, non est meum disputare. Enim verò haud longè pòst in iisdem comitiis Henricum Guisium, totius foederis primipilum, quem ad secretius colloquium accersi jussérat, in ipso Regii cubilis aditu <sup>\*Spond. ib. n. 18.</sup> per sicarios à se constitutos obtruncavit; statimque etiam ipsius fratrem, Ludovicum Guisium Cardinalem & Archiepiscopum Remensem, unà cum aliis ejusdem cognationis aut factionis Principibus comprehendi jussit. E quorum numero Cardinalis Guisius alterā die consimilium sacerorum gladiis occubuit: fratrūmque amborum corpora primū vivā calce consumpta; deinde eorum ossa funestis ignibus concremata, & cineres in aërem aut præterfluentem Ligerim dispersi fuere. Credebat improvidus Rex, eo facinore magnum aliquid à se perpetratum esse. Atque ideo peractâ cæde, velut exultabundus ad Reginam matrem accurrebat, inquiens: *nunc tandem se Regem esse extincto æmulo suo Henrico Guisio;* quem populari favore ad Regni solium aspirare, sibi falsò persuaserat. At illa, tam immanni facto exterrita: *sat in animo prospexit, fili mi Rex! quid inde motum ac turbarum in tuo Regno securum sit?* Cùmque ipse respondisset, se jam satis tutum, penitusque securum fore; ipsa jam ægro corpore decumbens: *precor Deum, inquietabat, ut hæc Tibi in bonum vertant! metuo tamen, ne res eo in statu non sint, quo tua Majestas arbitratur.* Hæc autem quām verè prudenterque dixerit astuta mulier,

Y y y even-

eventus docuit. Nam & ipse Rex anno proximo interfectus, & universum ipsius Regnum tam exitiali bello involutum est, ut illud vix intrà decem annos componi, & non nisi profuso hominum innumerorum sanguine extingui potuerit. Sed hac de re suo loco plura. Nunc ad nostra transeamus.

Patres Societatis JESU su strenuè laborant Paderbornæ in hominibus convertendis, Hist. Collegii Paderb.

favente Theodoro Episcopo, qui hoc anno natalem Domini celebravit in monasterio Bödekenfi. Hist. Collegii Paderb.

Paderbornæ res Catholica adhuc tardius procedebat, etiamsi Patres Societatis JESU conversioni civium diligentissimè se impenderent; & Celsissimus Princeps Theodorus Fürstenbergius nihil industriae vel curarum prætermitteret ad restaurandum & corrugendum ea, quæ Lutherani decessoris vitio corrupta ac depravata fuerant. Primarium conversionis impedimentum erat Forensis Ecclesiæ Lutheranus Pastor & apostata, Hermannus Tünneken: qui hæreticis declamationibus suis totam urbem sic avertebat ab amplexu Fidei Catholicæ, ut plerique civium, nisi ab aliis derideri vellent, Jesuiticæ concionis audiendæ causâ principali templo pedem imponere non auderent. Neque adhuc licebat Episcopo, severioribus mandatis buccinatorem istum de Forensis Ecclesiæ cathedra dimovere. Idenim si fecisset, non immeritò formidare poterat, ne hujusmodi jussionibus irritati cives ad vicinorum Principum Lutheranorum opem recurrerent, sibique magnam apud eos invidiam & persecutionem concitarent. Interea præcipua super diæctorum Patrum solicitude fuit in excolenda juventute studiosa: quam in scholis humanioribus ita instituerunt, ut unâ cum literis, etiam Catholicæ Religionis veritatem & mores homine Christiano dignos condiscerent. Quin & inter adultos, etiamsi paulò tardius converterentur, non omnis animarum labor inanis abiit. Nam, cùm in primo Patrum adventu Paderbornæ summa paucitas Catholicorum esset; octennali tamen sudore eorundem numerus ita increvit, ut hic annus jam computaverit septingentos & quinquaginta circiter, qui ex antiquo Romanæ Ecclesiæ ritu ad sacra Eucharistia mensam accesserint. Nec minore animarum fructu desudatum fuit in excolendis extra urbem vicinis opidis. Nam & illuc identidem excurrebant Patres, ut Catholicos in Fide confirmarent, & heterodoxos converterent, & ignorantes instruerent, & æternæ salutis monita oppidanis omnibus instillarent, non sine maxima Theodori Principis consolatione. Qui & idcirco Patri Oliverio Manaræo, Germanicarum Provinciarum visitatori, cùm eidem in arce Neuhusana Paderbornenses Patres & Collegii fundationem hoc anno commendaret, non solum benevolè respondit, *rem eam sibi cum primis cordi fore;* sed etiam Cathedrali Capitulo renuntiari jussit, ut curam Patrum singularem gererent, neque ulla in re paterentur eos penuriam ferre. Natalem Domi-

Domini celebravit idem Celsissimus in Bôdekensi monasterio Canonorum Regularium S. Augustini. Ubi loci ejusdem Prior seu Prælatus donavit ei Cosmodromium Gobelini Personæ, manu vestissimâ ibidem vel ab ipsômet auctore, vel ab alio quodam Religioso, in charta pergamena scriptum; uti ipsémet in fine libri istius manu propriâ adnotavit hisce verbis: *Ex cœnobio nostro in Bödicken hic liber à Priore ejusdem oblatus est nobis ibidem in die Nativitatis Christi, anno 1588. Theodorus à Fürstenberg Episcopus.* Autographum hoc vel apographum aliis exemplaribus, à Meibomio vel alio quo cunque editis, longè accuratius est: servatúrque adhuc in collegio Patrum Societatis Paderbornæ, cui Theodorus Episcopus hunc librum redonavit anno 1612.

Hic ei do-  
natur Cols  
modromiū  
Gobelini  
personæ:  
quod ille  
postea re  
donavit  
collegio So-  
cietatis J. S.  
su Pader-  
bornæ.  
ex inscri-  
ptione libri  
ejusdem.

Et hactenus quidem prædicta Societas nullam aliam sedem obtinuerat in Westphalia, præter eam, quam ante octennium ceperat ad fontes Paderæ. Nunc verò etiam cum ingenti subditorum commodo recepta est Monasterii Westphalorum, ex liberali fundatione Reverendissimi Domini Godefridi de Raesfeld, Cathedralis Ecclesiæ Decani ante biennium defuncti: qui ex amicitia cum Partibus Societatis Paderbornæ contracta (nam & ibi Canonicus fuerat) iisdem pro inchoando Monasteriensi collegio in testamento suo legaverat ad viginti quatuor Imperialium dalerorum millia. Ea donatio seu voluntas ultima, cum & ab Ernesto Episcopo & à frequenti Canonicorum collegio probata esset, erigendo ibidem collegio viam aperuit: primusque Patrum Societatis Monasterium hoc anno missus est Pater Petrus Michaël, cognomento Brillnaecker, vir egregiè doctus, & jam antè variis magnorum Principum legationibus præclarè functus. Hic una cum P. Melchiore Kernthen venit illuc die vicesimâ quartâ Februarii: suscepitque à Reverendissimo Domino Henrico à Raesfeld (quem aquæ potorem appellabant) intrâ breve tempus religiosâ conversatione, doctrinâ, suavitate, & concionibus, partim in facello S. Nicolai, partim in antiquo choro Majoris Ecclesiæ ad plebem habitis, Canonicorum Cathedralium animos ita sibi conciliavit, ut ejusdem Societatis Partibus primò duas Vicariorum aedes in eo loco, ubi jam collegium Societatis est; deinde etiam sequenti anno Monasteriense gymnasium & scholasticæ juventutis institutionem attribuerint.

Primi Pa-  
tres Jesuicæ,  
ex funda-  
tione gode-  
fridi Raes-  
feldii  
quondam  
Decani, ve-  
niunt Mo-  
nasterium  
Westpha-  
liae;

Ea chron. Mo-  
nast. ms.  
anno Mo-  
nasteriensis  
gymnasi  
curam ac  
institutionē  
obtinent.

chron. Mo-  
nast. ms.

An-

Yyy 2

## Annus Christi 1589.

SIXTI V. Pontificis 4. & 5.  
RUDOLPHI II. Imperator. 13. & 14.  
THEODORI Episc Paderb. 4. & 5.

henricus III  
Galliae Rex,  
plerisque  
urbibus ac  
provinciis  
propter  
Guiforum  
cædem  
contra se  
conspiran-  
tibus,  
spond. ad  
hunc annū  
Hareus in  
ann. Brab.  
Buffier. l.  
21. his.  
Franc.

\*Ducem de  
Mayenne.

amicitiam  
& fœdus  
contrahit  
cum Hen-  
rico Rege  
Navarræ:  
Auctores  
iidem.

& eodem  
anno per  
infidias  
trucidatur,  
moriturq;  
in Fide Ca-  
tholica.  
Auctores  
iidem.



Uam ingenti periculo se, vitamque suam exposuerit  
Henricus III. Galliarum Rex, quando Principes  
Guifios in superioribus Regni comitiis tam atroci-  
ter obtruncari fecit; prima statim hujus anni ini-  
tia declararunt: Nam ex ea cæde protinus Catho-  
licorum plerique suspicati sunt, Regem suum vel non probè Ca-  
tholicum esse, vel certè Navarræ Regi hæretico magis addictum;  
quam fœderi sacro, in iisdem comitiis approbato. Et hæc eorum  
opinio supra modum aucta est, quando non solum concionato-  
res Parisini è sacris pulpitibus Regem suum perfidiæ & hærefeos in-  
famârunt; sed etiam academia Parisiensis, cui nomen Sorbona, de-  
creto publico divulgavit, populum Gallicanum nullo amplius ju-  
ramento fidei & obedientiæ Regi suo devinctum esse, posséque  
tutâ conscientiâ adversus nefaria ejus & sociorum suorum consi-  
lia pro defensione Fidei Catholicae bellum suscipere. Quare pri-  
mùm Parisienses, deinde Aurelianenses, Tolosates, Lugdunenses,  
Ambianenses, Arelatenses, & quidquid ferè urbium aut provin-  
ciarum erat, uno impetu in Regem insurgunt, imagines ejus de-  
turpant, sigilla Regia confringunt, sacro fœderi certatim se addi-  
cunt, ejusque ducem primarium nominant Carolum \*Mayenum,  
Henrici Guisii occisi fratrem; qui à comitiis Blesensibus tempore  
fraternæ cædis absuerat. Consternatus indè Rex, ut in hujusmo-  
di turbis fidelem belli adjutorem sibi adscisceret, amicitiam & fœ-  
dus iniit cum hæretico Rege Henrico Navarræ; cum quo & po-  
stea coniunctis exercitibus progressus est ad Lutetiam Parisiorum  
obsidem. Sed prius, quam eò perveniret, apud S. Clodoaldi  
fanum, duabus ferè leucis Parisina ab urbe diffitum, à Jacobo Cle-  
mente, monacho Dominicanò è terrestrì folio in vitam aliam trans-  
missus est. Homo iste simplicioris ingenii, acceptis quibusdam  
literis, accedebat ad aulam Regis; fingebatque simul, sibi maxima  
quædam negotia ab aliquibus commissa esse, quæ secreto solum  
& cum summa taciturnitate in aurem Regis infunderet. Altero  
mane ad alloquium arcanum ductus, porrigebat Regi literas, de  
quibus dixerat. Cumque eas Rex perattentè legeret, ipse interim  
extraictum de manica sua cultrum capulo tenus in ventrem ejus ita  
intorsit, ut sequenti die, quæ erat 2da mensis Augusti, Rex præ-  
missa

missâ aliquoties piâ sacramentali confessione religiosè & Catholice è vivis emigraverit, anno suæ ætatis trigesimo nono. Neque poenam omnem evasit parricida; tametsi, ut inquit Bussierius, leviorum tulerit, quâm flagitiis admissi gravitas postulâset. Nam in ipso scelere deprehensus, inter ministrorum accurentium gladios occubuit; & ejusdem cadaver è fenestra projectum, à quatuor equis disceptum, ac demum funestis ignibus consumptum est.

Eodem mense turbulentam animam in aquis exspuit nocentissimus Rheni inferioris & Westphaliae prædo Martinus Schenckius. Animus huic erat per insidias Neomagum intercipere: eoque fine apud munitionem, in divortio Rheni & Wahlen à se construëtam (quæ ab ejus nomine adhuc dicitur **die Schenckenschanz**) diversas naves militibus, armisque plenas congregaverat. Cum his die decimâ Augusti secundo amne defluxit Neomagum, eâdem nocte ex improviso urbem obruturus. Actametsi paulò seriùs illic adveniret, quâm in animo constitutum fuerat (jam enim incipiebat alterius diei aurora surgere) ausus est nihilominus belli aleam tentare, confractâque portâ Antonianâ usque ad ipsum urbis forum perrumpere. Sed eventu minus fortunato! Cives enim & praefidarii, campanæ pulsū convocati, eo statim annis virium in Schenckianos proruerunt, ut iudicem ter obtento, tèrque iterum amissio foro, tandem præcipiti fugâ ex urbe rursus excedere coacti sint, hortanti ad resistendum Schenckio protervè respondentes: *jam sâpe nos in hac urbe ad carnificinam deduxisti! decerta jam solus, pro ut ipse voleas: nobis enim nulla urbis potiunda spes est.* Haræus memorat in illius diei conflictu quingentos & amplius è militum Schenckianorum numero periisse: quorum complures à civibus ac praefidariis in recessu & fuga cæsi; alii verò plurimi, dum cæco impletu ad naves suas recurrerent, vel in aquas aëti, vel unâ cum suis navibus nimio virorum & armorum pondere submersi sunt. Schenckius ipse, cum in unam istarum navium insiliasset, eâ subsidente vitam in aquis perdidit: atque, ut poenam suis flagitiis dignam acciperet, cadaver ejus amputato capite in quatuor partes dissestum; & è quatuor turribus, ad amnem ædificatis, volente populo, suspensum est.

Magna Truchsesii columna cecidit cadente illo: nec jam aliud ferme è reliquiis Truchsesianorum in vivis erat, quâm Adolphus Comes Nüenarius; cui hic annus pariter vivendi ac tumultandi finem attulit. Recipiebat hic ad se residuum Schenckii extinti militem: & quia solvendorum stipendiorum facultas deerat, Schenckiano more ad rapinas ac spolia sese protinus convertebat.

Adolphus Nüenariæ & Mortæ Comes in Diœcesi Monastæ rienti de prædatur

Oppor-

*nundinas  
Grevonien.  
ses:* Opportuna ad hoc agendum occasio videbatur fore in proximis nundinis, quæ die vicesimā octavā Augusti celebrandæ erant Gre-

*Hareus in  
ann. brab.  
chron Mo-  
naſt. ms.* voniae in Dioecesi Monasteriensi, loco admodum aperto, & horis tribus Monasteriensi ab urbe diffuso. Collectis igitur Schenckianis, adjunctisque simul aliis prædatoribus ex oppido Lochemensi & vicinis quarundam urbium præsidii, festinato itinere Grevoniā progreditur: ipsōque nundinarum die improvisus in pagum involat, mille equos abducit, mercatorum tabernas exspoliat, pecunias abripit, resistentes trucidat, ac tandem prædis, rapinisque dives Lochemium revertitur, flagitii commissi pretium cum suis divisurus. Verū is, qui humanorum actuum supremus inspec-

*& paulò  
pōst, Arn-  
hemii ex-  
incenso  
pulvere ni-  
trato mori-  
tur.* tor est è calo Deus, criminoso Comiti intrà breve tempus tam iniquæ invasionis mercedem reddidit. Cū enim haud multò pōst Arnhemii in Geldria majus aliquod pyloclastrum experiri vellet; ignis fortuito casu in vasa pulveris nitrati decidens, eundem sic adussit, ut intrà viginti quatuor horas, aut paulò ampliū, die se-  
*2. l. 10.* ptimā Octobris miserabili morte consumptus fuerit.

*Carolus  
mansfeldi,  
Alexandri  
Farnesi no-  
mine Rhe-  
noberckam  
obsidet.* Tum verò Carolus Mansfeldius, bellator egregius, Alexandri Parmensis imperio ad obsidēdā Rhenoberckam se accinxit. Hac enim sola finito Coloniensi bello in Truchſesianorum potestate manserat, non sinè magno Batavorum commodo, & Hispanorum detimento. Ut autem expeditio ista faciliūs procederet, co-

*Hareus &  
Strada dec.  
loc. cit.* piās suas admovit primò ad Resam oppidum, ejusque munitiōnem à Martino Schenckio recentissimè constructam. Quā intrà quātriduum subactā, progreslus est Rhenoberckam: urbēmque istam, licet asperā durāque hieme, novis aggeribus & munimentis ità inclusit, ut, nisi Batavi ferro & armis viam aperirent, nihil annonæ ac rerum humano victui necessariarum ad obſeffos perduci posset. Restitēre quidem diu obstinati civium ac præſidiiorum animi; paſſiique sunt, sua corpora in obſequium Batavorum diuturnis jejunis contabescere. At ubi tandem extrema faſcopo.

*Hareus in  
ann. brab.  
ad an. 1590  
Strada loc.  
cit.* mes nimium invalesceret, neque jam ampliū ab Hollandis ulla commeatūs importandi ſpes alluceret; post initia ſequentis anni,

die tricesimā Januarii, deditioñem paeti sunt eā lege, ut neque pecuniā plectērentur cives, neque armis exuerentur abituri milites. Quo concesso, Ernestus Archiepiscopus Coloniensis à Carolo Mansfeldio, ejusdēmque victore exercitu, in hanc urbem inductus, atque itā demum plenā totius Dioecesis poſſeſſione potitus est.

*Theodorus  
Episcopus  
Paderborn.  
hoc anno* Inter has bellorum ac mortium vicissitudines Theodorus Episcopus noster, postquam à negotiis, curisque temporalibus quietem aliquam adeptus eſſet, magnā animi præparatione ſe convertit ad

ad accipiendum presbyterium, Ordinemque Episcopalem. Ea de  
 re literas hoc anno per humanas die 18 Junii Coloniam dedit ad Nun-  
 tium Apostolicum, Octavium Episcopum Calatinum; petiitque,  
 istorum Ordinum conferendorum facultatem tribui Domino suf-  
 fraganeo Coloniensi. Quod cum ab eo facillimè impetrasset, haud  
 multò pòst à prædicto suffraganeo sese expeditis hujusmodi Ordi-  
 nibus initiari fecit; ac deinde in Bôdekeni (ut fertur) monasterio  
 primam Deo hostiam pientissimè immolavit. Supersunt adhuc in  
 Episcopali archivō nostro ejusdem Nuntii Apostolici literæ, hac de  
 read Principem Theodorum datae die 25 Junii, præsentis anni; quæ  
 sic incipiunt.

**I**llustrissime et Reverendissime Princeps, Domine observandissime. Ex  
 literis Illustrissimæ et Reverendissimæ Dilectionis vestræ, decimâ octavâ  
 Junii datis, se sacrâ sacerdotii Ordinibus initiari proposuisse, intellexi.  
 Quod ut illi felix faustumque sit, Deum optimum maximum precor. Ac  
 ob eam causam ad Dominum suffraganeum Coloniensem scripti, ut ad il-  
 lum accedere (quam primum licebit) eique sacros sacerdotii Ordines juxta  
 sanctorum Canonum decreta conferre vellet: ac etiam, juxta petitionem  
 Illustrissimæ ac Reverendissimæ Dilectionis vestræ, Domino suffraganeo,  
 particulari diplomate, hujusmodi Ordines extra statuta tempora conferen-  
 di potestatem impetravi etc.

Clarius hæc omnia Perillustris Dominus Casparus de Fürsten-  
 berg Archisatrapa Ducatus Westphaliae, frater germanus Theodo-  
 ri Episcopi in suo diario his verbis notavit: Anno 1589. 27 Julii Re-  
 verendissimus ordinatur in Subdiaconum. 29 in Presbyterum Neuhusii.  
 30 per suffraganeum Coloniensem Laurentium Fabricium astantibus in fu-  
 latis Abbatibus in Marienmünster et Abdinghoff; ministrantibus fratre  
 Friderico de Fürstenberg Metropolitana Moguntinensis, Cathedralis Pa-  
 derbornensis, et aliarum Collegiarum S. Albani, S. Petri, et S. Victoris  
 tum intra tum extra muros Moguntiæ Canonico Capitulari, et seniore Ro-  
 sero à Westrum Præposito in Melschede; Filiis meis Joanne Godefrido de  
 Fürstenberg Metropolitarum Ecclesiarum Moguntinensis et Trevirensis  
 Domicellari, et Friderico de Fürstenberg Ecclesiæ Cathedralis Paderbor-  
 nensis et Ecclesiæ Collegiatae Equestris Ordinis ad S. Burchardum Heriboli  
 Domicellari Episcopales baculos tenentibus; præsente Præposito Fritzla-  
 riensi Joanne à Wamboldt solemniter Episcopus consecratus.

Ejusdem Theodori Antistitis favor erga Patres Jesuitas, qui  
 Paderbornæ sedem fixerant, nullo satis præconio dilaudari potest. Favet Patti-  
 bus Jesuitis Paderbor-  
 Hos ille diligebat ut indefessos antiquæ Fidei defensores; auditusq; na.  
 est hoc anno, cum in Bacchanalibus eruditio studiosorum nostro- His. Colle-  
 rum dramati interfusset, in frequentissima plurium Nobilium & git S. J. Pä-  
 Aulicorum corona dicere: Catholicam Religionem inter modernorum derborne.  
 tempo-

temporum iniquitates hucusque à Patribus Jesuitis conservatam esse, et adhuc in posterum contra omnes adversariorum impugnationes conservatum iri. Simili affectu in eosdem Patres ferebantur majoris Ecclesiae Canonici; è quorum numero, die vicesimā primā Novembri, hoc anno obiit præcipuus Catholicæ Religionis & Jesuitarum Padbornensium fautor Henricus à Meschede, Cathedralis Ecclesiae suitarum Decanus: idem ille, qui ante septem annos non sinè zelo singulari dixerat, precari se, ut, si vivente se contingere, Jesuitas ex hac urbe revocari, dies ista sibi fatalis et suprema foret! Mortem ejus acerbè luxerunt Patres, benefactorem & patronum optimum a se amissum querulati. Sed eam jacturam anno proximo fructuosè repensavit vicesima quarta dies Januarii; quando in ejus locum electio ne Canonicâ suffectus est Reverendissimus ac Perillustris Dominus, D. Arnoldus ab Horst, vir egregiæ pietatis, nostrisque Patribus tam addictus, ut priusquam eligeretur, familiarium suorum aliquibus aperte enuntiaverit: *vacantem hujus Ecclesiae Decanatum à se riter Jesuitis nonnisi in bonum Societatis appeti.* Studuerat hic Romæ in collegio Germanico, in quo & alii tres cum illo virtute ac literis probilli- mè exculti fuerant, nimirum Joachimus à Langen, Theodorus à Plettenberg, & Wilhelmus de Ledebur: omnes viri probatissimi, quique non solum plebi & civibus; sed etiam Clero ac personis Ecclesiasticis, egregio Religionis, probitatis, continentiae, & virtutum omnium exemplo prælucebant.

Urbis Paderbornensis consules prohibent civibus, ne in æde summa ad conciones Jesuitarum adeant. Ceterum hoc anno rursus Jesuitarum Paderbornensium labor fructum non magnum habuit in conversione Lutheranorum ci- vium. Obsistebant enim indefessi ipsorum conatibus non solum injuriosæ declamationes Hermanni Tünneken, Forensis Ecclesiae Pastoris, de quo anno superiore diximus; verum etiam severæ prohibitions ipsorum consulum, qui, ut suos in heterodoxorum dogmatum professione retinerent, iisdem ad Catholica tempula & conciones Jesuiticas accessum omnem interdixerant. Imò consulū istorum unus, cognomento *Bote*, singulari Catholicæ Religionis odio frequentabat assidue conciones & catechismos nostrorum Patrum: non ut ex iis antiquæ Fidei sinceritatem ac veritatem disceret; sed ut eos, qui ad sacras hujusmodi institutio- nes pedem adducerent, suis metu oculis observaret, & acerbis ex- agitationibus coram urbico senatu reprehenderet. Ita Patrum bonorum sedulitatem ac patientiam Deus aliquantulum exercere voluit, donec ipso adjuvante copiosior animarum missis exsurgere; uti postea sub eodem Episcopo Theodoro felicissime contigit.

AN.

## Annus Christi 1590.

SIXTI V. Pontificis 5. &amp; 6.

URBANI VII. &amp; GREGORII XIV. 1.

RUDOLPHI II. Imperator. 14. &amp; 15.

THEODORI Episc Paderb. 5. &amp; 6.



Ixto V. Pontifici, die vicesimâ septimâ Augusti è vi-  
vis evocato, post breve interregnum successit Ur-  
banus VII, dictus antea Joannes Baptista Casta-  
nea, electus die decimâ quintâ Septembris, & Ec-  
clesiæ Romanae magis ostensus, quàm concessus.  
Nam alterâ statim die post electionem suâ in morbum fatalem in-  
cidit; nec multò pôst, nimirum die vicesimâ septimâ ejusdem men-  
sis, pientissimè decepsit: magnas Deo gratias agens, quòd in tam  
gravi ac periculo munere adhuc nihil agere permisus fuerit, de  
quo posset vel deberet apud severum ipsius tribunal rationem red-  
dere. Ab eo tempore vacavit sedes usque ad Nonas Decembris:  
quo die tandem electus, ac triduo pôst in festo immaculatæ Con-  
ceptionis B.M.V. coronatus est Gregorius XIV, dictus antea Ni-  
colaus de Sfondratis, patriâ Mediolanensis, & S. Caroli Borromæi  
conterranei sui magnus imitator.

In Gallia post necem Henrici III, Valesia de stirpe Regis ultimi, Galli dis-  
cordan in  
designando  
novo Rege.  
aliis Henri-  
cum Bor-  
bonum  
Regem Na-  
varrae; aliis  
Carolum  
Bononum  
eius patru-  
um desig-  
nantibus.  
Spond. ad  
ann. 1589.  
n. 18. 19.  
¶ 24.  
Henricus  
Navarius  
contra  
Mayenniū  
felicititer  
pugnat.  
Hareus in  
ann. Brab.  
Spond. ad  
hunc annū.

fervebant omnia plena turbis ac tumultibus. Pars enim è Princi-  
pibus Regni declaraverant se pro Henrico Borbonio Navarrorum  
Rege, licet erroribus Calvinianis dedito: putabantque sibi & Re-  
gno satis cautum esse de Religione, quòd juratus promiserit, se  
Catholicæ Religionis firmitati nihil amplius obstatum; neque, ut in ea quidquam innovetur, acturum aut permisurum esse. Alii  
verò potissimè ex parte declaraverant se pro Carolo Borbonio Car-  
dinali, ejusdem Regis Henrici patruo, qui in comitiis Blesensis  
à defuncto Rege in custodiam abductus fuerat: atque, ut illum è  
captivitate sua ad Regale solium pertraherent, constantissimè in-  
hærebant fœderi sacro; cui etiam Philippus Hispaniæ Rex, pro  
depellendo Catholicæ Religionis periculo, opem & operam suam  
addixerat. Parabatur bellum ab utraque parte magnis animis:  
ducémque sacri fœderis pergebat agere Carolus de Mayenne, Gui-  
fiorum occisorum frater: cui Alexander Farnesius exeunte Februa-  
rio suppetias misit, Philippum Egmondiæ Comitem, cum equiti-  
bus mille ducentis, totidémque peditibus. Commissa deinde pu-  
gna est pridie Idus Martii; & Navarræus tandem, cùm eventus  
prælii diu pependisset, à Mayennio victoriam non parvam retulit: hunc annū.

quanquam (ut ex Haræo colligimus) longè minorem, ac Regum Borbonicorum assentatores prædicant. Philippus Egmondius, & Henricus Brunsvicensis nothus, in prælio cecidere: Mayennius cum exercitu reliquo Parisios, indéque Svesionem discessit: Navarræus, occupatis quibusdam urbibus, & reparato militum suorum robore, demum appetente Majo castra movit ad Parisiorum confinia, urbem istam, populumque grandem fame aut armis ad obsequium suî coacturus.

Carolus  
Borbonius  
moritur.

Spond. n. 10  
Et tamen  
Parisienes  
adhuc mor-  
dicius per-  
stant in vo-  
luntate non  
admittendi  
Regem aliū  
quam Ca-  
tholicum.

Spond. hic  
n. 9.

Hareus in  
Silvanectensis

Episcopus Guilielmus Rosa,

ann. brab.

altera hastam

portans.

Hunc deinde sequebantur ordine Capu-

cini, Franciscani, Minimi, Dominicani, Carthusienses, Carmelitæ, & alii plures, maximè verò ii, qui corrogabant stipem è pub-

lico: omnes instructi gladiis, bipennibus, galeis, thoracibus fer-

reis, aut alio veterum armorum genere, religiosis vestibus super-

injecto; simùlque sacris cantionibus Deum obsecrantes, ut oppres-

sæ urbi auxilium ferret.

Unum verò in tanta animorum alacri-

tate non solum illis, sed etiam omnibus obsecris deerat: videlicet

ea frumentorum & annonæ copia, quæ urbi vastissimæ in diutur-

niora tempora posset sufficere.

Quapropter appetente jam tertio

obsidionis mense, cùm omnes ad commeatum inferendum viæ ab

inimicis præclusæ essent, subintravit urbem tristissima famæ:

eaq; processu temporis ita invaluit, ut exeunte mense Julio tenuioris

fortunæ homines concursu facto aut pacem aut panem sibi dari

poscerent.

Miserati eas pauperum querelas duo Archiepiscopi,

Parisiensis & Lugdunensis, die sextâ Augusti ad Regem eunt;

propositâque civium afflictissimorum necessitate, eundem enixissimè

rogant, ut Catholicam Religionem suscipere non dedignetur: id

enim unicum levandæ hujus calamitatis remedium esse;

& hoc ad-

hibito, Regem protinus ab urbe tota ambobus brachiis receptum

iri.

At ille contra arroganti supercilie:

nolo, inquietabat,

move-  
mibi quæstionem de fide.

Religionem, cui me addixi, regnandi causâ non

muta-

mutabo: nec ulla tenus aquum est, ut subditi suis Regibus legem præscri-  
bant. Hæc autem paulo superbius respondebat Navarræus, tum ac tandem  
quod in urbe hac jam ultra decies mille homines extremâ fame con-  
sumptos esse nôsset; tum quod eidem urbi nullum ab Hispanis  
auxilium è seditioso, turbatōque Belgio adfuturum crederet. Qua  
tamen in re mirum quantum deceptus est. Nam Alexander Farn-  
nesius eodem illo tempore jam totus erat in colligendo, adducen-  
dōque exercitu: nec multo post cum octodecim millibus tam in-  
observato itinere contra Navarrum proficiscitur, ut prius, quām  
huic aliquid de adventu ejus innotesceret, jam in corde Galliarum  
staret apud Meldas, urbem Galliæ, decem ferè horis ab urbe Pari-  
sina dislītam. Ibi cum exercitu Mayennii se conjungens, die vi-  
cesimâ octavâ Augusti rectâ processit in obsidentes, eosque inopi-  
nâ sui adventû famâ sic perterrit, ut obsidionem diuturnam re-  
pentè solverint; & exercitum suum, ne inter urbem & Hispanos  
appropinquantes, veluti inter malleum & incudem staret, in se-  
curorem locum revocaverint. Subinde magna commeatûs & an-  
nonæ copia in urbem invecta, semineces incolæ necessariis vitæ  
subsidiis recreati, pientissimæ gratiarum actiones in templo B.MA-  
RIÆ Virginis Deo persolutæ; & Farnesius (posteaquam adhuc  
unam alterâmye urbem in ipso Regis conspectu expugnâsset) re-  
bus à se feliciter confectis, mense Novembri victoricibus laureis co-  
ronatus in Belgium se recepit.

Interea Batavi sub his Galliæ turbatæ motibus fortunam suam  
in Belgio non parùm promoverunt. Et in primis quidem Breda, Hollandi  
urbs munitissima, ineunte Martio ab iisdem intercepta est egregio  
maleficio alicujus nautæ, qui solebat illuc advehere cespites, de-  
ficientium lignorum loco nutriendis ignibus peridoneos. Rece-  
perat hic in suam navem septuaginta milites lectissimos, à Mauri-  
tio Principe Arausiano missos; eosque in inferiore navis carina  
super impositis cespitibus ita obtexerat, ut etiam ab Argo oculati-  
fissimo deprehendi non facilè possent. Cum his deinde quinto No-  
nas Martii, sole jam occidente, ad arcem Bredanam pro more suo  
adnavigat: &, quia milites præsidarii rigente brumâ cespitibus  
indigebant, in eam facilè admittitur. Mox etiam homo subdo-  
lus inter ingruentes tenebras partem aliquam allatorum cespitum  
expromit, nempe quantum præsidariis eâ nocte ad alendos ignes  
necessarium fuit: ceteram verò partem, inquit, primo diluculo  
sequentis diei commodiùs expromi posse. Aberat eo tempore gu-  
bernator: & incautus miles homini fraudulentio adhibebat fidem;  
sed ingenti suo & urbis totius malo. Nam eâdem nocte latentes  
insidia tacitissimo gressu prorumpunt è navi, vigilias arcis truci-  
dant,

Regum  
dius, &  
vennius  
it: Na-  
um suo-  
siforum  
rmis ad  
diu pri-  
ci nun-  
Borbo-  
a animis  
ad mo-  
Regem  
m penè  
, com-  
m, ani-  
ridicu-  
Præbat  
cem, &  
Capu-  
Carme-  
n è pub-  
ous fer-  
s super-  
oppre-  
n alaci-  
ridelicet  
diutur-  
n tertio  
n viæ ab  
s: eaq;  
enuioris  
sibi dari  
oiscopi,  
nt; pro-  
ixissimè  
etur: id  
hoc ad-  
ceptum  
moveri  
ausâ non  
muta-

ac tandem  
à diuturna  
obsidione  
liberantur  
per Alexan-  
drum Far-  
nesiū, cum  
selectis Hi-  
spanorum  
copiis ve-  
nientem è  
Belgio.

Spond. n. 13  
Harens  
loc. cit.

Farnesius  
re feliciter  
geltâ, reddit  
in Belgium.

Auctores  
iidem.

Harens in  
ann. brab.

ac deinde  
etiam alia  
quædam  
oppida ac  
munitiones  
intercipi-  
unt, absen-  
te Farnesio  
iterum in  
Gallias  
missa.  
*Harens ad  
hunc annū.*

Theodorus  
Ep. Paderb.  
hoc anno  
coepit aedi-  
ficare arcem  
Neuhusana,  
haud pro-  
cul Pader-  
borna.  
*Klockner.*  
*in his. Pa-  
derb.*

\*apud Ha-  
giographos  
Antwerp.  
to. 1. Ss. Ju-  
nii c. 9.  
Neuhusii  
antiquitas,  
ex veterib.  
scriptis de-  
clarata.  
\*monaste-  
rium intrà  
Paderbor-  
nam, olim  
Ordinis Ci-  
sterciensis,  
nunc au-  
tem Bene-  
dictini.

dant, reliquos præsidiarios alto sopore mersos in cubilibus opprimunt, Mauritium Arausicanum, qui cum amplioribus militum suorum copiis propinquo in loco exspectabat, signo dato in arcem à se captam evocant; indéque simul in urbem ipsam uno impetu profusi, eandem pariter cæsis, fugatísque custodibus in suam potestatem adiungunt. Ægerrimè res illa habuit Alexandrum Farnesium: ac fortè potuisset eam jaçturam per decursum hujus anni refarcire; cùm haberet militem, & bello promptum, & ad omnia Martis ausa impavidum. Sed quia à Philippo Hispanorum Rege iussus erat, urbium Belgicarum pericula Parisiorum opitulationi ac liberationi posthabere; altiori demum imperio parendum fuit, non sinè maximo Batavorum commodo. Qui interea, dum Farnesius cum florentissimo exercitu suo rem alienam in Galliis agebat, Catholicis provinciis plurimùm nocumenti intulere; occupatis quibusdam castellis ac munitionibus minoribus, usui suo in posteriora tempora multùm profuturis.

In Westphalia per hunc annum (si ultimos anni dies exceperis) florebat alta pax, & omnium hostilitatum quies. Hac invitatus Theodorus Princeps & Episcopus noster adjecit animos ad amplificandam arcem Neuhusananam, eámque novis operibus ità perficiendam, ut in posterum Domus ista sedem Episcopo dignam exhiberet. Qua de re priusquam uberioris agam, juvat hīc paululum subsistere in eruderanda hujus arcis antiquitate hucusque prorsus incognita. Neuhusium, germanicè *Newhaus*, westphalicè autem *Nienhuse*, in vetustis archivorum nostrorum literis appellatur *Nov-va-domus*. Primamque ejus mentionem invenio in vita B. Meinwerci \*Episcopi; ubi de Athela ipsius matre sic legitur: *ad filium suum Episcopum in Patherbrunnon venit; et oblatis et bonis, ad temporaliis vita subsidia sibi delegatis, NB. Novam Domum cum attinentiis ejus, quād dīs viveret, sibi ab eo concedi petiit.* Quæ cùm acciderint circa annum 1013, & ante secundas Athelæ prædictæ nuptias cum Baldrico Comite; manifestum est, Neuhusananam arcem jam floruisse ante finem seculi decimi, & fortè adhuc multò anterius. Alteram ejus mentionem faciunt Gaukirchenis\* monasterii literæ de anno millesimo ducentesimo quadragesimo quinto: in quibus Priorissa & Conventus Parthenonis Gerdensis *Mabilæ Abbatissæ et Conventu grisei Ordinis ad S. Orlicum in Paderburne vendiderunt bona sua in Burch, cum pertinentiis suis, sita NB. prope Novam Domum Domini Paderburnenis Episcopi.* Tertiam ejus mentionem affert Gobelinus in Cosmodromio ætate 6. c. 66. Ubi è veteribus manuscriptis memorat, Ottoni de Ritberg, quondam Episcopo nostro, post annum 1281 fuisse multa bella cum civibus Paderbornensibus; intérque eas bellorum

lorum turbas *Castrum novum*, sive *Neuhusium*, à civibus exustum ac devastatum esse. Ex his quidem ruinis *Nova Domus* vel *Neuhusia* restaurata est ab eodem Ottone & aliis successoribus: sed opere minùs firmo ac tali, cuius hodie nullum amplius vestigium superest. Moderni verò castrum primus inceptor fuit Henricus de Spiegel, ex Corbejensi Abbatे creatus Episcopus: qui, cùm ad infusam Paderbornensem pervenisset anno 1361; haud multò pòst *Neuhusii*\* condidit novum ædificium è solido lapide, nunc adhuc in arcis ala australi situm, ceterisque ædificiis aliquantulùm supereminentis. Huic deinde moderno seculo Ericus Episcopus adjecit alam orientalem, quæ Paderbornam respicit; & aliam partem alæ australis, quam ejusdem successor Hermannus de Wieda usque ad ædificium Spiegelianum continuâsse aut perfecisse legitur. Tandem verò Theodorus Episcopus, cùm ad splendorem hujus arcis adhuc alias duas alas, occidentalem scilicet ac septentrionalem, deesse conspiceret; ingenti sumptu & magnificentia opus istud per hunc annum aggressus est. Videbatur statim cælum ipsum præcelsis hujusmodi conatibus favere & applaudere. Cùm enim ob humiditatem soli non parva difficultas appareret in fodiendis, locandisque fundamentis; repente molestiam hanc mitigavit æstas calidissima: cuius beneficio non solum fundamenta faciliori negatio jacta; sed etiam reliquæ superstructure maximopere promotæ sunt. Continuatus deinde labor anno sequente: neque postea ullis impensis parcitum, donec arx nobilissima in eam, quâ modò fulget, amplitudinem exædificata, fossis ac turribus communata, præstantissimis conclavibus, & hortis condecorata est. Lubet hic adjicere castrum illius laudes ex eleganti poëmate Patris Friderici Rôrich S. J. poëtæ & oratoris disertissimi:

Arcis Neu-  
husiae, à  
Theodoro  
conditæ,  
splendor &  
elegantia,

Quid memorem celsis spectandas turribus arces,  
 Ac tantum Domino teclæ minora suo?  
 Ornamenta olim pacis, munimina belli,  
 Sumptibus ad cælum surgere iussa tuis?  
 Hinc NOVA, deterso veteris squalore seneclæ,  
 Jamque suo denum nomine digna DOMUS,  
 Regalem teclis immanibus explicat aulam,  
 Laxaque formosis atria porticibus:  
 Quas circum, virides ventis crispantibus undas,  
 Plaudit lascivis squamea turba choris.  
 Flora favet, favet attiguis Pomona viretis;  
 Certatimque suas utraque promit opes:  
 Utraque certatim vernantes divitat hortos,  
 Floribus illa suis, fructibus ista suis.

Cete-

Prædones  
 Hollandici,  
 duætore  
 Comite  
 Oberstei-  
 nio, die fe-  
 sta Nativi-  
 tatis Domini  
 nicae, in  
 Diœcesin  
 Monasteri-  
 ensem in-  
 volant:  
*Haræus in*  
*ann. brab.*  
 Eâque mi-  
 fere direptâ  
 & spoliatâ,  
*Haræus ad*  
*hunc annu.*

Ceterùm initia hujus ædificii admodum periculosa fuerunt  
 ipsimè Episcopo & ejus Episcopatui. Nam eodem hoc anno, quo  
 novum illud opus inchoatum est (cùm putarentur omnia nobis  
 tranquilla & pacata fore) Joannes Philippus Comes Falckenstei-  
 nius & Obersteinius exeunte Decembri cum prædaticribus Hol-  
 landorum copiis in Westphaliæ irruit: ipsòque die Nativitatis  
 Dominicæ, quæ omnibus verè Christianis fuit semper sacratissi-  
 ma, ausus est primùm in pagos, urbi Monasteriensi proximos,  
 repentina impetu se infundere, omnes in templis repertos immi-  
 lant: raptoribus exscoliare, sacram supellectilem auferre, sacra-  
 menta pedibus conculcare, virginibus & matronis vim inferre, aliisque  
 plurima nefanda agere, quæ eidem & suis commilitonibus dicti-  
 tabat animus, libertate hæreticâ depravatus. Similia sequenti die  
 Telgeti ac Wolbecæ; & rursus postridie Warendorpia, Ewers-  
 winckelæ, aliisque in locis vicinis perpetrârunt, multis etiam capti-  
 vis unâ secum abreptis. Indè porrò in Hausewinckel & Marien-  
 feld progressi, quaquaversum tristissima suæ rapacitatis ac trucu-  
 lentiae Calvinianæ vestigia reliquere. Et quidem in pago Hause-  
 winckel, præter alia complura scelera, etiam fontem sacrum seu  
 baptisalem foedissimè conspurcârunt: Marienfeldiæ verò (ubi in-  
 signe monasterium sacri Ordinis Cisterciensis est) non solùm in sa-  
 cramenta & religiosas Divorum imagines; verùm etiam in ipsosmet  
 monachos, tametsi innocuos & culpæ nullius reos, immani fu-  
 rore debacchati sunt. Hinc spoliis opimis hilares, & nondum sa-  
 turi, in Episcopatum nostrum Paderbornensem involant: ac die  
 trigesimâ Decembri, in Dominica, tam improviso Delbrugiam  
 ingrediuntur, ut prius illic pedem infortunatum fixerint, quâm  
 rumor aliquis de eorum adventu percrebesceret.

procedunt  
 etiam in  
 Diœcesin  
 Paderbor-  
 nensem.  
*Haræus ib.*

Klockner  
 in bīst. Pa-  
 derb.  
 Ubi post-  
 quam toto  
 biduo sc-  
 diffissime  
 grastati es-  
 sent;  
 Klockner  
 in bīst. Pa-  
 derb. ms.  
 ad hunc  
 annum.

Consternatus eo nuntio Theodorus Episcopus repente fugit  
 Neuhusio; recepítque se in alia tutiora loca, ubi ab hoste vicino  
 magis custoditus esset. Arx enim Neuhusana propter inchoatam  
 hoc anno fabricam jacebat ex omni parte patula: & ipsamet urbs  
 Paderborna tanto in angore ac tremore versabatur, ut, si illuc ve-  
 nissent Batavi, fortè cives heterodoxi diducti, laxatisque portis  
 eosdem fuissent excepturi; præsertim cùm insuetum istud Harpy-  
 jarum genus nondum penitus & ex ungue nōsset. At, quia hæc  
 amborum locorum habitudo Batavicis harpagonibus ignota erat;  
 sequenti die (quæ erat ultima Decembri) post expilatam Delbru-  
 giam processerunt in Anreppen, Scharmede, Bentfeld, Elsen: in-  
 déque (relictâ à sinistris Neuhusâ ac Paderbornâ) in Wewer, Obe-  
 ren-Türpke, Nieder-Türpke, Haren, Brencken, & Bôdeken.  
 Quas autem insolentias in hisce pagis exercuerint; facilius est co-  
 gitare

gitare, quām verbo & scriptis exprimere. Nam ut omittam ea, quae magis vulgaria sunt; in pago Wewer viro Nobili Domino Arnoldo à Brencken plurimum damni intulere in diripiendis veteribus literis, vasis argenteis, aliisque cimeliis pretiosis. In Bôdenken, ubi insigne monasterium Canonicorum Regularium S. Augustini est, præter ablatos Ecclesiæ thesauros rapuerunt simul ac disperdiderunt annonam omnem & frumenta, in annum proximum reposita. In Oberen-Türpke, & universim in locis omnibus ita percurlis, equos optimos in prædam abduxere, multa aedificia injectis ignibus exuissere, plebem rusticam barbarum in modum afflixere, puellas ac mulieres per summam libidinem violenter oppresse; & (quia in prædatoriis hujusmodi cohortibus non pauci erant natione Angli) nullum penè flagitium tam atrox & immane fuit, quod Anglicanâ licentiâ non auderent.

## Annus Christi 1591.

GREGORII XIV. Pontificis 1.  
INNOCENTII IX. Pontificis 1.  
RUDOLPHI II. Imperat. 15. & 16.  
THEODORI Episc. Paderb. 6. & 7.



Alendis Januarii prædones Hollandici, de quibus modo loqui coeparam, cum Obersteinio ductore suo retraxerunt se ex Dioecesi nostra in Angariam seu Ducatum Westphaliæ; spoliatisque pagis obviis perrexerunt Gesekam, Dioecesis Colonensis urbem eo tempore non ignobilem, satisque premitam. Ibi vero, cùm è portis excludi facillimè potuissent, haud ægre tamen in urbem admissi sunt adminiculo multorum civium Calvinistorum, & adhuc faventium Truchsesio, quondam Antistiti suo; cuius nomine prædotoriam hanc invasionem institutam & adornatam esse, testatur\* Metrius. At brevi didicere iidem cives, quos amicos & mutatae Religionis consortes habeant. Etenim ingratissimi hospites illi, qui ante ingressum polliciti fuerant, se unâ tantum alterâve nocte ibidem sine noxa perstituros; intrâ portas improvidè recepti, quatuordecim diebus integris eam urbem veluti captivam retinuere: atque interea temporis in cives omnes absque omni Religionis discrimine sic debacchati sunt, ut sole clarius apparet, eos non ad promovendam suæ Religionis novitatem; sed tantum spoliorum auferendorum causâ in Westphaliam advenisse. Gelenius à Meriano citatus asserit, in hac irruptione tumbam au-

Retraxes  
runt se ad  
urbem Ges-  
ekam in  
Ducatu  
Westpha-  
lie:  
Klockner  
ibidem ad  
ann. 1591.

\*Metrius  
ap. Haren  
in annal.  
Brab. ad  
ann. 1590.  
qua ab his  
truculen-  
tissimè ha-  
bita, peni-  
tusque dis-  
repta est.  
Klockn ad  
ann. 1591.

ream

ream, quæ S. Cyriaci ejusdem urbis patroni ossa includebat, ab Obersteinio sublatam esse. Neque tamen id sat̄ fuit inexplibili istarum belluarum rapacitati. Nam, ut miseris hominibus pecunias omnes usque ad extremum obolum extorquerent, alios diris funibus velut in equuleo distendebant, alios vestibus detractis nudos ustulandi causâ ad ignitas aedium suarum fornaces apprimebant, alios veribus alligatos ad focum domesticum lento igne torrebant, alios alio cruciatum genere tam diu excarnificabant, usque dum ab iis omne aurum, argentumque extunderent. Præterea violatæ in aspectu maritorum conjuges, defloratæ in oculis parentum virgines, discerpta secularium Canonicarum Gesekensium privilegia, laceratæ veteres urbis & Capituli tabulæ, profanata templa, pessundata altaria; &c., ut homines fide digni retulere, ipse fons baptismalis in Ecclesia S. Petri (sit verbo venia) humano stercore deturpatus.

*Dioecesis  
Paderbor-  
nensis novâ  
eorum in-  
cursionem  
redimunt  
undecim  
millibus  
imperialiū.  
Klockn. ib.  
Harens ad  
annū 1590.  
Ducatus  
Westpha-  
lia octode-  
cim milli-  
bus.  
auct. iidem  
Inde verò,  
percursâ  
iterū Dia-  
cesi Mona-  
steriensi &  
Osnabru-  
gensi rede-  
unt in Gel-  
driam:  
Chytrae ad  
annū 1590.  
Harens ad  
eund. ann.  
chron. Mo-  
nast. ms.*

Eadem comminati sunt non solum reliquo Ducatu Westphaliae; sed etiam vicino Episcopatu nostro Paderbornensi, cui de novo ex urbe Geseka per ferales literas denuntiârunt, nisi ulteriore vexationem & evastationem pecuniis redimat, propediem se reddituros, longeque tristiū per totam Dioecesin graſlaturos, quâm in primo transcurso fecerint. Neque dubium est, quin ejusmodi minas diabolico furore suo fuissent executuri, nisi Ordines Dioceſani (quos vulgo nominant *Status Patriæ*) per selectos viros cum iisdem transegissent in urbe Geseka, de numerandis unâ vice undecim millibus dalerorum Imperialium. Quibus acceptis (cum & Ducatu Westphaliae Proceres adhuc alia octodecim millia ad redditam provinciæ totius populationem addidissent) funestissimi mi hospites illi tandem adulto mense Januario discedunt Gesekâ; repetuntque Dioecesin Monasteriensem, unde venerant, eandem amplius, quâm paulò ante, vexaturi. Id autem ut facilitiori negotio ab iisdem fieret, statim in adventu suo occupant Wolbekam oppidum, & castrum Schônefliet: simûlque in ambobus locis tam diu se præmuniunt ad agendas ubique prædas & spolia, donec istius etiam Dioecesis Ordines magno ære deprompto sanguinarii militis abscessum emerent. Neque mitior fortuna fuit propinqui Episcopatus Osnabrugensis; ad quem accipitres isti post emunctos Monasteriensium subditorum loculos devolârunt. Nam & ibi præter alia nefanda plurima, quæ in aliis Episcopatibus Obersteinii Comitis imperio fecerant, quarto Idus Maji Ösedense monasterium virginum unâ cum Ecclesia & sacrario funditus exhausere: dubiumque non est, quin & cetera monasteria eodem infortunio pressa fuerint, nisi oblatis pecuniis funestam hanc direptionem à se averterint.

terint. At brevi didicit prædonum istorum duxor Obersteinius, Ubi Comes Obersteinus<sup>9</sup> quām verè dictum sit à veteribus: *Dii laneos habent pedes, at ferreas manus.* Cū enīm, exeunte Majo, adjuvandæ Zutphaniensis ob- ipsorum duxor, post fidionis causā rediūset ad Hollandos; in primo ad hanc urbem ad- paucos dies ventu statim globo tormentario percussus obiit, priusquam spo- globo tor- liorum suorum dulcedinem penitiū degustâset. *Stulte! sic repe- mentario percussus obiit ante Zutphania.*

Ceterūm hoc anno Batavi, duce Mauritio Arausicanō, fortu- *Hareus ad ann. 1591.* nam sibi maximè faventem experti sunt in bello contra Hispanos gesto. Nam præter Zutphaniam, die vicesimā octavā Maji ab His- *Hollandi Zutphania,* spanis deditam, occupârunt insuper Daventriam in Transisalania, *Daventriā,* Hulstum in Flandria, & Neomagum in Geldria: urbes omni ex *Hulstam, & Neomagū,* parte præclarissimas, & ad promovendum belli cursum loco ad- *Hispanis eripiunt:* modum opportuno sitas. Mirabantur quidem plures Catholici, *sed sine culpa Ale- xandi Farnesi, qui & aeger erat & militem suum reser- vare jube- batur in ex- peditiōnē Gallicā.* quid causæ esset, quod Alexander Farnesius ista permitteret; neque plūs industriae præ se ferret in conservandis, liberandisque prædictis urbibus? Athuic fortissimo Principi id temporis non solum belli nervus deerat; sed etiam rerum prospere gerendarum animus: cūm & pecunias pro conscribendis, alendisque militibus non acciperet ex Hispania; & breves copias, quas habebat, juberetur iterum in expeditionem Gallicam reservare. Qua ex re, & simul ex evidenti periculo amittendi urbes à se haec tenus tanto cum labore & sudore *Hareus in partas, in eam corporis animique ægritudinem incidit; ut mense ann. brab.* Augusto curandæ valetudinis causā ad Spadanum fontem profici, atque istic medicinalibus undis atram bilem expurgare coa-ctus fuerit. Indè viribus aliquantulūm restauratis in Belgium rediūt, militem collegit, exercitum recensuit, ac tandem, uti jussus erat, lentis itineribus in Galliam traduxit, foederatis Catholicis contra infestas hæretici Regis machinationes auxilium præstiturus. Id autem quām bellè ac feliciter ab hoc bellatore invictissimo effe-ctum fuerit, sequenti anno declarabitur.

Interea Diœcesis Osnabrugensis eodem ipso tempore, quo Comes Obersteinius Westphaliā divexabat, in mœrorem & luctum præcipitata erat ex inopina morte Episcopi sui Bernardi Comitis de Waldeck; quem absoluto quinquennali regimine, undecim dies Martii è vivis abstulit. Professionem Fidei Catholicæ, quam initio sui Pontificatus ex prescripto concilii Tridentini edidit, jam suprà vidimus ad annum 1585: atque idcirco etiam à Sede Aposto- lica legitimè confirmatus erat; uti docent Osnabrugenses literæ de *nabr.* anno 1590, in quibus apertissimè nominatur *Postulatus et Confirmatus Ecclesiae Osnabrugensis.* Vacantem ipsius cathedralm affectabant \*ex mſ. \*è Principibus Lutheranis, Joannes Adolphus Holsatiæ Dux, Ar- *Chytræus & mſ. of* *o/nabr.*

A a a a

chiepi-

chiepiscopus Bremensis; & Philippus Sigismundus Dux Brunsvicensis, Verdensi cathedræ jam antè impositus: è Catholicis verò Theodorus Fürstenbergius Episcopus Paderbornensis, & Antonius Comes de Schawenburg Episcopus Mindensis; quibus etiam fabebat mandatum Rudolphi Imperatoris de non surrogando alio, quām viro probè Catholico. Subinde quatuor è Majoris Ecclesiæ Canonicis adhærebant firmiter præcepto Cæsaris; ideoque palam protestati sunt, se nunquam esse consensuros in postulationem

In cuius lo. cum postu. Principis heterodoxi. Alii verò, etiam Catholici, potiora vota latur Lutheranus, Philippus Sigismundus, & Dux Bruns- vicensis: putabantque, se facti illius innocentiam Papæ & Cæsari probatu-

ros ex hujusmodi causis: nimirum, quod afflictis hisce temporibus contra Hispanos et Batavos, per Westphalam grassari solitos, indigerent potenti Principe, qui Osnabrugensem Diœcesin à prædonum istorum incur-

sionibus tueri possit: quod ejusmodi Principe ad regendam Ecclesiæ suam postulaverint, qui re verâ sit optimæ indolis, nec à Fide et Religione Catho-

lica multum aversus; immo qui et ejus amplectenda spem sibi non parvam

qui Capitulo spem inanem fecerat sua conversionis, & secuturæ confirmationis Pontificia, fecerit: postremò, quod principali fide sibi ab eodem Postulato promissum fuerit, se in moderno Religionis Catholicæ statu nihil penitus novaturum; neque prius ad Osnabrugensis Ecclesiæ gubernationem accessurum esse, quām à summo Pontifice legitimas suæ confirmationis tabulas exhibuerit.

Atque utinam huic ultimæ conditioni, quæ Recessui postulationis disertè ac nominatim inserta erat, constanter inhæsum foret! sed contrarium accidit, non sinè postulantium culpa & mutabilitate.

Hi enim, cum post aliquot menses animadverterent, confirmationem Postulati in Romana curia multis difficultatibus intricari;

Eidem gubernatio Diœcesis traditur, non adeptâ confirmatione. avertendorum (ut inquiebant) graviorum periculorum causâ, Diœcesanam administrationem ei tradidere. Ac, ne idcirco ullam Cæsaris aut summi Pontificis offensam incurrire posse viderentur, non

modò solenni ritu protestati sunt, se per hujusmodi facinus pote-

Ex Rever. stati Cæsaris ac Pontificis nihil penitus derogatum velle; sed etiam sali (ut ajunt) Philiippi Sigis mundi: Uti constat ex ejusdem Postulati literis, quarum finis est. Datum

quod habe- et a clum in arce nostra Diepenavensi, anno post nativitatem Christi Do- tur in Osnabrugensi et Salvatoris nostri millesimo quingentesimo nonagesimo primo, die 22 mensis Augusti. Philippus Sigismundus Dei gratiâ postulatus Episcopu-

pus Osnabrugensis et Verdensis etc. Quid autem hinc postea consequutum fuerit, per decursum anni explicabitur.

Warburgi Feliciore passu res Catholica procedebat in Episcopatu nostro in Episcopatu Paderbornensi ad gensem ad Romana sacra redeuntem vidit, auspicio & operâ Domini

mini Herboldi à Geismar, viri Nobilis, & urbis ejusdem consulis laudatissimi. Is, cùm ex erroribus Lutheranis Paderbornensium Jesuitarum adminiculo se extricasset, nequaquam satis habuit salutem propriam in tuto collocasse; verùm etiam singulari studio ac solitudine connexus est, cives alias Luthero, Calvinóque redditos in eandem salutis viam revocare. Id autem ut expeditius & quasi gradatim obtineret, à rebus facilitioribus initium duxit: primùmque studuit, ludimagistrum Calvinianum propter querelas varias ab officio dejicere; & virum alium syncerè Catholicum, qui in scholis nostris præclarissimè excultus erat, in ejus locum surrogare. Quod cùm ei prospere cecidisset; confessim apparuit, quantum intersit inter ludimagistrum Catholicum & heterodoxum. Adolescentes enim studiosi, qui priùs dyscoli & ab omni pietatis cultu alieni fuerant, evoluto trimestri spatio repente visi sunt mores planè alios induere, pietatem colere, signo crucis frontem ornare, catechismos hæreticos abjicere, singularem in templis reverentiam exhibere: verbo talem in suis actibus modestiam ac verendum præ se ferre, ut Lutheranus ludimagister secundarius (quem vulgò *Correctorem* appellabant) visâ morum disparitate, sum quoque magisterium sponte abdicarit; alterique itidem Catholicum, & in scholis nostris instituto, locum dederit. Reformati hoc modo ludis literariis, adhuc magis creverunt Herboldo animi; novoque Fidei Romanæ zelo pientissimè in id incubuit, ut & primarium urbis Pastorem ejiceret, hominem apostatam, & è Catholicismo sacerdote Calvinistam pessimum. Neque ad hoc opus erat magno molimine. Cùm enim hic apostata simul in scortationibus, actibusque lenoniis assiduè se volutaret, Herboldus omnia ipsius criminis in breve compendium traxit; éaque, luculentissimis testimoniosis declarata, Celsissimo Principi Theodoro Fürstenbergio per supplicem libellum obtulit: enixè rogans & obsecrans, ut scelus istud è Pastorali cathedra profligare, aliūque doctorem Catholicum eidem substituere quam primū velit. Consensit illico zelosissimus Princeps tam sanctæ huic petitioni. Et ex eo tempore Catholica Religio, partim indefessâ parochorum curâ, partim laudatissimis ejusdem Geismarii exemplis & hortatibus, ibidem ita incepit reflorescere, ut verè & sine fuso dici queat, Warburgensem\* urbem Geismarianæ familie potissimum debere, quod ad Romanæ Ecclesiæ gremium reducta, & in eodem conservata fuerit.

Paderbornæ etiam hoc anno multa, ad Religionem promovendam utilissima, à Societatis JESU Patribus perpetrata legimus. At, quia minutiora sunt, quam ut annalibus Dioecesanis mereantur

Aaaa 2

inseri;

\*hif. Col.  
leg. Pader-  
born. ad  
hunc ann.

runsvi-  
cis vero  
ntonius  
iam fa-  
do alio,  
Ecclesiæ  
e palam  
ationem  
ra vota  
iximus;  
robatu-  
ibus con-  
erent po-  
m incur-  
am suam  
e Catho-  
parvam  
romissum  
taturum;  
rum esse,  
chibuerit.  
ulationis  
ret! sed  
abilitate.  
onforma-  
ntricari;  
sâ, Diœ-  
lam Cæ-  
tur, non  
us poten-  
ed etiam  
protinus  
ejiceret.  
Datum  
christi Do-  
mino, die  
Episco-  
a conse-  
u nostro  
Warbur-  
perâ Do-  
mini

Gregorius  
XIV. Papa  
mortuus  
Spond. n. 11

inseri; brevitatis consequendæ studio ea sponte præterimus, & hunc annum claudimus geminato Pontificum Romanorum funere. Primum est Gregorii XIV; qui, postquam à Decembri superioris anni Romanæ Ecclesiæ præsedisset, Idibus Octobris diem extremum clausit, sepultus in Gregoriano sacello Basilicæ Vaticanae. Alterum fuit successoris ejus, Innocentii IX: qui cum electus esset Succedit Innocenti<sup>o</sup> die trigesimâ Octobris, dictusque antea Antonius Fachinetti; post IX: & huic breve mensium duorum regimen die trigesimâ Decembbris vitam sub anni finem defunctorum simul & Pontificatum exiit. Huic deinde sub initium sequentis eto Cle- anni, communis Patrum Purpuratorum calculo surrogatus est Cle- mens VIII, mens VIII, antea dictus Hippolytus de Aldobrandinis, electus die 30 Januarii trigesimâ Januarii, & coronatus die 9. Februarii: vir, ut inquit sequentis Spondanus, qui omni ætate suâ in diversis muneribus egregium anni. Spond. hic prudentiæ, probitatis ac justitiæ specimen exhibuerat.

n. 14.

Farnesius  
in Gallias  
profici-  
scitur ad fol-  
vendam  
obsidionē  
Rothoma-  
gensem, à  
Navarro  
ceptam:  
Haraus in  
ann. brab  
Spond. hic  
n. 6.

Navarrum  
in via sibi  
occurrentē  
proficigat,  
Auttores  
iidem.



Nnum hunc suæ vitæ ultimum, Alexander Farnesius clausit insigni facinore; quo Henricum Navarrum, Regis Galliæ successorem hæreticum, à Rothomago iteratis vicibus obfesso depulit. Urbem hanc Navarrus coronâ militari circumdare cooperat sub finem anni superioris, die undecimâ Novembris, in festo S. Martini. Ac, tametsi milites præfidiarii unâ cum civibus fortissimè se defenderent, multitudini tamen hostium circumfusorum tandem cedere, manusque vietas porrigere debuissent; nisi Alexander Farnesius, à Rege Philippo jussus, in eorum auxilium advolâsse. Ferebat hic secum, teste Haræo, circiter quindecies mille pedites, & quater mille equites, diuturno Marte probatissimos. Quos ubi exeunte Januario conjunxit cum duce Mayennio, aliisque copiis Gallicanis & Pontificiis; ausus est Navarrus, eidem usque ad Aumaliam oppidum cum exercitu sui parte in Picardorum finibus occurrere, & Nonis Februarii prælio inopino congregari. Sed majori temeritate ac præfidentiâ; quam fortitudine. Etenim Farnesius, consilio & robore armorum potior, non modò eum cum insigni clade in fugam repulit; sed etiam in tales angustias adegit, ut leviori vulnere perstrictus, penique captus, illapsæ noctis beneficio ægerrimè se in sylvam proximam subduxerit. Nec multò post Villarius, urbis

CLEMENTIS VIII. Pontificis 1.  
RUDOLPHI II. Imperat. 16. & 17.  
THEODORI Episc. Paderb. 7. & 8.

## Annus Christi 1592.

bis Rothomagensis gubernator, cum selectis præsidiariorum suorum copiis improviso in obsidentes irruit, quingentos eorum Navarro absente cædit, centum alias\* captivos ducit, pulverem tormentarium incendio perdit, munimenta diruit, tentoria inflamat, plura tormenta bellica vel in urbem devehit, vel clavis impacteris feliciter obturat. Quo auditio Farnesius, qui non procul ab urbe obsessa aberat, convocato ducum sociorum concilio: *Eja, h[ab]it. Franc. l. 22. n. 20.* inquit, *o socii! jam tempus est invadendi castra, quæ adhuc supersunt* \*Buffier. *ante Ro-* *thomagum invasurus,* *ante urbem!* *Abest Rex cum principiis equitibus: Bironius, vicem illius* *retrahitur &* *gerens, ex vulnera ab erumpentibus accepto, sub manibus chirurgorum ja-* *duce May-* *cet: reliquus miles, qui adhuc ante urbem h[ab]eret, recenti casu ita percul-* *ennio.* *sus est, ut a nobis facile profligari aut fundi queat. Agite ergo, et in eos* *Spond. n. 6.* *mecum irruite, priusquam animos ex Regis adventu colligant!* *vicimus, loc. cit.* *in hostem inus.* At Mayennius, sacrifœderis ac fœderatorum primarius dux (cùm timeret, ne profligato Navarro universa Francia penè Hispanum esset) manibus, pedibusque, ut ajunt, salutare illud consilium aversabatur, inquiens: *pugna alicam non temere tentandam esse ob incertos ejusmodi exitus. Finem hujus expeditionis haud alium fuisse, quam ut succurreretur obsessi.* *Id cùm a se jam satis effe-* *ctum crederet; nihil aliud superesse, quam ut in urbem una ex parte pa-* *tulam immittatur novus miles cum sufficiente stipendio. Reliquum exer-* *citum usque in urgentiora tempora salvum et integrum reduci oportere.* *Conticuit ad hæc Farnesius, contra torrentem niti non ausus. Et* *quia consilii istius imprudentiam clarissimè pervidebat; in Flandri-* *am se reverti simulans, lentissimis itineribus Picardiam pertransi-* *bat, ut interea videret finem. Vix autem ibi paululum conquie-* *rat, cùm iterum diversis cursoribus ad se missis edocetur, Navar-* *rum cognito Hispanorum abitu ad obsidionem Rothomagensem* *redivisse, urbem longè acrius, quam priori vice ab eodem premi,* *& Villarsium gubernatorem, jam deperdito præsidiariorum suo-* *rum flore, per literas indicasse: nisi intrâ ocliduum adiuvetur, nece-* *sariò se coactum iri, ut urbem Navarro dederet. Tum verò Farnesius,* *Mayennii reluctantiam hoc modo castigatam gaudens, continuo* *relegit iter: & inopinatâ celeritate suâ (nam intrâ quatriduum cir-* *citer cum suis iterum ante Rothomagum constitut) Navarrum ita* *perterrituit, ut solutâ protinus obsidione, exercitum suum die vi-* *gesimâ Aprilis in securiora loca traduxerit. Suadebat h[ic] iterum* *Farnesius, fugitivo Regi totis viribus insisti oportere. Sed quia id* *iterum recusabat Mayennius; cum eo simul castra movit ad urbem* *\*Calidobecam, septem ferè leuis Gallicis infra Rothomagum si-* *tam: quam & intra dies paucos ad celerem ditionem compulit,* *ibidem vulnere ad brachium accepto non leviter sauciatus. Neque* *Obsidionē* *felicissimè* *solvit,* *auct. idem* *\*Gallicè* *Cauda bec.* *& ante Ca-* *lidobecam* *tamen*

à se captam tamen idcirco destitisset à bello contra Navarrum cœpto, nisi id sauciatus, ipsum impediisset & corrupisset Mayennius: quem deinde semper iter in Belgium relegit, in qualibet re sibi, suisque consiliis tam diu aduersum habuit, usque dum innumeris tædiis, laboribusque fessus, exeunte Majo in Belgium abiret.

*Auctores  
iidem.*

Hollandi in Transfalandia Stenovicum & Covordiæ occupant. *Haræus in ann. brab.*

Farnesius, novam expeditiōnem in Gallias parans, graviōrī morbo opprēsus moritur. *Atrebati. Spond. n. 9. Haræus loc. cit.*

Interea magnum illic armorum silentium fuerat, Hollandis pariter ac Hispanis in eventum belli Gallici intentis. Neque etiam postea singulare quid actum est ab utraque parte, nisi quod Hispani munitiores quasdam arces; Hollandi verò in Transfalandia Stenovicum & Covordiam ceperint. Utrumque hunc locum libenterissimè servasset Farnesius ad protegendam ac defendendam Friesiam. Sed modernæ rerum ac temporum circumstantie non sibi bant eis auxilium ferre: tum quod militem à Gallicanis expeditiōnibus oppidò fatigatum sciret; tum quod adhuc aliam expeditiōnem in Gallias adornaret, in qua solus ipse contra Navarrum agere, nec amplius à Mayennii voluntate vel imperio pendere voluit. Jāmque eum in finem die 13 Novembris Bruxellensi ex urbe discesserat Atrebatum, corpore quidem æger; sed animo fortiore adhuc pristinam valetudinem illic è Spadanarum aquarum potu exspectans: cùm, eheu! in ipsis Kalendis Decembribus repente morbo graviore tangitur; biduoque post, nimirum die tertiat Decembbris, magno urbis & omnium Catholicorum luctu in vitam aliam evocatur, anno ætatis quadragesimo septimo. Hic ergo finis, hic vita epilogus est MAGNI pridem ALEXANDRI FARNESII, Parmæ ac Placentiæ Ducis: qui, ut verissimè scribit Haræus, universum Belgum pacare, et Regi suo restituere potuisset, nō Catholicam in Regno Gallia Fidem magni Ducis operâ tueri; quām suas sibi provincias denuo acquirere, Rex verè Catholicus maluisset.

*Wilhelmus, Clivæ, & Clivæ dux Catholicus \*Teschenn. part. 2. an- nal. p. 342. \*chron. Trem. ms. Item Joan- nes Casimi- rus Comes Palatinus, Catholicā Fidem ex- stirpare frustra co- natus.*

Idem hic annus multis aliis Principibus moriendi necessitatem imposuit, è quorum numero tres potissimum ad annalium strorum historiam pertinent. Primus est Wilhelmus, Clivæ, Clivæ moritur. viae, & Montium Dux, quem Teschenmacherus\* die vicesimā quinta; alii verò die sextâ Januarii defunctum asserunt. Inter annas laudes hujus optimi senis (erat enim annorum septuaginta sex) illud in primis rarum ac penè singulare est, quod inter omnes istorum temporum vicissitudines constanter perseveraverit in antiqua Fide Romano-Catholica; eamque filio & successori suo Joannis Wilhelmo, olim Ecclesiæ Monasteriensis Administratori, velut hæreditatem præstantissimam consignaverit. Alter ipsorum est Joannes Casimirus Comes Palatinus, Ludovici quondam Eleitoris Palatini frater, & acerrimus omnium Calvinistarum patronus ac defensor. Juraverat hic teste Klocknero scriptore synchro-

no,

no, se pro suis viribus connisurum semper, ut Papatus, & quidquid Catholici nominis adhuc supererat, ex imis radicibus extirpetur. Neque etiam hac in re, quantum in ipso erat, ullam industriae suae partem praetermisit. Nam & Hugonottis in Gallia, & Geusiis in Hollandia, & Gebhardo Truchsesio in Archiepiscopatu Colonensi, auxilia non parva ad Catholicos opprimendos contulit. At, priusquam illud animi sui votum expleri cerneret, ad umbras defunctorum abire debuit, & experiri dictum istud Pontificium: *Niteris in cassum navem subvertere Petri! Fluctuat; at nunquam mergitur ista ratis.* Tertius è Principibus antè dictis fuit Wilhelmus Hassiae Landgravius, Philippi Landgravii filius, Religione Lutheranus. Et hic pariter gloriatus fuerat, se exemplo sui patris, qui primus Lutheri doctrinam in suas terras introduxerat, Religioni Catholicæ nuntium remisisse, uti constat ex his verbis\* in ejus epitaphio positis: *Vincia Petri demo, pacem colo, mania condo etc.* Sed echo! quousque nova hæc Lutheri doctrina (quam ipsi purum putumque Dei verbum appellaverant) in Hassia Cassellana perstitit? Certe non multò longius, quam hoc anno. Mauritius enim, filius ejus unicus, relicto Luthero & confessione Augustanâ ad Calvini partes accessit; iisque tanta cum pertinacia se addixit, ut omnes tandem Lutherani Evangelii sectatores & magistros è suis provinciis emigrare jussent, quemadmodum suo loco prolixius explicabitur.

Inter hæc Principum diversorum funera, singulari providentiâ conservabat Deus glorioissimum Principem nostrum, Theodorum Fürstenbergium; verè talem! quem aeterno hujus Dioecesis emolumento natum, atque ad hanc insulam singulariter à Deo præordinatum esse, fateatur omnis posteritas. Etenim à primordio sui regiminis nullum ferè annum præterlabi vel abire pausus est sive excellenti aliquo in hanc Dioecesin collato beneficio: sive illud consisteret in extinguendis patriæ obœratæ debitis, sive in redimendis domibus vel satrapiis olim oppigneratis, sive in excitandis magnificis arcibus, castrisque Episcopaliibus, sive in aliis operibus publicis Religioni & Ecclesiæ profuturis. Inter hæc autem non infimo loco numerandum est collegium Societatis JESU Paderbornæ; cuius erigendi & fundandi initium hoc anno fecit, non sive maximo civium Lutherorum fremitu & indignatione. Locum inchoando huic operi convenientissimum exhibebat in urbe vetus ac desertum ab annis pluribus monasterium Fratrum Conventualium S. Francisci: de cuius antiquitate id unum pro certo affirmari, & è veteribus monumentis evinci potest, ejusdem fabri cam haud multis annis post S. Francisci tempora inchoatam &

Item Wil-  
helmus  
Hassiae  
Landgravi<sup>o</sup>  
Lutheran<sup>o</sup>.  
*Dilich, in  
chron.  
Hassiae.  
\*Klockner  
in hisp. Pa-  
derb. ms.  
Mauritius  
ejusdem fi-  
lius & suc-  
cessor, eje-  
cta Religio,  
ne Lutherana,  
intro-  
ducit Cal-  
vinismum.  
Klockn. ib.  
Theodorus  
Ep. pro ins-  
choando  
collegio Pa-  
trum Socie-  
tatis JESU,  
emit Pader-  
bornæ vet<sup>o</sup>  
ac desertum  
cenobium  
Fratrum  
Conven-  
tualium S.  
Francisci,  
His. Colle-  
gi Paderb.  
quod ibid<sup>e</sup>  
steterat à  
primis tem-  
poribus in-  
stituti Or-  
dinis.  
ex literis  
antiquis  
Eccl. Cath.*

con-

consummatam esse. Res enim indubitata est, religiosum hunc Ordinem prodūsse in orbem Christianum seculo Christi decimo tertio: & ex eodem illo seculo in Ecclesiæ nostræ Cathedralis archivo adhuc supersunt Papales literæ de anno 1289, per quas ample peccatorum suorum indulgentiæ conceduntur omnibus, qui Fratribus Minoritis liberalem operam & auxilium præstituri essent ad restorationem coenobii Paderbornensis, recente incendio perditæ; uti meminit etiam Schatenius ad finem istius anni. Cùm autem postea funestissimis Lutheri temporibus multorum Religiosorum disciplina maximopere laxaretur; etiam in hoc Minoritarum coenobio mores adeò dissoluti invaluere, ut ibidem saltatriculæ ci-vium Paderbornensium filiæ & ancillæ festivis, Dominicisq; diebus <sup>\*ex hyst. Collegiis.</sup> liberimè convenirent, in conviviis & nuptiis ibi habitis ad fides ac tibias tripudiatuæ. Unde paulatim contigit, ut monachi pluri-mi abjecto cucullo ad amplectendam Lutheri sectam pervolârint; alii verò in præsenti periculo starent eundem saltum attentandi. Nitebatur quidem Ordo religiosus hanc suorum insolentiam & libertatem coërcere. Sed quia plerisque eorum jam pruriebant ad apostatandum pedes; revocatis iis, quos ista lues nondum affla-verat, corruptissimi unius monasterii jacturam facere maluit, quam diuturniori salutis & famæ amittendæ periculo suos exponere: præsertim cùm in hoc ævo tanta interdum esset probatorum Religiosorum paucitas, ut subinde his, qui ad Lutherum transfugie-bant, haud facile liceret alios tutò substituere.

Illudque  
Patribus  
in usum  
Collegii fu-  
turi donat.

<sup>\*literæ in</sup>  
<sup>archivo</sup>  
<sup>Collegiis.</sup>

Post hæc monasterium illud, à suis derelictum, in hac urbe variam fortunam subiit. In primis enim compluribus annis deso-latum & ab omni cultore destitutum jacuit; non secùs, ac si adhuc in incerto esset, cui Domino tandem obvenire debeat. Deinde Salentinus Episcopus anno 1577 post longæ vacationis miseras ap-plicuit illud novo scholarum grammaticarum gymnasio, quod Sa-levantianum appellabant; statuitque, ut omnia illius bona & redi-tus ludimagistris & præceptoribus in partem suorum stipendio-rum cederent. Quinquennio pòst (nimirum anno 1582 in Domi-nica *Quasi modò genitū*) Salentinianarum scholarum provisores, ma-joris emolumenti & redditum augendorum causâ, structuram ejus & pomarium <sup>\*</sup> cum omni libertate annexa bis millenis imperiali-bus monetæ gravis vendiderunt Perillustri Domino Elmerhusio ab Haxthausen, viro Nobili & Lutherano. Ab hoc denique, vel (ut rectius loquar) ab ejusdem jam defuncti filiis, Georgio, Godeschal-co, Hermanno, & Elmerhusio fratribus Haxthusanis, Theodo-rus Episcopus præsenti hoc anno vetus illud monasterium redemit & vindicavit, repensis bis mille & quadringentis imperialibus. Nec multò

multò pōst, nimirum sexto Idus Julii, illud ipsum Patri Claudio Aquavivæ Societatis JESU Generali in usum collegii futuri obtulit hisce literis, omni pietatis ac Religionis affectu refertissimis:

**T**heodorus, Dei gratiâ Episcopus Paderbornensis, universis et cunctis præsentes literas inspecturis, vel legi audituris, salutem in Domino. Postquam à divina providentia ad Episcopale munus, hoc exulceratissimo seculo, et undequaque Ecclesiæ Christi Catholicæ impendentibus calamitatibus, vocatos nos esse cognovimus, et illius pondus, quasi gravem sarcinam, persentijcere cœpimus; nihil nos magis sollicitos tenuit, quam ut diuinæ vocationi, quo ad fieri potuit, respondentes, consilia caperemus, quâ ratione potissimum, ab ipsis quasi fundamentis, labascenti penitus Religioni Catholicæ in his Westphaliæ partibus succurreremus: certissimè persuasi, fore, ut cum hac in pristinum statum reducta, patriæ felicitas simul quasi postluminio revocetur. Quia cogitatio cùm nos sollicitos plurimum tenebat, nihil condiscibilius fore duximus, quam si juxta S. Tridentini concilii decreta operam daremus, ut, quæ ad teneræ juventutis, tanquam reipublicæ Christianæ sementis, institutionem et conciones ad populum pertinent, integra in Diœcesi nostra constarent in posterum: quòd exploratissimum esset, hinc nos optimorum civium et Pastorum felicissimum seminarium re-ellus exorsuros. Quando itaque oculos nostros et cogitationes has convertimus in Patres Societatis JESU (quos jam diu noveramus, antequam ad Episcopatum proiecti fuimus, ut in aliis Christiani orbis partibus; ita in civitate nostra Paderbornensi strenuam operam in hac re multis annis professos esse) \*in ædibus admodum incommodis, et sine publico templo, atque idoneis scholis, tanquam ipsorum industria necessariis officinis degere; sapientius exoptavimus, illis prospectum esse melius, quòd majores fructus tam in instituenda juventute, quam reducendis civibus nostris, hæresi prò dolor! plurimum infectis, facerent. Quo\* desiderio nostro ut tandem aliquando satisfiat, cum consensu et approbatione Capituli nostri Majoris Ecclesiæ, templum et monasterii Fratrum Minorum Conventualium ruinas potius, quam monasterium (utpote quod à duodecim circiter annis à Fratribus planè desertum, et ex parte ab Antecessore nostro Salentino \*Nobilibus viris ab Haxthausen dictis, antequam planè collabaseret, eo fine vendi permisum, ut ex eo pretio Cathedralis Ecclesia Paderbornensis scholæ Professorum salary tenuia nimis augerentur) sumptibus nostris à dictis Nobilibus recuperata, et in Ecclesiasticum usum vindicata, Societatis JESU Residentia, quæ Paderbornæ est, donare ac incorporare decrevimus: pro ut per præsentes literas, cum omnibus appertinentiis suis et terminis, Re- verendo Patri Claudio Aquavivæ, prædictæ Societatis JESU pro tempore Generali, pleno jure, et secundum ejusdem Societatis constitutiones, libe- re offerimus, donamus, et incorporamus: optime de divina bonitate con- fisi, fore aliquando, ut hoc loco commodas sedes, ac tam nostrâ et Capituli litera-

Bbbb

nostrâ

\*videtur  
hic aliquid  
omissum,  
videlicet  
hec duo  
verba: vi-  
dimusq;  
eos in  
ædib⁹ &c.  
\*Quo, re-  
tius lege,  
cui deli-  
derio  
\*imò non à  
Salentino  
sed à scho-  
larum Pro-  
visoribus,  
olim à Sa-  
lentino  
constitutis,  
uti habent  
originales  
Capituli litera-

tm hunc  
decimo  
ralis ar-  
uas am-  
us, qui  
ri essent  
dio per-  
Cùm au-  
elgiofo-  
ritarum  
iculae ci-  
q; diebus  
s ad fides  
hi pluri-  
volarint;  
centandi,  
am & li-  
ebant ad  
um affla-  
uit, quam  
ponere:  
um Reli-  
ns fugie-

hac urbe  
nis desfo-  
si adhuc  
Deinde  
serias ap-  
quod Sa-  
a & redi-  
ipendio-  
n Domini-  
ores, ma-  
uram ejus  
mperiali-  
husio ab  
e, vel (ut  
odeschal-  
Theodo-  
n redemit  
bus. Nec  
multò

noſtri, quām aliorum piorum hominum liberalitate, auxilio, atque conſilio, integrum collegium conſtituant: ex quo uberrimus in Diocesim noſtram fructus ſpiritualis proveniat. In cuius rei fidem et evidens teſtimonium has literas noſtras praefentes, propriā manu ſubscriptas, ſigillo communivimus. Datæ 10 Julii, Anno incarnationis millesimo quingentesimo nonagesimo ſecundo, ex arce noſtra Newhaſen.

Donationē  
hanc eo-  
dem anno  
conſirmat  
Clemens  
VIII. Papa.

Donationem hanc, toti urbi ac Diocesi noſtræ utiliſſimam, Clemens VIII. Pontifex die vigesimā quartā Octobris lubentissime conſirmavit inſigni diplomate; in quo prämiſſis iis, quæ in donatione Theodoriana continentur, ita ſub finem pergit: *Nos piam mentem et intentionem tuam in Domino plurimū commendantes, tuis hac in parte ſupplicationibus inclinati, donationem, incorporationem, et literas prädictas, ac omnia et singula in eis contenta, et indè ſecuta qua- cunque, Apostolicā auctoritate tenore präſentium conſirmamus et appro- bamus, illisque perpetua et irviolabilis firmitatis robur adiicimus, ac omnes et singulos tam juris quām facti defectus, ſi qui intervenient in eisdem, ſupplemus. Non obſtantibus etc. Datum Roma apud S. Marcum sub annulo Piscatoris, die XXIIII Octobris, MDLXXXII. Pontificatus no- ſtri Anno primo.*

Philippus  
Sigismund⁹  
Osnabrugii  
ante annum  
postulatus,  
fruſtra ad  
Fidem Ca-  
tholicam  
ſollicitatur  
a Legatis  
Nuntii  
Apolſtolici.  
ex manu-  
ſcriptis Oſ-  
nabrug.

Dum autem haec Paderbornæ & Romæ fierent, Philippus Sigismundus Dux Brunsvicensis (quem anno ſuperiore ab Osnabrugensi Capitulo poſtulatum, & regimini gerendo admotum eſſe di- ximus) adhuc pergebat administrare Diocesim illam, etiamſi nec à Romano Pontifice confirmationem accepifſet, uti futurum ſpar- ferat; nec ullam illius accipiendæ ſpem haberet, niſi ad Fidem Catholicam ſe converteret. Id igitur ut perurgeret Nuntius Apoſtolicus, qui Coloniae ad Rhenum inferiorem reſidere ſolet; obe- undæ legationis cauſā miſit ad eum duos egregiæ doctriñæ viros, Jacobum Middendorpium Canonicum Colonensem, & Petrum Michaëlem, cognomento Brillmacher, Monasteriensis Collegii Societatis JESU Rectorem primum. Hi à Philippo Sigismundo biſ admiſſi, & ab eo perbenevolè habiti, poſt exhibitas publicæ Fidei & legationis literas, iterum iterūmque hortabantur, ut Catholicam Fidem, ab avo ſuo conſtantissimè defenſam, recipere non detrectaret: alioqui certè non futurum, ut vel à Romano Pontifice confirmationem, quam petebat; vel à Rudolpho Cæſare conſueta Principum Ecclesiasticorum Regalia conſequeretur. Cū autem hac in re diutiūs reſtitaret, neque tam ſubito mentem ſuam ad hoc audiendum inſlectere poſſet propter alios respectus huma- nos; Wiedenbrugi die 19 Octobris rurſus illum perhumaniter ag- gressi fuere, & faltem eō perducere conati, ut vel occulte & clan- culum Romanæ Fidei profeſſionem ederet: hac enim peractā, con- firma-

firmationem Pontificiam, quam solicitaverat, sive dubio secuturam. Propè aberat, ut postremæ huic admonitioni consensum daret: Sed hærentem, & jam parantem obsequi, retraxit illico reverentia filialis erga matrem viduam Hedwigem Brandenburgicam, & prævisa indignatio sui fratri Henrici Julii Brunsvicensium Ducis, & intercessio repetita Lutheranæ Nobilitatis, oppidorumque Dioecesis Osnabrugensis, qui præpostorè verebantur, ne præclarissimus Princeps eâ fidei mutatione aliorum Principum heterodoxorum animos à se, suâque Dioecesi alienos faceret. Quare tandem Legati, re infectâ re-  
duces, Ca-  
pitulum  
Osnabru-  
gensis hor-  
tantur ad  
constantia  
in antiqua  
Fide; & ad  
perturgendâ  
ea, quæ  
promiserat  
Postulatus.  
ex manu-  
scriptis of-  
ficiatūs no-  
tis. Legati, re  
infectâ re-  
duces, Ca-  
pitulum  
Osnabru-  
gensis hor-  
tantur ad  
constantia  
in antiqua  
Fide; & ad  
perturgendâ  
ea, quæ  
promiserat  
Postulatus.  
ex manu-  
scriptis of-  
ficiatūs no-  
tis.

## Annus Christi 1593.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 2.  
RUDOLPHI II. Imperat. 17. & 18.  
THEODORI Episc. Paderb. 8. & 9.

**F**arneſio defuncto, rerum Belgicarum cura à Philip-  
po Rege commissa est egregiis duobus belli duci-  
bus, Petro Ernesto Comiti Mansfeldio, & Carolo  
ipsius filio. Priori demandatum, ut provinciarum  
Belgicarum gubernatorem ageret, donec à Rege  
alius cognati sanguinis & familiae Princeps mitteretur: posteriori  
verò, ut Regalium copiarum, quæ in expeditionem Gallicam de-  
ducenda, & à Farnesio jam dudum collectæ erant, supremam præ-  
fecturam gereret. Lætus eo Regis favore Carolus in eunte Janua-  
rio se ad iter Gallicanum comparat; alteroque mense ad Mayen-  
nium veniens, Noviodunum urbem trium fere hebdomadarum  
spatio feliciter expugnat. Inde verò longius in ipsa Regni viscera  
progressurus, drepente omnem hujus belli scenam ex inopina re-  
rum conversione sic imminutatam reperit; ut militiæ inceptæ cur-  
sum

cccc

Bbbb 2

Henricus sum inhibere, & velut obice injecto sistere necessum fuerit. Na-  
 Navarrus, varrus enim, cùm videret eventus belli incertos esse, jámque in co-  
 visto rerum periculo, mitiis Parisiensibus parari omnia ad Regem alium eligendum, nisi  
 fere offert ad recipien- ejuratâ Calvini sectâ ad Fidem Romano-Catholicam se reciperet;  
 dam Fidem improviso Numinis impulsu se ad eam recipiendam obtulit: eo  
 Catholicâ: primum\* argumento motus, quòd recenter à Ministrorum seu  
 \*Spond hic Prædicantium suorum pluribus accepisset, etiam Catholicos in sua  
 n. 12. Fide salvari posse; ideoque sibi tutiùs esse persuaderet, eam Religio-  
 Buffier. I. nem colere, quæ ambarum partium consensu, quàm quæ unius  
 22. hisp. partis judicio tantùm, ad æternam animæ salutem duceret. Nec  
 Franc. editaque multò pòst, virorum doctissimorum instructioni se committens,  
 ejusdem f. dei profes- & ab iis in rebus omnibus controversis diligentissimè informatus,  
 sione pub- die tandem vicesimâ quintâ Julii, in festo S. Jacobi Apostoli, apud  
 licâ, S. Dionyfium\* haud procul ab urbe Parisina solennem Fidei Catho-  
 \*vulgò S. licæ professionem hoc modo edidit. Manè circa horam octavam  
 Denis, op- Rex indutus veste candidâ cum oblongo nigri coloris pallio, præ-  
 pidum Pa- euntibus\* duodecim tubicinibus, multisque militibus, ministris,  
 risis vici- Proceribus, ac Principibus Regni, procedebat ad fores Ecclesiæ  
 num. Sandionysianæ; intrâ quas Archiepiscopus Bituricensis, Pontifi-  
 \*Buffier. cali ornatu splendens, & ingenti multorum Præsulum ac sacerdo-  
 loc. cit. tūm coronâ cinctus, in elatiore sella stragulis albis instrata confi-  
 Spond. hic debat. Ab eo Rex primùm interrogatus, quis esset, & quid expe-  
 n. 19. teret? clarâ voce respondit, se Regem esse, cuperéque ab eo recipi in  
 gremium sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, Apostolica, et Romana. Quærenti  
 mox iterum Archiepiscopo, an id seriò & ex corde sincero vellet?  
 respondit iterum, se id itâ velle. Statimque in genua procum-  
 bens, hanc fidei confessionem è charta manuscripta prælegit, &  
 Bituricensi tradidit: *Ego Henricus, Dei gratiâ Rex Galliæ, protestor a*  
*juro coram Deo omnipotente, me vivere et mori velle in Religione Ca-*  
*tholica, Apostolica, Romana, eamque protegere ac defendere adversus*  
*omnes cum periculo sanguinis et vitæ meæ. Renuntio quoque omnibus*  
*hæresibus et erroribus contrariis sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, Apostolica, Ro-*  
*manæ. Quo peracto, ab hæresi absolutus, in Ecclesiam introdu-*  
 inducias ar- *ctus, peccata sua Bituricensi confessus, ac demum inter sacrorum*  
 morum pa- *solennia divinissimo Eucharistiae sacramento pientissimè refectus*  
 ciscitur *est. Mox etiam armorum inducias usque ad finem hujus anni Re-*  
 cum Duce *gem inter & Mayennium constitutæ, cum bona spe secuturæ tan-*  
 Mayennio. *dem pacis & concordiæ: quam, etsi optarent plurimi; alii tamen*  
*adhuc videbantur aversari, quòd eam Henrici Regis conversionem*  
*fictè solùm ac simulatè factam esse pertimescerent.*

Atque hæc etiam causa est, quare Carolus Mansfeldius una  
 cum Hispanico exercitu suo jussus fuerit, inter istas armorum in-  
 ductias

ducias retinere pedem in Regno Galliæ. Nimirum, ut interea vi-  
deret, quo se se res Gallorum ab ea Regis conversione verterent; &, si fortè bellum simulationis prætentæ metu à foederatis conti-  
nuandum foret, iisdem è vestigio necessariam opem & auxilium  
ferret. Quæ Catholici Regis consilia, tametsi ad orthodoxam Fi-  
dem in Regno Galliæ stabiliendam peridonea fuerint, in Belgio ta-  
men compluribus provinciis Regi Hispano subditis non parum  
nocumenti attulere. Nam interea, dum Hispani in terris alienis  
considerent, Hollandi suis commodis intenti, non modo continuis  
invasionibus affligebant Frisiam; sed etiam in Hollandia meridio-  
nali Gertrudenbergam, situ & arte munitissimam, trimestri obsi-  
dione in suam potestatem redigere. Ita ut his ultimis tribus an-  
nis, quibus expeditiones Belgicæ in Galliam avocatae sunt, Hol-  
landi universim acquisierint Zutphaniam, Darentiam, Hulstum,  
Neomagum, Covordiam, Stenovicum, Gertrudenbergam, & alia  
complura loca, vel iisdem contermina, vel ab eorum possessione,  
ac dominio dependentia. Qua de re Rolandus Mirteus, ab Ha-  
ræo citatus, ita conqueritur: *His tribus expeditionibus, in fæderato-  
rum gratiam susceptis, Rex Catholicus totius prope Frisia jacturam fecit;  
in Brabantia Gertrudenbergam, in Geldria Neomagum, in Flandria Hul-  
stum, magna, munitaque loca perdidit. Sic fit, dum proprius neglectis alie-  
na curamus!* Sed haec ultima verba, quæ hic scriptor per modum  
epiphonematis addidit, nimis acrem censuram continent. Si enim  
Gallis eo tempore non succurrisset miles Hispaticus; fortasse tota  
Gallia in errores Calvinisticos abrepta foret. Hac autem ab an-  
tiquis doctrinis recedente, quis non videt, etiam omnes Belgarum  
provincias de Fide Catholica fuisse periclituras? Cùm in eas tunc  
ex una parte incurrisserent Galli, ab heretico Rege ducti; ex alte-  
ra vero Batavi, ab Elisabetha Regina Angliæ confirmati.

Frustra est, ea de re plura loqui: tempus est, ut revertar ad  
nostra. Produxi ad annum superiorem Papales literas, quibus  
die vicesimâ quartâ Octobris Clemens VIII. Pontifex confirmavit  
omnia, à Theodoro Paderbornensi Episcopo facta in negotio em-  
ptionis ac donationis monasterii veteris, olim à Patribus Minor-  
itis Paderbornæ deserti; nunc autem ad inchoandum Societatis JE-  
SU collegium applicati. Hæ literæ, nescio qua ex remora, qua-  
ternis fere mensibus hæserunt in itinere: tandem vero die 27 Fe-  
bruarii præsentis anni unâ cum aliis literis Claudi Aquavivæ, So-  
cietatis JESU Generalis, Paderbornam allatae; & in præsentia Re-  
verendissimi Abbatis Abdinghoffensis Celsissimo Principi oblate  
sunt, non sine maximo ipsius gaudio & gratulatione. Subinde  
Princeps legitimum venditionis & numeratae pecuniaæ instrumen-  
tum

Interea Ca-  
rolus mans-  
feldius ju-  
betur cum  
exercitu  
tuo perma-  
nere in gal-  
lia!

*Hæc ad  
ann. 1594.*

éoque ab-  
teante Bata-  
vi invales-  
cunt in Fri-  
sia, & simul  
occupant  
Gertruden-  
bergam.

*Hæc ad  
ann. 1593.*

Theodorus  
Ep. Pader-  
bornensis  
monasterii  
vetus Mi-  
noritarum,  
Patribus  
Societatis  
JESU Pa-  
derbornæ  
tradit in  
usum colle-  
gii futuri.

*Hæc Colle-  
gii Paderb.*

tum sibi à Dominis Haxthusiis dari jussit: eoque accepto, veteris monasterii possessionem unà cum ejusdem clavibus, Patri Friderico Wachtendonck, Paderbornensium Jesuitarum Præsidi, per manus sui fratri Caspari Fürstenbergii die vigesimâ 2dâ Aprilis ritu solenni tradidit, præsentibus Reverendissimis, clarissimisque viris, Melchiore de Plettenberg Cathedralis Ecclesiae Canonico & Præposito Bustorffensi, Georgio Jacobi Paderbornensi Cancellario, & P. Petro Michaële Brillmacher collegii Monasteriensis Rectore primo. Quo autem affectu animi id factum sit à Clementissimo & Religionis Catholicae studiosissimo Principe; adnotavit

*\*Iheodoro Ep. in libello suarū ab Ordine desertam, et planè prophanatam, autoritate ordinariâ, conrationum, firmante summo Pontifice Clemente VIII, Patribus Societatis JESU tramandati, spe recuperanda, restauranda, retinenda, adipiscenda, vel acquirendā vetustissimā, à Christo et suis Apostolis ad nos deolutā, Religionis Catholicae, vel Romanae et orthodoxae.*

*Monasterii Westphalorum hoc anno perficiuntur scholæ Patrum Societatis, & fabrica templi multum promovetur,* sub P. Petro Michaële Brillmacher ejusdem collegii Rectore primo. *Ex veteribus ms.* Hæc sunt initia collegii nostri Paderbornensis; de cuius novo aedificio, postmodum ex antiqui coenobii ruinis fabricari coepto, plura diceimus triennio post. Celeriore interim fortunâ processerant in Westphalia res novi collegii Monasteriensis, sub ejusdem Rectore primo Petro Michaële Brillmacher. Scholas enim, quas hic ibidem paucis abhinc annis construere coepérat, singulari Mecœnatum plurimorum beneficentia per decursum hujus anni ad usque supremum fastigium perduxit. Et similiter novæ Ecclesiae fabricam (cui primum lapidem substerni fecerat quinto Nonas Julii, anno seculi præsentis nonagesimo) oblatis multiplicibus eleemosynis eò promovit, ut jam hoc anno supra dimidium proiecta & exædificata fuerit. Hanc autem piorum hominum liberalitatem sibi conciliavit, partim egregiâ humilitate, prudentiâ, affabilitate, & comitate animis partim etiam insigni doctrinâ suâ, variisque libellis editis, quorum unus Theodoro Antistiti nostro devotissime inscriptus ac dedicatus est. In eo decisas fidei controversias non minus breviter, quam eruditè, lectori exhibit; simulque de omnibus Religionis Christianæ dogmatis tam dilucidè & nervosè tractat, ut ab homine tranquillo, nullisque finistris affectibus occato, facile cognosci queat, ubinam sit vera fides.

AN.

## Annus Christi 1594.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 5. &amp; 6.

RUDOLPHI II. Imperator. 18. &amp; 19.

THEODORI Episc Paderb. 9. &amp; 10.

**H**N Regno Galliæ, post conversionem Henrici Na-  
varri, paulatim omnia se componebant ad quie-  
tem: præsertim cùm apertè cernerent fœderatæ ur-  
bes, jam desinere causam belli, ad conservandam  
Religionem Catholicam unicè suscepit. Hinc Mel-  
dæ & Aquæ-Sextiæ mense Januario; hinc Aurelia, Lugdunum,  
& Bituriges mense Februario; hinc ipsa Francorum Regia, civitas  
Parisina mense Martio; hinc denique Rothomagum, Trecæ, Se-  
nones, Abbeville, & aliæ certatim urbes aliis hujus anni mensibus  
Henrico Regi (quem deinceps Henricum IV. Galliarum Regem  
appellabimus) devotissimè se submiserunt. Idem fecrē Gallico-  
rum Procerum & belli ducum plerique, excepto Duce Mayennio  
& paucis aliis: quærebātque alter alterum in accelerando suæ sub-  
missionis negotio prævenire, ut antè habitas urbium præfecturas,  
aliaque honorum insignia retinerent. Quare Carolus Mansfeldius,  
Gallicanum foedus conversione Regis dissolutum videns, unà cum  
Hispanico exercitu suo, quem anno superiore fœderatorum adju-  
vandorum causâ in Galliam duxerat, exeunte Majo in Artesiam  
& Hannoniam reversus est. At Henricus Rex inter hujusmodi suc-  
cessus prosperos nondum omnino securus erat ab hoste quolibet.  
Etenim die 27 Decembris vesperi, cùm è vicino S. Germani oppi-  
do Parisios adveniret; adolescentis quidam, nomine Joannes Castel-  
lius, denso Procerum & Aulicorum agmini se immiscuit, jugulum,  
vitamque Regis, quem adhuc occultè hæreticum esse putaverat,  
ferali cultro petiturus. Neque dubium est, quin eo scelere casu-  
rus fuisset Rex, nisi eodem ipso temporis momento paululum se  
inclinasset ad excipiendam salutationem quorundam Procerum.  
Hac enim fortuitâ corporis inflexione commodùm evenit, ut ictus  
parricidam falleret; &, qui in jugulum designatus erat, in os &  
labra inciderit, uno simul dente per vim excusso. Capitur è ve-  
stigio malefactor improbus; biduoque post rea manus eidem am-  
putatur, caro ignitis forcipibus concerpitur, corpus reliquum in  
quatuor partes a totidem equis in diversum actis dilaceratur. Quod  
verò maximè iniquum erat, etiam Patres Jesuitæ à malevolis qui-  
busdam in suspicionem & communionem istius criminis pertracti  
sunt; idque ea solum de causa, quod parricida adhuc nuper stu-  
duerit

Plerique  
Proceres,  
urbesque  
galliarum, con-  
verso Rege  
Henrico ad  
obsequium  
redirent.

*Hareus in  
ann. brab.  
Spond. hic  
n. 6. 8. 9.  
13. & 17.*

Carolus  
Mansfeldi  
cum exerci-  
tu Hispani-  
co redit in  
Belgium.

*Hareus ib.  
pag. 487.*

henric⁹ IV.  
à quodam  
Joanne Cas-  
stellio Pari-  
siis vulne-  
ratur.

*Spond. n.*

22.  
*Buffier. &  
alii.*

Castellius  
punitur.

*Spond. n.*

23.

Jesuitæ ma- duerit in gymnasio Societatis JESU, ibique videatur parricidales  
 levolorum hujusmodi spiritus accepisse. Missi legitur ad collegium viri aliqui  
 quorundam in societatem nostram non optimè affecti, perquisitæ Patrum sin-  
 huntur in golorum chartæ, inventa demum apud P. Guignardum scripta  
 invidiâ tra- quæpiam, in quibus de Henrico Rege, tunc adhuc erroribus Cal-  
 commu- vinianis dedito, asseverata erat ejusdem indignitas ad coronam  
 nionem Franciæ. Satis hoc fuit vultureis ejusmodi oculis ad convellen-  
 istius crimi- dam Patrum innocentiam, deferuntur hæc scripta ad senatum Re-  
 nis; Spond. n. 22. & innocen- gium, Guignardus capitur & appenditur patibulo; reliqui vero  
 tissimè jus- omnes Jesuitæ, velut Christianæ juventutis corruptores, toto Re-  
 bentur exu- gno exulare jussi. Quis non videt, hæc decreta virulento malevo-  
 lare toto Regno. Spond. n. 23. & alii. lorum hominum instinctu condita; magisque atrabile, quam atra-  
 mento conscripta esse? Ante annos quinque Jacobus Clemens,  
 monachus Dominicanus, manu propriâ Henricum III. Galliæ Re-  
 gem occiderat: nec tamen idcirco omnes Dominicani in exilium  
 pulsi sunt. Nunc autem unus Jesuita, qui tamen vel ipsius male-  
 factoris testimonio nihil prorsus ad Regem vulnerandum contulit,  
 invidiosum aliquod manuscriptum in suo cubili detinet: statimque  
 Postea tam- in illum funesti suspendii, in ceteros vero Jesuitas omnes perpetua  
 men ab eo. relegationis & exilii poena decernitur. Quid indignius? Agno-  
 dem Rege. cognitâ ipforum in- vit hoc tandem ipse Rex. Atque ideo novennio vel decennio post  
 nocentia, non solum eos cum laude maxima in Gallias revocavit: sed etiam  
 magnis ho- permultis aliis favoribus & gratiis tam insigniter exornavit, ut hæc  
 noribus re- eorum restitutio non culpæ venia; sed luculentum innocentia prioris testimonium censeri debeat.

Spond. ad ann. 1604. Sed hac de re plura dicemus ad annum Christi 1604. Inter ea  
 Ernestus Archidux desiderabant boni omnes, ut pacatis Galliarum dissensionibus, tan-  
 venit in Bel- dem etiam restitueretur quies Belgii & pax cum Batavis. At ipsi  
 gium, futu- à recipienda Fide seu Religione Catholica longè alieniores erant,  
 rius ibidem gubernator quæ Henricus Galliarum Rex! Et quid dico, à recipienda Fide:  
 Haraeus in etiam ipsum pacis revocandæ nomen iis adeò invisum erat, ut vix  
 ann. brab. ullam de ea mentionem injici paterentur. Intraverat hoc anno  
 Belgium Ernestus Archidux, Rudolphus Imperatoris frater, quem  
 Philippus Hispaniæ Rex provinciarum istarum gubernatorem de-  
 signaverat. Hic, ut erat reducendæ pacis cupientissimus, Bru-  
 xellis die 6. Maji foederatis Ordinibus amicissimè scribebat: con-  
 siderare aliquando velint, in quas arumnas et calamitates provincia Bel-  
 garum venerint per bella intestina, tot annis hinc inde gesta? finem belli  
 omnis esse pacem: ideoque hortari se, ut omni studio ad eam componendam  
 Spond. hic n. 24. et restituendam una secum incumberent. Quod si conditiones non iniquas  
 proposuerint; se et Cæsarem curaturos, ut eadem concedantur, et accu-  
 ratione maximâ in posterum ab Hispanis obseruentur sine omni dolo et per-  
 fidia.

fidia. At illi, vel prospero aliquot annorum successu tumidi, vel etiam (quod verisimilius est) Henricum Galliæ Regem novo bello cum Hispanis committendum odorati, responsorias ei tales ex Haga Comitis reddidere, ut sole clarius apparuerit, eos nihil minus, quam pacem ab Archiduce oblatam cupere. Nec iniquæ huic eorumdem repugnantiæ fortuna suffragari desit. Nam hoc anno Grôningam, urbem amplam & satis ample territorio circumfusam, quæ hucusque semper in fide Regis Catholici constantissimè perseveraverat, obsidione trimestri in suam potestatem adegere; numquam eâ potituri, si pro civium egregiè se tuentium desiderio tempestiva militum Hispanorum auxilia transmissa forent. Cur autem id omissum vel neglectum fuerit, non una omnium est opinio. Nonnulli culpam conjiciunt in Ernesti Archiducis ægritudinem, quâ cotreptus, & initio sequentis anni extinctus est: alii in inopiam stipendiorum militarium, quorum defectu longo nolebat ieiunus miles in bellum progredi. Mihi verò longè verisimilius videtur, id ortum esse ex defectu copiarum sufficientium. Praecipuum enim Hispanici exercitū robur sub Carolo Mansfeldio adhuc agebat in Regno Franciæ. Ac licet indè Mansfeldius exeunte Majo cum suis reversus fuerit in Belgium, ut supra diximus ex Harrœ; tamen haud multò post, cum Henricus Galliæ Rex Laudunum urbem\*, sibi hactenus repugnantem obsedisset, rursus illuc cum exercitu suo remigrare iussus, & à Gallis prope Crepiacum non levi clade notatus est.

Longè tristius, magisque luctuosum erat bellum aliud, quod adversus Christianos in Hungaria concitatum erat auctore Sinano Turcarum primo Vizirio. Hujus jussu Haßlanus Bosniæ Praefectus biennio abhinc, dum adhuc induciæ cum Turcis fluenter, improviso Marte in Croatiam irruerat; urbemque Wihtzam, nullius belli imminentis consciam, tumultuariâ obsidione Christianis eripuerat. Quod cum ei feliciter evenisset; iterum sequente anno (1593) cum triginta millibus Turcarum, quos ex urbium vicinorum præsidiis corraserat, in eandem provinciam hostiliter se infudit, Siszekum pariter (latinè Sisciam) inopino bello subacturus. At ibi Deus turbulenti hominis perfidiam egregiè vindicavit. Christiani enim, collecto protinus octo millium exercitu, eundem fortiter apud urbem hanc aggressi sunt; perruptâque inimicorum aciem tam illustrem ab eo victoriam retulere, ut amissis nostrorum pauculis, duodecim ferè millia Turcarum (inter quos & ipse Haßlanus fuit) vel in prælio cæsa, vel in fluvio præterlabente submersa fuerint, reliquis omnibus in fugam effusissimam coniectis. Percul-  
sus eo nuntio Turcarum Imperator Amurates) nam & Mahometem

arricidales  
viri aliqui  
atrum fin-  
um scripta  
tribus Cal-  
coronam  
conven-  
atum Re-  
eliqui verò  
, toto Re-  
o malevo-  
quam atra-  
Clemens,  
Galliæ Re-  
in exilium  
suis male-  
n contulit,  
statimque  
s perpetua-  
s? Agno-  
ennio post  
sed etiam  
vit, ut hæc  
entiae prio-

Interea  
nibus, tan-  
At ipsi  
ores erant,  
enda Fidei  
erat, ut vix  
hoc anno  
cer, quem  
atorem de-  
mus, Bru-  
bat: con-  
vincie Bel-  
finem belli  
nponendam  
non iniquas  
ur, et accu-  
dolo et per-  
fidia.

Novo &  
majore  
exercitu  
Constanti-  
nopolis ac-  
cepto, Sif-  
fekum, Ve-  
sprinum,  
& Palottam  
occupant.  
auct. idem

Iterum in-  
genti clade  
cæduntur  
apud Albâ  
Regalem.  
Auctores  
idem.

Christiani  
in Hunga-  
ria superio-  
re Turcis  
etripiunt  
Fillecum &  
multas ar-  
ces.

Isthuanff.  
loc. cit.  
Harens ad  
ann. 1593.

Anno 1594  
Christiani  
occupant  
Novigradu-  
l. 28. hist.  
Hung.  
Spond. ad  
hunc annu-

mente Si-  
nano Tur-  
carum Vi-  
zirio.  
Auctores  
idem.

Strigoni-  
um suba-  
etum defe-  
runt, adve-  
niente Si-  
nano Tur-  
carum Vi-  
zirio.

UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

ex ejusdem sorore genitum prædicta clades absorbuerat) continuò Fridericum Crecovitzum, Rudolphi Cæsaris Legatum, jussit unà cum suis omnibus in carcerem detrudi. Simul etiam *Sinanum* Vizirium, qui totius belli & rumpendarum induciarum præcipuus instigator fuerat, cum ingenti exercitu velocissimis itineribus contra Christianos misit, cladem ab iis acceptam, si occasio ferret, graviori clade repensurus. Cùm autem Christiani viso tanto exercitu se retraherent (pauci enim erant, nondumque Cæsar ob inducias ad ejusmodi vim sustinendam se obarmaverat) *Sinanus* castra promovit contra *Sissécum* sive *Sisciam*: eâque intrâ dies non multos occupatâ, etiam Vesprinum & Palottam in Hungaria jugo Turcico subjecit. Interea Christiani per Octobrem se confociaverant ad quadraginta millia: pauloque post ad Albam Regalem progressi, Turcarum exercitum contra se venientem rursus obtrivere prælio felicissimo; in quo perempta sunt peditum Ottomannicorum sex, & equitum quatuor millia, desideratis ex parte nostra vix quadraginta viris. Nec minori alacritate id temporis bellatum est in Hungaria superiore. Nam & hi, qui ibidem rebus gerendis præerant, sociorum suorum exemplo & fortitudine provocati, Filicum oppidum, præfecturâ Turcicâ & arce duplice insignitum, generoso Marte adorti sunt. Hoc autem expugnato, fugatisque in super Turcarum copiis, quæ abhinc non longè aberant, eam hosti formidinem ac trepidationem injecere, ut complures locorum istorum arces, extracto militum suorum præsidio, Christianis occupandas & insidendas reliquerit.

Sperabant indè Christiani, fore, ut succedente hoc anno (1594) in Hungaria res longè majores gererentur. Multùm enim ad hostes debellandos valet animorum generositas, præcedentibus victoriis excitata. Et initio quidem Novigradum, superioris Hungariae munitissimum oppidum, fortunatâ expeditione subactum est ineunte Martio. Postea verò etiam Strigonium (vulgò *Gran*) in superioris Hungariae urbs Archiepiscopalís ac ferè triplex, quinquaginta millium virorum exercitu obsideri coeptum à Matthia Archiduce, Rudolphi Imperatoris fratre, qui Christianæ militiae præerat. Jámque occupatâ majori urbe labores obsidionales eò promotierant, ut urbs aquaria sive minor (cui proximè superincumbit arx) continuis tormentorum iectibus conquassata, non exiguae murorum ruinas faceret. Per quas ubi semel & iterum Christiani in urbem concendere nisi, iterumque & iterum à Turcis repulsi essent: ecce tibi! *Sinanus* Vizirius, cum exercitu novo è Thracia veniens, Matthiam Archiducem & quosdam alios, Ottomannici belli minus peritos, repentina metu ita perterritus, ut solutâ protinus

nus obsidione in adversam Danubii ripam recesserint, urbem adē laceram ac penē agonizantem in hostium suorum unguibus foedissimē relinquentes. Neque ex eo tempore quidquam aliud à Christianis & numero eo exercitu gestum est, quād quōd urbem Jaurinensem (vulgō Raab) fortissimum totius Austriæ propugnaculum, ab eodem Sinano obsideri, atque, ut ita dicam, penē in suis oculis expugnari siverint: quanquam non finē aliqua Hardeckii Comitis & gubernatoris culpa, qui præmaturè nimis urbem adē munitam, & ferè sex millium armatorum præsidio in-  
structam dedit.

Cæsar interea magnam hujus æstatis partem exigebat in comitiis Imperialibus, necessitatum publicarum causā Ratisbonam convocatis: aderantque à Principibus Electoribus Wolfgangus Archiepiscopus & Elector Moguntinus, Joannes Archiepiscopus & Elector Trevirensis, Ernestus Archiepiscopus & Elector Coloniensis; alii verò Principes & septemviri plerique absentiam suam per Legatos expleverē. Præcipua deliberationum capita fuere partim de auxiliis contra Turcas, novennalium induciarum violatores; partim de aliis quibusdam gravaminibus, inter Catholicos & aca-  
tholicos Principes componendis. De prima deliberationum istarum parte conventum est, ut intra sexennium octoginta mensium stipendia pendantur in bellum Turcicum; simūlque omnis Romani Imperii populus è cathedris templorum excitetur ad orationem & pœnitentiam. De gravaminibus verò non solum amicissimè aëtum in comitiis; verum etiam Ernesto Coloniensi (qui in hoc tandem congressu, post acceptam omnium Episcopatum suorum confirmationem, consueta Principum Regalia suscepit) auctoritate Cæsareā demandatum est, ut ea postmodum cum Electore Brandenburgico & aliis Imperii Principibus pro communi Religionis Catholicæ bono transigeret. Id quod etiam ab eo, tum in ipsis comitiis, tum verò postea per singulares congressus, tam studiosè & fructuose peractum fuit, ut ipse Romanus Pontifex Clemens VIII. eidem hac de re, per literas postridie Kalendas Septembris Romæ datas, amplissimè gratulatus fuerit: addideritque, se à Legato suo Ludovico Madrucio Cardinale, aliisque Oratoribus suis ad eadem comitia missis, non finē gaudio singulari comperisse, quanto studio, quanto animi ardore et zelo, Catholicæ Religionis causam defendendam suscepisset; suâque autoritate et gratiâ procurâisset, ut Catholicorum Principum concordia et consensio conservaretur, et Ecclesiastici Ordinis jus ac dignitas retimeretur.

Paderbornæ etiam hoc tempore gravissimæ dissensiones urbem inter & Capitulum exortæ sunt, instigatione quorundam senato-

continuò  
jussit unā  
nanum Vi-  
præcipiu-  
ribus con-  
serret, gra-  
to exerci-  
ob indu-  
nus castra  
on multos  
ugo Tur-  
ciaverant  
progressi-  
vère præ-  
annicorum  
a vix qua-  
rum est in  
endis præ-  
cati, Fille-  
itum, ge-  
utisque in-  
, eam ho-  
s locorum  
stianis oc-  
ano (1594)  
im ad ho-  
ous victo-  
s Hunga-  
actum est  
(Gran) in-  
quinqua-  
thia Ar-  
litia præ-  
s eò pro-  
erincum-  
n exiguas  
Christiani  
repulsi el-  
e Thracia  
omannici  
ut proti-  
nus

Qui & Jau-  
rinū Chri-  
stianis ade-  
mit, pre-  
properâ des-  
ditione Co-  
mitis Har-  
deckii.  
Ishuanff  
loc. cit.  
Spond. hic  
n. 30.

In comitiis  
Ratisbo-  
nensis  
decernun-  
tur auxilia  
contra Tur-  
cas,  
Spond. hic  
n. 23.  
Helvic. in  
theat. bīf.  
univers.

& compo-  
nuntur  
controver-  
sia quædā  
cum Prin-  
cipibus aca-  
tholicis;  
Annales  
Boici part.  
2. l. 12. n.  
68. & alii.  
Qua in re  
præclaram  
operam Ca-  
tholicæ Re-  
ligioni  
præstitit  
Ernestus  
Archiepi-  
scopus Co-  
loniensis.  
Annales  
Boici ibid.  
ci Ordinis jus ac dignitas retimeretur.

Paderbor-  
ne cives  
Lutherani  
Capitulo &  
immunitati  
Ecclesiasti-  
cae pluri-  
mum insul-  
tant.

Klockner  
in bish. Pa.  
derb.

Litera Spi-  
rensis Ca-  
meræ, de  
quibus  
infra.

Capitulum  
vero contra  
eos ex Ca-  
mera Spi-  
rensi impe-  
trat manda-  
tum de non  
offendendo

Klockner  
ibid.

Litera in  
archivo  
Cath. Eccl.

rum & Consulum Lutheranorum. Qui, ut paulatim ad supremum in omnes Ecclesiasticos imperium pervenirent, contra juntas annorum præcedentium transactiones & Receslus insolentissime ausi sunt immunitati Ecclesiasticae vim inferre. Mense Novembri superioris anni mulierem aliquam, nescio cuius maleficii vel criminis insimulatam, violentâ manu & auctoritate propriâ è loco immunitatis in carcere abripuerant; nullâ prius licentiâ (ut aliâs moris & juris fuerat) à Cathedralis Ecclesiæ Capitulo petita. Similiter etiam aliquantò prius curiam Ecclesiasticam Reverendissimi ac perillustris Domini Hermanni de Ketteler, Cathedralis Ecclesiæ Canonici, per dies, noctesque aliquot obstatatis civium suorum excubiis circùm undique obfederant; eo solum prætextu, quod ibidem occultari & latitare crederent civis alicujus filium, homicidii perpetrati reum. Imò & audacissimè comminati erant, nisi reus brevi traderetur, se vi maximâ in hanc domum incursum, omniâque fracturos, lustraturos, & pervestigaturos, donec reum acciperent. Qua ex re, cùm adhuc pejora vererentur Ecclesiæ majoris Canonici, tandem adjunctis ministrorum suorum aliquibus cum protestatione debita visitationem illius domûs permisere: & nihil inventum est. Hæc & alia multa fiebant sæpius cum ingenti comminatione: jámque hæc audendi libertas apud cives rerum novandarum avidos in eam proterviam iérat, ut, quidquid hac in re Paderbornensi senatui mandaret ac remandaret Celsissimus Princeps, id ferè nihil & flocci facerent. Quare tandem Capitulum Cathedrale (posteaquam Theodorus Præsul seditiosæ urbi commeatum, viâsque & aditus omnes frustra intercluserat) querimonias suas detulit ad Imperiale tribunal Spirensis Cameræ. Et hæc attentis illius causæ ponderibus non modò judicium tulit pro Capitulo; sed etiam Paderbornensi senatui misit acre mandatum de non offendendo cum inhibitione. Id quod hoc anno Spiræ die nonâ Martii consignatum, ac dein die decimâ quartâ Aprilis à Luca Steinio, Spirensis Cameræ cursore vel nuntio, eidem senatui exhibatum & insinuatum est, non sinè magno civium Lutheranorum fremitu.

Multum valuit hoc mandatum ad refrenandam senatorum insolentiam, quam in viros Ecclesiasticos & ipsorum immunitatem, usurpare cooperant. Sed interius tamen adhuc manebant urbem inter & Capitulum non parvæ animorum aversiones & odia; quæ velut ignem gliscentem continuis afflatibus egregiè suscitabat ac promovebat Forensis Ecclesiæ tabula, & omnium dissensionum præcipiuus incitor Hermannus Tünneken, è sacerdote & Pastore quondam Catholico factus apostata. Solus hic & unicus Prædi-  
cantum

ad supremam contra iuris insolentissimam. Mense Novembris maleficium proprium è incertis (ut inculo petita) everendissimae cathedralis Ecclesie vium suorum prætextu, filium, homines erant, in incursu, donec contur Ecclesie aliorum auctorum permisimus, & sepius cum apud cives quidquid et Celsissimum, tandem Canonicis seditiosae urbem (que erat) que- neræ. Et in tuit pro andatum de die nona Luca Steiner exhibitorum fre- natorum unitatem, in urbem Cœdicia; quæ citabat ac tensionum & Pastoreus Prædicantium

cantium Lutheranorum Paderbornæ manserat à temporibus Henrici Lawenburgi, quondam Antistitis heterodoxi: neque adhuc è parochiali cathedra expelli poterat propter vicinos Principes, doctriæ sequiori deditos. Is, cùm universa penè civitas penderet ab illius ore & institutione, grassantibus hoc anno morbis pectoralibus & valde periculosis, assiduè percurrebat omnes urbis parochias; omnibusque ibidem ægrotantibus, etiam in ipsa Capitulari immunitate, campoque Dominico, coenam Eucharisticam Lutherano ritu publicè ministrabat. Aliquoties hac in re connivebant & connixerant Majoris Ecclesie Canonici. Tandem verò, cùm id sæpius & iteratò fieret, suprà dicto Cameræ Spirensis mandato freti, severè & sub gravi poena eidem indixere, ne deinceps tale quidpiam auderet, saltem in immunitate sua, locoque penitus extra omnem urbis jurisdictionem sito. Paruit ille quidem huic iustificationi; sed non sine novis turbis ac tumultibus. Nam insana plebs, ut primùm audiit, hujusmodi mandatum Prædicatori suo impositum esse; continuò cœpit inter se murmurare, quiritari, conqueriri, & palam de Majoris Ecclesie Canonicis imprudenti lingua effutire, quod ægrotis hominibus divinissimum Eucharistiaæ Sacramentum, ipsamque adeò salutem animæ sempiternam tyrannico modo subtrahere studeant. Crevitque eum in modum hæc seditiosæ plebis murmuratio, ut Canonicorum Cathedralium aliqui, ne à tumultu oppressos urbem deseruerint. Sed hi igniculi, priusquam in flamas irent, id temporis adhuc facile consopiti sunt.

Pauloque post etiam Prædicanti Lutherano prohibet, ne facrimenta ritu Lutherano ægris admisit in immunitate Ecclesiæ stica;

unde magne inter cives turbæ obmurmurations & querimonie.

Klockner. in hisp. Pa- derb.

Hist. Colle- gii Paderb.

## Annus Christi 1595.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 4.  
RUDOLPHI II. Imperator. 19. & 20.  
THEODORI Episc Paderb. 10. & 11.



Murates Turcarum Imperator, Jaurino ante annum Turcatum occupato tumidus, cùm iterum in Christianos novum exercitum cogeret, Constantinopolim mensē Januarii nephriticis doloribus extinctus obiit. Successit ei filiorum natu maximus Mahometes III, barbari patris multo barbarior filius. Quippe qui, ut suæ & regnorum suorum securitati prospiceret, continuò fratres omnes, circiter novendecim, inhumanitate barbarâ strangulari; & similiter omnes uxores patris, ne qua postuma proles masculina ex iisdem gigneretur, in Hungariae projici ac suffocari fecit. Hinc ad Hungarici belli curas versus,

versus, ferocissimè indixit omnibus Ottomannicæ militiæ Præfetis, ut ad continuandam Christianorum invasionem summo studio se accingerent: *sibi enim omnino certum, fixumque esse, Hungaricarum expeditionum reliquias prosequi, et usque ad urbem Viennensem obvia quaque ferro et ignibus evastare.* Sed majora sperabat homo ferox & arrogans; quām instigante Sinano Vizirio potuerit obtinere.

Carolus  
mansfeldi<sup>9</sup>,  
è Belgio  
accitus,  
Christiano  
exercitu  
præficitur,  
Strigonium  
obfudet,  
exercitum  
Turicum  
profligat,  
Isthuanff.  
loc. cir.  
Spond. n. 19

febrisque ac  
dysenteriâ  
correptus  
extinguitur  
Isthuanff.  
& Spond.  
ibid.

Strigoniū à  
Christianis  
occupatur,  
pauloque  
pōst etiam  
Vicegradū  
& Vacia.  
auct. iidem

Nam & Rudolphus Romanorum Imperator egregiè se ad bellum comparabat: præterque multa Germanorum & Italorum auxilia, etiam à Philippo Hispaniarum Rege impetrārat è Belgio Carolum Mansfeldium bellatorem strenuissimum, unā cum duobus equitum, & sex peditum Wallonicorum millibus. Hic adjunctus Matthiae Archiduci, armorum Cæsareorum supremo Præfidi, statim in primo expeditionis ingressu luculenter ostendit, quanti ad hostes debellandos momenti sit, habere ducem rei militaris oppido peritum. Priùs enim, quām id à Turcis exspectatum esset, Kalandis Julii cum exercitu suo ante Strigonium constitit: brevique tempore totam urbis obsidionem, circumiectis quaquaversum ageribus ac propugnaculis, tam insigni prudentiâ adornavit, ut adveniens Turcarum exercitus (die quartâ Augusti) non solum à ferendis auxiliis impeditus; verū etiam ingenti clade prostratus fuerit, amissis uno prælio quatuordecim millibus vel captis vel occisis, atque insuper mille quingentis tentoriis, totidēmque camelis, mulisque sarcinariis. Quod autem Christianis omnibus maximo dolori erat, Carolus Mansfeldius (cū ex ardore prælii siccus, eodem vesperi recentia poma & melopeones intemperantiū sumeret, vinūque largum superfunderet) primū febris importunā, deinde & alvi profluvio laborare cœpit: hisque duabus malis tandem oppressus, die 14 Augusti pridie assumptæ in cœlum Virginis generosam animam exhalavit cum acerbo luctu cunctorum militum, à quibus, teste Isthuanffio, ut pater amabatur. Perrexere tamen Christiani obsidionem prospere inceptam prosequi; occupatâque urbe aquariâ, demum etiam die 2dâ Septembris validissimam illius arcem, totūque simul Strigonium, quod ab annis quinquaginta duobus in Turcarum potestate fuerat, ad optimam de litionem adegerunt. Secutæ mox aliæ duæ urbes & arces, facilitiori negotio captæ, scilicet Vicegradum & Vacia, vulgo Waizen: fuitque pavor tantus in vicinis Turcarum præsiū, ut etiam in urbe Buda conjuges, paryosque liberos, & omnem chariorem substantiam, ad remotiora loca demitterent, vicinam à Christianis invasionem & subactionem veriti.

Non minori prosperitate res gestæ sunt in aliis Hungariæ & regionum vicinarum tractibus. Ex Illyrico Georgius Comes de Zrini,

Zrini, post receptam anno priore Sisciam vel Sissekum, rursus hac <sup>Georgius  
Zrinus Pe-  
triniam &  
Babotziam  
Turcis eri-  
pit.</sup> æstate in bellum prodidit; ademque Turcis Petriniam in Croatia, & Barbotziam in Hungaria inferiore, unà cum aliis quibusdam arcibus & oppidis infirmiori præsidio communis. Ex alia verò parte Sigismundus Bathorius Transilvaniæ Princeps, acceptâ con-<sup>1sthuantf.  
l. 29. hyst.</sup> juge Mariâ Christiernâ Caroli Archiducis filiâ, subjectionem Tur-<sup>Hungar.  
Sigismund  
Bathorius,  
Transilva-  
niæ Prin-  
ceps, Cæsa-  
reanis par-  
tibus se ad-</sup> cicam abjecit, Moldaviae & Walachia Principes in societatem bel-<sup>jungit, Epe-  
riesinum,  
Lippam, &  
alias urbes  
occupat,</sup> li pertraxit, militem conscripsit, hostiles provincias invasit, pro-<sup>ibid.</sup> fligatōque Temesiensi Bassâ, qui iisdem suppetias venerat, Epe-<sup>ibid.</sup> riesinum, Chonadium, Lippam, aliásque vicinas urbes Ottoman-<sup>ibid.</sup> nicae servituti subtraxit. Quo audito *Sinanus* Turcarum Vizirius cum exercitu numerosissimo, quem eduxerat Constantinopoli, <sup>ac demum  
duplici  
prælio pro-  
fligat Sina-  
num Vizi-  
rium:</sup> repente se convertit in Walachiam, superbè jaetitans, eâ cursim devictâ sibi postmodum haud difficile futurum esse, ut & Sigis-<sup>ibid.</sup> mundum Transilvaniæ Principem, & Cæsarem Rudolphum vin-<sup>ibid.</sup> ceret. Sed vehementer fecellit eum ventosa hæc præsumptio. Nam paulò post homo tumidus & supercilii plenus à Sigismundo & so-<sup>ibid.</sup> ciis ejus bis ingenti clade rejectus est. Semel inter Alpes Walachia; ubi prælio cruento cæsus, intérque fugam ex ruinoso ponte in pa-<sup>ibid.</sup> ludem actus, fugitivorum quorundam operâ ægerrimè ex præ-<sup>ibid.</sup> senti vitæ & salutis periculo extractus est. Postea verò die vice-<sup>ibid.</sup> simâ octavâ mensis Octobris, ad Istrum fluvium: ubi, dum *Sinanus*, adventu Sigismundi territus, in ulteriore fluminis ripam se recipere incepisset; in ipso transitu à Christianis ex improviso obrutus ac devictus est, cum ingenti omnium impedimentorum jaetura. Perierunt in eo conflictu ferè quinque Turcarum millia: <sup>ibid.</sup> nam potissima copiarum hostilium pars trans flumen jam deducta erat. Capta sunt carorum & curruum, omni apparatu onusto-<sup>ibid.</sup> rum, circiter sex millia. Liberati denique è servitute Ottoman-<sup>ibid.</sup> nica quater aut quinques mille Christiani, quos iidem barbari è Walachia & Moldavia secum abstraxerant. *Sinanus* autem, pu-<sup>qui cum  
ignominia  
Constanti-  
nopolim  
reversus,  
intrâ annū  
obit.</sup> dore & ignominia plenus, cum accisi exercitūs reliquis Constanti-<sup>ibid.</sup> nopolim reversus est: ubi intrâ annum, vel moestitiâ rei tam in-<sup>ibid.</sup> feliciter gestæ, vel veneno præ confusionis impatientia sumpto, <sup>ibid.</sup> confectus obiit.

Optandum fuisset, ut eo tempore Philippus Hispaniæ Rex ha-<sup>Henricus  
Gallia Rex,  
bellum in-  
dicit Regi  
Hispaniæ.</sup> buisset pacem cum suis hostibus: erat enim Austriacæ Domui fa-<sup>Heraeus ad  
hunc annū.</sup> ventissimus, & cum ea multiplice cognationis ac affinitatis vinculo intimè conjunctus. At ille, ne majora Cæsari præstaret auxilia, non solùm impeditus erat bello Batavico; sed etiam alio novo bello, quod eidem die 17 Januarii denuntiaverat Henricus Galliæ Rex, instigatus ab Henrico Turreno, Hugonotticæ factionis pri-<sup>mario</sup>

iæ Prae-  
mimo stu-  
, Hungari-  
nensem ob-  
homo fe-  
obtinere.  
ad bellum  
auxilia,  
Carolum  
bus equi-  
ctus Mat-  
di, statim  
ti ad ho-  
is oppido  
fesset, Ka-  
brevique  
ersum ag-  
rnavit, ut  
n solùm a  
prostratus  
tis veloc-  
que came-  
bus maxi-  
prælii sit-  
intempe-  
nùm febri-  
sque duo-  
ptæ in ca-  
uctu cun-  
atur. Per-  
prosequi;  
embris va-  
uod ab an-  
, ad opta-  
e urbes &  
acacia, vul-  
præsidiis,  
& omnem  
vicinam  
ngariæ &  
Comes de  
Zrini,

mario capite. Occinuerat hic Regi suo varias injurias, priori bello ab Hispanis acceptas; præsertim verò per auxilia militaria, Duci Mayennio & Catholicis foederatis missa. Re verâ tamen erat aliud, quò tendebat: nimirum, ut Hugonottorum operam Regi suo in his armorum apparatibus necessariam ficeret, & indirectè simul rebellium Batavorum causam adjuvaret. Miratus ea Gallorum consilia Philippus Rex, die decimâ septimâ Martii respondit Gallo: *Hareus in denuntiationem belli à se acceptari: causas tamen, contra se adductas, ann. brab.* nullius plane roboris ac momenti esse. Quòd enim Catholicis foederatis auxilia miserit, id corundem rogatu factum esse ad avertendam ab iis vim et potentiam Hugonotticam: idéoque nullatenus à se quæstum esse Regnum Francia; sed illius quietem ac perseverantiam in antiqua Fide Romano-Catholica. Primi in bellum procurrere Galli: sed exiguo rerum suarum commodo. Nam præter Hamense vel Hannense oppidum in Picardia, proditione gubernatoris à se captum, ferè nihil aliud hoc anno effecerunt, quæm quòd Burgundiam, agrumque Luxenburensem foedissimè populati sint. Contrà verò Belgæ cum Hispanis (tametsi Ernestus Archidux provincialium gubernator die vicesimâ primâ Februarii lento morbo extinctus esset) duce Petro Comite de Fuentes in Picardiam involârunt, Castelle-Spond. hic tum ac Durlanium oppida munitissima expugnârunt, Gallicanum n. 3. & 4. exercitum Durlaniensibus opitulaturum gravissimâ cæde profligârunt; ac demum Cameracum, urbem amplam & probè communiam, quæ ab Alensonii Ducis temporibus Francorum imperio paruerat, bimestri obsidione ex eorum unguibus extorserunt.

Hollandi Huyum dolo occupant, & rur- fusi amittunt: *Hareus in proditione, ann. brab.* Nec majori felicitate contra Hispanos bellârunt hoc anno Batavi: imò omnia, quæ tentârunt in occupandis quibusdam urbis, eventu minus prospero in irritum cecidere. Ineunte Februario, partim dolo & stratagemate, partim verò civium aliquorum Grollam obseruant, & ab ob- sidebant Grollam, Zutphanensis Comitatus oppidum. Sed ad volante cum Hispanis Mondragonio, repente unâ cum suis omnibus ad securiora loca se retraxere, obsidionem à se inceptam præcipiti fugâ deserentes. Mense Augusto, cùm Hispani, à Grolla servata reduces, posuissent castra Dinxlakum inter, & amnem Lupiam castra oppo- nunt, & ab iis non par- vâ clade af- ficiuntur. *Hareus ib.* Sed paulò post, nimirum die 2dâ Septembris, quinque equitum Hollandicorum turmæ, quæ ex eorum castris exploratum iverant, à quibusdam aliis equitum Hispani-

spanicorum turmis ad amnem Lupiam interceptae atque ita oppressae sunt, ut praeter multos in fluvio mersos & suffocatos plerique alii ab hostili gladio interierint; capto etiam eorum ductore Philippo Nassovio, & ejusdem fratre Ernesto Casimiro: quorum prior altera nocte ex vulnere accepto mortuus; posterior verò Antwerpianam deductus, & ære magno à suis postmodum redemptus est. Demum etiam die 14 Octobris tentarunt Hollandi, Liram Brabantiae oppidum vi & astu intercipere: jámque transcenso sub auroram vallo, & effractis unius portæ repagulis, penetraverant armatâ manu in forum urbis. At (quia gubernator hujus loci cum paucis præsidariis, quos habebat, ad unam portam defendendam ac retinendam se receperat; Hollandique interim, nocturno itinere ac matutinis laboribus fatigati, ad opimas Ecclesiarum prædas & lauta prandia se effundebant) post meridiem ab accurrentibus Antwerpianis & Mechliniensibus toto oppido rursus expulsi sunt, amissis plus quam trecentis, & aliis propè ducentis in fuga captis.

Ceterum, quod eorum bellicæ virtuti defuit, prædando & rapiendo audentius expleverunt. Nam initio hujus anni prædatiæ libertate suâ irruerant iterum in Diœcesin Colonensem, eique tales undique terrores incussere, ut unâ cum annexo Westphaliæ Ducatu quadraginta millia imperialium ad redimendas urbium & pagorum exustiones expromere coacta fuerit. Causa hujus invasionis prætexebatur, quod Adolphi Comitis Nienarii viduæ nondum restitutus esset comitatus Morsanus & alia bona, eidem in Colonensi vel Truchsesiano bello quondam subtræcta. Sed quis non videt, prætextum hunc planè frivolum, & solùm culpæ levandæ causâ quæsitus esse? Quid enim urbi Susateni, quid Episcopatui Osnabrugensi, & aliis Westphaliæ ditionibus commune fuit cum bello Truchsesiano? & tamen hæc ambo eadem incursione plurimum damni ab Hollandis pertulisse, testatur Chytraeus hisce verbis: *Osnabrugensis etiam Episcopi subditis aliquot millia, et civitati Susato quinque millia Joachimiorum expresserunt.*

Liram in  
Brabantia  
intercipere  
tentant, &  
ex eadem  
occupata  
continuò  
rursus ejiciuntur.

*Haraus in  
ann. brab.*

Ex Diœcessu  
Coloniensi,  
Osnabrus  
geni, &  
aliis West-  
phaliæ lo-  
cis, magnæ  
pecuniae  
vim præ-  
dando ex-  
torquent.

*Chytraeus  
ad an. 1595*

## Annus Christi 1596.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 5.  
RUDOLPHI II. Imperator. 20. & 21.  
THEODORI Episc Paderb. 11. & 12.

Elli Hungarici cursus hoc anno minus prosper ac fortunatus fuit. Christiani quidem paulò matuiss procedebant in campum; & exeunte mense Augusto subegerunt Hathuanum, superioris Hungariae oppidum

In Hungaria  
Hathuanū  
(vulgò hats-  
wan) à no-  
stris occu-  
patur ac de-  
struitur.

Dddd cum



cum adjuncta arce, vallo ac mœnibus non leviter communita. At, ubi postea Mahometes Turcarum Imperator cum potentissimo centum millium exercitu festinabat in Hungariam; deserto iterum dirutóque Hathuano, sua castra trans Danubium reduxére, majo-  
res peditum, equitumque copias ibidem collecturi. Interea Ma-  
hometes exercitum suum convertebat ad obsidem Agriam, su-  
perioris Hungariae urbem prævalidam: & quia nostri, vel ob inci-  
dentes pluvias, vel ob alia quædam viarum obstacula, paulo tar-  
dius adveniebant ad obsidem depellendam; præsidarii milites,  
de ferendis auxiliis desperantes, frustra obluctantibus legionum  
suarum Praefectis, conjuratione factâ nobilissimum illud Hunga-  
riæ propugnaculum ante tempus dedidérunt. Mirificè res illa per-  
culit Maximilianum Austriacum, qui Christiano exercitui præerat,  
nec nisi paucis adhuc milliaribus ab urbe Agria, cùm à nostris de-  
deretur, aberat. Animo tamèn infraicto statuit, cum exercitu suo,  
qui vix quadraginta millium virorum erat, generosè in hostem pro-  
gredi, eumque vel ab ausis ulterioribus repellere; vel, si quid am-  
plius fortuna ferret, eundem initio conflictu cædere, atque ad  
Agriam reddendam cogere. Neque fuissest hoc admodum diffi-  
cile, nisi Christiani milites victoriam à se obtentam præcipiti spo-  
liorum aviditate rursus corrupissent. Etenim die vicesimâ 2dâ  
Octobris, quâ nostri primùm bene magnam Ottomannici exer-  
citûs partem conspexere, felici armorum concursu prostraverunt  
ex iis mille quadringentos: ceteri verò in fugam acti sunt, relictis  
quadraginta tribus tormentis bellicis, quæ in castra nostrorum at-  
tracta sunt. Biduo triduóve pòst, cùm ipse Mahometes universi  
exercitûs robur contra nostros educeret; primum, validissimumq;  
Turcarum agmen à nostris iterum fortissimè retrusum, fugatumq;  
est, amissis iterum tribus ipsorum millibus & quatuor colubrinis.  
Demum etiam die vicesimâ sextâ Octobris, coorto rursus graviori  
prælio, Turcæ rursus cum ingenti strage multorum millium à no-  
stris profligati sunt, amissis insuper quadraginta tribus tormentis.  
Cùmque nostri sínè mora fugientibus instarent, & plenis ordinib;  
procederent usque ad ipsorum castra, quæ abinde non procul  
aberant: continuò Mahometes, adventu & victoriâ nostrorum  
territus, consenso velociter equo è castris avolavit; eaque fugien-  
di perniciate totum simul exercitum suum in fugam effusam tra-  
xit. Perditissima tunc erant Mahometis & omnium sociorum vi-  
res, dummodo nostri intrà legionum suarum ordines, uti Maxi-  
milianus Archidux imperaverat, adhuc unâ alterâve horâ potuissent coërceri. At illi, ruptis omnibus obedientiæ militaris, le-  
gumque vinculis, repente confuso impetu se in prædas effundere:  
& alii

Agria, sive  
Erla, præsi-  
diariorum  
seditione  
Turcis pà:  
maturè de-  
ditur.  
Isthuanff  
loc. cit.  
Spond. hic  
n. 6.

Christiani  
Turcarum  
exercitum  
profligant,  
& castra  
ipsorum  
occupant.  
Isthuanff.  
loc. cit.  
Spond. hic  
n. 7.

At ubi ca-  
strorum di-  
reptioni si-  
nè lege &  
ordine avi-  
dius in-  
cumbunt;

& alii quidem cistas argento plenas confringere, alii tentoria pre-  
tiosiora in ducum suorum usus occupare, alii equos à fugitivis re-  
dictos carpere, alii in imbellē calonum & lixarum turbam desa-  
vire; verbo omnes palantium instar hinc indē per castra currere,  
&, si quid spoliorum deprehendi poterat, avidissimis unguibus ab-  
ripere. Quod cūm viderent hi, qui Turcarum fugientium postre-  
mi & pauci erant, è vestigio resumptis animis consociari iterum  
inter se, nonnullos alios ad se attrahere, militares ordines construe-  
re, in castra derelicta regredi, nostros adhuc palantes obruere,  
magnāque strage editā tantum eis pavorem incutere, ut non mo-  
dò inhonoram fugam finē lege & ordine capeſſiverint; verū eti-  
am ipsīmet pedites, & hi, qui in ordinem, aciēque militarem re-  
colligi voluēre, cæco impetu à fugitivis equitibus protriti ac dissi-  
pati fuerint. Ità victores ab iisdem, quos vicerant, foedissimè de-  
victi sunt; laureāsque triumphales, quas in manibus jam habue-  
rant, inconsultā prædandi libidine sibi iterum è manibus eveli &  
extrahi permisere.

Nec multò felicius fuit bellum, quod hoc anno contra Hispanos in Belgio gestum est à Gallo & Batavis. Obsederat Gallus à Novembri præterito Feram Picardiae urbem fortissimam, Hispanis olim à duce Mayennio traditam: Credebātque fore, ut hac devi-  
tā magnos armorum progressus in Belgio cum Hollandis faceret. Sed uterque hostis victoriam cecinit ante triumphum. Nam in-  
terea, dum hæc urbs opinione diutiū Marti Gallico restitaret, Al-  
bertus Archidux (qui in Belgarum gubernatione Ernesto mortuo  
surrogatus, & initio hujus anni in Belgium appulsus erat) brevif-  
simā expeditione cepit in Picardia munitissimas urbes, Caletum,  
Hamam, Guinas, & Ardrām. Unde & Galliæ Rex, cūm postea  
tandem die 22. Maii Feram obtinuit, fortunam non aliam habuit;  
quām qui unam urbem suo hosti eripit, & interim quatuor alias  
rursum amittit. Ne autem sola Gallia Alberti Archiducis victo-  
riam persenticeret, expugnatā Ardrā cum laureato exercitu suo  
convertit se in Flandriam, ut & Hollandis, qui interea Brabantiam  
milite Hispanico vacuam populati erant, viētricem dexteram  
ostentaret. Simulabat ibi primū, se adversū Ostendam perge-  
re. Sed, priū, quām Batavi consilia ejus penitiū introspicerent,  
signis aliò conversis die decimā Julii repente constitit ante Hulstum:  
oppidūmque hoc, licet eo tempore videretur inexpugnabile, vi-  
vacissimā oppugnatione tandem die decimā octavā Augusti ad su-  
um & Philippi Regis obsequium redire compulit. Ità magna illæ  
Batavorum spes, quas è Galici Martis auxilio sibi finxerant, rut-  
sus in vicino oceano vel certè in mari Austrio submersæ sunt.

Galli obſi-  
dione lon-  
gissimā His-  
panis eri-  
piunt Fe-  
ram oppi-  
dum Picar-  
diæ.

Harens in  
ann. Brab.  
Spond. n. 12  
Contra ve-  
rò Hispani,  
ductore Al-  
berto Ar-  
chiduce,  
Gallis eri-  
piunt Cale-  
tum, Ha-  
mam, Gui-  
nas, & Ar-  
drām, urbes  
Picardiae:

item Hol-  
landis Hul-  
stum in  
Flandria.

Harens ib.  
Spond. hic  
n. 12.

Theodorus  
Ep. Paderb.  
Calvinianū  
verbi mini-  
strum ex-  
pellit ex  
oppido  
Büren.  
*Annales  
Collegii  
Paderb.  
Liter. ar-  
chivi Bü-  
rensis.*

Pastores ,  
commu-  
nionem sub  
utraque  
specie mi-  
nistrantes,  
pane &  
aqua casti-  
gat.  
*Annales  
Colleg. Pa-  
derborn.*

Pro ædifi-  
cando col-  
legio Patrū  
Societatis  
Jesu , pri-  
mum lapi-  
dem hoc  
anno folen-  
nissimè po-  
nit.  
*Annales  
Collegii Pa-  
derb.*

Interea Paderbornæ Theodorus Princeps , uti jam semper an-  
tea, ita maximè hoc anno singularem, quem habebat , Catholicæ  
Religionis amplificandæ zelum novis iterum gloriosissimisque fa-  
cinoribus illustravit. Nam in primis ex oppido Bürensi Degen-  
hardum Röttekenium Calvinianæ doctrinæ præconem , quembi-  
ennio abhinc ibidem rogatu Joachimi Baronis in Büren constitue-  
rat Joanna de Stockhausen vicini Holthusensis monasterii Abba-  
tissa , non attentis ejusdem Joachimi & aliorum Principum acatho-  
licorum intercessionibus hoc anno rursus ejecit; eidemque Jodo-  
cum Pistorium, virum optimè Catholicum, surrogavit: modestè  
excusans , sibi in territorio suo non esse minùs juris ad expellendos  
Pastores acatholicos; quam Lutheranis & Calvinianis Principibus  
ad expellendos Pastores Catholicos. Deinde & omnes corruptio-  
nis vitæ vel doctrinæ parochos , qui in Episcopatu nostro vel sacram  
Eucharistiam sub utraque specie ministraverant, vel antiquam Ro-  
manæ Ecclesiæ Fidem sequiore novarum opinionum fermento  
conspergere cœperant; in concilium evocavit, ibidemque legiti-  
mè convictos in carcerem Ecclesiasticum detrudi jussit: ubi pane  
arcto & aqua brevi tam diu macerati sunt, usque dum vel ad so-  
brietatem sapere docerentur, vel à Pastoratu suo se abstituros esse  
promitterent. Qua tamen in re intrà urbem Paderbornam cum  
Hermanno Tünneken, Forensis Ecclesiæ Pastore apostata, adhuc  
aliquantis per connivendum censuit , ne cives jam ad seditionem  
concitandam pronus vehementius irritaret. Postremò etiam, ut  
in urbe Fides Catholica incrementum & stabilitatem caperet; So-  
cietas JESU Patribus , qui hucusque in domo admodum angusta  
prope facellum S. Bartholomæi vixerant, novum hoc anno colle-  
gium fabricare cœpit in eo loco, ubi quondam cœnobium Fra-  
trum Minoritarum steterat. Locum hunc desolatum, & jam diu  
sponte à monachis desertum, quadriennio abhinc emerat ab hæ-  
redibus Perillustris ac generosi Domini Elmerhusi ab Haxthausen,  
uti suo loco diximus: neque ab eo tempore quidquam aliud ad no-  
vam fabricam inchoandam deerat; quam domus alia, ad mona-  
sterium Hardehusanum pertinens , & veteri Minoritarum horto  
penè inclusa, ubi nunc est collegii nostri officina braxatoria. Ve-  
rū cum & hanc præcedente anno Theodorus Episcopus ab Har-  
dehusanis coëmisset; nihil amplius morandum ratus, hoc anno tan-  
dem die 5. Junii, S. Bonifacio sacrâ & suæ electionis anniversariâ,  
tam sancti, laudatissimique operis initium fecit. Aderant conscripti  
ad eam diem quatuor Abbates, cunctorum Ordinum Diœ-  
cesanorum Proceres, urbium præcipuarum consules, & quidquid  
ferè ministrorum, vel ad aulam, vel ad curiam Episcopalem perti-  
nebat.

nebat. Cum his paulò pòst, quàm Neuhusio Paderbornam ad-  
vectus esset, præeunte Cathedralis Ecclesiæ Clero majore & mino-  
re processit ad facellum S. Bartholomæi, jam pridem usui Societa-  
tis attributum: auditóque ibidem sacro musico, cùdem pompâ &  
apparatu conferebat se ad locum veteris monasterii; ubi scrobes,  
jam effossæ ac præparatæ, solennem primi lapidis impositionem  
exspectabant. Lapis hic in medio paululùm excavatus (utì mo-  
ris est) in vicina domo servabatur, & jacebat eleganti vehiculo in-  
jectus: indè verò jucundissimo omnium spectaculo à Nobilibus  
quibusdam & egregiè vestitis adolescentibus, ad ædificii aream per-  
tractus, & ab ipso Clementissimo Principe consuetis Ecclesiæ ce-  
rimoniis lustratus est. Quo peracto, idem Princeps Clementissi-  
mus manu propriâ auream, argenteamque monetam, cum inscri-  
ptionibus congruis eo fine cusam, cavitati lapidis immisit, oper-  
culum ejus probè occlusit, laminam æream circumjecit, ac denique  
lapidem hoc modo comparatum novi operis fundamento impo-  
suit, accinentibus musicis, interstrepentibus tubis ac tympanis,  
acclamantibus inter festiva carmina Poëtis, omnique juventute  
studiosâ. Porrò laminæ, quam ex aere fusam & lapidi primario  
circumjectam diximus, incisa erat hæc epigraphe, ab ipsòmet Prin-  
cipe composita: *Q. E. F. F. Q. S. E. A. D. O. M. Q. G. C.* (hoc est, *Annales*  
ut ego interpretor: *Quod felix, faustum, fortunatumque sit, et ad Dei* *idem.*  
*optimi maximique gloriam cedat*) *Anno reparata salutis 1596, die 5. Ju-*  
*nii, indictione 9, gubernante Ecclesiæ universalem Ss. D. Papa Clemen-*  
*te 8. Theodorus à Fürstenberg, D. G. Episcopus Paderbornensis, ad Fidici*  
*Catholicæ incrementum, pro singulari sua liberalitate, hoc novum collegium*  
*Patribus Societatis JESU, ex fundamento, isto novo lapide collocato,*  
*edificare cœpit.* Post hæc itum est ad mensam, apud eosdem Patres  
principali sumptu instructam; eâque finitâ, ad elegans drama à  
studiosa juventute nostra exhibitum. In eo dramate non solum  
Theodori Episcopi majores & proavi; sed etiam plurium familia-  
rum proximè cognatarum Proceres, cum suis quisque signis gen-  
tilitiis quasi è suis tumulis redivivi, producebantur in scenam pub-  
licam. Commemoratisque gloriis facinoribus suis, pro Deo &  
republica olim à se patratis, Theodoro nepoti suo de suscepis hu-  
iusmodi consiliis gratulati sunt; eundemque simul adhortati, ut  
gloriose huic operi perficiendo & consummando ferventissimè in-  
fisteret. Id quod omnibus spectatoribus, maximèque ipsòmet Epi-  
scopo eum in modum placuit, ut liquidissimâ cordis voluptate per-  
fusus, & quasi jam prægustato laborum suorum fructu magnopere gaudens, ex peracto dramate Neuhusium reversus fuerit.

Dum

Interitus  
monasterii  
Falckenha-  
genis Pa-  
trum Cru-  
cigerorum  
in comitatu  
Swalen-  
bergensi.  
*Annales*  
*Collegii*  
*Paderb.*  
*\*vulgò*  
*Crucigeri*  
*sive Creuſ*  
*Herren.*

Post obitū  
Christo-  
phori à  
Dart, ultimi  
Prioris Ca-  
tholici,  
monachi  
omnes à fi-  
de & Ordi-  
ne defi-  
ciunt.  
*Annales*  
*iidem.*

Dum autem hoc modo Paderbornæ vetus illud monasterium sancti Francisci verteretur in collegium Societatis JESU; ecce tibi! iterum aliud ejusdem Dioecesis monasterium, quod erat Falckenhagæ in comitatu Swalenbergensi, ab inductis Lutheri, Calvinique placitis eversum ac dissipatum est. Possederant illud à seque seculo, & paulò amplius, religiosi Patres ex Ordine S. Crucis\* & inter novationum heterodoxarum initia satis cautè ac providè se custodiérant ab omni pravarum doctrinarum aut vitæ licentioris contagio. At, ubi postmodum novioris Evangelii placita toto comitatu Lippiensi & Swalenbergensi recepta fuere; etiam in hoc monasterio religiosæ disciplinæ custodia ex frequenti cum heterodoxis conversatione plurimū retrocessit: ac tandem primus omnium Hermannus Wegge, labascentis monasterii *Prior*, anno seculi praesentis sexagesimo septimo à fide & Ordine suo turpissimè defecit, acceptā in matrimonium Catharinā quādam, civis Lügdensis filiā. Pessimi exempli res hæc erat ad pervertendos alios ejusdem conventūs monachos, libertati jam satis deditos: videbaturque jam totum illud monasterium unius scabiosi capititis contagio sic ruiturum esse, quemadmodum, teste Juvenale, *gren to-  
tus in agris unius scabie cadit et porragine porci.* Ait eā vice huic malo adhuc satis mature occursum fuerat à supremo prædicti Ordinis Magistratu seu Praeside provinciali. Qui, ut primū de Hermanni *Prioris* apostasia ac matrimonio per literas edictus fuit, quā celerrimè eidem surrogārat è conventu suo Ruremundano Domum Christophorum à Dart Nobilem Geldrum, virum præclarissimum, & virtute non minùs, quā illustri majorum suorum sanguine conspicuum. Præfuit hic ibidem summa cum laude. Reductaque vetere disciplinā, & restaurato bonorum temporalium statu, religiosissimè decessit anno 1589, die 16. Martii; ad quam in antiquo Falckenhagensi necrologio hoc ei encomium scribitur: *Anno 1589, die 16 Martii, Reverendus et omni laude dignissimus Domus Christophorus à Dart, ex Nobilium genere in Geldria natus, conve-  
ntualis Ruremundensis, Pater et Prior hujus domus Falckenhagensis, cùm huic loco summa cum laude et maximis laboribus præfuisset, ex hac lachry-  
marum valle piè et devote concessit in aulam caelestem, animam suam filio Dei maximis suspiriis commendans, et decimā octavā ejusdem cum mul-  
torum genitu sepultus.*

Mortem hanc intrà paucos annos non solum consecuta est luctuosa morum dissolutio; verū etiam totius monasterii interitus ac dissipatio. Qui enim Christophoro Dartio in Præfectura sacra vel Prioratu suffectus est Alexander Backhus; haud multò post abjecto cucullo, & avulsā non modicā bonorum monasticorum parte,

ma-

matrimonium pudendum init cum deamata pridem alicujus consulis Huxariensis filia. Hoc autem in viam scelerum praeunte, etiam ceteri, qui adhuc supererant, sacerdotes ac laici ruptis omnibus legum sacrarum repagulis non modò Fidem, Ordinemque religiosum deseruere; sed etiam in eam græcandi & luxuriandi licentiam sese præcipitârunt, ut verissime de eo conventu potuerit affirmari: *sacra Deo quondam domus, est jam tota lupanar.* Aspicebat hæc oculo non invito Simon Comes de Lippia, cuius dominio Swalenbergensis comitatus potissima ex parte subest: credebâtque fore, ut, sicuti monasteriorum aliorum bona quam plurima jam pridem ad se attraxerat; ita quoque Falckenhagensis conventus prædia in ærarii sui augmentum verteret. Sed hæc ejus confilia tempestivè interceptit prudentissimus Episcopus noster Theodorus Fürstenbergius. Qui, cum intelligeret rem eò dirigi, per Octobrem hujus anni transactionem init cum Simone Comite: ac tandem effecit, ut ibidem partitio bonorum fieret, mediâque pars eorum Comiti; & altera medietas Episcopatui nostro in usus Deo sacros relinqueretur. Supersunt adhuc ejusdem transactionis literæ, die decimâ quartâ Octobris hoc anno datae, & appensis ambarum partium sigillis communitatæ.

Monachi autem exleges & apostatae, ex quibus adhuc residuerant sacerdotes quinque & laici tres, monasterii prædicti bonis postmodum exclusi, fortunam quisque diversissimam subièrunt. Pater Henricus Alsthusen *Prior* (qui Alexandro Backhusio ad sacrilegas nuptias transeunti successerat) ceteris paulò melior ac simplicior, ejuratâ Fide Catholicâ in magna rerum inopia vixit; mortuusque est Blombergæ in comitatu Lippiensi. P. Petrus Missing Procurator & Cellerarius, diurno priùs concubinatu infamis, matrimonio tandem inito, primùm à Lippiensi Comite constitutus est silvarum Falckenhagensium Praefectus: deinde verò post secundas nuptias cauponem plebejum egit in pago Rischenau prope Falckenhagam. P. Stephanus Jacobi, loci parochus, antea passim in stupris & adulteriis volutatus, uxore ductâ Calviniani verbi ministerium accepit in pago Alverdissen. P. Casparus, vir nequissimus, & sub habitu religioso continuus armorum gestor, conjugé acceptâ factus est Calvinianæ doctrinæ buccinator in pago ~~zur~~ *Talle* comitatus Lippiensis. P. Antonius Frobösen, projecto honore sacerdotii, per annos ferè triginta partim in Falckenhagen, & partim in *Wöbbel*, Calvinianorum Prædicantium administer, seu templi ædituus & custos fuit, utrobique factus duodecim aut amplius liberorum parens. Frater Oswaldus laicus, homo senex, Henrico Priori suo in Calvinianis erroribus adhæsit, & cum eo pau-

Monasterii  
derelicti  
bona divi-  
duntur in-  
ter Episco-  
pum Pader-  
bornensem  
& Comi-  
tem Lippi-  
ensem.

*Annales  
Collegi Pa-  
derb.*

Religiosi  
apostatae  
variā for-  
tunā su-  
beunt.

*Annales  
Collegi Pa-  
derborn.*

nasterium  
; ecce ti-  
d erat Fal-  
theri, Cal-  
ud à sesqui  
Crucis\* &  
providè se  
licentioris  
ta toto co-  
am in hoc  
m hetero-  
m primus  
ior, anno  
o turpissi-  
am, civis  
ndos alios  
os: vide-  
pitis con-  
, grec to-  
: huic ma-  
ti Ordinis  
Herman-  
uit, quam  
nō Domi-  
raeclarissi-  
orum san-  
ude. Re-  
sporâlium  
ad quam  
scribitur:  
mus Domi-  
, conven-  
ensis, cum  
hac lacry-  
n suam filio  
n cum nul-  
lita est lu-  
ii interitus  
tura sacra  
o post ab-  
rum parte,  
ma-

pauperrimè defunctus est Blombergæ. F. Bernardus abjectâ fide & Ordine suo diu variis in pagis subulcum egit; ac tandem post longos errores ad mentem saniorem rediit, Catholicè defunctus in Diœcesi nostra Paderbornensi. Denique postremus omnium F. Joannes, diu vagus & spiritui sancto resistens, anno 1605 à Partibus Societatis JESU ad Catholicam Fidem reductus; ac deinde, quam diu vixit, in Paderbornensi collegio sustentatus est. Ubi non modò summa cum sedulitate famulorum labores perlubenter obiit; sed etiam prioris vitæ errata multis orationibus, jejuniis, & voluntariâ sui corporis castigatione eluens, post plures annos pientissimè decessit.

Reliquæ

S. Landelini

ex desolato

monasterio

Flechtorpi-

ensi ause-

runtur, ac

1558.

Ex monachis,

qui ibidem

fuerant, hoc

anno solùm

super-

transferun-

tur in Oda-

cker.

Henschen.

to. 2. ss.

Junii, in

commenta-

rio previo

rum hæreticorum

furor: propéque

aberat, ut &

reliquæ ejusdem

ad vitam

sacri corporis

partes eandem

fortunam

paterentur ab

adversariis.

S. Landeli-

ni, s. & 6.

Hoc igitur

ut averteret

Erardus Comes de Soberen,

vicini Duca-

tus Westphaliæ

satrapa

provincialis;

Conradum

Lutherum,

sacer-

dotem

religiosissimum

& Parthenonis

Odackerensis

Præpositum,

in mense

Octobri

ad se

accersit;

jussitque

illum unà

cum Domi-

no

Sviberto

Stephani

Pastore

Brilonensi

Flechtorpium

ire, &

quidquid

reliquarum

prædictarum

supereisset,

ex monasterii

templo

clanculum

sublegere.

Perlubenter

huius

mandato

Conradus

paruit.

Opéque

& indicio

istius

monachi

senis, quem

suprà me-

mini, S. Landelini

caput

cum

quibusdam

aliis

ejusdem

ossibus

ibi-

dem

reperit,

de sacro

loculo

reverenter

extraxit,

Arensbergam

abduxit,

Comiti

Erardo

obtulit,

multisque

ab eo

precibus

impe-

travit,

ut in

Odackerensi\*

monasterio

suo, quod

Virginum

Bene-

dictinarum

est, pretiosum

hunc

thesaurum

ad venerationem

pub-

licam

deponeret.

Ubi

clanculariæ

hujus

translationis

anniversa-

ria

festivitas

etiamnum

sub

ritu

dupli-

ci

celebratur

die 26 Octobris,

quâ hæ

reliquiæ

Odackriam

pervenere,

Theodoro

Episcopo

no-

stro

eadem

frustra

indidem

reposcente.

AN

## Annus Christi 1597.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 6.

RUDOLPHI II. Imperat. 21. &amp; 22.

THEODORI Episc. Paderb. 12. &amp; 13.



N bello Hungarico singulare nihil hoc anno gestum est, præter leviora quædam certamina; in quibus tamen Christiani minus, quam Turcæ perdidérunt. Similiter & in bello Gallico, quod Hispanos inter & Gallos à biennio suscitari cooperat in Picardia, nihil aliud hoc anno peractum fuit, quam quod Hispani Ambianum urbem ridiculo stratagemate ceperint, & eandem Galli diuturnâ, gravissimâque obsidione recuperârint. Stratagema autem erat hoc: undecimâ die Martii Portocarrerus Hispanus, qui Durlanio ante biennium occupato præerat, nocturno tempore misit illuc octodecim viros lectissimos, rústicanis vestibus induitos: quorum aliqui currus onustos in urbem veherent, alii saccos pomis ac nucibus repletos dorso importarent. Ipse verò cum duobus equitum, peditumque millibus hærebat pariter ante urbem in occultis quibusdam latebris, ut ibidem exspectaret signum accedendi. Primo diluculo personati illi rustici introibant in portas urbis. Dùmque illi, qui agebant currus, intrâ portas aliquantisper consisterent, ne rastrum superius demitti, libérque in urbem aditus occludi posset; aliorum personatorum unus & alter sacculum suum, nucibus & pomis plenum, veluti ex quodam infortunio in terram effuderunt. Quæ cùm avidissimè legerentur ab incautis portarum excubitoribus; continuò personati illi gladios infra vestimenta sua coniectos extrahunt, vigilias occidunt, socios è propinquo præstolantes dato signo ad se accersunt, urbemq; nihil minus ominantem priùs occupant, quam plerique civium è nocturno somno excitati fuerint. Exhorruit ad improvisam illam tantæ urbis interceptionem Henricus Rex. Et quia ab ejus recuperatione belli Gallici fortuna quam plurimùm dependebat, ruptis illico moris omnibus eam rursus obsidere cœpit cum ingenti exercitu, ex Gallicanis, Anglicisque copiis conflato. Decertatum fuit acriter ab utraque parte; multique hostium ante hanc urbem trucidati sunt, non solum vehementi explosione tormentorum; sed etiam crebris, fortunatisque præsidiariorum eruptionibus. Neque dubium est, quin Albertus Archidux Belgarum gubernator, qui cum viginti & amplius armatorum millibus ad urbem liberandam adventaverat, Gallicanum exercitum fuisse pulsu-

Eeee

pulsu-

In Hunga-  
ria singula-  
re nihil hoc  
anno geris-  
tur.

\* Iphuanff.  
l. 30. hist.

Hung.

Hispani ri-  
diculo stra-  
tagemate  
cripiunt  
Gallis Am-  
bianum in  
Picardia:

Haraus in  
ann. brab.  
Spond. hic  
n.2.

4.5. & seq.

& Galli il-  
lud seme-  
stri obis-  
dione recu-  
perant.

Haraus ib.

Spond. n.3.

pulsurus: nisi Dux Mayennius, Henrico Regi ante annum reconciliatus, præcedenti nocte Gallorum castra ex ea parte, quâ invadi poterant, incredibili celeritate sic obfirmâset, ut nullus amplius ad eadem invadenda pateret aditus. Quo animadverso Albertus Archidux die decimâ sextâ Septembris cum exercitu suo se retraxit; pauloque post etiam urbs illa, diuturnis obsidionum laboribus fatigata, se se iterum Regi Gallorum dedidit, præsidariis Hispanis cum honore maximo dimissis.

Hollandi interim, Hispanis alibi occupatis, Rhenoberckam, erolam, Oldensfaliam, Lingam, & alias urbes in & prope Weltphaliam sitas. Haraeus in ann. brab.

Iudem hoc anno ruisus in Westphalia magnas prædas exercuerunt. Klockner. in hisp. Pa. derb.

Theodorus Ep. Paderb. cum Hassia infelici transactione, in eunte Januario inter Theodorum Episcopum nostrum & Mauritium Hassiæ Landgravium inita, de mona- im prosperè transgit, de sterio & oppido Helmershusano, de Dynastia Schônenbergensi, de

Multum illa Gallorum & Hispanorum concertatio rebellibus Hollandis profuit ad extendendos dominiorum suorum limites. Nam interea dum Albertus Archidux præcipuum Belgicæ militiae robur transferret in Picardiam, ut Ambiano periclitanti succurreret; Mauritius Princeps Arausicanus, cum ingenti exercitu in agrum Colonensem & Clivensem irruens, terrore magis, quam vi & armis celerrimè occupavit Alpam, Rhenoberckam, & Mörnam, urbes & oppida ab Hispanis præsidariis adhuc insessa. Inde vero trans Rhenum pergens (cum nemo esset, qui progressum armatum satis. in morum sisteret) eodem victoriarum ac terriculationum hostilium cursu in suam & Hollandorum potestatem adegit urbes, Grollam, Brevordam, Oldensfaliam, ac Lingam: quarum postrema quondam paruerat Comiti de Tecklenburg; tunc autem ab annis fere quinquaginta sub Hispanorum dominio consistebat. Magnum hinc erat gaudium in Hollandia. Sed longè major tristitia ac mœror in vicinis Westphaliæ provinciis: utpote quæ in sinu suo jam alebant hostem, à quo saepius jam afflictæ, & in posterum adhuc amplius affligendæ erant. Certè eodem anno, priusquam Linga & ceteræ urbes antè dictæ in Hollandorum unguis incidissent, alii prædones Hollandici ductore Joanne Naslovio in Diocesin Monasteriensem, octo pagos cum uno oppidulo expilaverant, hominibus pauperculis octingentos equos abstulerant, aliaq; multa infanda fecerant, quæ ab infidelibus Ottomannis potius, quam à viris Christianis peracta crederes. Neque ab hujusmodi documentis prorsus intacta mansit Paderbornensis Diocesis nostra. Nam & eam ingressi sunt mensē Martio: & non abiissent sine noxa, nisi & subditi nostri ad vim repellendam egregie se præmunitissent; & Episcopus noster, ulterioris incommodi evitandi causa, numeratis quater mille imperialibus hostiles ipsorum animos compescuisset.

Tristiorum aliam hoc anno plagam accepit Ecclesia nostra ex cum Hassia infelici transactione, in eunte Januario inter Theodorum Episcopum nostrum & Mauritium Hassiæ Landgravium inita, de mona- castello

castello Drendelburgico, de arce & oppido Liebenaviensi, de sil- monasterio  
va Reinhartziana, & aliis quibusdam pagis inferioris Hassiae; de oppidóque  
quibus iam longo tempore in judicio Spirensis Cameræ discepta- Helmers-  
tum ac decertatum erat. Steterat quidem hac in re validissimum busano, ali-  
jus pro Diœcesi nostra: & quod attinet Helmershusiam, silvamq; Hassiae.  
Reinhartzianam, clarissimæ sunt donationes S. Henrici Imperato- Literæ  
ris apud \*Schatenum. Sed, quia pro dolor! ea tunc erant tem- transactio-  
pora, ut armorum potestate magis, quam jure & legibus agere- nis in ar-  
tum; tandem Theodorus Episcopus noster, aut fraude aliquam cir- chivo Pa-  
cumventus, aut vi & metu compulsus, ad concordiam ineundam derborn.  
se componere, flecteretq; debuit, interventoribus Ludovico Land- \*Schaten.  
gratio Mauritii predicti patruo, & Simone Comite Lippiensi. 439, 553.  
Horum operâ, post varios congressus Corbachii & Warburgi ha-  
bitos, demum ineunte Januario præsentis anni conventum est in  
hos articulos transactionis: monasterium, oppidumque Helmershusa-  
num unâ cum omni jurisdictione, bonis, decimis, aliisque juribus et ob-  
ventionibus, in potestate Mauritii Landgravii, ejusque heredum et suc-  
cessorum constanter maneat, quam diu ex modernis omnibus Hassiae Prin-  
cipibus masculina proles in vivis erit: hac autem deficiente, ad Episcopos  
Paderbornenses, eorumque possessionem certam et indubitatam redeat, sine  
omni aliorum successorum obstatu et impeditione. *Dynastia Schonenber-*  
*gensis, castellum Drendelburgense, arx et oppidum Liebenaviense, uti et*  
*silva Reinhartziana, unâ cum omni jurisdictione sua, pagis, hominibus,*  
*et aliis utilitatibus conjunctis, perpetuò et hereditariè pertineant ad Man-*  
*ritium Landgravium, ejusque heredes et successores: contrâ verò Man-*  
*ritius et ejusdem successores perpetuò renuntient omni juri suo, quod præ-*  
*tendunt et prætenderunt in Calenbergam, Swalenbergam, Oldenburgam,*  
*et Beverungam, Paderbornensi Episcopatui subdita. Denique pagus*  
*Wetteingen perpetuò et irrevocabiliter maneat penes Landgravium; con-*  
*trâ verò pagus Herlinghausen penes Episcopum Paderbornensem: salvo ta-*  
*men omni jure et jurisdictione, quam hucusque in pago Herlinghausen ob-*  
*tinuerunt et obtinent perillustres Domini de Malsburg. Supersunt ad-*  
*huc ejus transactionis literæ, pluribus sigillis communitæ, quarum*  
*finis est: Datum die Mercurii, quintâ mensis Januarii, anno à Nati-*  
*vitate Christi Domini et Salvatoris nostri millesimo quingentesimo nonage-*  
*simo septimo.*

Peraet hac infelici compositione, quæ tamen citra omnem Nobilibus,  
Theodori Antistitis culpam vel socrdiam contigit, nova alia tem- uribibusque  
pestas contra eundem concitata est à quibusdam patriæ Statibus aliquibus,  
Luthero vel Calvinio deditis. Convocaverat Princeps Diœcesana negat liber-  
comitia die decimo septimo mensis Martii, ibidemque Augustissi- gionis, po-  
mi Imperatoris nomine proponebat, quam iniquo loco verarentur itulatam in  
comitis diœcesanis.

Christianorum res in Hungaria: Turcas ibidem quotidianis urbium populationibus foedissimè grassari, neque esse in potestate solius Imperatoris, tam innumeræ barbarorum multitudini se opponere, nisi & aliis aliarum provinciarum auxiliis benignè adjuvetur. *Proinde rogare se et Cæsarem, ut reipublicæ ibidem periclitantis misericordiam capiant, atque ad bellum illud validius propulsandum liberale subsidium in ære conferant.* His auditis, Nobilitas heterodoxa, libertatem suæ fidei quæsitura, in coetus arcanos coiit; attractisque urbium aliquarum consulibus, quos eadem libertatis prurigine laborantes noverant, audacissimo tandem consilio denuntiârunt Principi: *ne vel obolum se datus, nisi vicissim acceperint libertatem credendi, et usum cena Dominica sub utraque specie.* Obstupuit ad ista Princeps: atque, ut erat inconcussi pectoris, continuò respondit illis magno animo: *Quid? Vosne ad infames ejusmodi nundinas hoc modo me adigere? Malo potius hanc vitam, animamque meam immolare pro conservatione antiquæ Fidei Romano-Catholice, quam ut effreni huic audacie concedam, aut me demittam ad hæc impia postulata vestra, sanctissimis Ecclesiæ legibus adversantia. Agite, quod vultis modo! Non enim mihi; sed Cæsari: non pro loculis meis; sed pro salute publica subsidium posco.* Quis non putâset, eos ad hæc verba tacituros esse, in reverentiam sui Principis? At illi nihilo minus à suis postulatis nondum desistere: imò adhuc amplius tumultuari, & impudenti agmine ad Cathedrale Capitulum currere, ut vel ibidem à pluribus extorquerent, quod ab uno impetrare non potuerant. Sed cùm & istic in rupem incurrisserent; bilem omnem in Patres Jesuitas exspuunt, eos Christianæ libertatis eversores & malorum omnium auctores vocitant, oculis, verbis, & armis insolenter ostensis territant, ausi etiam iisdem bonorum suorum direptionem & incepti aedifici demolicionem atrociter comminari. Stetêrunt hæc omnia intrâ solos terrores. Et Illustrissimus Princeps, ut ostenderet se hujusmodi minacias flocci facere, inter ipsa comitia die 21 Martii operarios omnes per quæstorem Neuhusananum ad labores per hiemem intermissos redire jussit.

& collegii  
ædificandi  
labores re-  
sumi jubet.  
Annales  
Colleg. Pa-  
derborn.

Paderbor-  
nae in urbe  
ac Diœcœsi  
tota grassa-  
tur pestis,  
Annales  
Colleg. Pa-  
derb.

Sub horum indefessis manibus quotidie crescebat nova collegii Paderbornensis fabrica, donec ineunte Augusto funesta pestis, Paderbornam ingressa, operariorum labores iterum abrumperet, Perierunt ex ea lue multi civium: nonnulli etiam studiosorum, quos idcirco maturius è scholis domum remitti oportuit. Eadem afflavit aliquos è collegio Societatis, ac præsertim omnes Fratres laicos; tametsi nullus ipsorum ex eo malo extinctus fuerit. Ceteri verò Patres, quibus integra valetudo constituit, indefessam operam præstiteré, non solum in adjuvandis, curandisque pestiferis intrâ

intrà urbem; sed etiam foris in convertendis, præparandisque ad In pagis ur-  
mortem compluribus sagis & veneficis, Attelenæ, Ettelenæ, & bi vicinis  
Henglerenæ comprehenis. Ex harum numero una à diabolo ama- & comburun-  
sio suo impetraverat, ut maritum suum è superioris tabulati sinu tur plures  
aut foramine in præceps deturbaret, atque ita cervicem ejus in- veneficæ.  
fringeret. Altera vero maritum & aliquot liberos, veneno sibi Annales  
per diabolum allato, crudelissimè interfecerat, non sinè diurno idem.  
eorum cruciatu & lamentatione. Utraque primùm ignitis for- Klockner  
cipibus toto corpore lacerata, ac deinde in pulveres combusta  
est, posteaquam diligentio nostrorum Patrum instructione singula- in hisp. Pa-  
rem poenitentis animi dolorem prodidissent. At nullus omnium derb.  
scelestorum flagitosior fuit, quām aliquis Attelenæ rusticus, co- Attelenæ  
gnomento Francke, inveteratæ malitiae senex, &c, si ita loqui liceat, diro suppli-  
vivus in humana carne diabolus: per quem hostis aernalis perege- cio plecti-  
rat ferme omnia, quæ in rebus criminosis per hominem exercere tur senex  
potest. Is, cùm in ætate juvenili sese totum devovisset infernali veneficus,  
genio, accepit ab eo tres fabas, aut potius tria semina, fabarum criminum  
instar. Simulque ab eo iuslīus est, virginem occidere, caput ejus horrendo-  
refescere, ad altitudinem trium pedum humi defodere, certoque rum reus:  
modo tres illas fabas aperto ejusdem ori inserere vel implantare. Annales  
Indè nascituras esse tres alias fabas: quarum una, si in ore tenere Collegii  
tur, eidem præstitura sit, ut fiat invisibilis: altera, ut vertatur in Paderb.  
Lycanthropum, vel aliud animal, quodcunque vellet: tertia, ut Klockner  
in alias quascunque res inanimis transformari, si velit, queat. Hæc ibid.  
igitur assecuturus homo pessimus, non multò pòst in comitatu Qui ope  
Waldecensi, haud procul ab urbe Corbachensi, inter silvarum dæmonis  
abdicta virginem aliquam violenter à se constupratam\* interemit, non modo  
caput ejus refectum sacculo suo inclusit, Attelenam deportavit, hu- se invisibi-  
mo infodit, fabas autè dictas ori imposuit, novisque fabis ex eo lem redde-  
scelere procreatis tam infanda crima ope dæmonis perpetravit, re; sed etià in res alias  
ut evitandæ seductionis vel offendiculi causâ, neque typo commit- animatas &  
ti, neque propalam enarrari debeant. Inter alia, quæ in publicum inanimis  
edi possunt, illud etiam confessus est, se beneficio istius fabæ, quâ mutare po-  
invisibilis reddebat, non solum furta & homicidia multa, sed etiam alias nequicias quām plurimas commisisse: alterius autem be- tuit.  
neficio frequenter abiisse in lupum aut aliud nocivum animal, eaq; Autores  
in figura vehementer nocuisse pecori & hominibus, etiam plures ex iisdem occidendo. Hæc inter horrenda maleficia ad ætatem se- iidem.  
nilem veniens (quod rari admodum exempli est) serà tandem ex- \*Klockner.  
perientiâ didicit, nefarium id genus hominum ferè nunquam siccâ in hisp. Pa-  
morte ad inferos descendere. Prælectâ mortis sententiâ instar mor- derb. ms.  
ticini pecoris ad locum supplicii raptatus est: ubi, cùm in mensa  
quadam

quadam extensus & firmissimè constrictus esset; ferali cultro eidem vivo ac spiranti venter apertus, cor exsectum & in faciem impatum, corpus in quatuor partes divisum & in pulveres combustum, caput à truncu revulsum, paulisper in igne tostum, palo terreo infixum, ac demum rotæ, infra quam lignea effigies lupi consistebat, pro communi omnium terrore impositum est. Monumenta hujus executionis & supplicii adhuc supersunt in colle aliquo non procul ab Attelena: qui ab istius malefici cognomento *Franske* etiamnunc *Franckenberga* nominari solet.

Eodem hoc tempore monasterium Holthusense virginum Ci-  
Monasteriū stertiensium, quas vulgo Bernardinas nominant, à primæva disci-  
Holthusen- se virginum  
solutā re-  
gulari disci-  
plinā, incli-  
nat ad abji-  
ciendam fi-  
dem, Ordini-  
nemque re-  
ligiosum.  
*Ex literis*  
*archivi*  
*Bürensis.*  
*item ex li-*  
*teris ac*  
*traditione*  
*monasterii*  
*Holthusani*  
Monasterii  
ejusdem vi-  
sitatio ac  
reformatio  
committis-  
tur Abbati-  
bus, Harde-  
husano ac  
Marienfel-  
densi.  
*Ex literis*  
*Bürensisbus*  
plinæ regularis observantia plurimū deviaverat. Jamque res & mores earum tam præcipiti lapsu in ruinam volvabantur, ut jam earum aliquæ proculcatis monasticæ vitæ, Fideique Romanæ legibus ad Lutherum Calvinumve transgressæ fuerint; alia vero, inter quas & ipsa Abbatissa erat, abjectâ jam ueste religiosâ in periculo propinquo starent, ut eandem perditionis viam ingrederentur. Quod ubi advertit vigilantissimus monasteriorum Paderbornensium inspector Theodorus Episcopus; primū anno superiore Calvinianum Prædicantem vicini oppidi Bürensis, unde hoc malum fluxerat, frustra obnitente Domino Joachimo de Büren è Pastorali domo ejecit, uti suo loco narratum est. Deinde autem prædictarum sanctimonialium emendationi consulturus, hoc anno Reverendissimum Dominum Godefridum Dräick, ejusdem Ordinis Visitatorem generalem, de earum statu edoceri fecit, monerique, ut periclitanti huic monasterio maturè prospiceret. Non egebat hic multis calcaribus ad adeundam illius Parthenonis visitationem: erat enim vir egregiæ virtutis; & cui nihil magis cordi erat, quam vitæ religiosæ vigor & labentis disciplinæ restauratio. Sed, quia propter itinerum pericula munus illud obire per se ipsum non poterat (jam enim semel à militibus heterodoxis captus, & satis grandi sex millium dalerorum pretio redemptus erat) vices suas hanc re demandavit binis Abbatis vicinis in Hardehusen & Marienfeld: iusstique, ut prædictum Holthusense monasterium in spiritualibus æquè, ac temporalibus, tam in capite, quam in membris reformarent, uti constat ex hisce literis:

**N**Os Frater Godefridus Dräick, Abbas veteris campi in Coloniensi  
Dioecesi, ac dicti Ordinis in partibus inferioris Germanie et Saxo-  
nia Vicarius et Visitator generalis, Reverendis et nobis in Christo charissi-  
mis Coabbatis de Hardehausen et Mariæ Campo, salutem in Domino.  
Cum illud potissimum offici nostri ratio postulet, ut monasteria et loca-  
gularia utriusque sexus nobis subiecta in sanctæ et Catholicae Religionis ob-  
serva-

seruatione salubriter dirigamus; nosque propter itinerum pericula, singulorum monasteriorum nobis commissorum et in diversis partibus situatorum visitationibus et reformationibus personaliter interesse non possimus, pro ut summopere cuperemus: tales anhelamus per nos institui visitatores et reformatores, per quorum providentiam salutaria Religionis nostræ instituta debitum sortiantur effectum, pretiosissimæ animæ ad salutis portum dirigantur, ac uestres et spinæ è medio tollantur. Ceterum, cum non infamarum personarum relatu didicerimus, quod, et si monasterium nostrum Holthausen in Diœcesi Paderburnensi in bona observantia et reformatione multis annis ad Dei honorem, animarum salutem, populique Christiani ædificationem manserit; à paucis tamen annis maximè deciderit. Non enim jam regularis observantia et Ordinis disciplina ibi viget; sed habitus et Religionis mutatio, morum corruptio, et vita dissolutio. Unde divina Majestas offenditur, animæ damnationis aeternæ periculo exponuntur, et populus Christianus non modicè scandalizatur: ita ut vinea Domini jam non uvas; sed labruscas producere, aurumque illius in scoriam versum esse videatur. Unde metuendum, nisi his malis mature succurratur, quod prefatum monasterium in Holthausen ab Ordine et Catholica Religione decidat. Hinc est, quod tantis malis totis viribus occurrere cipientes, vobis duobus committimus et in mandatis damus, ut de die concordatis, et statuto inter vos die conveniatis, ac dictum monasterium ingrediamini, in eoque coniunctim et concorditer, salvis gradibus et dignitatibus vestris, auctoritate nostrâ paternâ visitetis, reformatis, corrigatis, instituatis, ac destituatis, in capite, in membris, in spiritualibus et temporalibus, quacunque secundum legem divinam, regulamque legislatoris S. Benedicti, nostrique Ordinis salutaria instituta et definitiones, inventeritis visitanda, reformanda, corrigenda, emendanda, instituenda, et destituenda: computationes dicti monasterii audiatis, examinetis, approbetis, vel reprobetis, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachio seculari: mandantes et præcipientes omnibus et singulis Professis monasterii prænominati, ut vobis tanquam nobis in omnibus obdiant, et humiliter pareant. Et cum Reverendus Dominus Abbas MARIAE Campi bacillus semper fuit monasterii in Holthausen indubitatus visitator, nihil sua iurisdictioni per presentem commissionem derogatum volumus; sed ipsum ius visitandi magis confirmamus: hortantes Reverendum Patrem, ut post reformationem, diligentem curam et inspectionem habeat, quatenus non iterum deficiat; sed in Religione et disciplina proficiat. etc. - - - Datum Coloniae, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, die Martis decimâ septimâ Decembris.

Acceptis hisce literis prædicti Abbates, Hardehusanus & Marienfeldensis, consultarunt ocyus inter se de injunctæ visitationis die. Eaque inter se invicem constitutâ (mense, ut opinor, Februario

qui sub initia sequentis anni 1598 monasterium

illud visi-  
tant ac re-  
formant,  
constitutā  
ibidem no-  
vā Abbatif-  
sā, & alia  
aliorum  
cōnobiorū  
virginibus.  
*Ex literis  
Bürensibus*

bruario sequentis anni) monasterium Holthusanum cōperunt in-  
gredi, spiritualem ac temporalem administrationem perlustrare,  
sanctimonialium vitam & mores perquirere, disciplinam reforma-  
re, defectus corrigere, errores emendare. Et quia loci illius Ab-  
batissa Joanna de Stockhausen, quam eadem Lutheranismi aut Cal-  
vinismi lues jam invaserat, circa idem ferē tempus defuncta est;  
etiam paulō pōst ex monasterio *Himmelportensi* novam Holthusanis  
virginibus Abbatissam pafecēre. Quæ deinde octavo Idus Mar-  
tii unā cum quibusdam aliis virginibus; è Wormelenſi & Himmel-  
portensi monasterio desumptis, Holthusium deducta, & ibidem  
regimini sacro admota est; uti colligitur ex litteris Udalrici Abba-  
ris Breidelariensis, qui ex prædicto Himmelportensi monasterio  
die 7. Martii anno 1598 ad Hermannum Pfeningium, Bürensem  
secretarium, ita scripsit: *non sine maxima difficultate res in hīc locis*  
*eō tandem direximus, ut favente Deo, crafina die eleclam Abbatissam*  
*cum adjunctis virginibus personaliter nobiscum adducturi, et monasterio*  
*præsentaturi simus. - - - Cellerarius Hardehusanus buc modō venit, se-*  
*cumque adfert virgines duas ex monasterio Wormelenſi. - - - Abbas*  
*Hardehusanus quām celerrimē evocatus est Nenbusum, quō die crafina*  
*proficiſetur.*

## Annus Christi 1598.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 7.  
RUDOLPHI II. Imperator. 22. & 23.  
THEODORI Episc Paderb. 13. & 14.

Jaurinum  
in Hungaria  
Turcis ite-  
rum per  
stratagema  
eripitur ab  
Adolpho  
Barone de  
Schwartz-  
enburg.  
*Spond. hic  
n. 19.  
Isthuanff.  
l. 31. hīs.  
Hungar.*



**I**N Hungaria Jaurinum urbs munitissima, quam ante  
quadriennium à Turcis fædissimā gubernatoris dedi-  
tione occupatam vidimus, insigni stratagemate hoc  
anno tandem recuperata est ab Adolpho Barone de  
Schwartzenburg, Comoræ seu Comaronii Præfecto. Audiérat  
hic, urbem illam à Turcis negligētiū custodiri, quod ejusdem  
firmitati nimium confiderent: imò & jactitarent, eam non antè  
à Christianis recipiendam esse; quām gallus ferreus, in primariæ  
turris fastigio positus, vocem ederet. Itaque hanc eorum socor-  
diā in sua commoda conversurus, cum quinque millibus viro-  
rum præstantissimorum, quos ad Comaronium convenire jussérat,  
tacitissimis itineribus Jaurinum proficisciit; ac tandem die 28 Mar-  
tii, horā noctis undecimā, in urbis conspectum venit. Ibi, cū  
unam portam non satis firmiter occlusam reperisset, & alteram ad-  
moto pyloclastro (quod instrumentum Turcis hucusque ignotum  
fuerat)

fuerat) momento temporis confringi ac disjici præcepisset: continuo plenis agminibus militem intromisit; hostesque interim è somno excitatos, diuturno certamine ita fregit, obtrivitque, ut illucescente die urbem, arcemque Schwartzenburgio victori dedere coacti fuerint. Perierunt in hoc assultu è nostris quingenti circiter, è Turcis verò mille quadringenti & amplius: capti eorum trecenti præter imbellem puerorum ac mulierum turbam; præda omnis inter duces ac milites æquis partibus divisa est; exceptis tormentis bellicis, quorum centum & octoginta octo una cum omni apparatu suo in potestatem Cæsaris devenire.

Lætissimo huic nuntio, quo penè totus orbis Catholicus misericordiæ recreatus est, brevi tempore successit aliud non minus felix, prosperumque nuntium de optata pace, Gallos inter & Hispanos ac Belgas inita. Desudatum in ea fuerat per plures hujus anni menses: interimque simul non minima curarum ac solicitudinum pars in eo versabatur, ut Angli quoque ac Batavi æquissimis conditionibus ad eandem concordiam fleterentur. Sed, cùm illi pertinaciter omnem cum Hispanis amicitiam & reconciliationem abnusserint, tandem postridie Kalendas Maji prædicta pax Vervini\* in Picardia Gallos inter & Hispanos felicissimè conclusa est his articulis: *ut iterum confirmentur pactionis Cameracensis placita de anno 1559.* Ut Henricus Galliæ Rex Hispano et suis restituat omnia eidem ablata ab anno 1559; nominatim verò comitatum Carolesii in Burgundia, quem Hispanus et hæredes ejus beneficiario nomine obtinebunt sub fide et clientela corona Gallicæ. Ut Philippus Hispaniæ Rex restituat vicissim Gallo Caletum, Ardram, Casteletum, Durlanium, et alias urbes Gallis eruptas à prædio anno 1559. Ut eadem pax et concordia non solum se extendat ad ambos Reges; verum etiam ad omnes eorum liberos, hæredes, et successores legitimos: neque eorum alter alteri nocumentum inferat, aut alios eidem nocituros gratiâ et favore juvet etc.

Plurimum ea de re gavisi sunt omnes Catholicæ in toto Belgio: sed nemo magis, quam eorundem serenissimus gubernator Albertus Archidux. Huic enim Philippus Hispaniæ Rex filiam suam Isabellam Claram Eugeniam nuptui collocare, & cum ea simul omnes Belgarum provincias in dotem tradere jam pridem constituerat. Id quod etiam hoc anno pridie Kalendas Maji in Madridensi aula ab eo publicè declaratum, ac stabilitum est eâ lege; ut, si forte ex eo conjugio nulli provenirent aut superessent liberi, rursus omne Belgarum imperium ad Hispaniæ coronam revolvatur. Confecta simul in hunc finem varia diplomata, etiam à Philippo III, Hispanicarum ditionum hæreditario Principe consignata. Quibus acceptis Albertus Archidux die decimâ septimâ Augusti, nomine

Inter Hispanias Gallicæ Reges conclu-  
ditur opta-  
ta pax.

*Haræus in  
ann. Brab.  
Spond. hic  
n. 5. & 6.*

\* Gallicæ  
Vervins.  
\* vide di-  
cta ad eun-  
dem ann.

Nuptie Al-  
berti Archi-  
ducis cum  
Isabella  
Clara regis  
Hispanie  
filia (cui  
Belgium in  
dotem da-  
tur) & mar-  
gareta Ar-  
chiducis  
cum Phi-  
lippo III.  
Regis His-  
panie filio  
Spond. n. 13

mine futuræ conjugis provinciarum Belgicarum possessionem solennem adiit: nec multò pōst ejusdem adducendæ causā, cum ingenti multorum Principum comitatu properavit in Hispaniam, rebus interim civilibus Cardinalem Austriacum; militibus autem Franciscum de Mendoza, Arragoniæ Admiralium, suo nomine præficiens. Vix autem pervenerat in Ducatum Wittenburgensem, cùm insperatus ad ipsum affertur nuntius, Philipum Hispaniæ Regem die decimā tertiā Septembris ē vivis evocatum esse. Magnum indē mōrorem hausit prædictus Archidux. Neque tamen idcirco destitit iter incepsum prosequi: quia simul in mandatis habuit, ut eodem itinere Margaretam Austriacam, Caroli Archiducis filiam, novo Regi sponsam adduceret. Occurrit hæc eidem in Tiroli non longè post urbem Oenipontum; aderatque pariter ejus mater Maria Bavara, cum insigni rerum omnium & personarum illustrium apparatu. Qui cùm in unam itinerum societatem sese invicem adunāssent: primò Tridentum ac Veronam; indē verò Ferrariam, ubi Clemens Pontifex eosdem expectabat, inter innumerās vicinorum Principum ac provinciarum gratulationes profecti sunt. Ibi, postquam per dies aliquot summis honoribus in- & extra urbem affecti essent; ipsēmet supremus Pontifex, die decimā quintā Novembris in Dominica, duo illa serenissimorum sponsorum paria, per mandatarios loco absentium constitutos, inter missarum solennia conjungere, & matrimonium hoc modo initum sancire, benedicere, & consecrare dignatus est. Quo peracto post triduum discessere: præsentēque hiemem Mediolani in Lombardia transfigere coacti sunt, cùm ob incommode dum anni tempus, quod non sinebat longius proficisci; tum verò maximè, quod in Hispania recentissimus dolor ē morte Regis nondum permitteret, nuptialibus ibidem gaudiis indulgere.

Regis autem prædicti obitus hoc modo contigit. Ad aegræ senectutis incommoda (erat enim septuagenario major) accelerit hoc anno febris tabida, quæ omnem ipsius carnem paulatim ita corruptit & exedit, ut ea penè videretur minutatim disfluere. Qua ex re cùm sibi mortem imminere persentisceret; præmissā confessione sacramentali, divinissimum Eucharistie sacramentum singulari cum devotione sumpsit: insuperque jussit, antiquam defuncti hominis calvariam juxta coronam Regiam in mensa vicina ponī, ut hujusmodi signo, ante oculos habito, humanæ mortalitatis admoneretur. Indē filio, filiæque suæ tabefactum corpus ostendens: *Ecce, inquiebat, ecce hic specimen mundanae gloriae! aspicite miserabile corpus hoc! nihil opis humanæ supereſt: idcōque nunc mibi non de morbi remedio; sed potius de felici morte et sepultura cogitandum est.* Hæc locutus

Matrimo-  
nia ambarū  
partium  
Ferrariæ  
contrahun-  
tur coram  
summo  
Pontifice  
per procu-  
ratores, ab-  
sentium  
personarū  
vicem ex-  
plentes.

*Spond. hic  
n. 14.*

*Haec ad  
hunc annū.*

Philippus  
II. Hispa-  
nia Rex  
moritur.

*Spond. hic  
n. 10.*

*Haec in  
ann. brab.*

cutus non sinè multo circumstantium fletu, scriniolem aliquod è cubiculo suo adferri mandat: eoque aperto, monile pretiosissimum auro & gemmis interstinctum extrahit, filiaeque Isabellæ tradit h[ic]ce verbis: *Tua quondam id matris fuit. Id jam Tu habeto, et in perennem tua matris ac mei memoriam aſſervato.* Mox etiam ex eodem scriniolo flagellum depromit imbutum sanguine. Quod cùm in altum attolli præcepisset, ad Philippum conversus inquit: *Ecce! hic sanguis est, non meus; sed mei patris, qui hoc flagello corpus suum castigare suavit.* Ego, ut arvita pietatis ac devotionis te commonefacerem, *id hucusque inter pretiosissima aſſervare volui.* Demum urgente vi ingravescientis, ruentisque morbi, sacramentum extremæ unctionis petiūt; eoque accepto, post biduum triduumve circiter, die, ut supra diximus, decimâ tertâ Septembri, vitam in terris actam \*itâ scriptor aca-  
pientissimè clausit inter hæc verba: *tu solus \*sanctus, tu solus Domi-  
nus, tu solus altissimus, JESU Christe etc.*

Interea Franciscus de Mendoza Arragonum Admiralius, quem ab Alberto Archiduce rebus militaribus in Belgio curandis præfetum esse diximus, Batavorum progressus priori anno ad Rhenum factos eversurus, ineunte Septembri cum duobus equitum & vi-ginti peditum selectissimorum millibus in Ducatum Clivensem properat: subactoque Orsoviensi oppido, quod ad Rhenum hosti præcludendum proderat, Môrsam, Alpam, & Rhenoberckam, ab Hollandis ante annum intromissis recuperat. Indè verò miles omnis ab utraque ripa fluminis effusus, Büdericum, Dinslakam, Rêesam, Embricam, & Xantum occupat, Dotechemium in comitatu Zutphanensi per vim expugnat, Wesalam urbem ad pendenda sibi centum millia dalerorum & centum maldera frumentorum adgit: & (quod ei maximam Principum acatholicon in dignationem peperit) Wiricum Falckensteinii & Obersteinii Comitem heterodoxum, post oblatam suæ arcis Broëkensis\* deditio-nem, unâ cum præfidiariis ferè omnibus contra fidem sibi datam crudelissimè trucidat. Id quod tamen ab infreni milite citra omnem Francisci Ducis voluntatem accidisse volunt. Ac fortè his, quæ haec tenus enarrata sunt, adhuc aliquis excusationum color, saltem ad exteriorem speciem, obduci poterat: nimirum, quod anno su-periore Alpa, Môrsa, & Rhenobercka gravi rerum Hispanicarum incommodo ab Hollandis infessa fuerint: quod Hispani prudenter formidare debuerint, ne Büdericum, Orsovium, Rêesa, Embrica, reliquæque ad Rhenum urbes, occuparentur à Mauritio Arausiano, qui cum exercitu Batavico non procul abhinc stabat prope Sevenariam: quod Wesalia contra voluntatem sui Principis Catholici ad hæresin Calvinianam, Hispanis admodum invisam, ne-  
fariè

fariè defecisset: ac demum, quòd Wiricus Obersteinius, Calvinista ferventissimus, olim unà cum defuncto fratre vel cognato suo Philippo Catholicis admodum infestus fuerit; & adhuc recenter Hispanis, pabulatum egressis, invadendo, rapiendo, vulnerando, non parvam injuriam irrogaverit, uti Admiralius ipfem in suis ad Wiricum datis conquetus fuerat.

Inde in  
Westpha-  
liam effusi  
hibernorū  
capiendorū  
causā mul-  
tas urbes &  
oppida vi-  
& metu su-  
bigunt,  
cum ingen-  
ti provin-  
ciarum ista-  
rum dam-  
no.

Auctores  
iidem.

Ab aliis  
Westpha-  
lia Proce-  
ribus con-  
tributiones  
postulant.  
Meyer 1.1.  
actor publ.

Lutheranis,  
aliisq; aca-  
tholicis in  
urbe ac  
Diœcesi Pa-  
derbornen-  
si minas in-  
tentant.

Literæ Ad-  
migaliis  
apud  
Meyer, l.1.

Sed hæ & alia excusationes, quæ ab Admirali prætexi poterant, haud multò pòst vim omnem amisere, quando militum Hispanorum stipendia per mortem Philippi Regis diutius emanebant; & exercitus Regius propter exundantiam Italæ, vicinásque Bavarorum advigilantium copias, in hostiles agros transmitti non poterat. Tunc enim jejonus, inópsque miles jubente Admirali in adjacentes Westphaliae provincias hibernorum querendorum causâ latissimè se diffudit: omnique protestatione vel contradictione contempta, vi & armis occupavit Recklinghusam ac Dörslam in Vesta Recklinghusana; Essendiam, Lünam, Cameniam, Unnam, & Hammonam in comitatu Marcano; Bucholdiam, Borckam, Halterenam, Dulmaniam, Cosfeldiam, Horstmariam, Billerbekam, Wernam, Beckemiam, & alia decem vel undecim oppida in Episcopatu Monasteriensi. Quæ autem scelera & bonorum, corporumque injuriæ ab invisis hujusmodi hospitibus per hanchiemem perpetrata sint; facilius est cogitare, quæ verbis exprimere: præfertim, cùm eorum avaritiam accenderet diurna stipendiiorum inopia, luxuriam concitaret assidua ciborum ingluvies, crudelitatem irritassent obstacula in hujusmodi locorum invasionibus objecta.

Neque tamen his omnibus adhuc sati contenti erant insatubiles eorum ventres ac loculi. Nam ex iisdem hibernis etiam ad Comitem Lippensem, Benthemensem, Tecklenburgensem, Oldenburgensem, itemque ad Episcopos Osnabrugensem & Paderbornensem, varias dedere literas, quibus comminati sunt, se illuc pariter cum aliquot millibus venturos esse, nisi ipsorum adventus & hibernatio collatis, missisque pecuniis redimeretur. Ex his tamen literis multò mitiores erant eæ, quas ipse Admirali manu propriâ dedit ad Episcopum nostrum Theodorum Fürstenbergium. Audiérat enim hunc esse Principem antiquæ Religioñis Catholicae retinentissimum: atque ideo non tam ipsi & fideliis orthodoxis; quæ ejusdem Lutheranis, rebellibusque civibus malum omne comminatus est. Ecce hic ejusdem Admirali literas, è castris ad urbem Rœsam exaratas:

*Illustrissime et Reverendissime Princeps ac Domine. Quid acerbatis, et irritamenti malorum, bellum in se habeat, secundumque trahat, nemini igno-*

ignotum est. Unde Illustrissimam et Reverendissimam Dominationem vestram scire volumus, Regium exercitum, non voluntate aut libidine, sed necessitate communis periculi et utilitatis, in Westphalia oras introductum, ac per stipendiorum prorogationem, publice inopiam, licentiū latiusque vagatum. A vestra Illustrissimae ac Reverendissimae Dominationis Dicēcē vix possumus cohibere famelicum et nudum militem; cūm in castris nostris passim divulgatum sit, Illustrissimae ac Reverendissimae Dominationis vestra subditos magna ex parte hereticorum deliramenta et insanias opiniones sequi, sāpe in conventibus publicis tumultuari, ac Religionis libertatem violenter poscere, concionatores Lutheranos suis sumptibus in primaria civitate Paderbornensi sustentare, et contra voluntatem Illustrissimae ac Reverendissimae Dominationis vestra fore ac retinere. Quapropter Illustrissima ac Reverendissima Dominatione vestra videat, quo pacto amoveat tempestivē tales sectarios, ne flagellum in innocentes etiam accersat. Addo et hoc, si longior hiems cogeret nos nolentes etiam ad vestram Dicēcēm declinare, et invenirentur hujusmodi diabolici seductores in civitate; miles Catholicus neque à suspendio illorum, neque à rapinis (quod alioquin ubique prohibemus) aliorum civium sibi posset temperare. Hac Illustrissimae ac Reverendissimae Dominationi vestra significanda duximus, ut in tempore super his respondeat nobis, quibus nihil gratius erit, quam audire, suos subditos esse obedientes, et in Fide Catholica stabiles. Deum rogamus, ut Illustrissimam ac Reverendissimam Dominationem vestram diu in columem servet. Ex castris in Rees, 10 Decembris anno 1598. Illustrissimae ac Reverendissimae Dominationis vestrae addic̄tissimus, Magnus Admiralius Arragonum.

Sperabat optimus Princeps, hanc Admiraliū comminationem sibi plurimū profore ad conversionem civium, & ejectionem Hermanni Tünneken sacerdotis & Pastoris apostatae, qui cum aliquot Lutherani Evangelii collaboratoribus Forensem Ecclesiam hucusque retinuerat. Quare literas illas non solum publicē è Majoris Ecclesiae cathedra promulgari jussit; verū etiam die 27 Decembris, in festo S. Joannis Evangelistae, Paderbornensis civitatis consules ac senatores paternē monuit, ut suae suorūmque civium saluti mature consulant: alioquin metuendum esse, ne retentis hæresum doctoribus, Hispani veniant; urbique toti luctuosam clamē, & exitium seris lachrymis defendendum, inferant. At illi, talibus Hispanorum territationibus nihil moti, protervē respondebant, se pro urbe defendenda maximopere sollicitos fore: interimque, retento Lutheranorum dogmatum seminatore, vicinam Principum Hassorum opem contra Hispanos clanculum implorato etiam Hassorum Principum auxilio.

Faci-

Contra ve-  
rò cives op-  
pidi Saltz-  
kottensis,  
jubente  
Episcopo,  
monachum  
apostatam  
unā cum  
Juditimagi-  
stro Luthe-  
rano expel-  
lunt:

Annales  
Collegii  
Paderb.

& ejus loco  
recipiunt  
sacerdotem  
Societatis  
JESU.

Annales  
Colleg. Pa-  
derborn.

Theodorus  
de Smising,  
Theodori

Episcopi  
nostrī ē fo-  
rōre nepos,  
Lovanii in-  
deficientibus,  
Ordinem S.  
Francisci  
de strictiore  
observan-  
tia.

compendiū  
vita ejus  
ex veteri  
bus ms.

Faciliorem hac in re, minúsque obstinatam hoc anno se ostendit Saltzkottena, Dioceesis nostrae oppidum non ignobile, celebratumque à salinis, quæ magnum huic loco vestigia afferunt. Rursum inibi, post ejectos jam pridem alios Prædicantes Lutheranos, in Pastoralem Ecclesiam se intruserat apostata monachus, ac vir ejusmodi, in quo morum improbitas cum rerum divinarum ignorantia decertabat. Is, tametsi è suggestu sacro nihil auribus eruditis dignum proferre posset; novis tamen doctrinis suis cives omnes, præter unum alterumve satis Catholicum, ita fascinaverat, ut, quò impudentiū contra Ecclesiam Romanam loqueretur, eò avi- diū illi propositos errores biberent. Subinde salubrioris doctrinæ eausā ex Paderbornensi collegio missus est sacerdos aliquis è Societate JESU. Quem cùm illi fastidiosè rejecissent, haud multò post Celsissimus Princeps non modò Jesuitam hunc ad eos reverti iussit; verū etiam superadditā centum aureorum mulctā præcepit eis, ut sceleratum illum, aliisque multis criminibus infamem apostatam, intrà spatum 24 horarum ab urbe pellerent, & cum eo pariter ludimagistrum acatholicum, oppidanæ juventutis depravatorem. Non audebant cives huic Principis mandato se opponere: quia jam ab aliquot annis cum Episcopo litigabant propter salinas novas, ab eo non procūl indè fabricari coepit; ideoque non immeritò formidabant, ne ob inobedientiam exuerentur omnibus privilegiis & prærogativis suis, quas in Camerali judicio Spirensi contra novum illud opus nitebantur obtendere. Quare statim huic mandato obsecundatum est, & in locum apostatæ substitutus Jesuita; qui usque ad adventum novi Pastoris Catholicus, parochiam Saltzkottensem administraret. Id autem ab eo partim per catecheses & conciones publicas, partim etiam per allocutiones & institutiones privatas, tam fideliter, navitérque præstatum, ut non modò intrà hanc urbem; sed etiam in aliis locis vicinioribus, multi agnitis novarum doctrinarum erroribus ad orthodoxam Fidem reducti fuerint.

Providebat interea benignissimus Deus, ut religiosorum vi- rorum Ordines & monasteria pro tot apostatis, à fide & Ordine suo deficiētibus, persæpe reciperent viros alios, doctrinā & sanctitate præstantissimos. Quos inter è Westphalia ad hunc annum præcipuè memorandus est Reverendus & eximus Pater Theodorus Smising, Celsissimi Principis & Episcopi nostri Theodori Fürstenbergii è sorore nepos. Natus hic erat anno seculi currentis octogesimo Nobilissimis parentibus, Domino Henrico Smising in Tatenhausen, condicto Korff; ac Domina Barbara de Fürstenberg suprà dicti Henrici conjugē: quorum ille in statu matrimoniali

Hora-

Horarum Canonicarum pensa quotidie Deo persolvisse; hæc vero servitiis, eleemosynisque pauperum assiduè semper institisse legitur. Ab his ad omnem pietatem ac modestiam in arce Tatenuiana solicite institutus, indéque postmodo ad literarum gymnasiam missus, quatuor scholas inferiores Osnabrigi; Rheticam vero Coloniae Agrippinæ didicit. Quo in studio cum Osnabrigi ad Ecclesiæ Majoris Canonicatum evectus esset; politioris literaturæ causâ, Lovaniensem academiam jussu parentum adiit, adducto secum paedagogo probè Catholico, qui juventutem ipsius in terris peregrinis regeret. Ibi inter ipsa scholarum philosophicarum studia simul animum adjecit ad Ordinem S. Francisci de strictiore observantia, quem Bilefeldiæ in patria sua jam dudum noverat; eundemque inscio paedagogo, tandem ineunte Junio præsentis anni pientissime complexus est, uti constat e sequentibus literis, ad Henricum patrem suum ex Lovaniensi noviciatu scriptis:

**S**1, pater plurimū dilecte, una cum matre, sororibus, ac tota familia, adhuc optatam omnium rerum prosperitate fruenteris; nihil esset profecto, quod mihi optatus, jucundiisque evenire posset: ego (laus Deo optimo maximo!) adhuc optimè habeo. Cum à longo temporis spatio, pater dilectissime, turbulentum hujus nostræ tempestatis et humanae vitæ statum diligentius nonnihil considerasset, ac animadvertissem facile, quantum in periculum subeant, qui se tantis hujus mundi procellis exponunt; toto tandem animo contremiscens cœpi status mei certificationem Deo assiduis commendare precibus. Qui (ut est parens omnis misericordia, omnibusque pulsantibus aperit) per frequentissimas jam dudum instigationes antim, affectionemque meam ab hoc seculo astraxit, et me ad sanctissima B. FRANCISCI instituta invitavit: cuius voluntati, dispositionique sapientissima grato animo annuens, Religionem Minorum relicto seculo ingressus sum. Quam ob rem cum scirem parentes meos dilectissimos (ut naturale est) non nihil forsitan turbari posse; volui eos præsentibus hisce literis consolari, obmixte petens, ut incepitis meis, voluntatique divinae ve- lint libenter consentire, idque omnino persuasum habere, quod felicissimo jam ac tutissimo in statu verser: et in eo statu, in quo et Deo perfectius servire, ejusque Ecclesiam juvare, et precibus meis (licet exiguis) pro parentibus meis Deum exorando, eisdem hoc pacto innumera eorum in me beneficia compensare possum; exiguoque hoc vitæ curriculo feliciter exacto, ad aeternam patriam pervenire, et ibidem cum parentibus meis, omnibusque beatis sine fine letari queam. Sed una res superest, quam parentibus commendatam velim, ut nihil hac in re paedagogo meo fidelissimo imputent; sed ipsum semper pro tali habeant, qualem se perpetuò præsedit. Ille enim ita fidelis mihi semper fuit, ut nulla in re compensari posse arbitrer: ipseque, ut nihil de hac re scire potuit, ita nec illam impedire. Quapropter

Eius literæ  
ex novitiatu Lovaniensi ad parentes datæ.  
ex compendio vite  
suprà cit.

no se ostendit, celebratur. Rutherfordanos, ac virum ignobibus eruditus omnes, reverat, ut, vir, eò avioris doctri- liquis è S. Iaud multò eos reverti lctā præce- s infamem- t, & cum entutis de- dato se op- abant pro- as; idéoque ntur omni- iudicio Spi- Quare sta- catæ substi- tholici, pa- eo partim allocutio- præstitum, s viciniori- l orthodo- sorum vi- Ordines suo & sancti- unum annum er Theodo- eodori Für- li currentis Smising in ürstenberg atrimoniiali Hora-

propter quæso, illud parentes ipsi perpetuò præstent, quod quidem ipse à me promeritus fuisset; sed ego vocatione Dei impeditus facere non potui. Hisce paucis parentes meos dilectissimos, sorores, fratres, reliquosque omnes, Deo, omnibusque Sanctis commendatos volo. Etiam atque etiam valedi- leclisime pater. Datum Lovaniit, 6. Junii 1598. Filius Tu obseruantis- simus Theodorus Smisng.

Eiusdem  
pietissima  
responsio  
ad proposi-  
tionem,  
quā tenta-  
batur ad  
monasteriū  
illud relin-  
quendum.  
<sup>\*ex literis</sup>  
<sup>Guardiani</sup>  
<sup>Lovantien-</sup>  
<sup>sis ad ejus</sup>  
<sup>patrem.</sup>

Vehementer hæc epistola consternavit optimos parentes, ma- ximèque matrem ejus Barbaram Fürstenbergiam: cui tam repen- tina mutatio statûs vel idcirco acerbior erat, quia nimis improvisa. Ac, tametsi divinæ voluntati resistere nequaquam vellent; conti- nuò tamen ad ecclœbium Lovaniense miserunt virum aliquem(Ca- thedralis Ecclesiae Canonicum fuisse, ex aliis literis\* non obscurè colligo) qui in suscepto istius Ordinis tyrocinio, constantiam ejus ac firmitatem juvenilis animi adhuc paululum pertentaret. Is, cum compendio ad ejus alloquium haud ægre admislus esset; præter alia verbis ad- vite.

<sup>Guardiani</sup>  
<sup>Lovantien-</sup>  
<sup>sis ad ejus</sup>  
<sup>patrem.</sup>

modum querulosis proponebat ei, quām acerbo in luctu mater ejus per inopinum hunc tam severi Ordinis ingressum constituta fit! quomodo ejusdem oculi continuò sint fletu madidi; neque ul- lum interni doloris remedium admittant, nisi Theodorum ex eo vitæ statu ad se revertentem videant! Id si negaret matri nimium afflictæ; manifestum periculum fore, ne eadem ex vehementi ægri- tudine animi in hujusmodi morbum incidat, ex quo difficillimè postmodum eluctari, & ad vitam longiorem convalescere queat. At ille, jam spiritu sacratiore plenus, monitori huic præter omnem ipsius exspectationem tam egregium responsum reddidit, ut nul- lum aliud præstantius, etiam ab adultæ, & probatissimæ virtutis Religioso, potuerit exspectari. Stabant eo in loco (nimirum in- ter duas portas, quibus ad conventum Franciscanorum itur) lapi- deæ quædam imagines passionis Dominicæ: ac præsertim JESUS crucifixus, ac MARIA mater ejus, prope filii sui crucem acerbè plorans. In has imagines Theodorus continuò digitum intendens, respondit monitori suo: *Vides hic JESUM, in cruce pendulum ac madentem sanguine! simûlque matrem ejus dulcissimam, cruci huic indolentem, perfusamque malitis lachrymis! Putasne JESUM propter hu- jusmodi lachrymas, dolorēmque suæ matris, de cruce iterum descendisse, ut ostenderet, à se amari matrem? Certè nec ipse id fecit, nec ego id ma- tris amore faciam; tametsi huic dolenti intime condoleam, breviique mo- rorem ejus à Deo levandum sperem. Pauperem S. Francisci vitam velut crucem Domini mei JESU Christi complexus sum. In hac vivam, in hac moriar, in hujus amplexu ita porrò me perficere satagam, ut possum di- cere cum Apostolo: mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.*

Obstu-

Obstupuit his auditis prædictus monitor. Paulóque post etiam Theodori parentes, cùm penitus intelligerent, eum non aliquo juvenili impetu, sed spiritu divino agi; sanctissimo ejus proposito lubenter acquievere: id unum obtestantes, ut Osnabrugensis Ecclesiæ Canonicatui non aliter, quām ex eorundem arbitrio & voluntate, renuntiaret. Id quod etiam sequenti anno, sub expletæ probationis ac tyrocinii religiosi finem, pro ipsorum desideriis accuratissimè peractum est. Quām verò piè ac devotè postmodum in hoc Ordine religioso vixerit, quibus doctrinæ, sanctitatis, & omnium virtutum radiis, Germaniæ inferioris provinciam illustraverit, prolixius referendum erit ad annum sequentis seculi vicefimum sextum, quo defunctus est Lovanii die vicesimâ 2dâ Octobris. Mihi interim hīc sufficiet breve illud elogium, quod ei texuit Nicolaus Vernulæus, hoc modo scribens de illo: *Hic vir in Theologia magnus erat; et vix ulli cedens, vivere si diutius licuisset. Vixit quadraginta sex annos natum præmatura mors eripuit; dicam etiam, orbi invidit. Erat matura in illo virtus, et suis sanctimoniorum clarescebat: dignus terrâ, qui tam doctus; dignus cælo, qui tam sanctus. Unum illi opus studere et orare. Posteritas, quæ scripta ejus admirabitur, longiorem ei vitam fuisse, frustra optabit.*

## Annus Christi 1599.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 8.

RUDOLPHI II. Imperator. 23. & 24.

THEODORI Episc Paderb. 14. & 15.



Utherani cives Paderbornensis urbis, cùm in Decembri superioris anni à Theodoro Episcopo clementer admoniti essent, ut ad evitandas Hispanorum circumiacentium iras Lutheranum templi Forum concionatorem expellerent, seseque rursus antiquæ Fidei Catholicæ & ejusdem cultoribus associarent: non solum Admirallii Mendozae literas, ea de re ad Episcopum datas, pertulanter exploserunt; verum etiam cum aliis quibusdam patriæ Statibus, qui biennio abhinc in comitiis Diocestanis libertatem Religionis obstinatè flagitaverant, adversus istas Admirallii literas novum aliud anile figmentum per totam urbem stolidissimè evulgârunt. Fabellæ totius tenor erat: *apud Admirallium in castris prope Rœsam agere sex Religiosos ex Ordine Fratrum Crucigerorum, et aliquot altos ex Ordine Minoritarum seu Fratrum Conventualium S. Francisci. Illos urgere, ut sibi restitueretur monasterium Falckenhagense: hos verò,*

Ggg

ut

ut sibi restitueretur monasterium, olim à se Paderbornæ habitum, et à Theodoro Episcopo nunc attributum Patribus Jesuitis. Amborum Ordinum istorum Religiosos Admiratio percaros esse: idéoque facile ab eodem impetraturos, ut Paderbornensi Diœcesi bene magnam sui exercitū partem infundat; atque ita Episcopum ad utriusque illius monasterii restitutionem vi et armis cogat, cum ingenti pernicie totius Diœcesis. Cogitabat facile prudentissimus Princeps, narrationem hanc à malevolis hominibus confitam esse in odium sui & Patrum Jesuitarum, quos amabat. Nihilo minus tamen, quia viri sapientis est, quandoque etiam timere ea, quæ videntur esse tuta: Patrem Fridericum Wachtendunck, Paderbornensis collegii Rectorem, pro majori securitate misit ad Admiraliū, jussitque inibi non solum indagare veritatem hujus rei; sed etiam ab eo petere, ne pateretur à suis ullam vim aut injuriam inferri Episcopo, de Ecclesia Catholica tam præclarè merito. Summopere mirabatur Admiralius tam ineptas ha-

Admiralius  
de Mendo-  
za fabulam  
istam egre-  
giè refutat,  
& summo-  
pote com-  
mendat Pa-  
tres Jesui-  
tas.

Hist. Colle-  
gii Paderb.  
cigeri, suis in castris degere; et Falckenbagam, quam ope militum Hispanorum à Crucigeris repetendam spargerent, sibi ne quidem ex levissimo istius nominis auditu notam esse. Contrà verò Societatis JESU Patres non solum apud se in castris agere; verum etiam vehementer à se amari: quòd execrationes et blasphemias militum compescant, quòd eorum furtæ et rapinas pro suis viribus coërcant, quòd alia peccata plurima iteratis dehortationibus impedian, quòd agrotos assidue visitent, sauciatos foreant, afflictos consolentur, humillimaque intercessione suā frequenter id efficiant, ut cum urbibus multis longè mitiū agatur, quām aliis ab offensis, irritatisque militibus agendum fuisset. Quam ob rem hortari se et instanter commonere, ut Reverendissimus et Illustrissimus Princeps, contemptis hujusmodi malevolorum hominum rumusculis et fabellis, gloriösè prosequatur ea, quæ in ædificando Societatis JESU collegio pro Dei gloria et Catholica Religionis incremento feliciter incepisset. Promittere se viciissim, quòd militem suum ab ingressu Paderbornensis Diœceseos cohibere velt; ut vel inde conficiant omnes, se esse fætorem Jesuitarum, et hostem eorum omnium, qui præclaris ipsorum laboribus pro Fide Catholica suscepis obstrepunt.

Receptis hisce literis, quæ ineunte hujus anni Januario datæ erant, ingenti gaudio perfusus est Illustrissimus Princeps Theodorus Episcopus. Ideoque statim, ut omnem Hispani militis offensionem

sionem evitaret; toto animi conatu se convertit ad exequenda ea, quae idem Admiralius de ejiciendis concionatoribus heterodoxis exeunte priori anno per literas admonuerat. Præcipua difficultas erat in amovendo Hermanno Tünneken, Pancratianæ seu Forensis Ecclesiæ Pastore apostata, de quo jam alias persæpe diximus. Is enim histrionicâ garrulitate suâ totam urbem, velut equum freno, circumducebat: neque poterat à civibus exspectari pax & obser- yantia erga Principem, quædiu nequam ille sedebat in cathedra pestilentia. Mense igitur Januario suprà dictus Princeps quæsto rem & secretarium suum ex vicina arce Neuhusana in urbem mit- tit, jubetque sibi statim à civibus tradi clavem templi Forensis. Quod cum illi protervè recusarent; obseratis, firmatísque ejusdem Ecclesiæ foribus, gravissimo rursus præcepto mandat, ne quis eam sibi audaciam sumat, ut ædem hanc se invito reseret, aut Hermannum Tünnekenum doctrinæ veteris corruptorem, quocunque de- dum colore vel prætextu, rursus in sacrum suggestum efferat. Pa- ruere tum quidem cives pejora veriti: &c, quia sacerdotem Catho- licum admittere detrectabant; ædes illa mansit postmodum sine omni Religionis exercitio clausa à die 24. Januarii\* usque ad Ka- lendas Maii inclusivè, uti resert oculatus testis Martinus Klockner. Quanta verò tempestas persecutionum exinde rursum à civibus commota sit in Patres Jesuitas, quos omnium hujusmodi iussionum ac prohibitionum authores esse arbitrati sunt, cogitari facilius, quam explicari potest. Hos illi palam in tabernis & circulis tradu- cere, hos publicæ tranquillitatis eversores dictitare, hos diris, fu- riisque omnibus devovere, his domum suarum effractionem, no- vae fabricæ destructionem, bonorum omnium direptionem, ac de- niique totius collegii internacionem tam atrociter comminari, ut amicorum suorum suasu pretiosiora quælibet in tuto collocare; ce- tera verò divinæ providentiae ac benignitati committere necessum fuerit. Sed hæc eorum comminatio, uti jam sæpe alias; ita nunc iterum, providente è cælis Deo, intrâ solos terrores constitit.

Interea milites Hispani, quos exeunte anno superiore in varias Westphaliae terras involâsse diximus, partim in opia stipendiorum, partim etiam necessitate brumalis auræ, ibidem in hibernis persti- terunt usque in Aprilem anni præsentis. Ac tametsi hominibus, urbibusque, Lutherò vel Calvinò deditis, admodum infesti fuerint; longè tamen moderiūs egerunt cum viris aliis Catholicis aut Religiosorum hominum domiciliis: uti non solum constat ex iis, quæ de Theodoro Episcopo nostro superiùs diximus; verùm etiam ex literis publicis, quibus Joannes Abbas Liesbornensis die octa- vâ Aprilis Domino Joanni Contreras de Gamarra, copiarum eque- strium

strium Commissario, donavit caput et partem corporis S. Simeonis Episcopi Hierosolymitani. In his enim literis prædictus Abbas liberum testatur, suprà dictum Contreram, cùm ibidem hospitaretur, nihil pecuniarum exegisse à monasterio Liesbornensi: ideoque se eidem pietatis et grati animi ergo pro spirituali munere sincere et sponte obtulisse ac donasse prædictas reliquias, eique simul ex animo precari, ut non solum de inimicis suis plenariam in hoc seculo victoriam reportet; sed etiam sanctis illis, quorum sacris reliquiis in Christo confidit, aeternæ beatitudinis coronam redimitus associari mereatur. Quo benignius autem agebatur cum Catholicis; eo magis offendebantur animi Principum acatholicorum: præsertim cùm audirent, passim ab Hispanis jactitari, se in has provincias defluxisse ad conservandam, foven- dámque inibi Religionem Catholicam. Quare statim sua capita inter se conferre, aliorum Protestantium opem expetere, Catholicos Hispanorum hiematione pressos in suam partem attrahere, ad Albertum Archiducem scribere, innumeratas ad Cæsarem querelas deferre, Mendozæ & militum suorum proscriptionem ab eodem extorquere, ac demum plurimis in locis, maximèque Erfurti, Francofurti, & Coloniae, pro depellendis hujusmodi hospitibus in varias consultationes & conventus ire.

Admiralius Mendoza in Conven- tu Coloni- enſi omnē hujus facti rejicit in Hollandoſ, urpote ma- gis reos. Turcius in hyst. ms. ann. brab. In horum conventuum ultimo sæpe dictus Admiralius de Mendoza causam suam, & ea, quæ ab Hispanis per hiemem gesta erant, per suos Legatos & Oratores copiosè non minùs, quam speciosè excusavit. Compendium sermonis erat: *Vehementer mirari se, quod Germanici Principes tam acerbè conquerantur de Hispanis; et non potius de Hollandis, omnium hujusmodi bellorum ac turbationum auctori- bus.* Illos venisse in bonum Imperii, nimirum ut Rhenoberckam, Lingam, et alia loca Romano Imperio subtracta, veris Dominis restituant: hos ve- rò nihil aliud agere vel moliri, quam ut ex Imperii Romani spoliis rebel- Hareus in lionem suam foveant. Et tamen hucusque pro dolor! non paucos Germaniæ Principes Regi Catholico tam iniquos fuisse, ut non solum turpissima Batavorum defectioni faverint; sed etiam perduellibus ipsis contra legiti- mum Dominum novas identidem vires et arma suppeditarint. Memi- nisse paulisper velint illorum temporum, quando tumultuum Belgicorum signifer Wilhelmus Princeps Arausicanus; quando Ludovicus, et Henricus Nassovii Comites, Wilhelmi Arausicanii fratres; quando Joannes Casimirus Comes Palatinus et plures alii, tot exercitus in Germania conscrip- tos adversus potentiam Hispanicam per diversas Imperii terras in Bel- guum traduxere. Ecquis illorum omnium tunc ab aliis Principibus cum in modum accusatus, aut iussionibus ac mandatis adeo severis à Cæsare proscriptus vel exagitatus fuerit, ut nunc Batavorum persecutor Admiralius? Recordari similiter velint continuas eorundem Batavorum incur- fiones

imeonis Epis-  
bas liberri-  
spitaretur,  
ideoque se  
eret et sponte  
precari, ut  
reportet; sed  
aternabea-  
nius autem  
mi Princi-  
b Hispanis  
um, soven-  
sua capita-  
e, Catho-  
rahere, ad  
n querelas  
ab eodem  
e Erfurti,  
spitibus in

is de Men-  
esta erant,  
n speciosè  
mirari se,  
is; et non  
um auctori-  
, Lingam,  
t: hos ve-  
olis rebel-  
os Germa-  
turpissime  
utra legiti-  
Memi-  
Belgicorum  
et Henri-  
annes Ca-  
ta conscri-  
as in Bel-  
dibus cum  
a Cæsare  
or Admi-  
m incur-  
siones

siones ac deprædationes, quibus à decennio et amplius plerasque Westphalia provincias penè singulis annis acerrimè divexârint. Non enim ignorari à Principibus posse, quomodo Adolphus Comes Nienarius, anno seculi præsentis octogesimo nono, cum Hollandicis militibus tristissimè despoliaverit Grevonienses nundinas in Diœcesi Monasterensi: quomodo Joannes Philippus Comes Obersteinus, anno seculi ejusdem nonagesimo et sequente, per totam Westphalam crudelitate plus quam Ottomannicâ rapiendo ac destruendo grassatus fuerit: quomodo Joannes Nassovius et ejusdem socii biennio abbinc in Diœcesi Monasterensi oculo pagos cum uno oppido expilaverint; eadémque et alia mala in Episcopatu Paderbornensi voluerint perpetrare, nisi partim oppositis armis, partim etiam acceptis quater mille imperialibus, ab ulteriore conatu repulsi forent. Ecquis autem vicinorum Principum acatholicorum, id temporis contra has et plures alias Hollandorum invasiones, pedem aliquem digitum ve moverit? Quis ad Cœarem, Batavosque literas, tam atrocibus querelis et proscriptionibus oppletas dederit? quis denique ad ejusmodi vexationes annuas, à Coloniensi, Monasterensi, Paderbornensi, et Osnabrugensi, Diœcesibus avertendas, totum Principum et Legatorum cœtus in diversis Imperii circulis convocârit? Cur ergo contra Hispanos id modò facerent? et quidem ob hiemationem unicam, necessitate magis, quam voluntate aut animo nocendi captam? Certe non aliam hujus rei causam ab adversis Principibus afferri posse, quam quia Hispani adhuc antiquam Fidem Romano-Catholicam retinent; Hollandi verò propter novam Fidei vel doctrinarum conjunctionem in eadem cymba cum illis navigant. etc.

Hæc ubi non minus verè, quam plausibiliter, elocuti erant Principibus Oratores Belgici; propè omnes Principum Catholicorum Legati videbantur à bello Hispanis inferendo non parum abhorrescere: præsertim cum in oculis omnium versaretur (id quod in eodem Legatorum cœtu proposuerat Admiralius) Romanam Ecclesiam Hispanis maximè obstrictam esse; eorumque fidelibus auxiliis potissimum deberi, quod Archiepiscopatus Coloniensis Truchſesio Calvinizanti subtractus, & in antiqua Fide Catholica felicissimè conservatus fuerit. Contrà verò Legati Principum Protestantium urgabant bellum in Hispanos; eoque tandem post multam disceptationem consilia sua perduxerè, ut communī omnium consensu novus alias conventus, in quo & alii aliorum plurium circulorum Legati presto essent, ad urbem Confluentinam indictus & condicetus fuerit. In eo rursum variabant vota cunctorum Principum. Legati Cœsarî judicabant, non esse temere ineundum bellum cum Hispanis. Rudolphum Imperatorem de avertendis hujusmodi malis jam abunde sollicitum fuisse. Andream Cardinalem gubernatorem Belgii non sine lachrymis contestari, quod hæc irruptio in Westphalam se invito et inscio peracta

In eo tan- peracta sit. Albertum Archiducem, nunc Belgii Catholici Dominum, dem decer- iteratis vicibus promisso, quod Hispanorum copia ex hibernis in West- nitur bellū phalia captis propediem revocari, et omne dannum ab his illatum resarciri contra Hi- debeat. Proinde eventum hujus pollicitationis adhuc paulisper exspectan- spanos: ita tamen, ut agatur so- dum esse prius, quam adversus potentissimum Regem temere et inconsul- lumen defen- ad arma profiliatur. Idem censuere Legati quatuor Electorum Rhe- sive; tam contra Ba- nensium, & quidam alii Principes Catholici. Alii vero ac prae- tatos, quam contra His- tertim acatholici, promissionibus ab Alberto factis non contenti, ur- spanos. gebant acriter, non esse exspectandum amplius: oportere proti- nus conscribi militem contra Hispanos, & in eos, velut publice pacis turbatores, conjunctis omnium vicinorum circulorum ani- mis ac viribus iri. Id quod etiam die nonā Aprilis communis de- creto sancitum est: sed eā tamen lege ac moderatione, quam plerique addendam esse censuere, ut expeditio ista per modum solius defensionis fieret; neque minus ex Imperii finibus pellerentur Ba- tavi, quam Hispani.

*Auctores  
iidem.*

*Admiralius  
militem His-  
panicum  
retrahit ē  
Westphalia  
& ple-  
risque ur-  
bibus Cli-  
viae.*

*Auctores  
iidem.*

*Miles Haf-  
ficus colli-  
gitur in ter-  
ra Fuldensi  
indē tradu-  
citur in  
Diocesin  
Paderbor-  
nensem.  
Turck. in  
hist. ms.  
Klockner.  
in hist. Pa-  
derb.*

Tum vero Admiralius, ulteriore Principum offensionem declinaturus, die duodecimā ac decimā tertiarā Aprilis Hispanos omnes ē Westphalia revocavit. Ex aliis vero locis, in territorio Coloniensi & Clivensi ad Rhenum occupatis, retinuit solum paucas urbes & oppida: nimurum Gennepiam, Calcariam, Réesam, Embricam, & Rhenoberckam. Hæc enim diutitabat sibi adhuc pa- lisper necessaria esse, partim ad habendum aditum in Ducatu Gel- driæ; partim vero ad expugnationem propugnaculi Schenckia- ni, quod Hollandis ex eo nimium sibi infestis eripere, Clivioque Duci, tanquam legitimo fundi istius Domino, restituere contendebat: etiam si eventu, postmodum ob resistentiam hostilem ir- rito. Pergebant interea Principes heterodoxi copiosos militum delectus facere: statimque ex primo armorum apparatu patuit, expeditionem hanc non in Batavos, Hispanosque simul (quemadmodum in conventu Confluentino sancitum erat) sed in solos His- spanos, imò & in omnes Catholicos, corūmque ditiones obteren- das dirigi. Mauritius Hassiae Landgravius militum suorum copias in usum hujus belli collegit in territorio Catholicò Abbatis Fulden- sis; idque tanto colonorum damno, ut provincia hæc, Browe- ro teste, postmodum adhuc multis annis mali istius sensum circum- tulerit. Indē miles omnis traductus est in Diocesin Paderbornensem: & primò quidem Heristallum in modernis Paderbornensis Diocesis finibus; postea vero in omnia totius Principatū oppi- da, ipsāmque adeo Paderbornam. Quæ & militem heterodoxum, die decimā quintā Maji, cum prætorianis equitum, peditūmque vexillis tanto recepit gaudio, ut jam tredecim diebus antè (cum iidem

i Dominum,  
nis in West-  
rum resarciri-  
er exspectan-  
et inconsulit  
orum Rhe-  
ac præser-  
ontenti, ur-  
terre proti-  
l publie  
lorum ani-  
muni, de-  
quam ple-  
dum solius  
rentur Ba-  
fensionem  
Hispanos  
itorio Co-  
um paucas  
sam, Em-  
dhuc pau-  
ucatu Gel-  
schenkia-  
Clivioque  
re conten-  
ostilem ir-  
s militum  
u patuit,  
quemad-  
solos Hi-  
obteren-  
um copias  
is Fulden-  
, Browe-  
n circum-  
rbornen-  
ornensis  
tus oppi-  
odoxum,  
litumque  
nt (cum  
iidem

iidem Hassi adhuc in finibus Dioecesis agerent) Lutherani cives Fo-  
rense templum, à mense Januatio hactenus occlusum, contemptā  
Principis auctoritate referaverint; & Hermannum Tünnekenium, derbornæ,  
sacerdotem apostamat, rursus in interdictam sibi cathedram intro-  
duxerint. Sed brevi didicit maleficium vulgus, qualem aspidem  
in sinu foveat. Nam ex eo tempore peregrinus miles in Dioecesi  
Paderbornensi hæsit usque in finem Junii: & interea in pagis, ur-  
bibusque omnibus ea cum insolentia ac inhumanitate versatus est,  
ut etiam in terra hostica pejus agere, aut insolentiū debacchari non  
potuerit. Pecunia in loculis omnium ipsorum deerat: & tamen  
lautissimè volebant vivere. Promittebant, impensas omnes à Mau-  
ritio Landgravio solutum iri; sed fortè ad Kalendas Græcas. Ci-  
borum delectus ex quotidiana satietate apud eos tam petulans &  
exoticus erat, ut propè nescirent amplius, quid admittere in men-  
sam vellent. Nullus in hac turba respectus erat personarum illu-  
strium de Capitulo, nullus honor minoris Cleri, nulla in cives, ho-  
spitesque suos observantia: civem unum ante fores ædium suarum  
barbarè trucidarunt, alios minis ac verberibus terruere, sacerdo-  
tibus ad aram operantibus procaciter illusere, juventutem studio-  
sam in scholis Patrum Jesuitarum inconditis vociferationibus assi-  
duè turbavere, demum toti Episcopatui in rebus omnibus tam  
irreparabile damnum intulere, ut adhuc seris annis tristem ejus me-  
moriā ubique locorum retinuerit.

Nec minori cum insolentia gratus est alibi miles Brunsvicen-  
sis & Onoltzbacensis; tametsi uterque paulò tardiùs in Westpha-  
liam dilapsus fuerit. Ambo, postquam legiones Hassicæ pridie  
Kalendas Julii Dioecesin, urbemque Paderbornensem deseruere,  
unā cum his in unum exercitum confluerebant; ac deinde conjun-  
ctis viribus ad Renum processere sub Illustrissimo Domino Simo-  
ne Comite Lippiensi, qui toti huic exercitui cum supremo impe-  
rio præerat. Summa omnium copiarum, post accessionem legio-  
num ceterarum, quæ ex aliis Imperii circulis adventabant, ascen-  
disse dicitur ferè ad viginti peditum, equitumque millia. Cum his  
primum Comes Lippiacus naves plurimas è vicino Montium Du-  
catu abripi, & in castra sua abduci fecit. Deinde Rheno transmisso  
Clivense oppidum Orsovium, ab Hispano milite jam pridem va-  
cuum, novo suorum præsidio firmavit, non sinè gravi oppidano-  
rum incommodo. Ibi cùm intelligeret, Hispanos, qui Rheno-  
berckam insidebant, ex defectu stipendiorum tumultuari; occasio-  
nem hanc in utilitatem suam conversurus, obsidione præpropera  
cepit urbem illam circumcingere. Sed eventu minime fortunato. *Simon Co-*  
Nam Hispani, militem peregrinum ante portas conspicati, repente *mes de Lip-*  
posita

Eā occasio-  
ne Luthera-  
ni cives Pa-  
derbornæ,  
invito Prin-  
cipe, rursus  
aperiunt si-  
bique ven-  
dican Ec-  
clesiam Fo-  
rensem.

*Klockner*  
*in hist. Pa-*  
*derb. ms.*

Hassi cum  
Brunsvi-  
censibus,  
Onoltzbac-  
censibus, &  
aliis, ineun-  
te Julio in  
unum exer-  
citum con-  
fluunt.

*Klockner.*  
*ibid.*

*Turekius*

*in hist. ms.*  
Nam Hispani, militem peregrinum ante portas conspicati, repente *hist. ms.*

positâ seditione in hostes vicinos erupêre; mactatisque eorundem facilè ducentis, cum ingenti jubilo in urbem reversi sunt. Neque tamen idcirco cœpit antè dictus Comes omnem urbis potiundæ Insulam, è regione urbem Rheni litore non parbis in Rhe- vam navium multitudinem contrahere, numerosas militum suo- no sitam, s. cum dam- rum copias iisdem imponere, ad insulam è regione urbis in Rheno no expug- nat. sextâ Julii, manu armatâ vincere, occisis Hispanorum sexaginta, Turcius in hisp. ms. suorum verò penè centum & quinquaginta. Plura conanti, ur- Piderit. in bémque ipsam validius tentaturo, deerant grandiores belli machi- chron. Lip. næ, sive tormenta Martia ad confringendos, labefactandosque ur- pag. 652. bis muros necessaria. Quæ cùm ab Hollandis petenda esse verere- tur Admiralius (jam enim in castris Germanorum ea de re consul- tatum erat) consilium illud & omnem cum Hollandis communica- tionem præventurus, continuò suos omnes ex Gennepensi & Embricensi præsidio revocavit; atque itâ Germanico exercitui po- testatem dedit, utramque hanc urbem, si itâ vellent, occupandi.

Tum verò statim apparuit, quo animo prædicti exercitûs du- ces in hoc bellum iverint. Nam solutâ protinus obsidione Rhenoberckensi, non modò Embricam & Gennepiam imposito præsidio firmavêre; sed etiam excursione in vicinam Brabantiam factâ, ausi sunt extra Imperii fines primam contra Hispanos hostilitatem in- cipere, monasterium, pagumque Audenroensem inimicâ manu diripiendo. Indignissime hoc tulerunt complures Imperii Princi- currit in vi- pes, ac præsertim Catholici, utpote qui solum *defensivè* (ut in- cinam Bra- quiunt) in hoc bello agendum esse constituerant. Joannes Wil- bantiam, helmus Cliviæ Dux acrioribus idcirco literis Lippensem objurga- non sîne of- fensione multorum vit, quod communionis suæ limites transcenderit, neque satis fideliter\* Principum præstiterit ea, quæ sibi in comitiis Confluentinis præscripta fuerant. Ipse Harens in etiam Admiralius, jussu Andreæ Cardinalis Austriaci, Ferdinan- ann. brab. dum Madrutium ad Simonem Comitem Lippiacum in castra misit, \*Turck. in hisp. ms. rogavitque: *qua de causa veniat ad persequendum se, suosque: militum Hispanum jam è plerisque Germanorum urbibus reductum esse; restare de re conquesto, superbè fe- rōciterque responderet.* Harens in Turck. in hisp. ms. rogavitque: *qua de causa veniat ad persequendum se, suosque: militum Hispanum jam è plerisque Germanorum urbibus reductum esse; restare de re conquesto, superbè fe- rōciterque responderet.* Eas quoque propediem à se, suosque restitutum iri, dummodo Hollandi pariter ex munimento Schenckia- no et aliis Germaniæ locis exceedere velint? cur ergo manum ab his inva- dendis retrahat, et in solos Hispanos furorem belli convertat? Quattri- duum ferè totum exspectare Madrutius debuit, priusquam ad hæc postulata responsum acciperet. Jam enim præcipua circularium copiarum capita de rebus à se agendis non parùm dissentiebant. Et alii quidem cum Hohenloio Comite suadebant, ut exercitus totus conjungeretur cum Hollandis: alii verò cum Simone Comite Lip-

Lippiensi contendebant, prius Réesam à se invadi, Cliviámque totam ab Hispanis expurgari oportere. Quæ sententia cùm à maiore belliducum parte probaretur, Madrutio tandem ferociter ac superbè responsum est: *Admiralium et Andream Cardinalem de his rebus frustra inquirere: visuros brevi, quid Principes Germani velint.*

Sed hæc Lippiaci Comitis & suorum ferocia intrà breve tempus finem admodum infelicem habuit. Cùm enim haud multò pòst, exente Augusto, sua castra admoverent ad urbem Réesam; neque Hispani eam tam citò dederent, quæ ego militi persuasum fuerat: derepente famæ tam dira & intolerabilis in castra Germanorum irruit, ut miseriae inexpectate magnitudo fidem penè omnem supereret. Advehebatur illis quidem satis frumentorum, ciborumque ex aliis ad Rhenum urbibus, atque ex ipsam etiam Hollandia. Sed quia jejuno exercitui ferè nihil stipendiorum à longo tempore numeratum erat; pecuniarum defectus in totis castris ità invaluit, ut vel præcipui centuriones ac primipili, consumptis, venditisque gemmatis annulis & omni re pretiosâ, nihil amplius obsoniorum emere, vel à propolis castris creditum accipere potuerint. Ipsi etiam obfessi, ex misericordia Christiana, quandoque illis panem & alia propter Deum elargiri ac donare visi sunt, ut refert Klocknerus temporum istorum scriptor. Summa summarum: insolentiam illam in cibo ac potu, quâ ad immodi-  
cam superfluitatem abusi fuerant Paderbornæ & alibi, in castris prope Réesam positis per abstinentiam, famémque involuntariam satis acerbè & amarissimo cum gustu luere coacti sunt. His ac-  
cesserunt & alia tria mala, quæ hujusmodi famem comitari ple-  
rumque solent: nempe militum gregariorum ignavia, ducum pri-  
mariorum discordia, & funesta corporum malè pransorum dysen-  
teria, ex omni militantium genere plurimos depasta. Quo intel-  
lecto Hispani, die decimâ Septembris manè, beneficio densæ, te-  
nebricosæque nebulae cum sexcentis ferè militibus in stationem Hassorum prorupere, in eaque stragem adeò improvisam edide-  
runt, ut quingentos ipsorum obtruncaverint, centum alios gravi  
vulnere fauciârint, tria vexilla in spolium abripuerint, octo belli-  
ca tormenta clavis ferreis impactis corruperint, quædam alia in  
aquas deturbârint, unum ostendandæ victoriæ causâ in urbem tra-  
xerint, plura secum adducturi, si necessarii funes tam celeriter ad  
manum fuissent.

Magnus exinde pavor in castris omnibus: Ducumque terro-  
rem auxit infuscatus illico tumultus militum, stipendia sibi pridem  
non soluta placandæ famis causâ minaciter flagitantum. Quæ  
cùm intrà biduum repræsentari non potuere, tandem die 13 Sep-  
tembris

Sed hæc ejus  
ferocia  
paulò pòst  
iterum de-  
tumuit.

Ejusdem  
exercitus  
ante Réesam  
fame hor-  
rendâ pre-  
mitur.

Klockner  
in hist. Pa-  
derb.

Hassi clade  
non parvâ  
cæduntur  
ab erumi-  
pentibus  
Hispanis.

Turck in  
hist. ms.  
Klockner.  
in hist. Pa-  
derb.

Hareus in  
ann. brab.  
demum to-  
ta Germani-  
orum ca-  
stra aufs-  
giunt.

*\*Haraus*  
*hic pag. 563* tembris tota castra dissolutis ordinibus in fugam ruunt, ea cum velocitate & confusione, ut Hispanis, abeuntium\* vestigia pre-

mentibus, non exiguam vim suorum impedimentorum diripendam reliquerint. Primi ante omnes fugerunt Hassi, revulsis dilaceratisque suis vexillis: & quia in patriam reverti non audebant (id enim iisdem sub poena suspendii interdictum erat) huc illuc in omnes terrae plagas abscurrere, pro ut quemque malesani terroris impetus & fortuna propulit. Plures eorum furtivè transferunt\* Paderbornam, neque ausi sunt ad hospites antiquos regredi: quia ob insultationes nuperas de iisdem erant pejus meriti, quam ut sibi vel panis aut casei frustulum ab iisdem gratis offerretur. Similiter etiam Brunsvicenses & aliae aliorum Principum acatholicorum copiae, eodem pavore ac tumultu percitae, a suis signis turmatim abscessere; exceptis aliquot equitum peditumve centuriis, quae cum Hohenloio & quibusdam aliis versus Embricam se retraxerant. Sed & haec non multò post, cum Zevenariam ad Hollandos

*\*Turck. in*  
*hist. ms.* se deduci animadverterent, repente fugam respicere visae sunt; nec ullis deinde\* minis aut pollicitationibus adigi potuere, ut ad Hollandorum stipendia pertransirent, vel extra Imperii Romani fines militiam facerent. Ita famosa expeditio illa, pro qua suscipienda tot Imperii conventus ac deliberationes per hunc annum habita, cum ingenti Germanicorum Principum dedecore sinè omni prorsus fructu in ventos & fumos abiit: multò gloriosior futura, si primarii duces unà cum Hispanis, perlubenter excedere volentibus, ab expugnando munimento Schenckiano bellum istud exorsi essent. Sed hoc non permittebat eorundem nimius in Hollandos, doctrinarum suarum & acatholicae Religionis consortes, amor.

*Paderbor-*  
*na per æsta-*  
*tem affligi-*  
*tur gravi-*  
*dysenteriæ.*

*Klockner*  
*in hist. Pa-*  
*derb.*

Paderborna interim, quæ duobus annis anterioribus gravi peste afflita fuerat, per æstatem hujus anni rursus alio non levi malo percussa est, nimirum foedâ & exitiali lue dysentericâ. Prodidit hæc sese statim ab emigratione militis Hassiaci: ideoque clanculum inter milites latuifile, & ab iis huic urbi remunerationis loco obvenisse creditur. Perierunt ex ea complures viri ac mulieres, juvenes & senes, cum intolerabili dolore viscerum: testaturque Klocknerus tunc in urbe vivens, morbum hunc tam fuisse plenum cruciatu, ut robustis etiam, vegetisque viris intestina ipsa, quasi minutatim concisa (date veniam huic verbo!) unà cum aliis soribus per alvum dilapsa fuerint. Cessavit quidem hoc malum circa initium Septembris: at eo vix depulso, ecce! iterum in plebe murmur, iterum insanii motus & querimoniae civium gregarium. Repetebant hi à Magistratu urbico sumptus omnes, quos in alimen-

alimenta militum Hassicorum fecerant. Horum solutionem, in-  
quiebant, sibi à Landgravio bonâ fide promissam, & hucusque  
nondum exhibitam esse. Proinde rogare sè, ut consules & sena-  
tores ea de re ad Landgravium scriberent, expositisque civium præ-  
gravatorum damnis ab eo celerem omnium expensarum solutio-  
nem poscerent. Obsecundabat equidem huic civium postulato  
Magistratus urbicus: omniumque sumptuum rationes, in unam  
summam contractas, Landgravio misit, humillimè ab eodem pe-  
tens, ut & suæ ipsius promissioni, & ardentissimæ civium egeno-  
rum supplicationi satisfaciat. Sed quia Landgravius ad hujusmo-  
di postulata non admodum affectus erat, solutio ista prô dolor! ad  
magnum Platonis annum procastinata est: debuitque civibus hac  
vice id unum satis esse, quod obtenu militum Hassicorum, in Fo-  
rensi templo Lutheranæ Religionis exercitium recepissent. Quan-  
quam & hujus violentæ recuperationis negotium nondum extra  
omnem disceptationem ac poenam arbitriariam esset. Celsissimus  
enim Princeps Theodorus, finè cujus consensu prævio templum  
illud à civibus receptum erat, acerrimè inquirebat in omnes atten-  
tati istius facinoris reos: volebatque sibi rotundè ac sigillatim in-  
dicari, quis Ecclesiam istam se invito rursum aperuerit; aut Her-  
mannum Tünnekenum, Pastorem apostamat, in ejusdem Ecclesiæ  
cathedram denuo introduxerit? Licet enim Paderbornenses cives  
facti hujus invidiam in Hassiacos milites conjectam vellent: id ta-  
men vel ex eo falso esse apparebat, quod reseratio templi peracta  
fuerit die 2dâ Maii, in Dominica tertia post pascha; miles autem  
Hassiacus in urbem introire coepit die 15 Maii, in sabbatho ante  
Dominicam V. post Pascha. Alios igitur ad id colorandum quæ-  
sivere fucos, alias admissi à se criminis excusationes. Quas tametibid.  
Theodorus levi spongiâ potuisset iterum diluere; dissimulavit ta-  
men aliquantis per, fecitque instar opulenti hospitis, qui solutio-  
nem pecuniae sibi debite interdum procastinari patitur, ut eam  
suo tempore severius exigat.

Ex aliis Westphaliæ Episcopis vivendi & gubernandi finem hoc  
anno fecit Antonius, è Comitum Schawenburgicorum familia  
Princeps & Episcopus Mindensis, Catholicè defunctus die sextâ Fe-  
bruarii, & sepultus in monasterio Mollenbeckiensi. De rebus ab  
eo gestis nihil memoratu dignum invenio: fortè, quod in terra  
prosperus acatholica nullum adeptus fuerit, qui vel sacris ejusdem  
conatibus morem gerere, vel res ab eo præclarè cœptas deprædi-  
care vellet. Certè, cum adhuc apud Ubios Metropolitanæ Eccle-  
siæ Decanum ageret, egregium Catholicæ Religionis propugna-  
torem

torem se exhibuit: omniumque primus fuit, qui anno 1583 Coloniæ in comitiis provincialibus contra Gebhardum Truchsesium & iniqua ejus molimina peremptoriam sententiam dixit. Min-  
 Succedit  
 Christanus  
 Dux Lune-  
 burgen-  
 sis, Princeps  
 lutheranus  
 densi Ecclesiæ præfuit ab anno seculi præsentis octogesimo septi-  
 mo: & successorem sibi planè dissimillimum nactus est Christia-  
 num, Guilielmi Ducis Luneburgensis & Brunsvicensis filium, Lu-  
 theranis erroribus ab ætatis primordio innutritum; cetera tamen  
 Principem omnino bonum & pacificum.

## Annus Christi 1600.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 7.  
 RUDOLPHI II. Imperat. 24. & 25.  
 THEODORI Episc. Paderb. 15. & 16.

In Belgio  
 post ingressus  
 lœtissi-  
 mos novo-  
 rum Princi-  
 pum Alber-  
 ti & Isabel-  
 lae.

*\*Hareus in* anni præsentis, nunc Lovanii, nunc Bruxellis, nunc Antwerpia,  
*ann. brab.* Gandavi, Cortraci, Tornaci, Duaci, & alibi, summo omnium Ca-  
*ad an. 1599.*  
*& 1600.*

Libertus Austriacus & Isabella Hispana, Belgarum  
 Principes (de quorum nuptiis, coram summo Ponti-  
 fice contractis, ante biennium egimus) celebratis in  
 Hispania connubialibus gaudiis, circa Septembrem  
 \* anni superioris in Belgium advenere: ubi usque in Februarium  
 tumultuan-  
 tur milites  
 de stipen-  
 diis non ac-  
 ceptis.

*Hareus ib.* expedientur pecuniae, à tempore jam longo debitæ. Quod ubi  
 Quâ occa-  
 sione Mau-  
 ritius Arau-  
 fionensis  
 varia loca  
 Hispanis  
 eripit, ac  
 tandem eti-  
 am Neo-  
 portum ob-  
 sideret.

Albertus  
 Archidux  
 magnis  
 pollicita-  
 tionibus  
 militem  
 repente magnis pollicitationibus plerorumque militum seditionis  
 animos ita emollivit, ut unâ secum in bellum ire, & Mauri-  
 tium è Flandriæ finibus iterum ejicere constituerint. Copiæ omnes  
 die vicestimâ octavâ Junii prope Gandavum recensitæ, ac deinde ab  
 ipso met Alberto eâ celeritate in hostem deductæ sunt; ut Mauri-  
 tius,



1583 Co-  
uchesium  
it. Min-  
imo septi-  
t Christia-  
lium, Lu-  
erà tamen  
Belgarum  
mo Ponti-  
lebratis in  
ptembrem  
bruarium  
twerpiæ,  
nium Ca-  
rati sunt.  
ndor, non  
ellicarum  
opia diu-  
neque in  
nisi prius  
Quod ubi  
upremus  
ò Wach-  
num, im-  
is, etiam  
que Neo-  
sisionali  
n, quām  
Archidux  
editioso-  
z Mauri-  
æ omnes  
leinde ab  
t Mauri-  
tius,

tius, accepto ejusdem adventū nuntio, credere vix potuerit, exercitum Catholicum exercitui suo tam propinquum esse. Munita ferè omnia, inter viam ab Hollandis occupata, primo statim incursu in Archiducis potestatem redière. Tum deinde Ernestus Nassovius, qui cum aliquot peditum equitumque millibus ad remorandum Catholici exercitus iter à Mauritio missus erat, subitaneâ clade sic affectus ac rejectus est, ut è duabus peditum Scotorum & Zelandiorum legionibus vix unus & alter ex arena salvus evaserit. Postremò etiam sequenti die, quæ erat 2dā Julii, totis utrimque castris acerrimo prælio concursum est. In quo, tametsi tandem propter equitum Hispanicorum ignaviam Hollandi campum retinuerint; ambiguum tamen est, utra ambarum partium graviori suorum strage notata fuerit. Sunt, qui asserant, ex parte Batavorum longè plures occubuisse, quām ex parte Archiducis: sunt etiam vice versa, qui Catholicorum jacturam supra mortes & occisionem Batavorum augeant. Illud certum est, Hollandos victoriā admodum cruentā potitos, atque ita hoc prælio debilitatos fuisse, ut paulò post ab obsidione Neoportana aufugerint: contrā verò ex parte Archiducis multò plures è præcipuis belli ducibus, vel in prælio cecidisse, vel in hostium suorum potestatem devenisse. Atque in horum numero etiam fuit famosus ille Arragonum Admiralius Franciscus de Mendoza: qui in eodem conflictu captus, ac demum post sesqui annum tribus & viginti aureorum millibus è captivitate sua redemptus est.

In Westphalia quietem hujus anni turbârunt iterum prædones Hollandici, jam à decennio & amplius in his provinciis rapinas agere, aut iniquas contributiones exigere docti. Collegerant ii se, die decimâ octavâ Martii prope urbem Susatensem: indéque, ut ipsi asserebant, in Ducatum Brunsvicensem perrecturi, vicino Episcopatu nostro Paderbornensi minabantur acerba plurima, nisi mature conveniretur secum de pecuniis, ad redimendam vexationem dependendis. Actum igitur cum iis, ac tandem effectum est, ut acceptis bis mille & quingentis imperialibus Dioecesin hanc sine noxa pertransierint. At longè dirior, superisque omnibus execrabilior fuit insolentia illa, quam alii prædones Hollandici per aestatem hujus anni peregerunt Strombergæ in Episcopatu Monasteriensi. Est ibidem in sacello S. Crucis imago thaumaturga crucifixi Domini, quæ ob miraculorum frequentiam jam à seculo duodecimo in summa veneratione, cultuque fuerat apud omnes, qui de Deo & rebus divinis Christianè sentiunt. Multæ ad eam peregrinationes hominum proborum fiunt, etiam è locis remotioribus: præsertim verò in Dominica proximâ post nativitatem S.

Joan-

seditionis  
pacat, & co-  
piarum  
Hollandi-  
carum par-  
tem felici-  
ter profligat.

Auctores  
iidem.

Concurri-  
tur iterum  
totis castris  
apud Neo-  
portum:

Auctores  
iidem.

Admiralius  
Mendoza  
ab Hollan-  
dis in præ-  
lio capitur,  
& postmo-  
dum redi-  
mitur ma-  
gno ære.

auct. iidem

Prædones  
Hollandici

in diecesi

Paderbor-  
neni con-  
tributione

postulant.

Annales  
Collegii  
Paderb.

In Diecesi  
Monasteri-  
ensi in sup-  
plicatio-  
nem Strom-  
bergensem  
irruunt.

Annales  
Collegii  
Monast.

Joannis Baptiste; quâ solennis ibidem supplicatio agitur, incre-  
dibili populorum affluxu per totam Westphalam celebratissima.  
Id cùm à nefariis ejusmodi prædatoribus ignorari non posset; so-  
lenni die istâ, nescio quibus è latebris, in piam illam supplicantium  
& concinuentium turbam cum ingenti furore involant: & aliis qui-  
dem egregiè diverberatis ac despoliatis, aliis vero in captivitatem  
thaumatur-  
gæ imagi-  
nem, argen-  
to inclusam  
& Crucis  
sacrilegâ  
stî effigies inclusa erat) sacrilegis ausibus detruncant, caput à cer-  
manu con-  
vice revellunt, brachia expansa resecant, frustraque corporis, ab-  
fringunt.  
*Annales*  
*Colleg.*  
*Monaſt.*

Hancdeinde (ut facilius detraherent argentum omne, cui tota Chri-  
stî effigies inclusa erat) sacrilegis ausibus detruncant, caput à cer-  
manu con-  
vice revellunt, brachia expansa resecant, frustraque corporis, ab-  
fringunt.  
repto argento, nuda in terram projiciunt. Quæ tamen postea ab  
hominibus piis religiosissimè iterum conquisita, & ad collegium  
Societatis JESU Monasterii (quod eo tempore facelli Strombergen-  
sis curam & inspectionem habuit) cum singulari veneracionis af-  
fectu reportata sunt: ut adunatis partibus, tota Christi effigies no-  
vo rursus argento includeretur. At brevi didicerunt Calviniani  
prædones isti, raro admodum ac ferè nunquam impunè despici &  
contemni Deum, etiam in imagine sua, ad excitandam populi de-  
votionem fabricata. Vix enim cum iniquissimis hujusmodi spo-  
liis è Strombergensi expeditione sua pervenerant in pagum *Oij-  
Beveren*, tribus quatuorve horis Monasterio dissitum: cum exim-  
proviso & præter omnem exspectationem inciderunt in aliquot  
cuneos militum Hispanicorum, de quibus tamen per totum hunc  
annum in Episcopatu Monasteriensi nihil antea visum vel auditum  
fuerat. Ab his ille, qui prædictæ imagini caput amputaverat, vi-  
cissim poenâ talionis itâ caput infaustum perdidit, ut rectâ per me-  
dium à summo vertice divisum atque diffusum fuerit: Ceteri verò  
pariter eum in modum obtriti, percussi, aut vulnerati sunt, ut eo-  
rum paucissimis licuerit, fugiendo vitam, cutémque suam conser-  
vare. Imò & hos quoque non omnino impunes remansisse, veri-  
simili conjecturâ multis persuasum fuit. Constat enim, quòde o-  
rundem unus, cùm biennio post ad extremam vitæ lineam dedu-  
ceretur, paulò ante agonem ultimum publicè confessus fuerit, se  
ab eo tempore, quo hæc impietas in crucem & supplicationem  
Strombergensem à se, suisque commilitonibus admissa erat, ferè  
nunquam vidisse diem auctoram unicam, quâ vel à doloribus cor-  
poris, vel à continuis conscientiae lœsæ cruciatibus immunis vi-  
xerit.

Rudolphus  
Imperator,  
& Ferdi-  
nandus Ar-  
chidux, Ca-  
tholicam

Hinimirum erant præclari fructus mutatæ Religionis antiquæ!  
Hæ consuetæ utilitates novi Evangelii Lutherani & Calviniani,  
quod ubique tanta cum furiali iconomachia & sacrarum imagi-  
num violatione introductum est; uti è rebus, in historiæ nostræ  
decursu

decurso recensitis, abunde constat! Merito proinde ad pernici-  
sam hujusmodi doctrinam è suis provinciis eliminandam summo-  
studio connisi sunt laudatissimi Principes, Rudolphus Imperator,  
& Ferdinandus Archidux: quorum posterior \*è Styria, Carinthia,  
& Carniola; prior verò ex inferiore Austria Praecones acatholicos  
expellere, veteremque doctrinam Romano-Catholicam hoc anno  
restituere coepit, initio ab urbe Linciensi factò, & postea in aliis  
etiam urbibus continuato. Idem hic Fidei & Religionis antiquæ  
fervor circa Rhenum inferiorem elucebat in duobus aliis Principi-  
bus, Ernesto Colonensi Archiepiscopo, & Joanne Wilhelmo, Ju-  
liae, Cliviæ, & Montium Duce. Primus enim, proscriptis omni-  
bus heterodoxorum libris, Noveium hoc anno misit sacerdotem  
aliquem è Societate JESU, qui in urbe, sæpius à Calvinistis occu-  
pata, pietatem Catholicam resuscitaret; & sacramentorum fre-  
quentiam, præteriorum temporum injuriis antiquatam, rursus  
induceret. Alter verò per decursum hujus anni doctrinam hete-  
rodoxam è suis provinciis ejici, & ejus loco veterem Catholicam  
ubique in omnibus Ecclesiis restitui jussit, non sinè magno Luthe-  
ranorum & Calvinistarum fremitu. Quin etiam biennio ante  
Aquisgranum urbem, diu contumacem & Cæsareis mandatis ob-  
streperam, tum suâ, tum Ernesti Colonensis auctoritate, ad unius  
Catholicæ Religionis exercitium redire compulit; uti alii scripto-  
res clariùs, Teschenmacherus autem paulò obscurius tradidit hifce  
verbis: *Anno 1598 Joannes Wilhelmus, dum in Aquenses rebelles ex-  
ecutionem sibi et aliis à Cæsare demandatam pararet; consilio Wilhelmi à  
Waldenburgh, solà auctoritate suâ eos ad obedientiam reduxit, ita ut an-  
no 1600 respublica plene pacata fuerit.* Qua de causa etiam Albertus  
& Isabella Belgarum Principes Aquisgranensibus hoc anno reddi-  
derunt omnia privilegia, à Burgundicis Principibus olim accepta,  
& propter invectionem hæresin suspensa vel abolita: è tamen juratâ  
lege, ut in urbe sua nunquam aliud, quam Catholicæ Religionis  
exercitium haberi sinant; neque ibidem ferant vel admittant ullos  
Principum Belgicorum hostes.

Non minori Catholicæ Religionis ac Fidei zelo jam pridem ar-  
serat Paderbornæ laudatissimus Princeps & Episcopus noster Theo-  
dorus Fürstenbergius, de cuius egregiis, maximisque facinoribus  
nunquam satís. Ejecerat ille hactenus concionatores heterodo-  
xos è plerisque ditionum suarum pagis & oppidis. Interdixerat  
omnibus animarum curatoribus, ne contra morem veteris Eccle-  
siæ ministrarent Eucharistiam sub utraque specie. Maceraverat  
carceribus & jejunio sacerdotes & parochos, qui saluberrimo huic  
decreto non fuerant obsecuti. Proscripterat à scholis publicis ludi-  
magi-

Religio-  
nem in suis  
provinciis  
restituere  
incipiunt.  
\*acta pub-  
lica apud  
Meyer l. 2.  
pag. 174.

Ernestus  
Colonien-  
sis proscripti-  
bit libros  
hæreticos.  
Turck. in  
hist. ms.

Joannes  
Wilhelm.  
Clivia dux  
è suis ditio-  
nibus hete-  
rodoxam  
doctrinam  
ejici,

Klockner  
in hist. Pa-  
derb. ms.

Aquisgra-  
num à duo-  
bus annis  
ad Fidem  
Catholicâ  
revertiturs  
ideoque &  
hoc anno à  
Principibus  
Belgicis an-  
tiqua privi-  
lege, legia recipit  
Turck. in  
hist. ms.

Theodorus  
Ep. Paderb.  
Catholicæ  
Fidei redu-  
cendæ stu-  
diosissimus  
Roma im-  
petrat, ut  
medietas  
bonorum  
Falckenha-  
gensium

attribuatur magistros ac praeceptores acatholicos, ne erroneis opinionibus suis  
 collegio tenera puerorum corda inficerent. Postremò etiam, ut Paderbor-  
 Societatis JESU.  
 nensis juventus unà cum literis pietatem Christianam biberet, quar-  
 Ex Bulla Clementis VIII. Pape, in archivio  
 ribus doctrinis maximè corrupta, Societatis JESU Patribus no-  
 vum & illustre collegium excitare cœperat: planissimè confisus,  
 Collegii Paderb.  
 indè non solum urbi; sed etiam universæ Dioœcesi nostræ, perpe-  
 tuum Catholicæ Religionis præsidium fore. Ac tametsi hæc nova  
 fabrica triennio proximo paulò tardius procererit, cùm ob gravem  
 pestilentiam, quæ duos annos Paderbornæ tenuit; tum ob irruptio-  
 nem Hassicam, & consecutam protinus dysenteriam, quæ anno su-  
 periore multis hominibus vita spiritum interclusit: nihil tamen in-  
 terea destitutum est ab augendis inchoati collegii preventibus, effe-  
 ctumque tandem ab Episcopo, ut Clemens VIII Pontifex, pro com-  
 modiore magistrorum docentium sustentatione, duas Capellianas,  
 nimirum S. Bartholomæi infra ædem Cathedralem, & Ss. Fabiani  
 ac Sebastiani in collegiata Ecclesia Bustorffensi, unà cum dimidia  
 parte monasterii Falckenhagensis prædicto Societatis collegio in  
 perpetuum attribui posse permiserit. Bullæ Apostolice hujus unio-  
 nis vel incorporationis (utì vocant) initium & finem hîc paucis ac-  
 cipe. *Clemens Episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memo-  
 riam. Intelligentes, quæ Domino grati, et Christianæ reipublicæ uiles  
 sint fructus, qui ex verbi Dei assidua prædicatione, ac frequenti sacramen-  
 torum Ecclesiasticorum ministerio, aliorumque operum piorum exercitio,  
 per dilectos filios Religiosos Societatis JESU producuntur; ea ipsis Religio-  
 sis libenter concedimus, quæ ad id facere, quæque eorum commoditatibus  
 fore conspicimus opportuna. Sanè pro parte Venerabilis Fratris nostri, mo-  
 derni Episcopi Paderbornensis etc. - - - Datum Romæ apud sanctum Pe-  
 trum, anno incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo, quinto Kalen-  
 das Martii, Pontificatus nostri anno octavo.*

## Annus Christi 1601.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 10.  
 RUDOLPHI II. Imperat. 25. & 26.  
 THEODORI Episc. Paderb. 16. & 17.

Albertus  
 Archidux  
 & Belgii  
 Princeps  
 inchoat ob-  
 fidionem  
 urbis  
 Ostendæ,



Nnus hic memorabilis est ab obsidione Ostendana, mense Julio inchoata, ac deinde per tres integros annos continuata, usque in Septembrem anni millesimi sexcentesimi quarti. Oppidum illud Flandiæ non ita pridem adhuc fuerat pagus maritimus, à solis fere pescatoribus habitatus, teste Haræo. Sed initio hujus belli

belli civilis ab Hollandis, ejusdem loci opportunitatem conspicantibus, paulatim ita præmuniri, & in oppidi validissimi formam efferi coepit, ut ex eo miles Batavicus toti penè Flandriæ tributa imperaret; neque ab iisdem extorquendis, per castella varia ab Hispanis undique circumjecta, sufficienter impediri vel coerceri posset. Quare tandem Albertus Archidux, continuis Flandrorum precibus invitatus, die 5. Julii magnis animis castra sua admovit ad Ostendam: putantque multi, urbem istam exeunte hoc anno, tum ob alimentorum inopiam, tum ob militum peste & ferro consumptorum paucitatem, Catholico Marti succubitaram fuisse; nisi Albertus Archidux à Francisco Verio, ejusdem urbis gubernatore, fraudulenter se deludi permisisset. Rogabat hic inducias belli pridie Natalis Domini: cā quidem specie, ut inter hæc armorum silentia de urbis dedendæ conditionibus transigeret; re verâ autem, ut vicinam urbis invasionem tam diu sisteret, donec ab Hollandis & Zelandis nova militum & alimentorum subsidia accepisset. Credebat & annuebat Archidux dolosæ huic petitioni: sed ingenti suo, suorumque malo. Nam cùm inter quæsitas illas, prorogatâsque inducias quinque naves, novo milite & multo commeatu plenæ, è Zelandia in portum Ostendanum invectæ essent, suprà dictus gubernator simulatæ hactenus deditioñis tractatum repente iterum abrupit, modestè\* se excusans: ad priora deditioñis consilia se adactum fuisse ob extremam necessitatem: hanc verò cessare nunc per adveclas naves; ideoque peccaturum in conscientiam, famamque suam, si acceptis hujusmodi novis viribus defensionem sibi commissam prosequi detrectaret.

toto post-  
modum  
triennio  
continua-  
tam.

Haraus in  
ann. brab.  
Gallac. de  
bello Belg.  
l. 14.

Interea Mauritius Nassovius, Princeps Arausicanus, obsedit Rhenoberckam territorii Coloniensis urbem, ab Hispanis hactenus retentam: cāque tandem die tricesimâ Julii ad honestam deditioñem compulit, Alberto Archiduce de eadem suis armis conservanda non multū solito. Nec longè post, ineunte mense Augusto, etiam urbem comitatūmque Mōrsensem armatā manu Clivenibus eripuit: frustra obnitente Joanne Wilhelmo Clivo- rum Duce, qui priore anno, post mortem ultimæ Comitissæ Walburgis, comitatum hunc, velut feudum recidivum occupaverat; cundémque Mauritio Nassovio (ut factum erat) nullatenus legari vel donari potuisse contendebat. Nimirum ea tunc erant tempora, iūque mores Mauritii, ac rebellium Batavorum (quibus præerat) ut ea, quæ libebant, sibi etiam licere crederent, ac penè in solis armis jus omne constituerent. Eādem agendi licentiâ Batavi grassati sunt per varias Westphalorum provincias: neque ullus Principum acatholicorum fuit, qui, ut ante biennium contra Hispanos; ita pariter contra Hollandos & infestas eorundem incur-

\*Gallac. de  
bello Belg.  
l. 14.

Hollandi  
interim oc-  
cupant  
Rhenober-  
ckam, mōr-  
sam & alia  
loca vici-  
niora.

Haraus ad  
hunc annū.

In Diœcesi  
Monaste-  
riensi pro-  
pter eas  
hollandoru  
incursatio-  
nes hoc aō

intermitti-  
tur suppli-  
catio  
Stromber-  
genfis,  
*Annales*  
*Collegii*  
*Monaſt.*

Nihilo mi-  
nus coniue-  
tā supplica-  
tionis die  
audiuntur  
ibidem in  
aēr solen-  
nes concen-  
tus vocēsq;  
supplican-  
tium:  
*Annales*  
*iiidem.*

item virgo  
Monasteri-  
ensis ex vo-  
to Strom-  
bergam  
adiens, pro-  
digiosē cu-  
ratur à va-  
riis morbis,

*Annales*  
*iiidem.*

Unde &  
anno fe-  
quenti sup-  
plicatio ea  
rursum in-  
stituta est.

*Annales*  
*Colleg.*  
*Monaſt.*

Theodori-  
cus Abbas  
Corbejen-  
sis mona-  
sterium  
Brenckhu-  
sanum vir-  
ginum Ci-  
ſtertiensiu  
m  
hoc anno  
transfert ad  
Ordinem S.  
Benedicti,

siones ad arma conclamaret. Qua de causa etiam in Monasteriensi Episcopatu solennis illa supplicatio Strombergensis per æstatem hujus anni penitū intermisla; & effigies thaumaturga crucifixi Domini (quæ à raptoribus Hollandicis anno superiore despoliata, & nunc iterum novo argento inclusa fuerat) in collegio Patrum Societatis JESU Monasterii retenta, neque ad antiquam stationem suam reportata est, ne hæc iterum hominibus impiissimis in spolium cederet. Mirum interim, & æternâ posteritatis memoriâ dignum est, quā apertè ac dilucide ostenderint Superi, veterem illam pie-tatem Strombergensem Deo plurimū complacere. Nam eādem illā die, quā solennis illa supplicatio celebrari debuisset (nimurum Dominicā proximā post nativitatem S. Joannis Baptiste) vicini opiones, pastoresque gregum campestrium clarissimè audiērunt per totum aērem insonare consuetas cantantium voces ac tintinnabu-lorum sonitus; non secūs, ac si eadem staurophoria more veteri peracta & circumducta foret. Id quod iidem pastores & opiliones juramento edito contestati sunt coram Notario publico, qui hæc eorum testimonia in publicam scripturam retulit. Neque interim cessavēre prodigia, Strombergæ aliās patrari solita. Nam & virgo Monasteriensis, quæ hydrope, vertigine, stomachique doloribus diu pessimè laboraverat, eodem anno Strombergam ex voto adiit: &, cūm ibidem in eo loco, in quo aliās thaumaturga crux affervari solita erat, aliquamdiu Deum pro nobis crucifixum ar-dentissimè invocāset; repente plenam omnium infirmitatum suarum abstersionem, sanitatēmque retulit. Ob hos igitur, aliōsque eventus admirabiles veneranda Crux illa sequenti anno Stromber-gam reportata; simūlque staurophoria celeberrima, quæ ibidem ab antiquissimis temporibus floruit, incredibili piorum hominum affluxu rursum instituta est. Quæ & postmodum ita semper in al-fiduo flore & usu mansit, ut etiam inter omnes gravissimas bellorum subsequentium furias continuata, ac ferè nunquam inter-missa fuerit.

In territorio Corbejenſi Diœcesis nostræ Paderbornensis no-vam hoc anno mutationem ac reformationem spiritualem subiit monasterium virginum, quod olim Beringhusanum appellabatur; nunc autem paululūm inflexo nomine Brenckhusanum dicitur. Fuerat illud hactenus instituti Cistertiensis sub inspectione aut vi-sitatione Reverendissimi Abbatis Hardehusani: neque dubium est: quin ejusdem Ordinis observantia perpetuis temporibus fuisse in ibi perstitura; nisi post annum superioris seculi exagesimum, cor-ruptissimi virginum religiosarum Patres ac Præpositi florentem hujus monasterii statum pessimè convulsissent. Ex horum numero

præci-

præcipui dissipatores fuerant Liborius Bolte, Bernardus Kopper-  
 Schmidt, & Petrus Krantz, qui sibi invicem in istius monasterii & congre-  
 gationem  
 cura \* & administratione infelicissimo fato successere. Primus eo-  
 rum Liborius Bolte cum Brenckhusiana monacha, à se publicè vio-  
 lata, secularem vitam repetierat; sub Lutherano matrimonio dul-  
 cius, quam sub excusso Christi jugo victurus. Alter, nimirum  
 Bernardus Kopperschmidt, posteaquam toto suæ administrationis  
 tempore nihil aliud egisset, quam illius monasterii bona disperde-  
 re, literas antiquas alienare, proventus annuos divendere, æs alie-  
 num contrahere, sanctimonialium fundos oppignerare; tandem  
 poenæ securitæ metu cum pecuniis male partis aufugit, & mona-  
 sterium in statu misero dereliquit. Neque melior his duobus fuit,  
 qui iisdem ex Hardehusano monasterio statim surrogatus est, Pe-  
 trus Krantzius, lupo magis, quam animarum sacrarum curatori  
 similis. Nam & ipse pariter sceleratis decessorum suorum vesti-  
 giis instituit, fœdissimisque libidinibus ac spurciis ita se ingurgi-  
 tavit, ut urgente criminum suorum conscientia sese furtim sub-  
 ducre maluerit; quam includi carceribus, quos promeruerat. His  
 igitur, aliisque malis oppressæ virgines, cum omnia pessum ire &  
 in præsentissimum interitum deturbari ac præcipitari cernerent,  
 proximioris auxilii causâ confugerant ad Reinhardum Abbatem,  
 Principemque Corbejensem: profundis eundem lachrymis rogan-  
 tes & obsecrantes, ut labentis monasterii curam suscipere, eique  
 tam in temporalibus, quam in spiritualibus necessarium auxilium  
 ferre non dedignetur. Non poterat hanc earum petitionem respue-  
 re benignissimus Princeps: præsertim cum in aperto esset, Par-  
 thenonem hunc in Corbeensi territorio situm, & à suis decessori-  
 bus fundatum, & ab Hardehusano Abbe ferè penitus derelictum  
 aut neglectum esse. Quare protinus misit illuc è conventu suo sa-  
 credotes duos: unum, qui sub nomine Præpositi administrationem  
 rerum temporalium gereret; & alterum propè septuagenarium se-  
 nem, qui dirigendis virginum sacratarum conscientiis præcesset. Ipse  
 verò curabat sedulò, ut prædictæ sanctimoniales non modò sanctè  
 ac devotè secundum veterem sui Ordinis Cisterciensis disciplinam  
 viverent; sed etiam ut antiquos monasterii proventus reciperent,  
 literas à malis Præpositis alienatas recuperarent, æs alienum dilue-  
 rent, & in veterem rerum domesticarum florem sese restitutas esse  
 lætarentur. Probabant haec summopere virgines Brenckhusanæ:  
 neque etiam contradicebat \* Hardehusanus Abbas; utpote cui pe-  
 nitùs persuasum erat, hoc modo nihil aut in suo visitandi jure, aut  
 in virginum prædictarum statu ac professione, mutatum vel inno-  
 vatum iri.

\* ex eadem  
 relatione  
 & alio  
 manuscr.

At ubi postmodum Reinhardus Abbas & Princeps Corbejen-  
fis, anno seculi prioris septuagesimo tertio, potestatem suam eò  
usque extendere voluit, ut Margaretam Teves, monasterii Brenck-  
husani\* Abbatissam, propter calumnias aliquas eidem impruden-  
ter ex ore lapsas à magistratu & officio suo deposuerit; repente

\*ex eadem  
relatione  
ms.

graves discordiarum flammæ inter utramque partem suscitatae sunt,  
Margareta enim cum suis asseclis ad se tuendam ac defendendam  
imploravit Abbatem Hardehusanum, ejusque Superiorem, Joan-  
inem Wachtendonckium, Abbatem Veteris Campi. Hideinde,

suorum veterum privilegiorum diminutionem veriti, ab Episcopo  
& Capitulo Cathedralis Ecclesiae Paderbornensis, tanquam à Do-  
minis

\*ex variis  
literis in  
archivo  
Cath. Ecc.

\*Diocefanis monasterii Brenckhusani, opem & auxilium  
quæsivere. Ab iis autem, post varios tractatus & conventiones,  
eò tandem res deducta est, ut Reinhardus Corbejenis ab hujusmo-  
di novationibus absistere debuerit, & monasterium illud Harde-  
husano Abbat, ac Præpositis ab eo constitutis, regendum ac gu-  
bernandum relinquere. Tum verò, si unquam antea, Brenck-  
husensium fortuna coepit adhuc amplius in ruinam agi. Cùm e-  
nīm eo tempore ipsimēt monachi Hardehusani vitam planè inor-  
dinatam ac religioso statui suo dissentaneam ducerent (utī constat  
ex antiquis Cathedralis Ecclesiae literis) necesse erat, ex indoctis

dissolutisque monachis pejores Præpositos & sanctimonialium  
Præfectos nasci. Horum ignaviā Brenckhusensium bona rursus

\*ex literis,  
infrā ci-  
tandis, An-  
tonii Vigi-  
liarum  
Episcopi,  
Nuntiique  
Apostolici.

interire, monastica disciplina solvi, nulla rerum spiritualium \*so-  
licitudo geri, moniales ad sacrilega connubia pertransire, Luthe-  
rana hæresis in coenobium & Ecclesiam ejus parochialem recipi, ac

demum omnia ita in pejus labi, ut exente priore seculo Virginum  
sacratarum numerus ad binas tantum personas totidēmque forores

laicas redactus fuerit. Qua ex re cùm præsentissimum eversionis  
periculum immineret, hoc anno rursum Corbejenis Abbas ac

Princeps, Theodoricus de Beringhusen, ruentis monasterii cu-  
ram suscepit; & sinè omni Cistertiensium Abbatum \*contradi-  
ctione, imò & eorum consensu rogatique, parthenonem suprà

nominatum ad Ordinem S. Benedicti & Congregationem ejus  
Bursfeldensem tanstulit, virginibus aliis profugarum loço surro-  
gatis. Ne autem secuturis temporibus novæ lites & controversiæ

ob illud factum suboriri possent; congregatio Bursfeldensis an-  
no seculi præsentis decimo nono translationem hanc ab Antonio

Vigiliarum\* Episcopo, tunc ad Rhenum inferiorem Nuntio Apo-  
stolico, Papali auctoritate roborari petiit, & impetravit hoc di-  
plomate:

\*ex iisdem  
literis.

\*Italie Bi-  
seglia, urbs  
Episcopalis  
in Regno  
Neapolis.

Anto-

Antonius  
 Vigiliarum  
 Episcopus,  
 Nuntiusq;  
 Apostolic<sup>9</sup>,  
 rogata  
 unionis  
 Bursfeldi-  
 ensis, trans-  
 lationem  
 istam con-  
 firmat Co-  
 loniae anno  
 1619.  
 ex archivio  
 monasterit  
 Brenckha-  
 sani. Et ex  
 tenbergen-  
 sium apud  
 Paullinum  
 pag. 254.  
 \*hac duo  
 verba  
 Paulinus  
 omisit.  
 \*defunctus  
 anno 1616.  
 etiam hac  
 verba  
 à Paulino.  
 Anto.  
 ANTONIUS  
 DEI ET APOSTOLICA SEDIS GRATIĀ EPISCOPUS VIGILIARUM, SAN-  
 CTISSIMI DOMINI NOSTRI PAULI V. EJUSDEMQUE SEDIS AD GERMANIA PAR-  
 TES ET PER TRACTUM RHENANUM CUM POTESTATE LEGATI DE LATERE NUNTIUS, AD  
 FUTURAM REI MEMORIAM. IN HAC NOSTRAE LEGATIONIS FUNCTIO AD EA MENTIS  
 NOSTRAE ACIEM SEDULÒ DIRIGIMUS, PER QUAE ABUSIBUS ET INCOMMODIS, QUAE IN  
 ECCLESIASTICAS PERSONAS TRACTU TEMPORIS IRREPUNT, ELIMINATIS, NON SOLÙM SUO  
 ANTIQUO SPLENDORI RESTITUANTUR, SED ETIAM INSTITUTA AD LAUDEM DEI ET GLO-  
 RIAM EJUS STABILANTUR. ET, UT ID VOTIVÈ SUCCEDAT; BIS, QUE PRO IPSARUM  
 REFORMATIONE SALUBRITER AC PRUDENTER ORDINATA FUERUNT, UT FIRMA SEMPER ET  
 PERPETUÒ ILLIBATA PERSISTANT, LIBENTER, CÙM À NOBIS PETITUR, APOSTOLICI ROBO-  
 RIS FIRMITATEM ADVICIMUS. SANÈ EXHIBITA NOBIS PRO PARTE PRESIDENTIS ET SA-  
 CRA UNIONIS BURSFELDENSI, ORDINIS S. BENEDICTI PETITIO CONTINEBAT, QUOD, BRENCHE-  
 HUSEN, DIOCESES\* PAULINI. ET EX  
 BURSFELDENSI, AD VISITATIONEM ORDINIS CISTERCIENSIS SPETANS, À COMPLURI-  
 CHRON VIR-  
 BUS ANNIS GRAVISSIME IN REGULA, MORIBUS, ET MONASTICA DISCIPLINA PERICLITA-  
 GINUM OT-  
 RETUR (QUOD EX EODEM CISTERCIENSI ORDINE AD REGENDAS ISTAS VIRGINES PRÆ-  
 FECLI ET COLLOCATI ERANT SOLUTI MONACHI, BONA CENOBII ABALIENANTES, ET POST PAULLINUM  
 COMPERTA ILLORUM CRIMINA IN FUGAM SESE DANTES, MONIALIBUS VIRGINIBUS DE-  
 SERTIS, EX EODEM CLAUSTRO AD SACRILEGA CONNUBIA TRANSEUNTIBUS; QUARUM NU-  
 MERUS VELATARUM AD DUAS OMNIMODO TOTIDEMQUE SORORES LAICAS DECREVE-  
 RAT, AC HERESIS IN TEMPLUM AC CENOBIUM IUSDU INVECTA FUERAT) SIC BONÆ ME-  
 MORIAE\* THEODORICUS, MONASTERII CORBEJENSIS, ORDINIS S. BENEDICTI, UNIONIS  
 BURSFELDENSI ABBA, SUB CUJUS TERRITORIO HUJUSMODI MONASTERIUM SITUM  
 ERAT, CUM SUO CAPITULO, PRÆMONITIS CISTERCIENSIBUS ABBATIBUS ET EJUSDEM MO-  
 NASTERII VISITATORIBUS (UT QUI CORAM ET PER LITERAS HOC IPSUM PETIERANT) OMNI  
 CONATU ET SOLlicitudine INCUBUIT, QIBUS MEDII HUJUSMODI CENOBIUM AD CUL-  
 TUM DIVINUM ET VERAM ORTHODOXAM RELIGIONEM, AC MORUM ET DISCIPLINA  
 MONASTICÆ REFORMATIONEM REDUCERE POSSET. ET IDEM EIDEM MONASTERIO PRÆ-  
 POSITUM F. GERARDUM EICKEL, MONACHUM ORDINIS S. BENEDICTI, QUAE BENE-  
 DICTINIS\* ET CISTERCIENSIBUS COMMUNIS EST, NEC NON IN CANTU ET RITIBUS EJUS-  
 DEM ORDINIS INSTRUCTIS, PRÆFECIT. AC MONASTERIUM IPSUM IN LOCO, VALLIS  
 DEI, NUNCUPATO, SUB PRÆSIDIUM AC NOMINE GLORIOSÆ DEIPARÆ ET SANCTISSIMI PRÆ-  
 CURSORIS CHRISTI, UT À DIUTUNO SQUALLORE AC PROPEMODUM PRÆSENTI INTERITU  
 RETRAHERETUR, IN SIDEM, PATROCINIUM, ET GUBERNATIONEM, DIVI BENEDICTI PRO-  
 FESSIS, TAM IN SPIRITUALIBUS, QUAM IN TEMPORALIBUS, DE ANNO 1601, NULLA  
 CONTRADICTIONE INTERVENIENTE, TOTALITER, LIBERÈ, ET QUIETÈ, CUM BONIS ET RE-  
 BUS OMNIBUS APPERTINENTIBUS TRANSLATUM AC TRANSPORTATUM; AC HACDENUS,  
 RECUPERATIS MAGNA EX PARTE BONIS ALIENATIS, ET RESPECTIVÈ RESTAURATIS, LAU-  
 DABILITER AB EODEM PRÆPOSITO IN SPIRITUALIBUS ET TEMPORALIBUS ADMINISTRAN-  
 DUM FUIT. CUM AUTEM, Sicut eadem EXPOSITIO SUBJUNGEBAT, ILLA, QUAE APO-  
 STOLICÆ AUTORITATE MUNITA SUNT, MAJOREM OBTINEANT ROBORIS FIRMITATEM;  
 DICTUSQUE PRÆSES AC UNIO BURSFELDENSI CUPIANT PRÆdicta PER NOS OMNIA AP-  
 PROBARI

probari et confirmari, ac, ut alias opportunè providere de Apostolica au-  
toritate dignaremur: Nos igitur, ut ea, quæ prædicti monasterii salubri  
directione et reformatione statuta sunt, inconcussa manent perpetuò; hu-  
iusmodi supplicationibus inclinati, Apostolicā, quā fungimur in hac parte,  
auctoritate translationem et transportationem dicti cœnobii Brenckbusani  
sic, uti permittitur, in laudabilem Fidei Catholicae propagationem, ac pie  
fundationis conservationem, utilitatēmque reipublica, cum restaurazione  
et augmento cultiū divini pio zelo factam, confirmamus et approbamus,  
ac illis perpetue et inviolabilis firmitatis et approbationis robur adjicimus,  
omnēsque juris et facti defectus, si qui intervenerint, supplemus: non ob-  
stantibus constitutionibus et ordinationibus juramento, confirmatione Apo-  
stolicā, vel quāvis firmitate suā roboratis, statutis vel consuetudinibus,  
privilegiis quoque et indultis in genere vel in specie dicto Ordini Cisteriensi  
concessis, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Coloniae die deci-  
mā octavā mensis Julii, anno MDCXIX, Pontificatus prædicti sanctissimi  
Domini nostri Pape anno decimo quinto.

Wolfgan-  
gus Archi-  
Episcopus  
Moguntin⁹  
hoc anno  
moritur:  
Serar. l. 5.  
ver. Mog.  
pag. 967.

In cuius lo-  
cum elect⁹  
est Joannes  
Adamus à  
Bicken.  
Serar. ibid.  
pag. 970.  
Klockner  
in hist. Pa-  
derb.  
At longè  
infelicius  
hoc anno  
decessit  
Gebhardus  
de truchses

In Dioceſi Moguntina vitam hoc anno & Pontificalem digni-  
tatem exuit Metropolitanus noſter, Wolfgangus Archiepiscopus  
& Elector Moguntinus, Aschaffenburgi defunctus die quinta Apri-  
lis, & Moguntiae in æde Cathedrali ſepultus die decimā Septimā  
ejusdem mensis. Funeralem ei concionem dixit Sacellanus aulicus  
& facroſanctæ Theologiæ Doctor Joannes Elgarius, qui inter alia  
eius encomia ſummiopere dilaudavit hæc tria: *quod in extrema ægri-  
tudine ſua, tempore quadragesimalis jejunii, nunquam à medicis  
amicisve ſuis induci ad hoc potuerit, ut in cibum carnes admittet.  
Quod omni die præscriptas Clericorum precatio[n]es, quas Ro-  
mani horas Canonicas vocant, cum singulari accuratione perſolve-  
rit; e[as]que etiam in hoc morbo lethali nunquam intermis[er]it. Quod  
omnia ſubditorum damna ſtudiosè præcaverit: atque ideo, cum  
audiffet, à ſilvestribus, montanisque feris multū detrimenti ſe-  
getibus inferri; ſyncerè dixerit: malo totā vitā meā ferinis carnis  
perpetuò carere; quam idcirco ſubditos meos rerum ſuarum detrimen[tis]  
affici.* In eius defuncti locum, die 15. Maii, per canoniam elec[t]io-  
nem ſurrogatus est Metropolitanæ Ecclesiæ Scholasticus Joannes  
Adamus à Bicken. In cuius nomine, non infelici omni, præſentis  
anni numerum eluſiſſe, non incitè id temporis obſervavit Klock-  
nerus noſter; quando nomen eius majoribus literis numeralibus  
hocmodo signat: ADAM à BICKEN.

Longè infeliciore fato ſceleratam animam hoc anno perdidit  
Gebhardus Truchſeſius, quondam Elector & Archiepiscopus Co-  
loniensis; quem ante hos octodecim annos cum Agneta Mans-  
feldica ſacrilegè maritatum, Calviniana dogmata complexum, à  
Ca-

Capitulo Colonensi exauktoratum, nec multò pòst ab Ernesto Ba-  
varo devictum, & omni ditione suâ expulsum vidimus. Spera-  
verat ille quidem, se restitutum iri à Wilhelmo Principe Arausica-  
no, ejusdémque auxiliatore Francisco Alensonio Regis Galliarum  
fratre. Sed, cùm uterque codem anno, quo Truchsesii fortuna  
pesum ivit, inopinâ morte sublatus fuerit: ad Elisabetham An-  
gliæ Reginam se convertere; atque, ut in ejus Regno susciperetur,  
mendicantis in modum petere compulsus est. Illa verò tam fasti-  
diosos convictores designata, jussit eidem Hagæ Comitis nume-  
rari duo millia dalerorum Imperialium: simûlque huic munuscu-  
lo literas addidit tam acerbo felle & absynthio mixtas, ut ex earum  
contextu sole clarius elucesceret, aures istius Reginæ Truchsesia-  
nis precibus in posterum occlusas fore. Ecce hic literas istas, ex  
anonymo scriptore Lutherano sumptas, & à me latinè redditas: Epistola  
Elisabethæ  
Anglorum  
Reginæ,  
olim ad  
eundem  
expulsum  
data.  
Perdilecte Domine etc. *Qua à vobis concepta fuerat intentio seu volun-*  
*tas laborandi et efficiendi, ut reformatio \* induceretur in Archidiœcœsim* \*puta. fides  
Calvinia-  
*vestram, mihi admodum grata et auditu jucunda fuit. Sed quantum in-* na, quam  
*dè voluptatis hauseram; tantum postea contristabar, cùm intelligerem cir-* vocant re-  
*cumstantias connubii vestri: per quas dilucide ostendisti, in inceptis ve-* formatam.  
*stris longè fortius operatam esse carnem et ejus titillationem; quām spiri-*  
*tum, fervorēque Religionis verae. Prudentiores homines probi admo-*  
*dum præviderunt infortunium, in quod essetis prolapsuri: cùm impossibile*  
*sit, feliciter evenire ea, quæ cœcam animi passionem pro fundamento ha-*  
*bent. Quare non est, ut conqueramini, vos eum in modum ubique de-*  
*seri. Incusatate potius vosmet ipsos, et inconsultas machinationes vestras,*  
*quæ causa sunt, ut amici vestri à vobis manum abstraxerint. Quidquid*  
*egistis, Romano-Catholicis maximo offendiculo fuit; neque ab ipsismet Pro-*  
*testantibus approbari, aut ratum gratumque haberi poterat. Quidnam*  
*igitur auxilio vel propensa voluntatis ab una alterâve parte exspectabis?*  
*interea tamen intime cor meum afficit fortuna vestra; eoque magis, quid*  
*nullum amplius vos adjuvandi remedium videam. Proinde in eo statu*  
*luctuoso, in quem vestrâ culpâ incidisti, unicè necessum erit, intrâ vòs met*  
*ipso consolationem querere. Imò patientia vestra nunc temporis tanta*  
*esse debet; quantam, ut optavimus, oportuisset esse prudentiam et circum-*  
*specceptionem vestram, si voluissetis evitare miseriam, quam incurristis. Ce-*  
*terum quod à me petisti, ut indulgeam vobis habitationem ac perman-*  
*tionem in Regno meo; scitote, modernas temporum circumstantias non fer-*  
*re, ut hoc à me permittatur: et jam Legato meo apud Hagam Comitis de-*  
*mandavi, ut istius rei unam alterâmve causam vobis aperiat. Orabo*  
*Deum, ut sub umbra suæ protectionis constanter in posterum vos custodiat.*  
*Perlectis hisce literis vir infelix in summam animi tristitiam incidit.*  
*Frustrâque à Batavis, aliisque Principibus acatholicis auxilium*  
*præsto-*

postolica au-  
terii salubri  
perpetuò; hu-  
a hac parte,  
renckbusani  
em, ac pie  
stauratione  
pprobaramus,  
adjecimus,  
s: non ob-  
tatione Apo-  
studinibus,  
Cistertiensis  
æ die deci-  
Sanctissimi  
em digni-  
episcopus  
ntâ April  
à septimâ  
us aulicus  
inter alia  
maægri-  
i medicis  
admitte-  
quas Ro-  
persolve-  
rit. Quod  
eo, cùm  
menti se-  
carnibus  
trimentis  
electio-  
Joannes  
ræsentis  
Klock-  
eralibus  
perdidit  
bus Co-  
Mans-  
xum, à  
Ca-

præstolatus, tandem extremis ætatis suæ temporibus confugit Argentoratum; ubi ante acceptas Archiepiscopales infulas Majoris Ecclesiæ Decanum egerat. Ibi vel è proventu sacerdotii prioris alius, vel Canonicorum Protestantium ope sublevatus, vitam diu miseram tristiori morte conclusit die vicesimâ primâ Maji, nullâ prole è sacrilegis, vetitisque nuptiis post se relictâ. Infelix Princeps in hac vita! sed, uti metuendum est, longè infelior in altera!

\*Turck. in  
hiſt. ms.

## Annus Christi 1602.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 11.  
RUDOLPHI II. Imperat. 26. & 27.  
THEODORI Episc. Paderb. 17. & 18.

Obsidio ur-  
bis Ostendæ ab Ar-  
chiduce  
continua-  
tur, Hollan-  
dis interim  
occupanti-  
bus Graviā.  
*Haraeus in  
ann. brab.  
Galluc. de  
bello Belg.  
l. 14.*  
Theodorus  
Episcopus  
Paderborn.  
hoc anno  
perficit ex-  
teriorem  
fabricam  
collegii Pa-  
derbornen-  
sis Societa-  
tis JESU.



Libertus Archidux, Belgarum Princeps toto hoc anno continuavit obsidionem urbis Ostendanæ, superiori æstate cœptam. Contrà verò Mauritius Naslovius, Hollandicæ militiæ Præses, interea cœpit obsidere Graviam, olim Geldriæ, nunc autem Brabantia Hollandicæ urbem; eamque tandem bimestri oppugnatione, duodecimo Kalendas Octobris, ad honestam deditiōnem compulit: non sine magno militum Archiducalium dedecore, quorum iterata rebellio & in tempestivæ stipendiorum flagitationes liberationem istius urbis impeditivere.

Interea Paderbornæ Theodorus Episcopus exteriorem structuram collegii Societatis JESU, quod ante sex annos ædificare cœperat, inter innumerās præteriorum temporum difficultates hoc anno tandem feliciter perfecit. Neque jam aliud ad consummādā fabricam exteriorem deerat, quam ut excelsæ, magnificaque turri, quæ egregio prospectu ad collegii ingressum visitur, supremum fastigium imponeretur. Id autem ut solenniori cum apparatu fieret, ipsēmet Celsissimus Princeps die 29 Julii Neuhusana ex arce in urbem venit, & inter festivos cantus colophoni seu globo turris hanc inscriptionem includi fecit: *Vetera transfrunt: ecce no-  
va facta sunt omnia!* Anno 1602, Clemente VIII Pontifice maximo, Rudolphi II. Imperatore, Reverendissimus et Illustrissimus Dominus, D. Theodorus à Fürstenberg Ecclesiæ Paderbornensis Episcopus, sacri Romani Imperii Princeps huic ædificio, ad honorem in primis Dei, Ecclesiæ utilitatem, reipublicæ emolumentum, ac juventutis erudienda gratiâ à fundamentis erecto, fastigium imposuit vicesimâ nonâ Julii.

Pari sollicitudine pro suarum Ecclesiarum bono curavit hoc anno perfici novum *librum Ritualem*, quem vulgo *Agendam* vocant,

tant, Paderbornæ impressam cùm hoc titulo: *Agenda Ecclesiæ Paderbornensis per Reverendissimum in Christo Patrem et Illustrissimum Principem ac Dominum, D. Theodorum Episcopum Paderbornensem etc. in gratiam Pastorum suæ Dioecesis recens evulgata.* - - - Paderbornæ ex-cudebat Matthæus Pontanus, Anno Domini MDCL. Hunc deinde librum, pro incudenda sacrorum rituum uniformitate, jussit ubiq; in omnibus parochiis recipi; neque aliter, quàm ex ejusdem *præscripto*, sacramenta ministrari. Paruerunt huic mandato plerique parochi\* & Ecclesiarum Pastoralium Rectores: nec ferè alii se ei-dem opponere sub initium visi sunt, quàm soli parochi & parochia-ni Cörbekenenses & Rhederenses, à suis perillustribus haeticisque Dominis, de Spiegel & de Mengersen, ad hoc audendum instigati. Quapropter ut istorum repugnantiam trangeret; primum ultimâ die Martii sequentis anni 1602 severiora ad eos mandata dedit, etiam cum imposita (nî parerent) ducentorum aureorum mulcta: deinde verò, cùm adhuc protervè restitarent, Dringenbergici quæstro-ris ministerio Rhederensibus complures equos; Cörbekenibus autem ducentas oves in pœnam commissi abstulit, non priùs hæc iis-dem redditurus, donec in recipiendo suprà dicto Ordinationum Ecclesiasticarum libro se morigeros exhiberent. Vehementer indè commoti sunt Spiegeliorum ac Mengerseniorum animi. Atque ut iniquitati suæ pallium aliquod obvolverent, inobedientiae suæ culpam reticentes, coram Illustrissimo Capitulo graviter conquesti sunt, eâ pecorum abactione violatam esse jurisdictionem suam, quam in ex processu pagis ante dictis obtinent: omnem executionem, in iisdem pagis faciendam, rem ea de à se primùm tanquam à Dominis immediatis requiri oportere: quòd si ali. re in instituto ter fiat, agi contra privilegium Bernardi Episcopi; ideoque peti à se, ut anno 1603. Spiegelii & Mengersenii conque-Canonici Majores current, ablata pecora Cörbekenibus et Rhederensibus propediem restitui. His auditis, respondit Princeps: supremam juris- pagis, indubitatò pertinere ad se: præsertim cùm ipsimet Spiegelii et Men. gersenii sint ejusdem vasalli seu clientes beneficiarii; et quidquid juris ibi- dem obtinent, à suo Principe in feudum habeant. Superioritatem hanc à nullo unquam Episcopo abdicari, vel in personam laicalem transferri po-tuisse; ideoque privilegium Bernardi Præfulis male in favorem causæ præ-sentis trahi. Cörbekenenses et Rhederenses Ecclesiastice Ordinationi sua con-tumaciter obstatte, idque non solum instigantibus Spiegelii et Mengersenii; verum etiam interdicentibus et vetantibus, ne hac in re suo Principi morem gererent. Proinde justissimam sibi causam fuisse, ut suprema au-choritatis suæ conservandæ causâ, iisdem non requisitis, contra hujusmo-di refractarios ad pœnalem hanc mandatorum suorum executionem proce-deret. Quod si tamen sepe dicti Cörbekenenses et Rhederenses vel nunc tan-

K k k

dem

infugit Ar-  
s Majoris  
prioris ali-  
vitam diu-  
laji, nullâ  
elix Prin-  
in altera!

hoc anno  
superiori  
assolius,  
obsidere  
adicæ ur-  
no Kalen-  
è magno  
llio & in-  
urbis im-

instructu-  
care coe-  
cates hoc  
umman-  
ificæque  
r, supre-  
m appa-  
usana ex  
eu globo  
ecce no-  
cimo, Ru-  
D. The-  
mani Im-  
militatem,  
damentis

avit hoc  
m voci-  
tant,

dem caput submittere, et Episcopalem Ordinationem suam recipere velint; acquiescere se, et curaturum protinus, ut abacta pecora iisdem absque omni pæna restituantur.

Spiegelii &  
Mengerfe-  
nii contra  
Principem  
suum pri-  
mò conci-  
tant Ordin-  
nem eque-  
strem:

ac deinde  
aliquos è  
Capitulo  
Cathedrali,  
nter quos  
tiam De-  
canus Ar-  
noldus ab  
Horst.  
ex eodem  
processu.

orum præ-  
cipiti consi-  
lio violentâ  
manu rur-  
sus aufe-  
runt abacta  
ex eodem  
processu  
Cesareo.  
Klockner  
ad an. 1603

Episcopus  
Ecclesiasti-  
câ censurâ  
Decanum  
ferit.

Hist. Colle-  
gis Paderb,

Quis non putâset, hac lenissimâ responsione Spiegeliorum ac Menger seniorum animos ad obsequium inclinandos esse? At illi, hæretico spiritu tumentes, tertio Idus Majie iisdem anni 1603, non parvam heterodoxæ Nobilitatis partem auctoritate propriâ convârunt in urbem Lichtenaviam: factâque ibidem deliberatione, rursus denuntiârunt Capitulo: persistere se in repetendis pecoribus abactis ab Episcopo; et nisi ea propediem restituta fuerint, necessariò se co-actum iri ad arripienda alia media, Theodoro Principi suo minimè placi-  
tura.

Nec multò pôst nimirum, die vicesimâ octavâ Maji, nova Ordinis equestris conventio ab iisdem instituta est Paderbornæ: ubi, sub inani prætextu violatæ jurisdictionis & privilegii suprà dicti, ad seditionis istorum partes accessere non solum duæ urbes Paderborna & Brakelia; sed etiam nonnulli Cathedralis Ecclesiæ Canonici, nimirum Hermannus de Kepel, Joachimus à Lagen, Rotgerus ab Horst Cathedralis Ecclesiæ Decanus, hâc in re à Joanne Môllerio Capituli Syndico fallacissimè deceptus. Horum conspiratione quinquaginta equites, multâque pedestris turba, nocturno tempore Paderbornensi urbe emissi, pridie Kalendas Junii armati involârunt in Episcopi curiam Steinhensem; confratâque ejusdem ostiis, detentas inibi Côrbekensium parochianorum oves abstulere. Indè cum ingenti plausu Brakeliam protecti, eâdem die custoditos ibi Rhederensium equos in libertatem, nullo jure concessam, asseruere. Postremò etiam sequenti die quæstori Dringenbergico, qui nuper in abigendis Côrbekensium & Rhederensium pecoribus mandata sui Principis ex imposito sibi mune-  
re executus fuerat, ex Beverungensi præfectura ducentos & amplius verveces abegerunt: non secûs, ac si Principem Dominumque suum in ejus executore vel ministro ad poenam deposcere vellent.

Acerrimè res ista pupugit Clementissimum Principem. Singulari tamen prudentiâ ac mansuetudine dolores cordi infixos tam diu pressit, usque dum in festo S. Margaretæ frequentius Capitulum Paderbornæ convenisset. Ibi, dum plerique Canonicorum in domo Capitulari pro more confidèrent, improvisus adest Celsissimus Princeps: & explicatâ facinoris indignitate rogat omnes, quid in casu tam insolente sentiant? cui parti accedant? secûmne facere; an verò cum ejusmodi turbatoribus velint? stetere statim plerique (ut æquissimum erat) pro Theodoro Antistite. Solus ferè cum tribus aliis antè dictis se opponebat Arnoldus Horstius Major Decanus: quem proinde per Officiale suum Ecclesiasticâ censurâ per-  
cuti,

cuti, & non solum à templi Cathedralis aditu; sed etiam ab omni rerum sacrarum exercitio submoveri fecit.

Sed indè oleum flammæ additum. Nam exutâ semel Theodori Principis reverentiâ, saepe dicti Domini de Spiegel novo ausu denuntiârunt publicè & aperte, *Agendam*, vel *Ordinationem Ecclesiasticam* recenter evulgatam à se suisque repudiari. Brakelenses, eodem spiritu Lutherano ducti, protervè reduxerunt Prædicantem hæreticum, Episcopali auctoritate prius expulsum. Tota demum Nobilitas heterodoxa, unâ cum prædictis urbibus, Paderborna & Brakelia, in perniciem antiquæ Religionis Catholicæ, varias conventiones & confoederationes illicitas moliri visa est. Quæ omnia cùm in evidentem Theodori Episcopi, imò & omnis dominii principalis despectum cederent; Rudolphus II. Imperator, die 10 Novembris, ejusdem anni millesimi sexcentesimi tertii, ad omnes manichinorum istarum auctores severissimum ex urbe Praga mandatum edidit: præcepitque sub poena quadraginta marcarum auri puri, ut ablata omnia sine mora ad locum priorem referant, intra dies triginta sex de mandati hujus obtemperatione doceant, Episcopo suo tam in spiritualibus, quâm temporalibus accurate parent, & si quid injustæ querulationis contra ipsum habeant, viâ juris remedium querant; neque in causa propria sibi ullam judicandi, invadendi, vel exequendi potestatem, quoconque juris prætextu arrogant. Quid acceptis hisce mandatis egerit Arnoldus Horstius Majoris Ecclesiæ Decanus, cum tribus aliis ejusdem causæ consortibus; non memorant scriptores nostri. Videntur illi protinus retraxisse manum de tabula; tametsi adhuc aliis de causis per aliquot annos cum Episcopo discordes fuerint. Contrâ verò, qui ex Ordine equestri erant, unâ cum Spiegelii & Mengerseniis eò progressi sunt, ut sequenti anno 1604, non attentâ comminatione Cælaris, à Mauricio Hassia Landgravio tutelam expetiérint. Quæ cùm esset res omnium jurium Episcopaliū eversiva: non multò post ab eodem Rudolpho Cæsare novis aliis, arctioribusque mandatis pressi, ac denum in eas angustias adacti sunt, ut non modò tutelam Hassicam abdicare debuerint; sed etiam inobedientiae crimen ære non parvo luere.

Graviori hoc anno intra urbem Paderbornensem exortæ seditioni occasionem dederat præpostorum perversumque regimen senatorum & consulum, qui, cùm à longo tempore senatoriam dignitatem ad se suisque familias pertraxissent: spiritu superbo cœperant supra communem civium aliorum sortem se attollere, ex proventibus publicis dapsiliter vivere, plebem despicere, iussa Principis flocci facere; & si quid ideo mulctarum dictaretur, id

Brakelenses  
à Spiegelis  
excitati,  
Prædicantem  
Lutheranum in  
urbem suâ  
revocant.

ex processu  
apud Cæsa-  
rem in isti-  
tuto.

Rudolphus  
Imperator  
severissime  
præcipit  
Nobilitati  
& Capitulo  
ui ablata  
omnia con-  
festim resti-  
tuant, &  
Episcopi  
mandato  
pareant.

mandatum  
Cæsar's ty-  
po datum.

Klockner  
in hist. Pa-  
derb.

Nobilitas  
Diœcesana  
à Cæsare  
cogitur, tu-  
telam ab  
Hasso im-  
petratam  
rescindere,  
& Episcopo  
sele sub-  
mittere.

Klockner  
ibid.

Historia se-  
ditionis Pa-  
derbornen-  
sis hoc an-  
no accepta:  
& ejusdem  
occasio ab  
anno 1600.  
Klockner  
in hist. Pa-  
derb.

ex urbis ærario, non autem ex propria crumena solvere. Unde paulatim contigit, ærarium commune exhaustiri, totam urbem ære alieno sic prægravari, ut vix annuæ pensiones, ne dicam alia urbis onera, ex ejusdem annuis redditibus dilui aut exæquari possent. Adverterat hæc pridem universa civium communitas: nec tamen aliud responsum obtinere à magistratu potuit; quam quod omnes pecuniæ publicæ in bonum urbis expositæ sint pro tuenda Religione Lutherana, pro qua noverant libenter omnia à civibus profundi. At ubi postea compertum est, hæc in odium sui Principis à senatu & consulibus mendacissime configi: tandem virginis quatuor tribuni plebis cum aliis viginti quinque deputatis (ut appellabant) nonnulla civium gravamina in chartam conjectere: iisdemque magistratui urbano traditis, minaciter protestati sunt, nullam amplius pacem & concordiam sibi cum senatoribus & consulibus fore, nisi gravaminum istorum articulos propediem expedirent. Quo auditio, senatores & consules (cum viderent rem serio geri, neque se amplius sub defensæ Religionis umbra securos fore) inevitabili necessitate coacti sunt, primùm consentire in

*\*Klockner. \*prædictorum gravaminum articulum septimum: nimirum, Ut ibid. è singulis quinque urbis regionibus deligerentur viri singuli, qui premisso anno 1600 gravi juramento omnes urbis obventiones recipient, solvenda solvant, et anno quolibet accuratas omnium acceptorum et expensorum rationes communitali Paderbornensi præsent. Acta sunt hæc die decimâ sextâ Decembris anno millesimo sexcentesimo; & quatriduo post in istorum quinquevirorum ordinem electi sunt, ex Campensi urbis regione Joannes Hövelman, ex Occidentali Sebastianus Tom Berger, ex Königslatensi Arnoldus Drom, ex Mashoffensi vel ükeriana Walterus Koithe, ex Gierlatensi vel Statelborviana Joachimus Weites: omnes viri integerrimi, & utilitatis publicæ admodum studiosi.*

*Aliqui ci-  
ves Pader-  
bornenses  
in ükerensi  
regione ur-  
bis anno  
1601 insur-  
gunt contra  
senatum:  
Klockner  
in hisp. P. 4.  
derb. ms.*

Oportuisset his obtentis urbem acquiescere, Deoque gratias immortales agere, quod proventus ærarii publici nunc tandem è sumptuosis ejusmodi consulum ac senatorum manibus extracti fuerint. Sed, quod in maximum urbis enervatæ commodum potuisset cedere; id in summam ejus perniciem ac ruinam ex insperato eventu cecidit. Etenim sequenti anno cum suprà dicti quinque viri suo muneri perfectè satisfacerent, & ex eorum rationibus, toti communitati præstitis, luculenter appareret, proventus urbicos præcedentium annorum spatio periniquè administratos esse; tumultuosa plebs vehementer insurrexit adversus magistratum, & absolutè voluit, etiam reliquos gravaminum suorum articulos propediem complanari. Magni idcirco motus in vulgo: multæ ci-  
vium

vium gregariorum concursationes ad senatum. Et quia hactenus  
 ducem non habebant, qui eorum postulata contentiosius perurge-  
 ret; nonnulli cives ex ükeriana vel Mashoffensi urbis regione ad  
 hoc invitârunt *Liborium Wiegers*, vel, ut alii vocant, *Liborium  
 Wicha*rs, hominem audacissimum, & ad seditiones concitan-  
 das natum: cuius factioso ingenio tandem universa civitas in ex-  
 tremas calamitates foedissimè præcipitata est. Natus hic erat Pa-  
 derbornæ ex familia perhonesta; ejusdémque paterna domus in-  
 cumbebant fonti primario istius Paderæ, quem ab equorum \*ada-  
 quatione *Paderam* \*adaquarium vocant. Ibi enutritus, fortunam  
 à parentibus acceptam opulentiori matrimonio non parùm auxit: \*Klockner  
 cùque demum emerit, ut circa annum prioris seculi \*octogesi-  
 mum primum inter urbis proceres & senatores cooptatus fuerit.  
 Non poterat sese diu intrà novam hanc sortem continere vir insta-  
 bilis: erat enim arrogantis animi, quique nulli volebat cedere,  
 nec ullum sibi parem aut superiorem ferre. Quare non multò pòst  
 cum duobus urbis consulibus in gravissimam dissensionem litemq;  
 sumptuosam incidit. Et (quia uterque horum acerrimus causidi-  
 cus; ipse autem indoctus & expers literarum erat) ab his ità pre-  
 mi, & in eas angustias compelli cœpit, ut non sòlum debuerit se-  
 natorum subsellia devitare; sed etiam urbem ipsam & penates pa-  
 trios derelinquere. Sicejectus recepit sese primò\* in pagum *Scher-  
 vede*; ubi complures annos cauponem egit, non sìne magno in-  
 commodo vicini Abbatis Hardehusani, qui subinde multum ad-  
 versi\* ab eo pertulit. Postea verò, cùm ibidem è vivis abiisset ip-  
 sius uxor; novâ conjugé ductâ, Warburgi in suburbio consecu-  
 tus est præfecturam in hospitali vel xenodochio S. Petri, quod eo  
 tempore satis opulentum erat, habebátque propria armenta boum,  
 & greges ovium pecorūmque. Ibi cùm satis opiparè viveret;  
 pro tumultuoso turbidóque ingenio suo rursus ità collisus est cum  
 senatu \*Warburgensi, ut hic illum violentâ manu comprehendì,  
 & aliquantis per in urbis curia captivum attineri jussérunt. Interea  
 Paderbornæ defuncti erant omnes, qui privatarum offenditionum  
 causâ eundem olim à magistratu & urbe excludi fecerant. Quare  
 divenditâ xenodochii\* Warburgensis Præfecturâ, cum acceptis \*Klockner  
 pecuniis nummísque suis Paderbornam rediit: paulóque pòst (utì  
 suprà memorare cœperam) in ükeriana urbis regione à seditionis  
 quibusdam è vulgo civibus instigatus est, ut oppressæ communi-  
 tatis curam fusciperet, atque ad complanandos reliquos proposi-  
 torum gravaminum articulos magistratum hactenus reluctantem  
 adigeret.

Pla-

e. Unde  
 m urbem  
 dicam alia  
 uari pos-  
 itas: nec  
 iam quòd  
 o tuenda  
 à civibus  
 sui Prin-  
 em virgin-  
 ut appelle-  
 cere: iis-  
 ati sunt,  
 is & con-  
 em expe-  
 nt rem se-  
 a securos  
 entire in  
 rum, Ut  
 i p r a m i s s o  
 solvant, et  
 mes com-  
 mā sextā  
 pòst in  
 enſi urbis  
 om Ber-  
 ükeriana  
 achimus  
 lmodum  
 e gratias  
 andem è  
 tracti fue-  
 n potuſſi  
 n perato  
 unque-  
 onibus,  
 ntus ur-  
 tos esse;  
 tum, &  
 los pro-  
 ultæ ci-  
 vium

Ducémque  
 sua factio-  
 nis eligunt  
 Liborium  
 Wicha

\*Klockner  
 ad an. 1604  
 \*vulgò die  
 Börne,  
 Pader.  
 \*Klockner  
 ad an. 1601

\*Klockner  
 ibid.

\*bifl. colle-  
 gii Paderb.  
 ad an. 1603.

\*Klockner  
 ad an. 1601.

\*Klockner  
 ibid.

Wichardus<sup>9</sup> Placebat id summopere Liborio, ad solum natale reduci: præ-  
 factiosos fertim, quod hoc eventu offerretur ipsi commodissima occasio su-  
 amplus ad mendi vindictam de haeredibus eorum, à quibus olim persecutio-  
 rebellandū. nem paſlus, & ejectus fuerat. Itaque statim ille coram eis garrire  
 ad an. 1601 multa de senatoria dignitate sua, jam olim habita: uti etiam de se-  
 natorum & consulum infidelitate, quam sui Magistratus tempore  
 non solum experiri; sed etiam oculis conspicere, & quasi mani-  
 bus palpare coepit. Nimurum Paderbornam fuisse alias urbem opu-  
 lentissimam, senatum ejus potentem, cives admodum pecuniosos, argen-  
 tis. colle- tum plenis ferè coribus importatum. Nunc verò à pluribus annis, per  
 gii Paderb. quotidianas consulum et senatorum comedationes, esse aerarium exhaustum,  
 ad an. 1603 cives indigos, reditus accios, argenti fluxum apprime tenuem ac ferè pe-  
 nitū interversum. Haec autem, nisi quis urbem ad incitas redactam ve-  
 lit, non posse diutius ferri: ideoque Magistratum vel ad reddendas pra-  
 teritorum rationes cogi oportere; vel, si nolit, lege repetundarum agi cum  
 eo posse ac debere. Talia dicentem audiebant ükeriani murmurones  
 illi, non secūs ac novum Apollinem loquentem è tripode: atque  
 idcirco multi ex eadem urbis regione ita se obligabant huic blate-  
 roni, ut promitterent, se pro adjuvandis ipsius ausis, vitam, san-  
 guinem, & honorem suum, libentissimè profusuros. Augebat  
 sibi Wolf- subinde factionem hanc legulejus garrulus, Wolfgangus Günter,  
 gangum Günter ju- ortu etiam Paderbornensis, & ejusdem farinæ cum Liborio Wi-  
 chardio; sed occultioris nequitiae, promptioris calami, versutioris  
 Klockner ibid. ingenii: ita ut ea, quæ Liborius vi & foedere suorum occepisset,  
 His. Colle- Wolfgangus calamo & juris prudentiâ ulterius promovere ac per-  
 gii Paderb. ad an. 1604 urgere posset. His duobus primipilis, quotidie crevit multitudo  
 & plures seditionis forum ükerensium. Et quia gemini ipsorum duces fallaci-  
 alios homi- simè prætexebant, nihil aliud à se queri, quām ut reliquis pro-  
 nes plebe- positorum gravaminum articulis à magistratu satisfiat; etiam non  
 jos ex aliis pauci alii ex quatuor aliis Paderbornensis urbis regionibus inqui-  
 urbis regio- to huic factiosorum cuneo se adjunxerent. Secuta mox ingens ac  
 nibus. plena turbis rerum confusio. Etenim fæx ista hominum die un-  
 decimâ Februarii præsentis anni, millesimi sexcentesimi secundi,  
 cum his die 11 Februar. cum suis ducibus in curiam civitatis irruit; magnoque fremitu se-  
 præsentis natoribus & consulibus ibidem congregatis extrema omnia com-  
 anni 1602. minatur, nisi reliqua publicorum gravaminum puncta confessim  
 in curiam involat, & absolverent. Quod cùm illi, nescio quā suorum facinorum con-  
 scientiâ, more solito recusare pergerent; ibidem à furiosa plebe  
 to triduo captivum detinet. toto triduo detenti, custodiis obsepti, contumeliis onerati, frigo-  
 re & inediâ pressi, nec indè prius in libertatem relaxati sunt, donec  
 Princeps, ab eorundem amicis imploratus, die decimâ quartâ Fe-  
 bruarii custodiam solvi, & usque ad pleniorum causæ hujus cogni-  
 tionem

tionem ab omni violentia sub poena duorum millium aureorum abstineri jussit. Paruere quidem huic mandato seditioni cives una cum suis ducibus. At, ubi postmodum causae hujus decisio propter innumerias ambarum partium querimonias, interlocutiones, exceptions, appellations, aliisque juris adminicula, diutius protrahi ac procrastinari debuit; seditioni rursus in tumultus graviores ruere, moram ulteriorem velut suspectam respuere, desperata consilia cedere, ubique in coetus clamosos convenire, etiam in ipso Cathedrali templo, non sine maxima divinorum officiorum perturbatione. Indicabant haec Principi suo Cathedralis Ecclesiæ Canonici, rogabantque, ut periculosas hujusmodi conventiones ocyus inhiberet: metuendum alias, ne res ista, malorum graviorum prodroma, in extremam totius reipublicæ perniciem vergeret. Perlubenter id egit Princeps: nam & ipse jam pridem nihil boni è damnosis hujusmodi conventiculis ominatus fuerat. Contrà verò Liborius Wichardius, cum suis asseclis, hoc auditio horrendum furere, jussionem Principis execrari, collegium Cathedralis diris omnibus devovere, interque alia virulentas hæc columnias in Ecclesiæ Majoris Canonicos velut Cerberi spumam eructare: *Videtis, charissimi cives, videtis, quâ ratione nobiscum agant iidem ipsi, quos vigiliis nostris custodire, in honoribus habere, et ab omnibus oneribus publicis liberare cogimur? Videtis, quomodo interitum, sanguinemque nostrum perditissime sitiant, cum non modò satagant Christianum illud propositum impedire; sed etiam Antistitem nostrum eò permovere velint, ut nos, et conjuges puerosque nostros, corpore, vitâ, bonis, et, quod omnium tristissimum est, purissimo Dei verbo et Evangelicâ doctrinâ privet?* Quid autem ad has Wichardii exclamations & amara ejus dictoria consecutum fuerit, in sequentis anni decursu prolixius declarabitur.

## Annus Christi 1603.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 12.

RUDOLPHI II. Imperat. 27. & 28.

THEODORI Episc. Paderb. 18. & 19.



Editiones Paderbornenses, antè dictâ Cathedralium Canonorum denuntiatione commoti, priusquam acerbius aliquid in eosdem constituerent, in eunte hoc anno ad eos miserunt complures legatos cum præcipuo Wichardianæ factionis promotore wolffgango Günter, homine malitioso, & innumeris penè sceleribus involuto.

dralis Capitulolo studet excusare conventicula, à se suisque instituta.  
Klockner adan. 1603.

volutu. Is, ubi die 3tiā Januarii ad Capitularem congressum admissus est, prolixā oratione studuit, à se suisque omnem rebellionis inchoandae suspicionem abstergere. *Andistis, inquietabat, Reverendissimi Domini, quām iniquē hacēnus aerarium urbicum à senatoribus consulibūsque nostris dilapidatum fuerit.* Conquesti sumus ea de re, prūt oportuit, apud Celsissimum Principem: et hic propenso in cives animo nominavit ante annum plures commissarios, qui una cum aliis viginti quinque urbis nostrae deputatis, viris admodum pacificis et quietis publicæ amatoribus, causam hanc diligenter executere satagant. Cum autem hi deputati, quos inter nonnulli sunt è viris consultissimis totius urbis, de liberationum suarum causā debuerint aliquoties in unum convenire et colloqui: *Vos, Domini Reverendissimi, non modò suspicionem alicujus rebellionis in eosdem conjectis; verū etiam adhibenda cautela gratiā Antistiti nostro persuasisti, ut hujusmodi conventiones, veluti periculosas principali auctoritate suā interdiceret.* Avertant superi boni, ne nobis tales cogitationes in mentem veniant! Nos aliud animi propositum non habemus, quām ut afflicta civitas tandem è diuturnis malorum hominum oppressionibus evolvatur. *Hic scopus nostrarum consultationum est! hæc meta, in quam unicè dirigimus arcum!* Quare iterum iterūnque à vobis petimus, Reverendissimi Domini, ut à sinistris ejusmodi suspicionibus decedat: pariterque nobis exponere dignemini, utrum in hoc diffidio pro communitate civium accusantium; an verò pro senatu et consulibus accusatis facere cogitatis? Finita hac oratione surrexit Ecclesiæ Cathedralis Decanus Arnoldus ab Horst, & omnium Capitularium suorum nomine respondit breviter in hunc modum: *Quod Paderbornenses cives de proventuum urbicorum interversione senatores consulēsque suos per viam juris accusaverint, et jam ulterius quovis modo licito de pauperatæ urbis prosperitatem restaurare satagant, id non solum auditu nobis jucundissimum est; sed etiam paratissimi sumus, afflictæ huic urbi in omnibus rebus æquis auxilium ferre.* Quod autem à vobis additur de suspicione alicujus rebellionis, quām inter nos enatam esse dicitis ex iterata viginti quinque deputatorum conventione; res illa (pace vestrā) longè alter se habet. Non enim conventiones licitæ et probatae; sed illicita ac modis omnibus interdicta: non aliquoties aut interdum; sed fere singulis diebus: non à viginti quinque deputatis, virisque doctis et pacificis, uti à vobis dicitur; sed à centum et amplius indoctis, clamosis, insolentibus, et gariis è vulgo civibus, jam passim hæc in urbe sunt. Neque hi in conventionibus prædictis agunt de rebus ad commune bonum pertinentibus; sed de aliis seditionis ausibus: idque non solum alibi, sed etiam in ipso Cathedrali templo; in quo subinde consilia sua tanto cum tumultu ac murmure per traclarunt, ut officium divinum ibidem à Clero peragi vix potuerit. His ergo, et non aliis de causis, justissimè conquesti sumus apud nostrum ve-

strūnque

strumque Principem. Nec enim ignorabamus, quām periculosa consecutio-  
nes jam sāpe alias ē damnosis hujusmodi turbulentorum conventiculis  
enatae fuerint. Proinde hāc et similia à cōribus vestris, cūm in urbe, tum  
in templo nostro Cathedrali, sōlicitē devitari facite: et scitote, nos in ea  
causa, quāc cives inter et magistratum Paderbornensem vertitur, juris cur-  
sum non impedituros, nec uni magis quām alteri parti addicatos fore. His  
auditis Günterus consternatus abiit; effecitque, ut in posterum  
Cathedralē templū à tumultuosis hujusmodi concursationibus  
immune fuerit.

Sequenti die, quāc erat quarta Januarii, Celsissimus Princeps Theodorus  
ad evitandas ambarum partium offensiones pendente adhuc lite sa- Episcopus  
pienter vetuit, ne in proxima novorum consulū ac senatorū vetat, ne in  
creatione deligeretur ullus ē senatoribus, consulibūsque pristinis, proxima  
tanquam personis ab adversa parte denuntiatis: neque etiam vice senatū ele-  
versā Wichardius, Günterus, & alii priorum consulū ac sena- gatur quis-  
torum accusatores primarii, tanquam præcipua modernæ seditio- quam ē  
partibus, nis & factiosorum capita. Prudentissimum sanè consilium! quo inter se in-  
reipublicæ turbatæ quies revocari facillimè potuisset, nisi infaustis vicem dis-  
motibus id iterum impediisset Liborii Wichardii audax malitia. Is fidentibus,  
enim die decimā Januarii, quā viginti quatuor tribuni plebis ad Klockner  
eligendum senatum pro more veteri in urbis curiam convenerant, hunc annū.  
iterum cum insolenti sociorum suorum turba in foro curiæ vicino Horrion in  
constitit; magnōque terrore electoribus intentato, neminem in Panegyrico  
inter senatores adoptari sivit, nisi ē sua, suorumque adhærentium Theodori  
voluntate. Unde & aliqui ex his, qui eligebant, conspectā hac il- Episcopi I.  
lorum vi sublatis in cælum oculis cum fletu & lachrymis exclamā- 3. c. 4.  
runt: *Bone JESU! quid his tumultibus ac turbis fiet?* Nec minor Wichard⁹  
ejusdem hominis imperiositas fuit electione jam peractâ. Nam & electione ut  
tunc in urbis curiam se intrusit, magistratūs officia distribuit, ca- hanc inter-  
merarios instituit, consules designavit, int̄erque eos \* unum suto- vertit; nec  
rem, nomine Henricum Belleren, virum animo quidem syncero ullum, nisi  
prædictum; at sutrinæ dirigendæ magis, quām assumendis reipub- ē sua suo-  
licæ curis idoneum. Quare Princeps, graviora urbis incommo- rūmq; vo-  
da veritus, novo magistratui imperavit, ut Wichardum, velut ho- luntare, in  
minem inquietum & magno totius communitatis exitio natum, senatum  
sinē mora \* in custodiam & captitatem abstrahant. Debuissent \*Klockner  
hīc statim senatores consulēsque novi tantis imperiis obsequi, si ibid.  
suam suæque urbis tranquillitatem in tuto collocatam vellent. At Günterum  
illi, nescio quo metu perciti, non solum à Wichardo capiendo & quoque vi  
custodiendo abstinent; verū etiam eō usque habenas viro turbu- & meu se-  
lento laxant, ut Philippum Berningum juris Licentiatum, quem cretariū  
illi Secretarium urbis constituerant, rursus ab officio dimovere, urbis no-  
minari cu-  
rat. *loc. cit.* *\*Klockner.* *ibid.*

ejusdémque loco Wolfgangum Günterum, suæ factionis hominem, substituere ausus fuerit.

Videbant hinc facilè prudentiores viri, quorsum res ista ver. geret. Atque ideo plures viri docti è viginti quinque *deputatis*, qui discutiendis prioris anni controversiis unà cum *Episcopalibus* commissariis præerant, missionem ab officio suo petivere: causantes, præsentem rerum faciem pro se nimis periculosam apparere, Wichardium & Günterum ferociter omnia pro suo arbitrio gerere, multitudinem seditiosorum quotidie magis insolescere, éaque de causa jam nihil amplius pacatè & per viam juris agi posse. Quo auditio rursum Theodorus Princeps die 18 Januarii ministrorum suorum aliquos Paderbornam ad monasterium Abdinghoffense miserocissimè sit; indéque denuo severissimè præcepit magistratui, ut Wichardum ab omnibus conventionibus juridicis, quæ ad pristini senatus denuntiationem pertinent; Günterum verò non solum ab ejusmodi cœtibus, verum etiam ab accepto secretariatu officio prope diem depellerent. Cùm autem & huic mandato obsequi recusaret magistratus, prætenderetque se amborum operâ & consiliis cœrere nequaquam posse: tandem die 15 Februarii in comitiis, extra urbem in pago *Schwanneye* habitis, magistratui Paderbornensi rursum imperatum est sub poena quingentorum aureorum, ut priori mandato confessim pareant; aut certè intrâ octiduum legitimis argumentis doceant, qua de causa non teneantur mandato Principis obedire. Tum verò senatores & consules, tristiora pericula veriti, consilio cum plebis tribunis habito nuntiârunt ocyus Wichardio & Güntero, ut in posterum à rebus omnibus, *Episcopal* præcepto vetitis, manum abstraherent. At illi diuturnâ magistratus conniventia suas frontes jam itâ induraverant, ut ad omnia superiorum suorum imperia obsurdescerent. Sanè Wichardius, Güntero longè impetuosior, paulò post\* cum ingenti conjuratorum suorum caterva in curiam senatoriam irruit; & cur ejusmodi mandatis parere non velit, in hunc modum excusare conatus est. Ego, *Domini consules et senatores, à communitate civium vestrorum ad hoc electus ac penè adactus fui, ut in accusando ac denuntiando senatu pristino causam ipsorum agerem.* Illi se mibi, et ego vicissim illis, fide sanctâ porreclisque dexteris me obstrinxi, nos causæ huic usque ad vitæ et sanguinis profusionem instituros, donec ea penitus confecta et absoluta fuerit. Quid ergo mirum, nos aliquando in frequentiorem cœtum congregari oportere, et conferre ea, quæ ad hunc scopum asequendum pertinent? Id si *Episcopo et Majoris Ecclesiae Popis displiceat, aut rebellionem seditionemque sapere videatur; patienter ferendum est mihi.* Ego interim in rebus bene cœptis pergam, et unà cum sociis meis malo vitam, honorem, et omnia bona, in oppresa

\*die 18 Februarii.

opprese urbis emolumenta profundere; quām à fēdere inter nos inito in gratiam Principis abstinere. Multò minus verò me sc̄jungi patiar à contentu viginti quinque deputatorum, qui cum Episcopali bus commissariis exauclorati magistratus causam excutiunt. Non enim sum itā plumbens, vel obējānaris homo, quin olfacere possim, quō mandata Principis collineant. Nimirum, ut me amoto solus ludat, me mēosque confortes deprimat, senatores exaucloratos rursus in altum efferat; itāque tandem urbis totius regimen, etiam in rebus fidei, pro libitu suo verset ac circumvolvat. Quo dicto, ad multitudinem suorum factiosorum conversus, altissimā voce clamabat: *Nunquid hēc omnia sentitis mecum?* Illi autem è diverso: *ita, ita! sentimus hēc omnia tecum.* Et hēc primi ante omnes vociferati sunt ii, qui omnium postremi steterant, ac nullum propē verbum è rebus à Wichardio propositis intellexerant.

Nuntiabant hēc Principi senatores: addebatque potestatem senatoriam, prō dolor! nunc eo in statu esse, ut sinē præsenti capitum suorum periculo nihil severius agere in tumultu moderno possint. Contrā verò Wichardius, ut in posterum omnia, vel invito senatu, pro sua solius voluntate gereret; è suo illo hominum perditissimorum grege novos viginti quinque deputatos creari jussit: eorūque operā asseditus est, ut, quidquid ipse cupiebat, etiam plebs male sana vellet juberētque. Ferebat hēc omnia Princeps moderato, ut erat, animo: solumque præstolabatur occasiōnem commodam, quā alterutrum è duobus rebellium signiferis, Wichardium scilicet aut Günterum, caperet. Offerebat hanc demum pro voto ejus dies quartā Octobris. Quā die cūm Günterus aliorum negotiorum causā Neuhusium iret; confessim à Theodoro Principe comprehendi jussus, & propter adulterium, rebellionem, & alia gravissima scelera, in severam custodiam adiunctus est. Mirabiles indē motus in tota urbe, præsertim inter eos, quos eadem factio implicuerat. alii præ dolore furere ac debacchari, alii occultam inter semetipsos prōditionem extimescere, alii, ut cetera complura taceam, seditiosos inter se convertus cogere, & in iis consultare, quā ratione huic malo à se suisque occurri debeat. Postremū verò die 11. Novembris velut insani homines ad urbis curiam ferociter concursare, ibidēmque à magistratu congregato poscere, ut conspirantibus animis novam legem seu constitutionem ederet, quā in posterum nemo civium, etiam ex infima fæce hominum, jussu Principis attineri, vel in custodiam abduciveat: sed, *Si quis in posterum fuerit, quem Episcopus in jus vocari aut fisti velit* (inquietabat audacissimus iste Wichardius) *veniat ipse in urbem Paderbornam, accedat ad curiam senatoriam, equum* Indē Wichardius, etiam se postulandum veritus, una cum suis factiosis urget, ut novā constitutione prohibeat, ne quis civiū ex mandato Principis attineri vel extradi beat, *juum*



longè truculentius insanire, machinationum suarum socios convocare, & hoc modo coram universa multitudine conqueri: *Jam* <sup>Wichardi\*</sup> tandem aperta res est, senatores consulesque nostros cum Episcopo Theodore <sup>his auditis</sup> plebem sibi <sup>addictam</sup> facere. Proponunt mihi ac persuadere satagunt, ut vel me ipsum, <sup>ve-</sup> luti captivum, custodia ipsorum tradam; vel perditissimi nebulonis instar <sup>seditione</sup> ex urbe et solo patrio me subducam! *Vah!* quam acerba ipsorum propositio? <sup>concitata.</sup> *Ego* nebulonis instar huic urbi me subtrahere <sup>Klockner</sup> *ibid.* *Absit!* *Absit!* in eternum non committam, ut hoc fiat. Aut iussu Principis me in urbis custodiam veluti captivum tradere? Id equidem non omnino vereor, nec recuso: Sic enim habetote, me libenter mori pro salute patriæ! sed quid inde commodi nasciturum sit vobis, et oppressæ civitati vestræ (quam ego perpetua libertati à me afferendam spero) vobismet ipsis considerandum et expendendum relinquuo. *Ego, laus Deo!* jam eò usque rem deduxi, ut aeterna lex vel constitutio (de nullo civium, iussione Principis, in posterum attinendo vel constringendo) jam concepta et in scripturam publicam redacta sit. Nec opinatus fueram, senatum Paderbornensem in approbanda et consignanda eadem scriptura sic à meis consiliis recessurum esse: præsertim cùm eares non ad meam unius tantum; sed ad communem omnium nostrum utilitatem faciat. *Quid igitur faciemus in hac senatus repugnantia?* si me auditis, pergendum est in incepto: et, si quidem Princeps acquiescere non velit, nisi manus suas lavet in meo sanguine; ferendum id mihi potius, quam ut sanguinis mei servandi causâ vos ab ista constitutione deterreri patiamini.

Hic dicitis rursus ingens in plebe fremitus. Et alii quidem per plateas currere & ita Wichardium suum deplorare, ac si gladius carnificis jam esset appositus ipsius jugulo. Alii vero ad curiam urbis advolare, & omnem Wichardianæ captivitatis imperatae culpam in senatores conjicere. Si enim, inquietabant, prædicta constitutio Wichardiana à vobis recepta et consignata fuisset; nunquam Episcopus derb. ms. noster, conspecta civium et senatorum unanimi conjunctione, habuisset hōcce animos, ut ejusmodi virum tam audacter in custodiam trahi præcipisset. Quare agite adhuc, et serio satagite, ut hoc malum evitetur: aliqui grande malum impendebit cervicibus vestris. Respondebant senatores: Ecce hic mandatum Principis! legite in eo pœnas et comminationes gravissimas, quas intentat urbi nostræ, nisi postulationi sua continuo satisfiat! Quid nostra subditorum constitutio derogare poterit legitimo ipsius juri ac potestati? sanè, si recte hoc negotium expenditis, aut parentum hic nobis est; aut suadendum Wichardio (id quod et nos eidem suassamus) ut aliquantis per se ex urbe retrahat, donec ira Principis defervescat. Nos interim, quidquid in ejus absentis bonum poterimus facere, faciemus. At frustra hæc omnia. Nam insana plebs (cùm audiret senatum à Wichardio capiendo non destitutum, nisi ex urbe fuge- ret)

& Wicardii domum  
ne capiatur,  
validissimè  
custodit.  
Klockner  
ibid.

magistratus  
recusat ad-  
mittere mi-  
litias, à Prin-  
cipe mit-  
tendos ad  
capiendum  
wichardiū:  
Klockner  
ibid.

Paulò pòst  
à Wicardianis in  
extremas  
angustias  
agitur.  
Klockner  
ibid.

Ac tandem,  
cæde inten-  
tatā, ab iis-  
dem cogi-  
tare config-  
nare supra  
dictam  
constitutio-  
nem de  
nullo cive,  
ad mandata  
Principis  
attinendo.  
Klockner  
loc. cit.

ret ) continuò armatâ manu domum ejus incingere, viciniam omnem custodiis opplere, minores quasdam belli machinas attrahere, violentiae inferendæ viam obstruere, nullum nisi amicum intrò admittere, & si quis alius ibidem præteriret, eundem infacitis vocibus deridere.

Sperabat magistratus, popularem hunc tumultum, & ostentata civium resistentium arma, sibi magnæ apud Principem excusationi fore. Sed ubi Princeps reposuit, se facile occursurum hisic tumultui: permetterent sibi tantum, ut militiae suæ Praefectus Georgius Bonen cum armatis non valde multis in urbem veniat: eum brevi curaturum, ut Wicardium sine omni sanguinis profusione, imò etiam sine omni aliorum civium obedientium adminiculo in suam suique Principis potestatem redigat: tunc, inquam, senatores consulesque nostri rursus admodum tergiversati sunt; ac, nescio quo animi metu, honestatem prioris excusationis novo inobedientiæ vel detractionis vitio turpissimè corruerunt. Id verò quam nocivum ipsis & urbi universæ fuerit, cum ingente suorummet capitum periculo propediem dicere. Nam paulò pòst, nimirum die 26 Novembris, Wicardius cum frequenti suorum caterva, quorum singuli gladiis, cultris, pugionibus, securibus, & quovis alio telorum sanguinariorum genere sub pallio clanculum obarmati erant, furioso impetu in medium senatum irruit, rogatque consules & senatores, nunc tandem saepe dictam constitutionem approbare, admittere, consignare, & suis consiliis in posterum obsecundare velint, nec ne? Cumque ipsi responderent, id à se nec bonâ conscientiâ fieri posse, nec, si fieret, ullo jure validum firmumque fore; conjurati ejus, reducto nonnihil pallio, ostensisque parricidalibus armis, cum quibus venerant, impudentissimè comminati sunt eis, paululum se recessuros à conventu senatorum, ibique tertia vice comprecatueros orationem Dominicam. Interea vel consentiendum esse postulatis; vel ejusmodi tragœdiam à se adornatum iri, de qua adhuc post centum annos locuti sint posteri. Bella sanè comprecatio! quam cælum superique omnes detestentur! Orabant cyclopes isti flexis genibus: dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et tamen finitis precibus, volebant magistratui suo manus injicere, dissentientes trucidare, jugulatorum corpora minutatim concidere, atque (utì postmodum gloriati sunt) concisa ipsorum frustula defenestrarunt in subjectam aream ita devolvere, ut nulla mulier mariti sui carnes ab alterius occisi carnibus distinguere vel discriminare posset.

In his angustiis magistratus, extremâ necessitate compulsus, tandem impiis ipsorum postulatis annuit: maluitque ad breve tem- pus

pus turori tam inhumano cedere; quām diuturniori tergiversatione, certissimam sui corporis & vitæ jacturam incurrere. Wichardius autem, eo rerum successu hilaris, decem daleros Imperiales consulibus & senatui elargitus est pro liberali vino, quo terrorem abstergerent. Neque jam aliud quidquam videbatur ei deesse ad promovenda suæ rebellionis consilia; quām ut Günterum commilitonem suum, qui adhuc Neuhusii captivus erat, è Theodori Principis custodia solveret. Id autem quò faciliùs efficeret; ejusdem socero & affini, duobus opulentis fortunatisque civibus, blandè persuasit, ne in eo liberando ulli sumptui vel pecuniis offerendis parcerent. Consensit horum iteratæ petitioni benignissimus Princeps: cā tamen lege, ut & hi, duorum millium imperialium cattione præstítā, fidem suam obligarent pro Güntero in priorem custodiā restituendo, cūm id à Principe imperatum fuerit; & Günterus pariter jurato polliceretur, se in legitimo judicio comparitum, ibique responsurum esse de objectis accusationum suarum articulis. Quæ omnia cūm ab utraque parte recepta essent, infelissimus iste homo die tricesimā Decembris è custodia sua relaxatus, & Paderbornam reversus est: magno quidem Wichardii & omnium Wichardianorum gaudio; sed irreparabili totius urbis & seductorū civium detrimento, quemadmodum sequenti anno declarabitur.

Interea nunc etiam breviter attingam ea, quæ de aliarum provinciarum rebus gestis præcipuè memoranda sunt. In Regno Angliæ die 3. Aprilis juxta Calendarium Gregorianum, aliàs verò juxta veterem stylum die 24. Martii, tandem è vivis abiit Regina Elisabetha, Henrici VIII. & Annæ Bolenæ filia: magnis quidem ingenii naturæque dotibus exornata; sed Catholicorum omnium & maximè sacerdotum atrocissima persecutrix. Quibus tamen, cūm terrestrem vitam eripuit, gloriosi martyrii palmam vel invita in manus tradidit. Mortem ejus è vestigio consecuta est funestissima pestis: quæ in urbe Regia Londinensi tam horrendū sœvit, ut à mense Majo usque ad Novembrem sèpe singulis hebdomadis\* tria hominum millia devoraverit. Successorem coronæ, titulo sanguinis propinquioris, habuit Jacobum Regem Scotiæ: qui deinde primus omnium sese *Magna Britannia Regem* nominari voluit, quid universam insulam, Angliæ, Scotiæque Regna complectentem, ferèque semper sub diversis Dominis constitutam, solus uno imperio possideret. Natus hic erat parentibus probè Catholicis; matre etiam pro Fide martyre, videlicet Mariâ Stuartâ Scotorum Reginâ, cuius gloriosum agonem jam alio in loco\* explicavimus. Unde & multis Catholicis in animo persuasum erat, eum Catholicæ

Elisabetha  
Angliæ Re  
gina mori  
tur.  
Spond. ad  
hunc annū.  
n. 2.

Hareus in  
ann. brab.  
\*Hare⁹ ib.  
Succedit  
Jacobus  
Scotorum  
Rex.  
Spond. ib.  
n. 3.

\*ad annum  
1587.

Re-

Religionis defensorem fore, cùm ad Regni Anglicani solium per-  
venisset. At illa spes repente iterum in aërem & ventos abiit. Jam  
enim virus Calvinisticum, quod ab ætatis primordio suxerat ab-  
sente captivâque matre suâ Mariâ Stuartâ, tam altè in ipsius ani-  
mum descendenter, ut illud revomere difficulter posset: præsertim  
cùm videret, novam hanc Religionem ad retinenda Regni Angli-  
cani sceptra sibi plurimùm profuturam, imò & necessariam esse.

henric⁹ IV.  
Gallia Rex  
novo edi-  
cto curat,  
Societatis  
Jesu Patres,  
antenoven-  
nium eje-  
tis, in  
Franciam  
revocari.  
Juvencius  
in hisſ. Soc.  
studium fecit,  
ut eos Regno pelleretis:  
Jesu. part.  
s. l. 12. n. 62  
Bussier. l.  
23. hisſ.  
Franc. n.  
18.

\*Bussier.  
ibid.  
Juvenc.  
loc. cit.  
n. 63. & 64

In Regno Galliæ tandem hoc anno Henricus IV. Francorum  
Rex novum edictum condidit, pro revocanda in Regnum istud So-  
cietas JESU; quæ novem abhinc annis, ob iniquas malevolorum  
aliquorum criminationes, cum summo dedecore indidem expulsa  
fuerat. Æquitatem hujus rei paulò pòst, nimirum V. Kalendas  
Novembres, in supremo senatu Parisino proposuit ipsémet in hunc  
sensum: *Decrevi, jam revocare Patres Societatis JESU: vestra jam  
partes erunt, in re tam aqua voluntati mea suffragari. Vestrum erga me  
studium faciat, ut eos Regno pelleretis: idem erga me studium faciat, ut eos  
mecum restituatis.* Expendi omnia diligenter: multa de illis quotidie fal-  
sò in vulgus jaclitari didici: leges, disciplinam, et constitutiones, pia hu-  
jus et eruditæ Societatis perspexi. Magnas hac attulit utilitates Hispa-  
nias, Germanias, Italas, et orbis toti: afferet et Gallis non tñiores. Æger-  
rimè adduci poterat prædicti concilii præses Harlæus, ut huic pro-  
positioni morem gereret. Acceptâque deliberandi licentiâ, tan-  
dem pridie Natalis Domini coram ipso Rege & senatu frequentissi-  
mo bene longam orationem contra Patres Jesuitas habuit: nimirum  
quòd vehementer ambitiosi, multisque personis Ecclesiastis  
admodum invisi sint: quòd Romano Pontifici nimis arctè se ob-  
stringant, Regem Hispaniæ magnopere colant, atque ideo Gal-  
licanæ reipublicæ nocituri magis, quam profuturi sint. At Hen-  
ricus Rex, nihil indè motus, totam Harlæi orationem à principio  
statim reduxit; & omnia, quæ ab eodem objecta fuerant, admira-  
bili memoriâ pariter ac respondendi celeritate præclarissimè refuta-  
vit hisce verbis à Bussierio\* traditis: *Gratias vobis habeo plurimas pro  
solicitudine, quam de me et regno meo geritis. Cogitationes vestras omnes  
mente complector: sed vos mentem meam non assequimini. Objecisti  
mihi ea, quæ vobis visa sunt magni ponderis et momenti: nec animad-  
vertitis, nihil dictum à vobis, quin id ego jam ab annis novem serio per-  
spexerim et considerárim. Jesuitæ Possiaci dederunt specimen doctrinae;  
sed non ambitionis: nec satè video, quâ ratione hoc vitium afficeris iis,  
qui dignitates Ecclesiasticas ex peculiari voto recusant. Quòd si è perso-  
nis Ecclesiasticis nonnulli ab iis Patribus alieni sunt, id enim verò vel ig-  
norantia est, quæ ab omni è scientiam carpit; vel solutionis vite, quæ  
ab iisdem reprehendi metuit. Observavi enim, cùm de iis restituendis  
agere*

agere ceipi, duo genera hominum iis potissimum refragari: nimurum Religionis novae seclatores; et e personis Ecclesiasticis eos, qui de morum licentia merentur argui. Sed objicitis, quod ingenia præclara ad se pelliant. Imò vel idcirco magni apud me sunt nominis. Nam et ego, cùm scribo militem, cupio deligi fortissimum quemlibet: vellemque, et neminem in senatum vestrum adscisci, nisi dignorem. Quod asseruistis de ipso-  
rum doctrina, in eam sedulò intendi: nec ultam ex eorum discipulis aut alumnis reperi, qui ab ipsis doceri dicat, fas esse tyrannum occidere, aut necem Regibus intentare. Castellius hac de re eos nunquam accusavit. Et, si accusasset, imò si et aliquis Jesuita mihi vulnus intulisset; an idcirco oportebit Jesuitas omnes penam ferre, cunctosque Apostolos ob Iudam unicum exturbari? Quod ad iussa Pontificis arctius obstricti sunt, hoc ad infidelium conversionem pertinet: neque arbitror, hoc votum obedientia firmius esse, quam sacramentum fidelitatis, quod mihi præstituri sunt. Postremò, quod Hispania Rex utatur ipsorum operâ, sapienter facit. Et ego in posterum operâ ipsorum utar: neque volo, ut Francie conditio bac in re peior esse debeat, quam Hispanie. Si timetis, ne quid ex arcanis meis vel hosti vel Hispano prodant; mecum erit, nihil ipsis arcanum aperire, quam quod voluero. Vos hujusmodi curas mittite; nec jam aliud cogitate, quam ut impleatis id, quod volo et jubeo. Mirati sunt omnes, qui adfuere, tam expeditam Regis in refutando promptitudinem. Ac, tametsi Harlaeus adhuc aliquantulum cunctaretur in exequenda Regis voluntate; nihilominus tandem ineunte Januario sequentis anni coetus est imperata facere, & una cum supremo senatu Parisino editum illud in tabulas publicas referre. Quo peracto, Patres Jesuitæ mox in omnem Franciam cum ingenti plurimorum gaudio revo-  
*Bussier. ib.*  
*Juvenc. ib.*  
*n. 65.*  
*Spond. ad*  
*ann. 1604.*

In Belgio hoc tempore adhuc acriter urgebatur obsidio urbis Ostendæ: eratque jam annus tertius, quo Albertus Archidux cum suis castris ante hanc urbem consistebat. Inter varias retardatae expugnationis causas numerari non ultimo loco debet infausta seditio aliquorum Hispanorum; quos ob infidelitatem & inobedientiam, ex importuna stipendiiorum flagitatione consecutam, ver-  
*In Belgio*  
*perduelles*  
*Hispani*  
*(quos vo-*  
*cabant*  
*Meuteniria-*  
*os) retar-*  
*dant expu-*  
*nationem*  
*Ostenda.*  
*Haraus: in*  
*ann. brab.*  
*\* à verbo*  
*Meuter,*  
*ny quod est*  
*perduellio.*

M m m m

pro-

processu temporis tam multos alios vi & lenociniis ad se pertraxerant, ut seditiones ipsorum phalanges per aëstatem hujus anni creverint ad duo millia peditum & mille quingentos equites. Vivebant autem ex rapinis vicinorum populorum, quos identidem affligebant novis pecuniarum postulationibus. Atque ideo tandem Albertus Archidux, postquam frustra tentasset omnia concordiae reducendae media, coactus est decem millia peditum equitumque ad eosdem oppugnandos mittere, non sine magno Ostendanae ob-

Conjungunt se Hol-  
landis & ab  
iis urbem  
Graviam  
pro hiber-  
nis accipi-  
unt.

sidionis damno. Quod cum illi advertissent, novâ perfidiâ se ad-

Haræus ad naret.  
Hunc annū.  
Galluc. l. 15

dixerunt Mauritio Nassovio copiarum Hollandicarum præcipuo duci: pollicitique sunt, se eidem hoc anno militaturos, dummodo sibi contra Archiducem auxilio foret; & finitâ expeditione currentis anni, adhuc aliam urbem ampliorem sibi pro hibernis assig-

na non provinciis solùm Clivensi & Montensi; sed toti etiam West-

phaliæ illata.

## Annus Christi 1604.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 13.

RUDOLPHI II. Imperat. 28. & 29.

THEODORI Episc. Paderb. 19. & 20.



**P**er frigidam hujus anni hiemem vehementius exarsit ferocia perduellum Hispanorum. Freti auxilio ab Hollandis accepto ex urbe Gravia in ditionem Leodiensem, Juliensem, Coloniensem, & Clivensem proruunt; ferro ubique & flammis omnia devastantes, donec imperata pecunia penderetur. Mox, transmisso Rhe-Hispanoru[m] rebellium no[n], per terras Montenses, in eunte Martio, in Westphaliæ ad Vi- in ditionem surgim usque effusi, immensam ex interjectis provinciis pecunia Leodiensi, vim extorquent. Theodorus Episcopus noster, simul atque tran- Juliensem, Colon. &c. sita jam Unnâ, in Dioecesin Paderbornensem rectâ eos pergere di- deinde in dicerat; misit, qui adventantium furorem mitigarent oblatis Westphaliæ, ultro tredecim imperialium millibus. Dono hoc placatores uni- Hareus in  
ann. brab.  
Klockner  
in bisf. Pa-  
derb.

câ duntaxat nocte in Episcopatu commorati, nihil præter unius diei annonam abstulere. Eodem ad sedandam rabiem remedio usi sunt reliqui Westphaliæ Proceres; nullo, quod mirere, vicinorum Prin- cipum, Comitumque ad arma conclamare, auso: atque, ut me- minit

mitt Klocknerus, pendere Lippiensis comitatus debuit quatuor millia; duo millia Ravensbergensis, totidem Tecklenburgicus; Episcopatus Mindensis sex millia, novem millia Osnabrugensis, Monasteriensis undecim millia, decem millia Ducatus Montium; urbs Susatum, pagique huic circumfisis sex millia. Generatim tota Westphalia imperialium millia sexaginta tria. Quam exigua laus Westphalicæ gentis, auro redimere, quod ferro solvendum erat!

At nullis, plius damni ab his *Meuteniriis* importatum, quam Delbrugensisibus colonis; quorum tamen temeritati eam cladem adscribas. Pridie Idus Martii in *Dominica Reminiscere* revertebantur Meutenirii ex *Oifschlangen* comitatūs Lippiensis pago, per desertum \*Sendæ Ritbergam cogitantes. At pervenire eò haud facile \*vulgò die Senne. poterant, nisi itinere per Delbrugensem agrum instituto. Edo-  
Et de illorum propinquo adventu Delbrugenses, quod in reditu è templo congregati adhuc essent, quam primū coire in cuneos, musitare, conferre capita, mox veteri \*Rhythmo (quæ populo illi \*histro! tum tessera belli erat) se incendere ad eundum obviām venientibus \*histro! ad usque campum, quem Haspelium vocant. Ibi, dum armata rusticorum turba se ostentat, militem Hispanum videt pacato sine *histro!* omni noxa transitu implere datum Theodoro Episcopo pactāmque fidem. Sed quæ rusticæ gentis plerumque, dum extra teli ja-  
ctum se putat, magnanimitas est, ausi nonnulli sunt, extremum agmen carpere, duobus prætereuntium glande plumbea ex equo in terram dejectis. Audito, qui prægressi erant, bombardæ sonitu pedem è vestigio referunt; furore tanto incompositam homi-  
num turbam adorti, ut eorum facile quadringentos instar pecu-  
dum mactaverint. Reliqui in vicinas domos & mapalia profugi-  
cum uxoribus, liberis, pecoribus, injecto tectis igne, conflagrā-  
runt. Hæc inconsultæ aggressionis poena tuit; cuius vel memo-  
riam hodieum Delbrugenses impendio magis oderunt; nec un-  
quam amariores eos, aut stomachosiores feceris, quam si iis joci \*histro! causā veterem illum odiosum \*Rhythnum occinas, jubeásque ad \*histro! campum Haspelium facessere: tanquam *Rhodus* illic esset, ubi sal-  
tare possent.

Ulti audaciam Delbrugensium *Meuteniri* cœptum iter insi-  
stunt tardius, quod spoliis graves essent, ad urbem Graviam per-  
gentes. Hic equitum peditumque Batavicorum novis aucti sup-  
petiis, novum pariter prædandi campum aperiunt. Die vicesimā  
Aprilis sœvissimæ in Brabantiam excursiones fiunt; nec pagus us-  
quam nec vicus ab igne & sœvitia innocuus; nisi qui paratā pecu-  
niarum, quas cogebant, solutione incolumentem à prædonibus re-  
dimerent. Major deinde metus incessit omnes, ex eo ortus; quod  
Post exsos  
Delbrugen-  
ses pergit  
Hispani ad  
urbem Gra-  
viam.

at tandem rumor ferebat, post expilationes illas progressuros per medianam reconciliantur cum Brabantiam, ac Flandriam ad invadenda Catholicorum castra, à Archiduce, quibus urbs Ostenda jam triennum obsidione premebatur. Quare *Hareus in ann. brab.* Archidux Albertus pejora metuens per Legatos cum ipsis hunc in modum paciscitur: *ut stipendium omne adhuc residuum rite repre-  
bello Belg. taretur. Arcem Hochstratensem Archiduci restituuerent. Deserent mi-  
litiam Batavicam, sēque rursus Catholicō jungerent exercitui. Sic san-  
cti 204 & 205. citā injuriarum perpetuā obliuione, concordia redintegraretur.* Hic tandem finis perduellioni, quae Westphalis etiam & regionibus trans-Rhenanis, non Belgis solum quād maximē exitio a hoc anno fuit.

*Interea Ductore Mauricio Nassovio exeunte Aprili Sclusa à Batavis ingenti armorum classiūmque numero circumfideri co-  
pta; neque adeò laboriosum fuit eam urbem subigere; cùm Ar-  
chiduci in obsidenda urbe Ostendana distento exercitus tanti ro-  
boris non esset, ut dispertitis agminibus simul Ostendam preme-  
re, simul depellere à Sclusa urbe obsidentes posset. Vicesimā igi-  
tur Augusti urbs ea ex inopia annonæ cum triremibus decem, &  
ab Hollan-  
dis.*

*Auctores iudicant. Ostenda post trien-  
nale ob-  
sidionem deditur At-  
chiduci. Hareus ad bellicā Ambrosii Spinolæ, quem per Octobrem superioris anni  
hunc annū. Rex Hispaniarum ad moverat moderandæ huic oppugnationi, ex  
Galluc. l. 16. pag. 242 eo potissimum tam diuturnæ & difficulti, quod aperto semper mari  
perviōque Hollandi utearentur ad alimenta, militésque intromit-*

*\*Galluc. l. 16. pag. 253 tendos. Ex his memorant \*obsidionis triennio perīusse septuaginta  
ta obfessorum millia, totidem ex obsidentibus Hispanis, certè non  
pauciores. Tantæ nimirum molis erat, tantum profundendum  
in Julio ab Anglis & Hollandis. sanguinis & temporis, ut nova illa Belgarum Troja expugnaretur,  
1706. quam tamen sequenti seculo\* hæc nostra ætas tridui spatio expu-  
gnatam vidit.*

Nunc ab externis ad tumultus domesticos me recipio, visurus, quod tandem Wichardii Catilinæ nostri perduellio evaserit. Gunterus, postquam die tricesimā Decembris ex custodia Neuhusio re-  
versus

versus Paderbornam erat, una omnium fuit conjuratorum sollicitudo, ad consulatum evehendi Wichardium, ut eo turbarum duce & antesignano facilius urbis dominatum occuparent: jámque subornati erant, quorum suffragiis Wichardius in proxima magistratus creatione inter senatores cooptaretur, cùm ecce! casus plànè fortuitus, novo tumultui populari occasionem attulit. Erat ex Cathedralis Ecclesiae Canonicis, cui in parvo quodam vivario, gatur. sive piscium intra urbem post molendina receptaculo, lutra ingens damnum dederat, piscibus non semel nocturno tempore aut absumptis, aut morsu enectis omnibus. Noxium animal, cùm fæpius insidias fecellisset, hoc modo circumventum neci datur.

Non nihil escæ, cujus lutra appetentior est, annectunt fistulæ minori ferreæ; illámque ex insidiis ita collocant, tenduntque, ut escatam leniter attractari à lutra, tollique non possit, quin eo motu fistulæ solveretur rota, ac pulvis nitratus, elicto igne, accensus grandinem plumbeam in corpus furtivi animalis excuteret. Succedit ea res quidem ex animis sententia, & lutra mortem consciit; at secùs, quām sperabatur, inde nova simul turbarum origo. Quarto Idus Januarii, qui novo erat magistratui creando præstutus dies, cum horam noctis secundam inter & tertiam displosi sclopeti fragor audiretur, nonnulli factiosorum civium, (uti pavidum semper scelus est) terrefacti insueto nocturna per silentia sonitu, èlecto citi profiliunt: curritur per urbem; admonentur socii; contentâ voce clamatur: *Hannibal ad portas!* *Episcopus cum exercitu ad urbem est!* *eam intromittere magistratus cogitat in nostrum exitium, ad nos, qui Episcopo refragamur, Neuhusum abripiendos.* *Proditio! proditio!* *proditionis signum modò datum audivimus.* Clamore tanto exciti plures socii, primùm ad duplicandas portarum vigilias procurrunt, inde ad pervestigandas consulum senatorumque ædes; excussi omnes anguli & sinus, num quid armorum in imis ædium recessibus, aut periculi lateat. Alii cum Wichardio, factionis tubâ, pro curiæ foribus congressi, tumultuosè parant omnia, quæ ad hostem arcendum facerent.

Lux demum exorta, cùm nihil hostium ad portas uspiam appareret, detexit inanitatem timoris; cùmque exonerati sclopi causa passim divulgaretur; consules jubent, ut tranquilli omnes, & hostium securi domum se recipiant; nec diem legendi magistratui destinatum suis misceant tumultibus. At illi neglectis consulum monitis sublatius exclamare; comminari; non priùs arma posituros se, quām Günterus adsit, palamque edicat, quam ob rem & quibus auctoribus Neuhusum protractus in custodiam fuerit. Vocatus ille multis quiritationibus mendacissimè narrat: *Captivitatis*

medium  
astra, à  
Quare  
hunc in  
epræsen-  
rent mi-  
Sic san-  
Hic tan-  
as trans-  
anno fue-

i Sclusa  
eri co-  
tum Ar-  
anti ro-  
preme-  
mâ igi-  
tem, &  
s exhu-  
am ere-  
octiduo  
tam ab  
ue fœ-  
i Regis,  
turum.  
e opta-  
rum in  
Hispa-  
virtute  
is anni  
oni, ex  
er mari  
tromit-  
ruagin-  
rtè non  
endum  
aretur,  
expu-  
isurus,  
Gun-  
usio re-  
versus

Student re-  
bellantes ut  
Liborius  
Wiegers  
vel ut alii  
dicunt Wi-  
chards Pas-  
derbornæ  
consul eli-

Tumultus  
novus oc-  
casione lu-  
tra (germa-  
nicæ  
ein Ottu)  
de nocte  
sclopeto  
enectæ.  
in contin.  
Cosmoáro-  
mit Gobeli-  
ni Personæ  
ad hunc &  
præc. ann.

Wolffgan- *tatis causam imputari non posse, nisi suæ de republica sollicitudini, suis*  
 gus Günte- *studii ad erigendam diu oppressam urbem, eamque in puro Dei verbo,*  
 rus menda- *citer narrat veterumque privilegiorum usu, conservandam. Ex hoc uno omnium in*  
 cauas cap- *se odiorum fomitem inflatum; qui et restinguì à se facile posset, si,*  
 titivatis *quam fortiter suscepisset urbis defensionem, per timiditatem animi, aut*  
 suæ. *in contin. perfidiam abjeceret. Quod ad delatores; nihil certi sibi. Suspicionis tamen*  
*Cosmod. non parum esse de illis ipsis, quos scirent hanc pridem ararii depeculatorum*  
*Gobelini. fuisse, consules nimirum, et senatores, ante annum exauthoratos.*

Mendacem hominis sermonem, secunda plebis admurmura-  
 tio secuta est; & Liborius Wichardius, qui eodem navigabat ven-  
 to; velis, dum hæc popularis aura aspirabat, indulgendum ratus,  
 plenis apud consules buccis, Günteri merita crepat, jactitatque,  
*Liborius* *virum esse extra controversiam meritissimum; cui magistratus*  
*Wichards* *omni ope adversus mandata Principis & injurias præstò sit, opor-*  
*consul eli-* *teat. Consules verò, cùm finem regiminis sui obtenderent, quòd,*  
*gitur.* *èo jam perfuncti, nihil polliceri ultra securitatis aut præstare pos-*  
*Eius fucata* *sent, Wichardius intrá se errantibus oculis ac torvo vultu immur-*  
*pietas.* *murans, abit cum gregalibus suis; & eodem die, quemadmodum*  
*ibid.* *antè per vim & fraudes conventum erat, in solenni magistratus*  
*\*March.* *electione primarius urbis consul renunciat. Hochonore auctus*  
*Kirche.* *Wichardius jam satis elatos spiritus in immensum auxit, extulitque.*  
*\*dictus* *Ut tamen, quæ jam animo impia perduellionis consilia volvebat,*  
*Joannes* *foco simulatæ pietatis tegeret; quasi à Jove principia petiturus,*  
*Wenne-*  
*bier.* *jubet proximo die Dominico senatores omnes unà cum uxoribus*  
*Forensi* *in \*templo adesse, pro urbis incolumente supplicaturos:*  
*illuc* *senatorum agmen deductum est, Wichardio ac consule alio de*  
*tribu* *futorum\* tumido gressu præeuntibus. Turmam mulierum,*  
*longo per plateas ordine procedentem, utriusque consulum uxo-*  
*res, cultu supra sortem superbo, præcessere. Duas Junones dixi-*  
*ffes, rejectis centonibus, alienis plumis turgidas; nisi incessu men-*  
*dicabula patuissent.*

Jam à sacris ad profana conversus opera Wichardius, ab urbe  
 melius communienda orditur. Remotis ab officio veteribus ci-  
 vium signiferis ac tribunis; novos de conspirantium numero sur-  
 rogat rei bellicæ administros. Pulchræ illis bipennes ex urbis æra-  
 rio apparatæ; ipse pretiosam sibi, rutilantemque hastam, eodem  
 sumptu publico coëmit. Inspectis singulorum civium armis, lu-  
 stratōque armamentario tormenta majora rotis imponenda curat;  
 certamque imperat metalli ac æris copiam, qualibet è domo pro  
 novis aliis fundendis afferri. Mox tympani cantu evocantur ad  
 arma induenda cives: militares in foro ac plateis vicinioribus or-  
 dines instruuntur, sua cuilibet, si quid periculi ingrueret, cohorti  
 assigna-

assignata statio: ipse Wichardius cum tympanis ac fistulis per noctem frequens in moenibus, ad conatus hostium, qui nusquam terrarum erant, observandos. Credidisse delirum caput cum larvis nocturnisque spectris belligerare. Mitto plura ludione magis, quam viro consulari digna; quibus homo fanaticus miseris civibus illudebat. Postremò vicinum urbi <sup>\*vulgè</sup> querchetum Wichardii <sup>Principi</sup> <sup>et</sup> <sup>cel.</sup> jussu stirpitus excisum. Cæsæ arbores, postquam vecturas urbi imperiose descripsisset, sonantibus tympanis ac tubis in urbem advectæ: varia inde propugnacula ac loricæ prope urbis muros constructa; iisdemque, superinjecta mole terreâ, firmatis grandiores belli machinæ impositæ.

Hæc tragœdia, ut se initia dabant, quam feralem aliquando Monetur fortitura catastrophen esset, non pauci è civibus, quorum pars be- Wichardi<sup>\*</sup> ab amicis ne magna fida adhuc Episcopo, aversa à Wichardio erat, facile de tempe- prævidebant. Nec deerant è prudentioribus, quis sapientissimè Wi- chardium remotis arbitris monerent: plus satis irarum esse; temperan- das vehementes illas animi commotiones; minimis momentis maximas fieri voluntatum inclinationes: nec quidquam ipsi metuendum magis, quam ut flexile vulgus in voluntatem Principis inclinatum, cum Principe et Ca- thedrali Capitulo in unius Wichardii exitium conspiret. Quibus ille ca- peratâ fronte: quorsum mibi ista occinitis; quasi verò non hæc jam pri- in contin- dem à me expensa, dolusque dolo oppositus in animo non esset? Si adeò Cosmod. meticulosi sitis, induite galeam leporis; eaque induti in cæmeterio majoris Gobelini Ecclesiae vos collocate: ego verò nec Episcopum vereor, nec <sup>\*Thun-</sup> magnos illos germanicæ Popas et sacrificulos. Regant illi Diæcesin et ea, quæ ad Cathedram <sup>Psaffen.</sup> adem spectant, nos penè arbitrium est, et vis et norma regenda urbis, à Pfaffen. Deo nobis concredite; neque eorum tonitrua pluris facio, quam puerilium digitorum talitra, aut straminis paulò madidioris incensi crepitus.

Haud mollius responsum abstulit civis alias, qui, ex arce Neu- husana redux, Wichardio multa amicè retulit de lenitate Princi- pis; de propensione ad eum in gratiam recipiendum; imò princi- pali adhibendum mensæ, si consulatûs initia præter modum du- ra & acerba comitate quadam & majore prudentiâ mitigaret. Huic Wichardi<sup>\*</sup> Wichardius contracto supercilio: ménè parasitum putas? aut ollarem amicum? major est honestiorque Wichardius, quam ut sordido abjectoq; animo sorbillare offam Principis, et lambere ejus lances ambiat. Tu, si voles, per me licet, ad satietatem parasitare. At me, mea agere, finito: tantidem mihi sunt gratia et odium Principis; neque hunc reverebor un- quam, cum diabolo licet et sociis ejus contra me acheronta moveat. Hæc contumeliosa verba brevi re ipsâ & injurioso exemplo confirma- <sup>\*D. Henr- eus Recquin</sup> <sup>ali scri- bunt Rich- missus Neuhusio Cancellarius, qui Principis nomine negotia quæ- wein.</sup> <sup>dam</sup>

dam cum Cathedralis Ecclesiae Canonicis expedirent: severè autem prohibitum erat, ne ulli injussu Wichardii portæ panderentur. Re intellec<sup>t</sup>ā mittitur statim è ministris Capituli, qui ocyssimè Legatos in urbem intromitti, poscat. At, illo cum opprobriis reje<sup>c</sup>to, unus de Cathedrali collegio Prælatus, comitante Syndico, in curiam ascendit; acritérque Wichardio rei indignitatem exprobrat; gravem certè, nisi portas confestim recludi jubeat, offendam apud Principem nec impunè subiturum. Ille verò hæc ridens, atrocissimas quasque contumelias in ipsūmet Principem effutit. Ac tametsi *hac vice*, ut inquietabat, in Capituli gratiam aperiri portas patet, has tamen ore impudentissimo minas adjecit: *quod si Cancelarius et socii ejus posthac in urbe demorentur; curaturum se, ut minutatim concidantur, dissectaque eorum partes, faccio inclusæ, projiciantur extra portas.* Audias hīc loquentem rabiosum hominem, unius infirmæ urbis dominatu ebrium. An quidquam eo asperius est, quod ex humili in altum surgit?

Inter hæc, nuntiis & literis perfertur, Hispanos *Mentirios* transmisso Rheno invassisse in Ducatum Montensem; indè in viscerā Westphaliae irruptionem meditari. Novum ex hoc rumore falso Wichardius arripit nequitia<sup>e</sup> suæ pallium. Fingit hoc rapax hominum genus, in urbis excidium à Theodoro Episcopo invitatum, rectā Paderbornam petere. Mox classicum per urbem insonat; evocantur cives tympani sonitu ad arma protinus sumenda: cūmq; congregati ante curiam essent, prælegi diversas jubet belli gerendi leges; sed leges Deo, & Principi injuriosas, repugnantes veteribus conventis; civibus, civiūmque liberis ut plurimūm nocituras: atque ideo non paucis, quibus plū animi & virtutis inerat, civibus præsertim habitantibus in Campensi\* urbis regione (in qua id temporis habitasse se Klocknerus meminit horum omnium scriptor) jurare in leges tam iniquas horrori fuit, iidēmque timide Wichardio opposuere: *nulli bono esse nova illa conscientia onera; cūm urbem consuetā juris jurandi formulā jam satis obstrictam teneret.* Ad hæc excedens Wichardius *quid? vos me corrigere, inquit, et docere? volo ut fiat; Wichardius imperat, sic visum Wichardio, satis est.* Qui contrā mutire amplius ausit, Wichardium ultorem sentiet: statimque erectis digitis coacti in verba sacramenti præeuntem sequi, ore tenus omnes, non pauci ex metu, nec animo jurandi.

At nondum hīc ineptiarum finis, stolidarūmque machinatum. Rursum undecimā Martii, nullo adhuc urgente periculo, Omnes Clericos & compellantur per urbem tympana: Canonicis, Clericis, religiosos in urbe, etiam Ca- fis, sub poena capitis & jactura bonorum omnium, atrocissimè demandatum, protinus ut omnes & singuli in publicum civitatis fo- rum

\*platea  
Kamp  
dicta.

rum prodirent, arma pro salute publica capturi. Multa Cathedrales  
 drale Collegium ferocienti homini opposuit; antiqua Imperato-  
 rum privilegia; juratas Paderbornensium civium transactiones;  
 Clericorum ab ejusmodi oneribus immunitatem, ipso jure divino  
 fancitam. Sed ubi res ulla adeo sancta? quæ induratum in malo  
 animum emollire valeat. Parensum fuit iniquissima imperanti.  
 Et primi quidem Canonici Majores villoso induti amiculis cum re-  
 liquo Clericorum coetu prodire jussi: eorum pars alia ad \*vultu-  
 ream, alia ad aliam, quæ orientem respicit, portam excubias no-  
 ëtem totam agere coacta. Secundum hos Abbas\* Abdinghoffensis \*Leonardus  
 cum sacra religiosorum turma hominis nequam imperio se stitit:  
 His omnibus teste *Klockner* hastæ longiores datae; quibus armati  
 ad stationes suas, pro moenibus occidentem versus, obeundas,  
 præcincte tympanotribâ processere: inde eâdem viâ postridie ma-  
 tutino tempore reducti, inter multos hæreticæ plebis cachinnos,  
 cùm ignota tela parùm ex arte tractarent; canaque capita timidi de-  
 mitterent ad fragorem ferrearum fistularum, quæ solo pulvere py-  
 rio oneratae per fenestras, foræque domuum à petulante populo  
 de industria in prætereuntes displodebantur. Ventum ad Patres  
 Societatis: enim verò deerat absque illis lepidi spectaculi pars ma-  
 gna. Hi idoneam, quod primâ die non comparuissent, excusatio *Juvencius*  
 nem peti ex literariis occupationibus putabant: at *Wichardius* *L. XV, pag.*  
 scientiarum osor; *trium* duntaxat *literarum* homo, ceterum fungus,  
 mox justitio scholis, è quibus jam ducentos ad arma per ætatem  
 ferenda habiles abstraxerat, indicto, de capite Patrum & bonis pro-  
 scriptiōnem minitatur; nisi quâm primum jussis pareant: vñâre  
 sacerdotes duo, cum totidem fratribus Laicis; quibus vigiliae ad  
 portam orienti obversam demandatae: ubi & alias militares, quas  
 nunquam didicerant, functiones extemporali Marte obiérunt.  
 Maximâ exinde rabie desævitum in cives plurimos; in rusti-  
 canam plebeculam; in omnes, quos iussionibus suis, consiliisque  
 vel minimum repugnantes, aut culpæ levioris reos deprehenderet.  
 Ad hos coërcendos compedes, catenæ, ferrea monilia, in conspe-  
 ctu urbis ante curiam in oculis omnium fabricata. Quis lacrymas,  
 gemitus, querelas referat eorum omnium: qui aut nulla prorsus,  
 aut certè levi de causa compedibus illis, & catenis constricti sub  
 dio frigidissimâ hieme inter imbræ maximos dies noctesque in pla-  
 teis ad palos alligati spectaculum *Wichardianæ* crudelitatis fuere;  
 nec vinculis soluti prius, quâm gravem illam molem ferream auro  
 argentoque redemissent. Ab his corporum cruciatibus ad ipsam  
 necem innocentibus inferendam progressus, indignissimum atro-  
 citatis exemplum edidit in misero & egente operario, qui tenui

Nnnn

ex

ex lignis serrâ in asseres diffindendis, mercede vitam ægre susten-  
tabat. Hic inopiâ rei cibariæ adactus minuta quædam esculenta  
clepserat. Delatus tantillo de furto, post adhibita ad exprimen-  
dam veritatem tormenta acerbissima, mox nullo juris aut judicio-  
rum servato ordine in furcam agitur. Non id laborabat crudelis  
& fallax homo, ut aliorum in terrorem levia etiam scelera inulta ne  
essent; sed ut viâ hac dudum quæsitâ grassaretur ad arrogandam sibi  
soliq; urbi capitalia scelera plectendi potestatem. Divisa hæc po-  
etas jam ab antiquis temporibus hunc in modum fuerat Episcopum

*Sævitia  
Wichardii  
in cives.*  
inter & urbis magistratum: magistratus, si qui delicti gravioris insi-  
mulati ferebantur, manus illis injiciebat; & postquam per tormenta  
ex comprehensis elicita confessio erat, de ea ex tabulis publicis ex-  
cerpta ad Principem referri oportuit: penes quem tum erat capi-  
tali judicio diem præfigere; missisque ex curia sua ministris con-  
junctim cum senatu capitatis judicia administrabat. Hunc ergo mo-

*Civis levi  
de causa fu-  
spenditur.  
Klockner  
loc. cit.*  
rem, ut interverteret Wichardius, Principemque suum omni illâ  
jurisdictione spoliaret; missellum hominem celeriter, nullo defen-  
sore dato, nedum causâ cognitâ, per summam iniquitatem suspen-  
dio enecat: atque, ut conspicua tam gloriofæ rei vestigia extarent;  
novum in vicino ericeto, trianguli figuram referens, patibulum  
erigitur, septem catenis ex trino latere defluentibus adornatum.  
Verisimile habeas, per idem tempus jussu Wichardii arcem Neu-  
husanam Principis sedem ballistis majoribus verberatam fuisse. Id  
enim contigisse paucis ante urbis obsidionem septimanis, ex majo-  
rum relatione accepimus; constanti posterorum civium opinione  
confirmatum. Hoc certius: Wichardium, cùm tormenta curu-  
lia in aggeres producenda curaret; propalam comminatum esse;

*\*Horriion  
in'anezyr.  
Theodori  
Tentantur  
remedias  
concordiae  
reducenda*  
quòd\* ujdem Episcopum in arce Neuhusana confidentem petere; totumque  
illud exscindere oppidum ferro ac flammis velle.

Tot cumulatae injuriæ duriores videri poterant; quâm ut con-  
coqui diutius aut perrò ferri moderate deberent; præsertim cùm  
numerous à Joanne Comite Ritbergensi, clâm in auxilium voca-  
to, scriptus miles jam in procinctu armatus staret; nihilque facilius  
ipsi eslet; quâm caput, ducemque cum universo turbulentorum  
grege subactâ urbe capere, obtereréque. Sed quæ longanimitas  
Clementissimi Principis fuit; omnia antè maluit leniora rursum in-  
staurandæ concordiae remedias experiri. Eam in rem Dringenber-  
gæ primum, deinde Paderbornæ in coenobio Abdinghoffensi insti-  
tutus Ordinum totius Dioecesis conventus; ut condonatis sana-  
tisque injuriis, quovis æquiore modo, amica compositio fieret.  
Dringenbergam venere nonnulli ex gremio factiosorum allegati.  
Ad monasterium intra urbem accessit Wichardius ipsémet; sex bi-

penni-

penniferis stipatus; pavonio incedens gressu. Ea verò Wichardii, ejusque gregalium in utroque congressu fuit in obloquendo protrectitas; tam inverecunda altercatio cum arduis superciliis vocisq; immoda contentione conjuncta, ut ab aliis de equestri Ordine præsentibus viris non obscurè animadversum, creditumque fuerit, gladium eos non pacem petere; & novum quodammodo per iuria illa, & inconditos clamores classicum canere.

Quare in æquissimum furorem toties læsa, tandem malis viæta, Theodorus Episcopi patientia erupit, senatoribus, urbique toti ferale bellum in eunte Aprili denuntiando. Minaces literas, quas ea de re ad se natum, urbemque Theodorus Episcopus dederat, Wichardius, ne bellii instantis metu animorum mutatio fieret; tam studiosè, subdolèque suppressit, celavitque omnes; ut argumentum illarum, tametsi traditæ ipsi in curia in confessu sociorum essent; ne cum i pædibus quidem senatoribus communicatum fuerit: pauciores si exce peris; quorum indolem, uti ad quævis audenda promptissimam, ita exequendis desperati animi sui consiliis magis idoneam noverat. Cum his igitur, quos inter Günterus præcipuus, frequentata sedulò nova rursus conciliabula; arctius occluduntur portæ; firmanturque geminato excubitorum numero. Compulsi cives quæ primùm arma resumere: non segnes illi quidem, quod jam de motu Ritbergensium rumor increbuerat, fecuri tamen, & sine ullo adhuc gravi metu, quod nec feciale nec literas belli inferendi nuncias vidissent. Adhæc Wichardius pro suis, suorumque deliramentis vi existimabat, & terrore adigi Cathedrales Canonicos posse, ut, novo Antiftite Dioecesi imposito, Theodorum Episcopum à gubernaculis Ecclesiæ dejectum, Neuhusio procul exturbarent. Incredibile hoc dictu videatur, nisi ex insulsa responsione, quæ tabellario Wichardium Lipsingam, quo Majores Canonici tot turbarum saturi profugerant, vocanti redditia fuit, rei veritas pateret: *abi Tabellarie, inquit Wichardius, ac dicio tuis Dominis; ut ad pacem urbis et reipublica nostræ confessum alium sibi Episcopum querant: alioqui faxim ego, ut in Cathedrali templo non relinquatur lapis super lapidem. Quod si ista non dixeris, quemadmodum ego tibi, consul* Contra Episcopum Wichardi *consul Mauritium Hassia Landgraviū implorat.* in contin. Cosmodromii Gobeli ni Persona

Exceptæ hæ minæ sunt, & insana consilia magno, uti exel sitatem animi ejusdem Dominorum condecebat, contemptu, & indignatione. At tanto infensor Wichardius, sollicitiorque de præsidio alio sibi quærendo. Confugere ad domum Hasso-Cassel lanam statuit, petiturus opem, eò certiore, potentiorēque,

quo citius è vicinia, faciliusque afferri posset, ut ingens in mora periculum subito præverteretur. Eum in finem pridie solennitatis Paschalis convocat in urbis curiam senatores omnes, tribunos\* plebis, aliósque de civili concilio viros. His ille in pleno confessu miseram urbis sortem ob oculos pónit; aspici illam infestis ab Episcopo oculis; ejusque malignis instigationibus jam Ritbergenses copias imminere urbi, funditus exscindendæ: nec aliud eum quære re quām ut innocentum civium sanguine manus lavet. Occisissimos brevi fore omnes; nisi in uno, quod superesset, præsidio salutem quærerent. Illud verò velle se summo silentio premi; & consultius fore, si ex iis, quos corām cerneret, paucioribus duntaxat notum fieret; nem multis, ut ferme fit, scientibus improvidè divulgatum, in hostium notitiam perveniat. Deliberarent, edicerentque; si ita penes paucos esse accersendi ejus auxilii potestatem vellent. Refragati sunt initio propè omnes: quod periculum nimis, neque satis providentiae consentaneum dicerent; summam rei paucis committere, ignaris aliis, quid rerum agatur, quibus tamen eadem fortuna si contra quid, ac speretur, accidat, subeunda sit. Vicit demum blanditiis Wicardii & mendaciis consensere in hos quatuor viros: Liborium Wicards, Wolfgangum Günter, Joannem Scheper, & Henricum Bône, homines nequissimos, & ab ipsomet Wicardio suggestos. Ex quibus statim Günterus illo ipso die, quo resurgentis Christi Domini & pacem mundo annuntiantis memoria agitur, ad Mauritium Hassiæ Landgravium clām aliis festinanter abiit; gladios, arma, viros, in excidium patriæ comparaturus. Atque, ut facilior ad postulata Landgravius esset; mundis duabus \*chartis infra apposito urbis sigillo instructus ibat Günterus: in quarum altera notaretur civium obligatio ad rependum, quidquid in hanc expeditionem sumptuum fieret. In altera foedus de urbe tradenda scriberetur, quo vis Comiti collibitum esset etiam durissimo modo ineundum. Itaque in Landgravii arbitrio ponebatur, quocunque in utraque charta vellet, necem etiam omnium totiusque urbis eversionem signare.

\*chartam  
blancam  
vocant.

Consilium atrox, sed cassum effectu; inversumque ex maturato adventu Joannis Comitis Ritbergensis: hic enim die Veneris post Pascha (vicesima tertia Aprilis erat) inter nocturnas adhuc tenebras sub horam, quæ diem vigesimum tertium Aprilis à quarto dividit, Neuhusium delatus; & postquam pauca locutus Theodoro Princi, rogatusque ab eodem esset; ut sibi, quantum fieri posset, à cæde civium atque urbis vastatione temperaret; Paderbornam cum exercitu properat, ad eam vi & astu subiugandam.

dam. Jamque circiter horam noctis primam ad moenia consistens, portae occidentem versus diffingendae \* pyloclastrum admovere <sup>\* vulgo etiam Petarde.</sup> parabat, cum destitutum se videns aliis militaribus copiis, quae per errorem noctis itineribus deviis profectae seriis adveniebant, interrumpere machinationem cogit. Interim appetente die detectum stratagema cives omnes ad arma concivit: lignis, lapidibus, congesto fimo, contra vim pyloclastrorum obvallata porta, revulsa est in moenibus scalae. In muros eluctati milites ferro transfosi, impetiti saxis, sclopetis enecti: quin adeo in remotiores alios tormenta bellica est vallis tam ferociter displosa, ut conspecta strage, plurimi terga verterint. quos est vestigio Comes, licet tentatus febriculâ aliquantum langueret, stricto gladio infuscatus, ad honosificam præ turpi fuga eligendam mortem reduxit. Statimque grandiores belli machinas ad everberanda moenia necessarias advehiri in castra jubet. Eas idcirco Comes expeditionis initio adduci noluerat, quod solis pyloclastrorum viribus confici rem totam posse existimaret. Prius vero, quam haec propius adveharentur machinæ, Clementissimus Princeps, imperatis utrumque induciis, per tubicinem ad obsecros missum percontatur: *urbemne principali Clementia velint et potestati sua dedere, an secus? non defore sibi ea, quibus cogi ad deditio*ne *nolentes possint.*

Hoc audito multum fluctuabat urbs trepida rerum, nescia, quodnam consilium sati firmum capesleret & diversis civium voluntatibus distrahebatur. Eorum plerisque sati adhuc animi ad porrò renitendum inerat, non ignorantibus, promissum ab exortato Landgravio subsidium plenis jam passibus adventare. Tandem omnibus ademit animos militaris hic dolus, quo Theodori Episcopi jussu excitæ est pagis ingentes rusticorum turbæ, ligonibus, furcis ferreis, tanquam armis instructæ in propinquis, editisque collibus se urbi spectandas obtulerunt. Has illi est turribus & domorum fastigiis eminus conspicati, esse armatorum militum putant, atque suppetiarum ad castra Comitis properantium legiōnem. Conterriti vehementius, habitâ deliberatione brevi, respondent tubicini: *venturos celeriter, qui de pacienda urbis deditio*ne *agant cum Principe. Obtestari se, ut ab armis interim et impugnanda urbe cef*setur. Nihil interpositum moræ. Adsunt continuo ex urbe supplices, de genibus Principem per innatam ipsi clementiam pro salute civium infimis obsecrant precibus: *veniam daret male meritis, sed delicta agnoscendis: ne sineret paucorum scelus omnium interitu ex*piari. Princeps objurgatos leniter, surgere jacentes jubet: eademque quartâ nimis, & vice simâ Aprilis (primum erat post Pascha sabbathum) pactionis tabulæ consensu mutuo confectæ: interque alia

comes rit-  
bergenfis  
Paderbor-  
nam oppu-  
gnare inci-  
pit.

Juvenc. L.  
15. pag 299  
Annales  
Collegii  
Paderb.  
Magnani-  
mitas Joan-  
nis Comitis  
Ritbergen-  
sis.

Stratagema  
Theodori  
Episcopi.

Mittuntur  
qui cum  
Principe de  
urbis dedi-  
tione tra-  
cent.  
in contin.  
Cosmod.  
Gobelini.

alia conventum; ut biduo pòst, ne in craestinum incidens facer dies (Dominicam in Albis vocant) militari strepitu profanaretur, urbs tota cum omni apparatu bellico se Principis redderet arbitrio, ejusdemque potestati. Præcipuos turbarum concitores vivos, vinctosque traderent.

His insciente Wichardio peractis, in urbem reversi subornant, qui vigiles ubique oculos in Wichardium intentos habeant; ne vel elabi è domo sua, vel novo scelere se ipse interimere posset. Erant enim, qui eum dicentem audiverant: *malle se cum uxore et liberis suffocari igne ædibus suis injecto; quam vivum in Episcopi manus incidere.* Illuxerat jam dies vigesima sexta Aprilis, dedendæ urbi præfinita; cùm Wichardius rerum omnium ignarus in curiam progreditur; pòstque multos cum alio consule sermones inopinata hæc verba audit: *advenisse finem Wichardiani regiminis; nec superesse jam aliud, quam ut ocyus in custodiam Theodoro Principi et captivitatem tradatur.* Conturbatus nuncio, & propè præ ira à mente desertus: *collocabo me, inquit furiosa voce, in consulari sede mea; et ubi ille, cui animus sit extahere Wichardium ex ea, et captivum abducere?* Sensit illico vecors, nimirumque sibi præfidens homo; non deesse fidos Episcopi ministros ad id audendum imperterritos. Cùm enim arroganter surgeret, se in illa consulum sella reclinaturus; profiliunt ex adstantibus, involant in hominem, injectisque manicis & compedibus columnæ in curia stanti adstringunt. Referatae mox urbis portæ, earumque claves venienti Legato Principis obviâ missæ. Exceptus cùm omni honoris & gaudii significatione Comes Ritbergenensis; armataeque ejus sonantibus tubis ac tympanis in urbem introductæ cohortes. Wichardius deinde ex urbis curia in publicum forum producitur; iisdem vinciendus catenis, quas torquendis aliis in atrio curiæ fabricari curaverat, ut orbis disceret, non unum suo Perillum tauro torqueri. Fecit tamen bene saginati corporis crastitudo; ut adhiberi eadem pedicæ non potuerint, arctiores nimirum, quam ut abdominis tam obesi crura pinguedine diffluentia, extensaque stringere aut complecti possent. Quare subitò ad infamem in propinquo catastam raptatur; pendulo ex ea monili ferreo religandus: Sed, cùm & hoc angustius eslet, nec aptum tam adipato & semilunari collo capiendo; prægrandi eaq; crassissimâ ad probrosum stipitem catenâ adstringitur, die toto ludus omnium, quibus antè per atroces cruciatus terrori fuerat. Sole demum in occasum vergente catastâ solutum, sed aliis oneratum vinculis in maleficorum carcerem lictores detrudunt. Severis deinde quæstionibus, ex præscripto legum Cæsarearum, subjectus scelus contetur, capitisque damnatur.

Com-

Capitul  
Wichardi  
& urbs  
Theodoro  
Episcopo  
deditur.

Annales  
Collegii Pa-  
derb.  
in contin.  
Cosmod.  
Gobelini

lumnae in curia stanti adstringunt. Referatae mox urbis portæ, earumque claves venienti Legato Principis obviâ missæ. Exceptus cùm omni honoris & gaudii significatione Comes Ritbergenensis; armataeque ejus sonantibus tubis ac tympanis in urbem introductæ cohortes. Wichardius deinde ex urbis curia in publicum forum producitur; iisdem vinciendus catenis, quas torquendis aliis in atrio curiæ fabricari curaverat, ut orbis disceret, non unum suo Perillum tauro torqueri. Fecit tamen bene saginati corporis crastitudo; ut adhiberi eadem pedicæ non potuerint, arctiores nimirum, quam ut abdominis tam obesi crura pinguedine diffluentia, extensaque stringere aut complecti possent. Quare subitò ad infamem in propinquo catastam raptatur; pendulo ex ea monili ferreo religandus: Sed, cùm & hoc angustius eslet, nec aptum tam adipato & semilunari collo capiendo; prægrandi eaq; crassissimâ ad probrosum stipitem catenâ adstringitur, die toto ludus omnium, quibus antè per atroces cruciatus terrori fuerat. Sole demum in occasum vergente catastâ solutum, sed aliis oneratum vinculis in maleficorum carcerem lictores detrudunt. Severis deinde quæstionibus, ex præscripto legum Cæsarearum, subjectus scelus contetur, capitisque damnatur.

Commodūm inter hæc aberat Evangelii Lutherani in templo Forensi Praeco, homo nequam, \* fidei & Ordinis desertor. Per-  
 cussus famâ obsidendæ urbis *videt lapum venientem*, et *dimitit oves* \* *Herman-*  
*et fugit Lipstadium*, cuti suæ magis, quæm ovili prospecturus. Qua- \* *nus Tünne-*  
*re mercenarii vices Pastor bonus supplevit*; adeundo crebrius ad *Wī* \* *it à sepe*  
*chardium in carcere jacentem*; \* *cumque variis è sacro codice se-*  
*lectis adhortationibus, ad eluendas animi noxas, ad mortem, quam* \* *Episcopum*  
*commeritus judicaretur, fortiter obeundam excitando*. Mirificè *nomina-*  
*hominem affecere sedulò impensa & singulari amore obsequia*; & *verat.*  
*impensa ab eo, in quem antea omnésque ejus socios odio implaca-*  
*bili exarserat*. At tanto nunc avidior, læpius atendi virum,  
*etiam inimici sui commodis, tam naviter servientem*. Nec mul-  
*tò post inter ipsas carceris tenebras mentis oculos aperuit*: rece-  
*proque veræ Fidei lumine vidit impios errores commissaque sce-*  
*lera*; & detestatus est apud sacerdotem, Catholicorum ritu confi-  
*enti aures dantem*. Sunpto deinde sub una specie sacramento \* *fuit D.*  
*Eucharistiae*; cum datus \* *ipsi defensor nihil afterre ultra ex jure* *Philippus*  
*subsidii ad purganda facinora, aut inficiari ea reus posset*; die ve- *Berning.*  
*neris pridie Kalendas Majas ad feralis supplicii locum eductus est*:  
*ubi cognito acerbissimæ mortis genere totus cohorrescens non pa-*  
*rùm confirmatus fuit à P. Friderico Wachtendonck S. J., depromo-  
*pto è sacris literis, sanctisque Patribus solatio de brevitate ejusmo-*  
*di dolorum; de æternis, quibus piè tolerati exciperentur, gaudiis.*  
*Indè Pater conversus ad circumstantes, postquam multa breviter*  
*ac nervosè de syncero Wichardii reditu ad Romanam Ecclesiam,*  
*de confessione fæculorum summo poenitentis animi dolore peracta*  
*disserisset; altissimâ voce Wichardium coram omni populo inter-*  
*rogat: bone vir, an non omnia hæc vera? nunquid vivere in Fide Ca-*  
*tholica, ac mori statuis? ad quæ Wichardius: ità ità! sic vivam et mo-*  
*riar. Mox in genua procumbens, auditus ab omnibus est oratio-*  
*nem Dominicam, & Angelicam salutationem dicere; his præcipue*  
*verbis aliquantò altius pronuntiatis: Sancta Maria Mater Dei;*  
*omnésque Sancti et Eleæti, orate pro me misero peccatore nunc, et in hora*  
*mortis meæ Amen.* Traditus post hæc lictoribus, vestibusque exul-  
*tus in ferali mensa constringitur. Extensus, atque iam jam disse-  
 catus clamore valido ingeminat: Domine JESU suscipe spiritum  
*meum.* Et hæc dicenti venter subito per medium flectus, extracta  
*viscera, cor in faciem impactum, revulsum à truncu caput, corpus*  
*concisum in partes quatuor, totidem portis affixas; relicto tamen* \* *vulgò die*  
*capite ad portam solis occasui objacentem; ubi irrogando suppli-* *Kernisse*  
*cio ferale pegma structum fuerat in loco, cui à veteribus nundi-* *ben dem*  
*nis\* nomen hæret.* *Wester-*  
*Thor.***

Reli-

Reliqui seditionis authores tum fugâ elapsi sunt; tum clementia Principis scelerum veniam consecuti: nec minus indulgentem fuisse, & propitium Wichardio cælestem in supremo tribunalij judicem, non temere opinari nos facit publica illa Catholicæ Religionis professio cum scelerum omnium detestatione conjuncta. Eam verò, mirum est, quām impudentibus & putidis calumniis insectari, opprimere, evellere ex hominum memoria conati sint Nigrinus sive Swartzius, Susati ad S. Thomam Lutheranorum dogmatum prædicator, ejusque commilito Philippus Nicolai. *Nigrini  
Prædicantis menda-  
cia de mor-  
te Wichar-  
dii.*  
*Horriion in  
panegyrico  
Theodorit.  
3. c. 4.*

mus in libello contra Jesuitam Paderbornensem in lucem protruso, dubitanter innuit: *fortassis promisso aliquid Jesuitæ Wichardium,* *ſeſe falso obtinenda gratia, aut mitioris pena induclum: quod autem postea in publico foro post acceptam sententiam, ſeſe palam coram omnibus circumstantibus Romano-Catholicum professus fuerit, credat, qui volet; ego certe hac de re non parum ambigo; quia Papistica huic et Esauitica turba\* nihil novum aut singulare est aperta et impudentissima mendacia pro vero obtrudere.* Ecce solidam scilicet probationem in commentitia fundatam & futili calumnia. Sinc injuria dixero, Nigrinum illum notari hoc Horatiano versu:

*\*p. 4. Je-  
ſuitis.  
ſerm. Lib.  
1. Satyra 4.*

*Qui\* captat r̄iſus hominum, famāque dicacis:  
Fingere qui non viſa potest. — — —  
— — — *Elic niger est, hunc tu Romane caveto.**

Alter verò in präfatione ejusdem libelli Swartziani ex Gangolpho, ut ait, Hergundo memorat: *Wichardium à Theodoro Principe sive iudicio ullo aut sententia abreptum in mortem: deinde à duobus Jeſuitis, cùm educeretur, de fide ſollicitatum respondiffe, quod ab ipsis diſentiat; habeatque fidem, quam ſibi nemo fit eretur: postremo etiam, cùm in loco ſupplici ſtaret, audenter edixiffe: adeſto jam Theodoro Episcope! adeſto! et pota largiter ſanguinem meum, quem tam avidè et diſiuristi.* Quot verba, tot putida mendacia, quæ maledicuſ scriptor ex ſe fingit ut araneus. An non lenitati potius, quām ferociæ alſignandum; ulcisci ſupplicio unius scelera omnium, quos humana lex & quæ ac divina ob rebellionem, capit is damnabat? An Theodoro Episculo minus in rebellem populum juris, quām olim Ottoni Episculo? Quid verò ille? Paderbornenses ſeditiosos cives\* ad arcem Neuhusnanam (quod & tentatum tormentis bellicis à Wichardio diximus) diruendam ex urbe egressos, immiſſo milite ex improviso adortus, eorum quingentos, nulli factâ vitæ gratiâ, contrucidat. \*Cadavera injecta plauſtris, inque urbem revecta, ut cæſorum aspectus lamentantium uxorum proliūmque lacrymas & dolorem irritaret. Sed nolim diutiū his refellendis immorari: cùm ſatis acrem eorum, & eruditam conſutationem *panegyricus* Theo-

*\*contigit  
anno 1281.*

*\*Gobelinus  
atate 6. c.  
66.*

*Theodori Episcopi* habeat. Accedit, quod narrata hactenus de vita & morte Wichardii pie & Catholico ritu obita, a nobis excerpta ex eo sint, qui oculis omnia & auribus coram usurpavit: cui si fidem deroges, omnem ex commercio humano fidem sustulisti.

Sanc: quod inficias iturum neminem arbitror, tanto illustrior hæc victoria fuit; quo benignius parta sine cæde, sine ullius civis interitu, salutem urbi jam in exitium ruenti reddidit. Id auxilio cælitum adscribens Theodorus Episcopus, statim Kalendis Maii postridie Wichardiani supplicii Paderbornam subiit. Eo deductus a Joanne Comite Ritbergensi & primaria Nobilitate patriæ. Solemne sacrificium in summa æde oblatum urbis liberatori Deo; atq; gratiæ pro consiliis rebellium feliciter dissipatis. Secundum hæc in Abdinghoffense monasterium se recepit Theodorus: ubi in pomario congregati cives novo fidei & obedientiae sacramento se obstrinxerunt; veterisque perfidiam detectantes Principis dexteram viritim osculo contestandæ subjectionis ergo veneratae sunt. Primas deinde quietioris animi curas dedit Theodorus perficiendo Patrum Societatis JESU domicilio; cuius structura interior ex urbanio tumultu interrupta haeserat. Ea nunc duplicatis operis matuari coepit: datumque negotium Godefrido de Mirlo, Harlemensi Episcopo, & Vicario Episcopi Monasteriensis in Pontificalibus; ut annexam domui Patrum Societatis veterem Minoritarum Ecclesiam ceremoniis consuetis, sacro Beatissimæ Virginis natali, expiarer. Quo eodem die, cum res divina ad aram præsente Theodoro Episcopo post reconciliatum templum perageretur; deuentumque ad eam esset sacrificii partem, quam Catholici Offertorium vocant; surgit Theodorus; tabulasque fundationis collegii Patrum Societatis JESU manu tenens, ad altare procedit; easque Christo Domino, cuius solius gloriam per Patres propagandam unicè sibi propositam habebat, Majori Clero & Nobilitate patriæ inspectante, offerit. Appono hic tabulas ex ipsa origine, nullo, ut merentur, quantumvis prolixæ sint, apice omisso. Lege, & demirare literarum elegantiam, Religionis tuendæ ardorem, liberalitatem, & excelsas cogitationes pientissimi Principis.

**T**heodorus a Fürstenberg Dei et Apostolicae Sedis gratiâ Episcopus Paderbornensis ad perpetuam rei memoriam. Cum a primis ferme annis adolescentia nostra adscripti in Cathedralis Ecclesia nostræ Paderbornensis Clerum fuissimus; multorumque deinde annorum usu confirmati, in eadem Ecclesia ad Præposituræ dignitatem promoti essemus; magna nos cura tenuit, præcipue de Religione Catholica ac Majorum pietate, per temporum horum calamitates in civitate atque per Diœcœsin Paderbo nensem miserabiliter collabescente, retinenda et in antiquam speciem honoremque resti-

Oooo

restituenda. Quod nimis prævidebamus futurum, ut, si tempestivus non occurreretur, succrescentibus per Westphalam universam hæresum pestiferis 2. 12. anni, extreum in hac ipsa ditione periculum Fides Catholica subiret, et provincia tandem omnis ad interitum prorueret.

Nec verò aliud magis opportunum remedium nobis aliisque Religio. Literæ fun- nis antiquæ et clatoribus collegis veniebat in mentem; quām ut in tam con- dationis collegii Pa- spicuo ac luctuoso periculo, juventuti tanquam omnium Ordinum reipub- derb. lice et seminario, per fidos incorruptosque magistros; populo autem per ido. ex archivo neos minimèque depravatos concionatores sacerdotésque quām diligentis. collegii Pa- simè consuleretur. Quare, cū et ipsi in floridiori etate nostra Patrum derb.

Societatis FESV, quos hoc tam necessario tempore ad reprimendos hæ- titorum furores, et consopitam Germanorum pristinam virtutem pietatēque resuscitandam, divinitus submiserat Deus; acuratissimam diligen- tiam in juventute literis virtutibꝫque excolenda, populōque de Religione et sanctitatis studio informando, perutilem experti essemus; satisque insu- per sciremus, eorum institutum ab Sede Apostolica et ab oecumenico Tri- dentino concilio cum singulari eloquio approbatum; operāmque eorundem Patrum Imperatoribus Romanis, Regibus maximis, Principibꝫque per or- bem terrarum Catholicis mirificè antehac placuisse: omni curā allaboravi- mus, unā cum Reverendis Capitularibus collegis nostris, ut à superioribus Societatis anno 1580 Paderbornam destinarentur aliquot idonei operarii, quibus deinde conciones, gymnasiumque nostræ Cathédralis Ecclesia cum Scholarum anno proventu, additis insuper ad pleniorē sustentationem nonnullis reditibus, communi Capitulari consensu commissa sunt: idque tam bono eventu, ut fructus paulatim haud contemnendus ē Patrum inde- fessis laboribus apparuerit. Postea verò, quām Deo optimo maximo visum fuit, ut consentientibus Capitularium omnium suffragiis, pérque publicam approbationem et confirmationem S. Sedis Apostolicae, ad munus Episcopale legitimè vocaremur: sensimus confestim, quām gravis, dura, ac laboriosa provincia nobis obtigisset; quāmque serio curandum esset, ut tot anima, Christi pretioso sanguine redempta, atque infinitis obnoxiae periculis, nobis commissæ conservarentur; utque lolia hæresum vitiorūmque, quibus Ec- clesia nostræ agrum obsitum ac pene oppressum videbamus, extirparentur; et Fides rursum Catholica, virtusque optimorum Majorum nostrorum vin- dicata à corruptoribus per Diœcesim effloresceret. Eaque de re circumspi- cere sollicitè omnino cœpimus, quā ratione et officio nostro Pastorali satis- facere, et subjectarum tot oviū à Christo Domino nobis concreditarum sa- luti periclitanti, his præsertim tam inquis infidisque temporibus, succur- rere possemus. Neque tandem aliud invenimus futurum magis ex usu Diœcesis hujus Paderbornensis, et ad relevandam conscientiam nostram opportunius; quām si denique Societatis FESV Patribus, quorum jam sat multos per annos virtutem operāmque utilissimam cognoveramus, firmam

stabi-

stabilémque sedem, constituto in Episcopali civitate nostra Paderbornensi collegio, fundaremus. Quod ut succederet, sumptibus laboribusque pro Dei honore animarumque salute parcendum non putavimus. Nam quamvis post electionem nostram Episcopatum oberatissimum acceperamus, ac sumptibus erant maximis oppignerata Ecclesiae bona recuperanda, et colapsa minusque commoda aedificia Episcopalia haud modicis erant impensis restauranda: tamen, quod Religionis nobis fideique cura erat præcipua, cuperemusque pro Pastorali officio nostris consultum oribus; prouinde, post habito etiam privato dispensio, voluimus Societatis IESU Patribus, qui se in angustis adhuc aedibus continebant, minusque opportuno templo atque Gymnasio ad sacras scholasticasque functiones utebantur, laxiorem commodiorémque habitationem apparare. Eumque in usum cœnobium Franciscanorum, multos jam annos desertum ab Ordine, ac venditum partim Nobilibus, redemptumque impensâ aliquot milium aureorum nummum, approbante Decano et Capitulo nostro, Societatis IESU Patribus tradidimus. Quemadmodum testantur literæ, anno 1592. 10. Julii data, et nostro Capitulique nostri sigillo confirmatae. Sed quoniam fatiscebat sensim antiqui structura cœnobii, nec apta sat ad collegii occupationes in longitudinem futura videbatur; coemptis nostro ære vicinis aliquot aedificiis, ut ad habendas cum collegio conjunctas de more Societatis scholas capacior esset habitatio, exstrui a fundamentis novam domum vetere monasterio diruto, et templum novo organo ereclo quoque restaurari, ingentibus impensis curavimus. Ac nunc denique ad gloriam honoremque Ss. Trinitatis et omnium Beatorum cali civium, pro Pastorali nostro paternoque in Diœcesin nostram ac subditos affectu, ad restituendam, conservandam, ac propagandam per Episcopatum nostrum Paderbornensem Fidem Catholicam, ad juventutem, quæ est Christianæ reipublicæ omniumque statuum seminarium, in orthodoxæ Religionis disciplina optimisque literis rectè informandam, ad populum concionibus, catechesi, aliisque piis officiis fideliter instituendum, ad sacramenta aliisque mysteria divina pœ dispensanda, ad educendos è collegii scholis idoneos incorruptosque animarum curatores, Ecclesiæque nostræ ministros, ac denique ad animæ nostræ, totiusque familiæ nostræ Fürstenbergicæ Catholicæ defunctorum ac morientium salutem, redemtionemque peccatorum nostrorum, ad collegium Societatis Iesu hisce publicis literis auctoritate nostrâ Episcopali fundandum ac dotandum in civitate nostra Paderbornensi, ad hunc, qui sequitur, modum progredi voluimus. Principio exædificatam à nobis magnâ curâ, sumptu, ac labore, ex fundamentis domum novam in fundo antiqui Franciscanorum cœnobii, cuius donationem et incorporationem, à nobis modo supra dicto factam, S. D. N. Anno 1592. 24. Octobris, per Breve Apostolicum approbârat, eidemque perpetua et inviolabilis firmitatis robur adjecerat, ut et templum adjuncium, cum horto item, iuribus, privilegiis, exemptionibus, ceterisque

risque omnibus ad illud ipsum monasterium quoquo modo spectantibus, vi-  
gore ejusdem privilegii Apostolici, cum vicinis domibus, nostrâ industria  
pecuniâque comparatis, eidem collegio Societatis IESU incorporamus at-  
que donamus, ut in præsentia venturisque temporibus habeant Religiosi  
prædicti opportunam habitationem ad exercenda vocationis et instituti sui  
propria ministeria, tam pro juventutis informatione, quam pro aliorum  
hominum, per conciones, catecheses, sacramenta, aliasque religiosas fun-  
ctiones, spirituali præsidio atque solatio. Deinde, cum è constitutionum  
suarum præscriptis legibus iudicem Societatis Religiosi gratuitò obire officia  
omnia debeant, ut suppetat illis, unde vitam honestè tolerare, et neces-  
sarium numerum operariorum sustentare semper possint, qui fessis senio,  
morböve fræcis, aut vitâ exequentibus succedere queant; præter eos redi-  
tus, quos hucusque à Venerabili Capitulo nostro perceperunt, et bibliothè-  
cam nostram, Ss. Patrum operibus aliisque insignibus libris satè instruclam,  
quam gratiòe iudicem donavimus, Falckenhagens canonii proventum  
partem medium, à Comite Lippensi per nos recuperatam, et ab eo concor-  
diter dimissam, dicto collegio in civitate nostra Paderbornensi, atque sa-  
cellum S. Bartholomai juxta Ecclesiam nostram Cathedralem situm, simi-  
liter Capellaniam sub invocatione Ss. Fabiani et Sebastiani in Ecclesia Bu-  
storiana Ss. Petri et Andreæ, approbante et confirmante S. Sede Apostoli-  
câ, bullâ super hac re datâ Anno 1600. 5. Kal. Martii, in perpetuum at-  
tribuimus, ut dictum collegium illa perpetuò retinere, illorùmque fructus,  
reditus, proventus, jura, obventiones, et emolumenta quæcunque, percipi-  
pere, exigere, et levare, ac in suos usus et utilitatem convertere possit. Ad  
extremum, quoniam cuperemus liberali sustentatione bene provisum col-  
legio; ut perfectior, et plurim, quam hæcenus, personarum sit fundatio;  
donamus insuper de nostro decem millium dalerorum Imperialium summam  
capitalem ad stabilem perpetuòque reditum comparandum. Hoc igitur  
Religiosorum Societatis IESU collegium, modo suprà dicto erectum à no-  
bis, atque fundatum in civitate nostra Paderbornensi, libere et gratiòe of-  
ferimus donamusque R. P. Claudio Aquaviva, ejusdem Societatis Prepo-  
sito Generali, ac successoribus ejus: petentes, ut hanc foundationem, dota-  
tionem, oblationemque nostram, instar piæ eleemosynæ amanter accipere;  
collegiumque hoc nostrum Episcopale, uti cetera Societatis collegia, conser-  
vare, ac perpetuare velit; atque eidem de idoneis personis quovis tempore  
providere: quæ et Ecclesiæ nostræ, et subditorum nobis commissorum salu-  
tem, magno ardore, uti hæcenus factum libenter vidimus, promoteant,  
et scholas secundum instituti sui rationem administrent. Quam ob rem  
iudicem Religiosis Societatis IESU potestatem facimus, ut per Diœcsem no-  
stram universam, secundum constitutiones, ac data ipsis à S. Sede Apo-  
stolica privilegia, obire vocationis suæ ministeria omnia, atque exercere libere  
valeant. Nósque vicissim spondemus pro nobis successoribusque nostris,  
quod

quod hanc ipsorum fundationem, unionem, incorporationem, ac donationem, paterno affectu defendere, conservare, ac sartam teclamque tueri pro viribus velimus. Ac proinde serio vetamus, ne quispiam omnino subditorum nostrorum, seu Ecclesiasticus, sive secularis, hujus collegii nostri Societatis IESU Religiosos ullâ prorsus ratione in hac ipsa possessione, liberòq; usu ac dispositione prædictorum bonorum perturbare directò vel indirectò, per se se aliunve aust. Mandamus autem Officiali nostro, judicibus aliis et Præfectis, ministrisque nostris omnibus, ut, quotiescumque eorum auxilium, seu communiter, seu seorsim, fuerit contra adversarios turbatoresque quoscumque requisitum, exemplo diligenter atque efficaciter succurrant; et eosdem, tum censuris, tum pénis debitis, ita coerceant, ut maneat collegio Patribusque Societatis IESU integra, pacataque possessio. In quorum omnium fidem indubitatam hæc literas sigillo nostro Episcopali et manu propriâ communivimus: et earum literarum exempla duo collegii Rectori dari voluimus, ut eorum alterum ad R. P. Præpositum Generalem transmittatur; alterum verò in collegii archivō perpetuò asservetur. Datum in arce nostra Nienhusana, Anno à nativitate Domini millesimo, sexcentesimo quarto. Die 8. mensis Decembris.

Peractâ re divinâ, grates egit amplissimas collegii Rector P. Henricus Koestius nomine totius Societatis; palam contestatus, parem liberalitati tantæ gratiam referri à Patribus haudquaquam posse: habituros quidem certè, quantam capere animi illorum, quantum prædicare voces, & literæ posteritati consignare possent. Principi deinde labores, obsequia, preces prolixè detulit, superos tanquam fidejussores ac obsides appellans; ut quam vicem reddere tenuitas sociorum haud posset, ipsi cumulatissimè solverent, consuetis cœlestibus beneficiis munificentissimum Principem, totamq; ejus Perillustrem Familiam prosequendo.

Non minores de Religione Catholica in ditionibus suis servanda curas gessit, iisdemque immortuus hoc anno est Moguntinus Archiepiscopus, Metropolita noster, Joannes Adamus à Bicken. Brevitatem regiminis multo fructu compensavit; annis enim quibus præfuit\* duobus tantum supra octo menses, duos comitatus Reineckianum & Konigsteinianum repurgatos hæreseos novitatis ad vetera & vera sacra reduxit: atque ut fontes obstruerentur, unde virus propinari incautis solet, libros ab hæreticis in Catholica Fidei calumniam editos, Moguntiæ ex tabernis librariis gravi præcepto sublatos suppressosque voluit: adeò alienus à contubernio sectatorum novæ Religionis; ut nemo unquam, de præcipua licet patriæ Nobilitate esset, Electoris mensæ adhibitus in aula fuerit, nisi quem constaret mensæ Eucharisticae ritu Catholico accumbere. Plura dum meditatur pro militantis Ecclesiæ incrementis,

\*electus ad  
1601. 15.  
Maji.  
Moritur  
Joannes  
Adamus à  
Bicken Ar-  
chiepiscop⁹  
Moguntin⁹.  
Serar. l. s.  
rer. Mog.

Succedit  
Joannes  
Swicardus  
à Cronen-  
berg.  
Serar. ib.

tis, ad triumphantem abiit evocatus morte immaturâ Aschaffenburgi decimo Januarii. Bene copta explevit successor Joannes Swicardus à Cronenburg electus XVII Februarii: vir acer ac solers in agendis versandisque negotiis publicis; ingenii perspicacis, ac spectatæ prudentiæ.

## Annus Christi 1605.

LEONIS XI & PAULI V. Pont. 1.

RUDOLPHI II. Imperat. 29. & 30.

THEODORI Episc. Paderb. 20. & 21.

\*hunc alii  
Leonem X.  
dicunt, &  
Joannem  
Mediceum  
volunt esse  
Leonem IX  
non X.

Moritur  
Pontifex  
Clemens  
VIII. Huic  
Leo XI;  
Leoni eos  
dem anno  
Paulus V.  
succedit.  
Spond. ad  
hunc annū.  
Transilva-  
nia capitur  
à Bostkaios  
Strigoniū  
à Turcis.  
Auctores  
suum.

Stangefol.  
in synopsi  
circult  
Westph.



Ristior hic annus fuit duorum Pontificum funeribus, Clementis VIII. & \*Leonis XI. Prior post sanctissimam annorum tredecim, & aliquot dierum Ecclesiæ gubernationem sublatus è vivis est quinto Nonas Martii. Vacantem Pontificis cathedralm Kalendis Aprilis sexaginta Cardinalium consensu obtinuit Leo XI; dictus antea Alexander de Medices, Cosmi Hetruriæ Ducis consobrinus: at perbrevi tempore in ea sedit, dejectus morte quinto Kalendas Martii. Hæc intrâ dies paucos iterata sedis vacuitas, ut paucorum quoque dierum esset, fecit mira Purpuratorum in conclavi Patrum consensio: se natu enim convocato, cùm pro more diebus aliquot res permisla suffragiis esset, electus est sinè longiori procrastinatione decimâ sextâ Maji Camillus Burghesius Romanus, Cardinalis Presbyter titulo S. Chrysogoni; a sumptuque Pauli V. nomine coronatus die vicesimâ nonâ ejusdem mensis. Electionem maturaverat fama virtutum, quæ in Burghesio maximæ erant; utpote quem, ut Spondanus loquitur: *magnus usus rerum agendarum, zelus honoris Dei, et libertatis Ecclesiasticae, singularis morum comitas, placida in omnes beneficentia, et incorruptissima vita integritas egregie commendabant.*

Tam habili igitur successore personata videri poterat gemina per Italiam mortis plaga: at turbæ majores & vulnera à Marte in pluribus aliis per orbem locis. In Transilvania post multas hominum cædes dominatum occupat rebellis Bostkaius; inque comitiis ibidem mense Aprili habitis factiosorum procerum sententiâ Principatus possessio raptori confirmatur. Mittit insuper huic seditione capiti Turcarum Imperator Achmetes præter alia augustalia ornamenta Ladislai, ut perhibebant, olim Hungariae Regis coronam: quâ insignitum Regio deinceps nomine Bostkaium salutandum, colendumque præcipit. Tam nobilis provinciæ jacturam multum auxit secuta amissio urbis \*Strigonii post triginta quinque dierum obli-

obsidionem Turcis traditæ quinto Nonas Octobris. Imputata celerior deditio ignaviæ germani militis arma abjicientis: tametsi Comes Dampetra Præfetus urbis sat virium, moneret, ad sustinendos porro hostiles impetus superesse. Non omnibus impunè abiit. Authores immaturæ deditiois servatam sinè honore vitam, inter supplicia ignaviæ proposita cum dedecore perdiderunt.

Nec plus quietis in Belgio ab armis. Hærebant fixis castris Hollandi pertinaciter in Flandria, aucupantes locum Antwerpia per insidias obruendæ. Eos ut inde eliceret Albertus Archidux; totam belli molem constituit in ditionem hosticam transportare. Igitur ejus jussu mense Junio Carolus Longevallius Comes Buquo cum numero ex exercitu per Juliacensium & Ubiorum terras festinanter movent; transitique Rheno & depulsis ibidem, quæ pro tutela fluminis excubabant, Hollandorum navibus post varias per viam cum hostibus velitationes ad oppidum Rurordam progrediuntur; ibique loco operibus editisque munitis circumsepto confidet. Ipse verò Marchio Spinola, qui contento itinere ex Flandria ad Rhenum delatus die secundo & vicesimo Julii se Buquo copiis junxerat; nunc eodem ad Rurordam relicto, pari celeritate cum infestis agminibus ad Transisalanos abit; præmisso ad vicinos Principes Philippo de Croy, qui exercitum sinè noxa transiitum significet: mentem Archiducis esse, ut ne ulli gentium miles suis fraudi sit. Sexto Idus Augusti Oldensaliam perventum: urbs ea vix tormentis bellicis verberari coepit, cum suæ imbecillitati diffidens oppugnatori cessit. Inde Spinola Lingam versus maximâ usus festinatione exercitum reflectit; spemque victoriae in præveniendo hoste reponens id brevi effecit, ut & tanti momenti locus, naturâ & arte, nec levi præsidio munitus quinto decimo Kalendas Septembris sese dederet. Lætus tam faustis successibus Spinola iter ad Rhenum re legit; direptâque ibi Hollandorum navi, quæ posita ad ostii Lupiæ custodiam erat, omnibus modis Mauritium ad pugnam provocat. At eo prælium detrectante, Marchio Spinola divisum tribus in locis exercitum collocat, hosti quavis viâ nocitum. Triplex hæc copiarum partitio majores animos Mauritio attulit; cogitanti, vires loco à se disjunctas obrui facilius posse. Igitur postridie Nonas Octobris silenti agmine è castris Westfalenibus proficiscitur, ac die postero eam copiarum partem, quæ ad Ruroram hosti arcendo à trajectu fluminis invigilabat, adortus prospera habuit prælii initia; cum nihil minus metuentes opprimerentur Hispani. At exitum satis funestum, quingentis nimis, quæ vulneratis quæ cæsis, in fugam compulsus. Posthac à Comite Buquo die sexto & vicesimo Octobris urbs Wachtendonca, arx Cracaviensis

Albertus A  
Archidux  
bellum è  
Belgio in  
hostile fo-  
lum tradu-  
cit.

Galluc. de  
bello Belg.  
lib. 17.

Stangefol.  
loc. cit.

Oldensalia  
& Linga  
capitur à  
Spinola.

Clades Ba-  
tavorum.

Galluc. lib.  
citato pag.  
325. & seq.

Stangefol.  
in summo.

circulis  
Westph.

pag. 93.  
Helvicus  
pag. 124.

viensis ineunte Novembri expugnata. Meursæ urbis obsidionem proximum in annum dilatam oportuit; cùm frigidum pluviumque tempus vergeret in hiemem; milésque caloribus æstivis fractus hiberna & quietem posceret.

Hoc turbido rerum statu in Belgio, Ernestus Colonensis Archiepiscopus, idemque Leodiensium & Monasteriensium Antistes, non nihil etiam turbarum in subjectis ditionibus, ab iis moveri comperit, qui, vulneratis impunè legibus Ecclesiasticis, avitæ pietati excidium moliebantur. Leodiensibus eâ seculi pravitate ludibrii erant magni jejunii esuriales feriæ, quibus, nullo cibariorum dierumve habito discrimine, bene pransi & cœnati, pro sua lubidine derogatum ibant. Hos Ernestus severis gravibusque literis ad frugem & frugalem vitam cohortari; in memoriam revocare sarcos majorum ritus: quantâ se illi crediderint illis diebus religione obstrictos, ut omnino modicè cœnando, ne tantillum contra antiquas leges vel primoribus labris degustarent. Nec dubitem male inescatas oves suavissimi Pastoris voci, monitisque morem gelisse, ab illicitis pascuis ad consentaneam interdictis diebus frugalitatem reversas.

Prohibet magnos sumptus fieri in monasteriis dum vestiuntur aut profitentur. Chapeauville in locis. Si duo simul eodem die in monasteriis vestiantur & profiteantur, mandat Ernestus ut sumptus inter illos dividantur, non à singulis convivium appetatur. Item tres aliae faberentiae factiones. Anteores iudem.

Exinde Ernestus eâdem, quâ Leodienses, etiam Ubios Westphalosque complexus sollicitudine, multa Arensbergæ in arce sua pro Dioceſibus Colonensi ac Monasterensi præclarè sanxit, quibus religiosos, in dissolutæ vitæ licentiam prolapsos, restringeret arctius; sublatisque, quæ irrepserant, corruptelis suo in officio contineret. Invaluerat in quibusdam utriusque sexûs coenobiis vetus consuetudo, quâ in afferenda & multa & lauta supellectili, in apparendis ultra modum exquisitis epulatioribus se sumptuosiùs jactabant ii, qui primum religiosâ ueste induerentur, aut solennia vota nuncuparent. Ernestus hos immodicos sumptus intra modum esse; atque ad certas moderatæ largitionis, epulique leges ad strictos voluit; neque propterea augendos, aut protrahendum, geminandumque epulum; sed partitis inter se sumptibus eâdem religiosâ mediocritate instituendum, si quando in monasteriis duo plurésve eodem vestirentur tempore; aut votorum professio in unum cùdumque diem incideret; turpe enim et indecorum fore, vitam pauperrim ab immoderato aut superbo luxu auspicari. Oprimis his sanctioribus superadditæ tres aliae: unâ Ernestus testamentum Religiorum cuiuscunque sexûs declarat irritum, infectumque, quo tuncnebre epulum aut perpetuam luit ad aram quot annis memoriam decernerent. Alterâ religiosis quâ cùnque adempta facultas est colligendi aut possidendi peculii. Tertiâ conscientiae, religiosarum virginum, libertati consultum voluit; integrumque illis esse, sacer-

sacerdote alio nonnunquam ad sacras confessiones uti; hac lege parthenorum praefectis, aut conscientiae moderatoribus imposita: item ac tertium singulis annis sui vice quendam accerferent, qui confitentibus aures daret. Has sanctiones biennio post Paulus Pontifex aspersione suâ, multaque laude ornavit, postque factam in synodo Leodiensi promulgationem non laudis tantum; sed operatae etiam emendationis fructum uberrimum consecutae sunt.

Haud dispar Theodori Episcopi nostri nec minus laudabile studium extitit in Dioecesi sua ad veterem Dei, Divorumque cultum formanda. Haec foedam superiorum temporum faciem aliquantum deterferat, pulchrior jam ex virtutum aspectu gratiorque Episcopo suo: cuius tamen animum adhuc omnem in partem haec cura versabat, quibus adminiculis, extinctam in animis omnium, ac prope sepultam erga Dei matrem venerationem exsuscitaret. Subinde optimo Principi in mentem venit suburbani facelli dimidia horâ à moenibus remoti; quod olim ob statuam Dei matris, cœlesti miserorum ope celeberrimam, multis miraculis inclaruerat, quotidiano multorum hominum accessu frequentatum. A Romana urbe facellum nomen sortitur: Roma dictum, sed nihil tum Romani splendoris habebat, angustum, male materiatum opus, rudi levique; periorum brachio ex lignis & luto coagmentatum. Diceres, magnam Dei matrem, quae *Ancillam* Domini se vocat, simplici cultu delectari magis, & inulta saepe loca diligere, quibus coli malit. Senserat præterea vetus hoc facellum non semel inimicas, violentasque hostium manus, adeo, ut jam neglectum penitus, collapsumque ad ruinam propenderet. Huc oculos & sollicitum animum advertit Theodorus Episcopus noster: nec moderari prius dolori suo potuit, quam facellum hoc, impensis ultiro oblati, à ruina defensum, ac novo, eoque elegantiori opere ornatius cerneret, haud alio instituto, quam ut meliori facelli specie refrigerentibus subiectorum animis, antiquæ in virginem matrem pietatis igniculos subderet. Neque eum concepta spes fecellit. Ut primum enim detecta, populoque ostensa, quæ à majoribus impressa erant, priscæ venerationis vestigia, relegere ea pedentem coepit. Versus hic, lapidi superliminari incisus, reparationis annum posteritati notum facit:

*En auctore, Labans, theoDoro ro Ma refLoret.*

*Germanice :*

*Als Rom war ohne Flor / newrt es Vrst TheoDor.*

Non hic omiserim imbecillioris sexus fortitudinem in propaganda re Catholica. Antonia Princeps Lotharingica, Joannis Wilhelmi Cliviae, Juliæ, ac Montium Ducis, Marchiæque Comitis, ut Thalamis sic & gubernationis socia, cum in domo Lotharingica

*PPP*

Theodorus  
Episcopus  
Paderborn,  
facellum  
ruinolum  
Roma dictum  
in-  
staurat.

*Annales  
Collegii P. A.  
derb.*

*Item libel-  
lus cum li-  
centia su-  
& appro-  
batione  
editus an-  
no 1691.  
fol. 44.*

gicæ tanquam palæstra virtutum versata à teneris esset, satisque veritatem docta à falsis opinionibus secernere; hoc summo inter reliqua studio egit, ut vetus religio non nihil depresso rursum attolleret caput, quique sub Wilhelmo Principe refixerat Catholicae Religionis ardor, effervesceret.

In ducatum Clivensem, Juliacensem, Montensem, & comitatum Marschii reducitur Religio Catholica per Antoniam Principem Wilhelmi Clivia Ducis conjugem. Chaupeauville in hist. de Ep. Leod. in Ernest. cap. 39. & seq. Vetus ms. Eadem Antonia Lotharingica fecit proverbi Patrib' S. J. de me- liore domi- cilio Embri- ee. Annales Societ. Variae per-secutiones Jesuitarum. Videantur Autores passim de pulvera rea confi- ratione in Anglia. Thuannus, Chytraeus & alii. \*Videatur Iuvencius l. 13. part. 5

Aderat consilio & operâ Antoniae Principi Hermannus Lennepius Agrippinas; Clivensis Cancellerius, vir singulari autoritate valens; notæ expertæque Fidei & eruditio. Hoc peritissimo, fidoque consiliario & duce, Antonia Princps ad leniora primùm remedia progreditur, comiter hortando; positâ contumaciâ imperio Romanæ Ecclesiae se redderent. At ubi præfracte hortationibus obstrepitur, durior quoque manus rescindendo malo adhibita. Aliquot verbi præconum obstinatio officii privatione mulctata. Alii variis in urbibus coacti, dimissis cathedralis, solum vertere. His eum in modum profligatis, sacerdotes Catholici postliminio redierunt ad pristinam templorum possessionem: interque eos, Patres de Societate JESU, Antoniae jussu Embricâ Clivos adsciti, ut lapsantem illic Religionem consiliis laboribusque suis sustinerent. Actum ab his sedulò quâ privatis cressibus, quâ publicis ad populum dictiōibus, ut in primis sacrae coenæ sub utraque specie sumptio ad unam reduceretur; sublato, qui multorum animis altius insederat, stolido errore; quasi sacerdotum superbia sibi soli sacrum calicem præriperet, tenuiore cœnâ, neque per subtractum Christi sanguinem integrâ, imperitæ plebi obtrusâ. Placuisse Antoniae Principi Patrum labores, ex eo facilè conjicias, quod præter navatam alias benevolentiam, anno qui præsentem proximè insequitur, benignè providerit, ut Embricæ ampliori habitationis loco potirentur.

Hæc studia proferenda Religionis, ut interrumperent adversarii; in eosque, quos non uno in loco defensores pietatis conspexerant, odium afflarent omnibus; enormia quædam, quorum consortes illi religiosi essent, scelera commenti sunt. His tanquam proditoribus, parricidis, impiæ conjurationis authoribus carceres, patibula, rotas parabat Anglia. Sed decantata satis, notaque fabula est: uti meris, crassisque à Chytræo aliisque innumeris referta mendaciis; ita falsitate perspicuis rationibus\* propositâ, ab æquoribus arbitris explosa, rejectaque. Neque Anglia tantum, sed & Saxoniam eos impietatis hoc modo arcessivit.

Tristis & infaustus rumor totam prope Saxoniam inferiorem anno superiore pervaferat, juventutem in urbe Hildesiensi Patrum Societatis JESU institutioni commissam, pessimis depravatam corruptelis; atque adeò magicis imbutam artibus, scire beneficorum incantationes, diraque carmina, quæ magistro aliquo, ex infero-

rum

rum sedibus in reipublicæ perniciem recens protruso, hausissent. Patres invalecente famâ conturbati, territique ; adolescentum vitâ, sermonibus, moribûsque studiosè observatis, dolenter compriunt, haud esse inanem ; neque malignâ omnino dicacitate confictum rumorem. Pestilens hæc contagio primùm infecerat tri-viales summi templi scholas, in quibus Tirones à paedagogo quodam nullius religiosi Ordinis legibus adstricto prima literarum eleminta docentur.

Malum tam exiguis profectum initii quotidie ita augebat, ut brevi Patres de Societate nullam non classium suarum eadem lue infectam adverterint. O quanta hîc scilicet ! quam lata area in laudes Jesuitarum patuit. Una omnium aut in scholis Lutheranis do-centium pueros, aut in templis pro concione dicentium assidua hæc vociferatio : *Patere nunc demum nequitiam Jesuitarum du teclam parietum custodiis. Relegandum extra diæcessis fines in malam crucem perditissimum hoc genus hominum ; qui negleclis honestissimarum artium studiis, ad turpissimam ipsius mali genii doctrinam occulte alios, nequitèq; abducant.* Appellatur, urgetur magistratus : miscentur in circulis & vicis sermones : prospiciendum esse saluti publicæ : cutandum omnibus sedulo, ut nequam homines fictè tantum & fallaciter probi, diu celatae improbitatis rei peragantur. Senatus post diuturnam disquisitionem, sed cassò eventu adhibitam, consultius duxit, rem totam ad arbitrium quarundam academiarum deferre. Earum omnium, tametsi cum Luthero aut Calvinò facerent, ideoque à Religione Jesuitarum dissiderent ; mira tamen in hanc sententiam consensio fuit : re ponderibus suis examinatâ repertum nihil, quo inclinari possent ad gravius quidquam contra Patres statuendum : multò minus, ut adeorum propenderent opinionem, qui, post inustam ignominiae notam, urbe & patriâ Patres ejectos cuperent. Nisi manus abstinerent ab omni violentia Patribus inferenda ; linguamque à jaciendis probris : certè altiorum tribunaliu[m] justitiam breviaffore, ultricem poenæ immerentibus irrogatæ.

Tam grato nuncio recreati Patres paululum à metu respirabant : adversus inimicorum molimina hoc solo quidem, sed quod venu-

sino Poëtæ validissimum est, muniti præsidio :

*Hic murus abeneus esto*

*Nil concire sibi, nullâ pallescere culpâ.*

Ne qua tamen nova rursum suspicio Patres tanquam sceleris illius fautores afflaret ; invigilatum diligentius, ut, quibus hæc nota adhæresceret ; quosque jam senatus nigro notârat calculo ; deprehensi è scholis ejicerentur. Vota deinde superis facta ad impe-trandum malo radicibus evellendo cœlesti auxilium ; hac stabili-

Scholæ Hil.  
desiles  
inficiuntur  
arte magica

Annales  
Societ. ad  
hunc &

præc. ann.

Ars magica  
ex alphabe-  
taria sum-  
mae ædis  
promanat  
in totum  
gymna-  
tium.

Jesuite ha-  
bentur au-  
thores artis  
magicae.  
turba &  
tumultus  
in urbe.

Annates  
iidem.  
Coniulun-  
tur academ-  
ia Luthe-  
ranæ quo-  
modo Je-  
suitæ pel-  
lendi urbe,  
& ignomi-  
nia afficien-  
di.

responde-  
tur pro Je-  
suitis.

*ibid.*

Horatius  
Epist. 1.

Instituun-  
tur solen-  
nes preces  
pro aver-  
tenda arte  
magica.

*ibid.*

Scho-

PPP 2

scholarum moderatoribus constitutā lege; ut post finitas pomeridianas tempore in scholis literarias exercitationes quot diebus certae (orthodoxi *Litanias Lauretanas* vocant) obsecrations in honorem Reginæ cœli, malignorum spirituum domitricis, fierent. Eas cælum habuisse ratas, adolescentum perversorum fuga, metu divinitus injecto, docuit. Quare id gymnasio Hildesieni in hunc usque diem, quo post centum triginta quinque annos hæc scribimus, solenne mansit, manebitque deinceps perpetuum. *Æquior* deinde animus magistratui utcunque placato, rediit: Patribusque à turbis quies aliquantò major. Atque iidem hodie dum Patres in eadem urbe quotidianos in juventutis institutione labores solâ conscientiâ rectè factorum: atque mercedis æternæ memoriâ consolari pergununt: sèpe memores illius, quo justus Lipsius non raro obtrahitatores suos in ruborem dedit: *mibi sententia de me non nisi fertur apud me: nec quis sim, alium rogo. Interno isto iudice si probus audiam, quid addent aut dement mibi hi sermones?*

Incidit in hunc annum improvisa mors Joannis Nopelii, viri in propugnanda Religione acerrimi: idque eo majori ardore, quo saepius singularem illam sibi ob oculos ponebat felicitatem, quod, exactis pueritiae primis annis, è natali solo vicinâ nobis urbe Lipsiâ stadio divinâ quodammodo manu ad Ubios eductus in veram fidei lucem esset; popularibus præ se infortunatis plurimis, inque sua caligine etiamnum demeritis. Vitæ integritas & eruditio parem ipsum amplissimis muneribus fecerant: dignumque, qui Cyrenensis Episcopatus insulâ donaretur. Quâ dignitate exornatus diu patriæ commodis inserviit, Pontificalia munia, vice Ernesti Archi-  
Ulenberg. Episcopi Coloniensis, obeundo.

Plurimum huic viro præcipue Westphalia debet, quod profiliato Truchsesio ad eam Calvini saceribus purgandam properârit; multisque sanctis, severisque decretis post institutam variis in parochiis synodus prolapsos mores ad meliora exererit. Neque passus suam est deesse illis operam, quorum in gremio enutritus inter errores fuerat. His *Confessionem Ambrosianam* multo elucubratam studio transmisit: ut si eos non cogeret amplecti verum, saltem intueri. Pluribus aliis laboribus impigre perfunditus cùm vicesimâ septimâ Decembris anni superioris, peractâ re divinâ, habitoque in parœcia ad populum sermone domum pergeret; fallente gressu per viam ex attrita glacie incertam, ac lubricam Coloniæ in platea corruit, pede dextro in coxendice ex illa prolapsione contuso, ac fœdè disrupto. Nec diu fuit, cùm illud Religionis columen vehementia dolorum planè dirueret; virumque optimum præmatutâ oppimeret morte octavo Idus Januarii, anno ætatis septimo,

&amp; quin-

& quinquagesimo. Certè si octogenario evaſſet major; in deli- \*in poten-  
cias *labor* \* illi et dolor pro augmento religionis fuiffent. *octoginta*  
annis. &  
amplius  
eorum la-  
bor & do-  
lor.  
psal. 89.

Alio per hæc tempora ſpiritu agitabatur Mauritius Hassiæ Co-  
mes provincialis. Non illi animus acceptam à patre Religionem  
quovis modo tueri; ſed ejicere, conculcare penitus. Felix con-  
ſilium: ſi eā ejectā antiquam aliam majorum ſuorum Religionem  
ad avitas Hassiæ ſedes revocāſet. At quemadmodum via ſemel à  
recto itinere devia, ut diutius teritur; ita longius abducit errantes:  
non aliter Mauritius Lutheri veſtigia ſecutus, nunc ex alio in alium  
lapsus errorem; \*tritam à Calvino in diversa abeunte viam ingre-  
ditur: omnibusque Lutheranæ ſectæ primoribus (*Superintenden-  
tes* vocant) Marpurgum accitis palam edicit: abundare errori-  
bus *Augustanam Confessionem*; velle ſe, ut ex ea potiſſimum hæc tria  
reſcindantur:

1. *Sublatam voluit opinionem de praesentia Christi in cœna cum huma-  
na pariter ac divina natura.*

2. *Auferendas è templis imagines contra Moysis decalogum à Papistis  
intrufas.*

3. *Antiquandum morem utendi orbiculatis in cœna hodiis. Accum-  
bentibus mensæ Eucharistie diuīſi panis fragmenta deinceps juxta uſum  
cœnantis Domini porrigenda.*

Huic Landgravii decreto cùm Marpurgensium in ſcholis, tem-  
plisque doctores gerere morem, & populo promulgare detrecta-  
rent; pertinacie poenas dedere, exilio multati: omnibusque ex  
urbe profligatis, ſuffecti Caſſellis Georgius Schönfeldius, Zigen-  
heimio Valentinus Schonæus, Wigandus Pfaffius; alioque, pe-  
nes quos ſumma rerum Eccleſiaſticatorum ex voluntate Mauritii erat.  
Schönfeldius ante alios præſidentior; minimèque dubius, varium  
& mutabile vulgus facile ad nova commenta abituruſ; xvi Au-  
gusti de mutanda Lutheri doctrina pro concione verba facit. At  
contrà, quām opinabatur, adeò erroris tenacem, ſibi que infen-  
ſum comperit auditorem; ut verbosè declamantem Schönfeldium  
aggressi, impactis pugnis unguibusque os oppilārint: eumque  
& locios omnes verberibus ad livorem contuſos præcipiti ira ex ur-  
be exegerint. Schonæus ſuprà reliquorum fata diriſſimè habitus; \*vide an-  
idemille, qui mercenariam \*Truchſefio Colonienſium infelici Ar- num 1583.  
chiepifcopo in pervertendis Westphalis operam locaverat: famo- pag. 491.  
sus à prima Werlis, & Geſekenæ habita concione. Sed quod illis  
in locis aureum pro diſtione munus imperioſe depopofcit, extor- Mauritius  
ſitque; hic nolenti etiam, liberalius ferratis ſudibus perſolutum. armis ſuos  
Mauritius temeritate populi commotior animum obſfirmat, fran- cogit ad  
gere potius quām corrigere, quæ in pravum obduruſſent. Nu- Calvini  
me- partes, &c.

ipse populo de Calvini doctrina conciona-  
tur. *in appendi-  
ce ad Cos-  
mod. Gobe-  
lini Klein-  
sorgius.* merosus igitur in urbem miles inducitur: & subito tubarum clangor acrius, quam antea voces oratorum aures incolarum feriunt. Armis nudantur cives: atque ita inermis civitas Calvini legibus, & imperio violenter subjecta. Ipsum ferunt Mauritium ex suggesto Calvini laudes & dogmata praedicasse. Dubites, plusne feri, an orationis acumine valuerit? Quam triste Lutheri fatum! tanto turpius ejecti, quanto praestabilius fuisse non admisisse hospitem, retentam veteri Romanâ Religione; jam inde à Caroli Magni, ejusque filii Ludovici Pii aevi admissa ab Hassia: magnoque studio culta adusque tempora Philippi I. Hassiae Landgravii, cognomeno *Magnanimi*: qui novitatibus Lutheri pellectus pientissimi parentis sui Wilhelmi II. majorumque omnium antiquare Religionem coepit. At quam brevi consumpta novitatis gratia? Hujus enim Philippi, ex filio Wilhelmo IV, nepos Mauritius, ne uno quidem seculo disjunctus ab avo, Lutherum jam perosus se, suosque Calvino addicit. Quid periculosius, quam varietate delectari in negotio, ubi una, immutabilis, & æterna veritas spectanda? Non ann. 1525. defunct tamen, qui Mauritium Landgravium non adeo temere egisse velint; odiique adversus Lutherum concepti causam ex eo profectam asserant; quod Mauritius indignabundo secum animo sae-  
*gareta de  
Sala, vide  
dicta ad  
fuit Mar-  
garetam  
pius expenderit: quam turpiter olim Lutherus homo mulerosus  
fatu (Mauritii) avo Philippo potestatem fecerit, viventi coniugi,  
ann. 1540. & gignenti adhuc, aliam thalami duplicitis sociam adjungendi. Fœ-  
*cognomen  
non addit  
scriptor.* ditatem illam inquiunt, quemadmodum id temporis unius filiorum incitamento fuerit à Lutheru ad Zwinglium abeundi; ita nunc in-  
*Vide librū  
de ortu &  
occaſu Lu-  
theranismi.* duxisse nepotem Mauritium; ut lutulentam ejusmodi doctrinam aspernatus, puriora suo iudicio Calvini dogmata amplecti maluerit.*

*pag. 110.  
item vitâ  
Ulenbergii  
pag. 15.*

*Cæsar pa-  
cificatur  
cum Bost-  
kaio, dein-  
de cum  
Turcis.  
Bostkaius  
moritur.  
Spond. in  
contin. Ba.  
ron. p. 948.*



## Annus Christi 1606.

PAULI V. Pontificis 1. & 2.  
RUDOLPHI II. Imperator. 30. & 31.  
THEODORI Episc Paderb. 21. & 22.

X perdita superiore anno urbe Strigonio, aliisque cladibus, Imperatoris animo fixus haerebat & vehementis dolor. Cumque spes nulla fortunæ melioris affulgeret, rebus quotidie in deteriora labentibus: ad prævertendam aliarum urbium jacturam, necessum habuit confugere ad consilia pacis. Per quam postridie Idus Septembris initam Stephano Bostkaio, ejusque haeredibus mas- culis relicta est Transilvania; præter Hungariæ partem aliam à Sis- gismun-

gismando Bathorio olim possessam. Idem pacis negotium quinto Idus Novembris coeptum cum Turcis, confectumque. Utriusque pacis conventa fusē narrat Joannes Palatius in *\*Aquila Austriaca.* <sup>\*Palatius in Aquila l. 47. c. 2.</sup> Inde Bostkaius quinto Kalendas Januarii tot manubiis dives prædator morti in prædam cessit, nihil ex tot spoliis ad manes suos ferens, nisi *celestium inanem animam.* Ab obitu Stephani Bostkaii, finē mascula prole decedentis, Transilvaniæ possessio ad Rudolphum Cæsarem reciderat: à Transilvanis autem interversa, datāq; Sigismundo Ragotzio. Novum vulnus Domui Austriacæ. Sed, cui posteros mederi, voluit Rudolphus: tum quod diffideret Ordinibus Imperii, adeò parcis in mittendis suppetiis: tum quod fessus ipse senio, & tædiis ad pristinos bellorum turbines in extrema vitæ statione abripi nollet.

Institutum anno proximo in hostili solo cursum Alberti Archiducis copiæ novo ardore prosequuntur. Eductus in expeditiōnem miles duce Terralio primâ aggressione Zutphaniam petit: in eāque provincia, postquam Bredevorda ad fines Monasteriensis agri pridie Idus Martias astu militari intercepta esset; arx ibidem situ, altisque paludibus munitior diu multūque labores oppugnantium exercuit, nec dolo, nec virtute expugnabilis. Interventu enim auxiliaris Hollandici exercitū ductore Henrico Naslovio abrupta arcis oppugnatio est: póstque arctam obsidionem subita urbis deditio rursum extorta.

Plus virium, animique prodidit Ambrosius Spinola, gnarus & prudens feliciter auspicatis insistere. Is reverus ex Hispania post Flandriam, Brabantiamque probè communitatam ineunte Julio in munimenta ad Rurordam properat. Ibi Comite Buquoio trans Rhenum ad exploranda hostium molimina, transitūque fluvii Wahalis tentandum relicto; ipse Locheium urbem sibi expugnandam sumit. Quæ die vicesimā Julii finē longa renitendi contentione sub jugum misa est: magno Westphalorum gaudio, cùm affligi cernerent perniciosa sibi urbem; infame receptaculum nefariorum prædonum, qui diu crebris in Westphaliā excursionibus ex rapto vixerant. Mox Grollam longè firmiorem majori nisi adortus Spinola, majus etiam bellicæ virtutis argumentum dedidit, præsidiarios mille, & quadringentos eò brevi adigens, ut Mauritiū cum auxiliaria cohorte approperantis adventum celeri deditione postridie Idus Augusti præverterint. Converso hinc in exercitum conjunctis Buquoii copiis validiorem, reflexit Rhenoberckam versus; in eāque urbe munitionibus, ac vallo è regione destructis, suffosisque; atque Hollandis ex insula Rheni in oppidum rejectis, pari fortitudine ac celeritate Kalendis Octobris rerum poti-

Bredevorda  
capitur ab  
Hispanis  
sed brevi  
rursum  
amittitur.

*Galluc. l.*  
18. pag.

*349 & seq.*

Spinola occu-  
patus Lo-  
chemium,  
Grollam  
Rhenober-  
ckam.

*Galluc. l.*  
18. pag. 363

*item l. 19.*  
pag. 373.

*item l. 19.*  
pag. 395.

*Spond. in*  
*cont. Ba-*  
*ron. pag.*

*948.*

*Theatrum*  
*hist. l. 5.*  
*pag. 125.*

expugnatio potitur. Celebrior fuit hujus urbis expugnatio, tum à numero Rhenober-  
cæ plus dif- cætum hostium ad quadringentos, tum à multitudine supersti-  
tum adhuc præsidiariorum militum. Tres enim equitum turmæ,  
habuit.

*Galluc. l. 19. fol. 396* cum ter mille peditibus egressæ sunt: ita tanti herois nomine & fa-  
mâ perterritæ, ut se de derint, antequam res ad triarios rediislet.

Inde ad Meursam subactis his urbibus adjungendam, facilis  
admodum & plena via erat. At ea nimiùm aspera & difficilis vi-  
debatur Catholico exercitui ob attritas vires tantis porrò ferendis  
laboribus impari. Neque per seditionem ab Hispanis rursus con-  
sideratio stipendiorum citatam eò progredi licebat. Cùm enim militaria æra in mora es-  
tia non so- sent; nec rite statis diebus repræsentarentur: miles stipendiis de-  
luta

*Galluc. l. 19. fol. 397.* fraudatus non solùm discordiis miscere omnia cœpit; sed perfidio-  
ritius pro versuto ingenio non ignorans, hebescere ferrum, dum  
per hunc illud aurum non acuit; occasione, quam in turbido luculenter vi-  
tumultum debat, nono Kalendas Novembres usus, Locheimium milite so-  
recipit. Lo- cordiùs obnitente recipit; & per easdem seditiones turbas ido-  
chemistry. à Grolla ur- neum tempus recuperandæ Grollæ aucupatur. Jámque magna vis  
be rejicitur machinarum, trigesimâ primâ Octobris, urbi admota erat. At  
per Spino- Marchio Spinola itinere inter varia cæli pluvii incommoda per Mo-  
lam.

*Galluc. fol. 395 & 393.* nasteriensem Dioecesin maturato, feliciter cum hoste congressus,  
Helvicus machinations omnes proturbat. Eo in conflictu die octavâ No-  
fol. 125. vembris pars magna cæsi, pars in turpem fugam versi.

*Galluc. l. 19. fol. 971.* Laus duoru- Praecipuam ex Proceribus Westphalis laudem in hoc bello con-  
Comitum secutus est Joannes Comes Ritbergicus: idem ille, qui Theodoro  
Ritbergen- Episcopo nostro duobus abhinc annis in edomanda urbe Pader-  
sium.

*Galluc. l. 19. fol. 971.* bornensi strenuam commodaverat, felicemque operam. In his  
verò expeditionibus dupli famâ clarior. Præterquam enim, quòd  
Hijb. ms. Ambroſio Spinolæ ex Brunswicensis belli reliquiis dispersè vagan-  
tibus collectam militum manum subsidio miserat; ipsum etiam Co-  
mitem Joannem cum fratre Christophoro Embdano in expugna-  
tione urbis Grollensis, decimo quarto Augusti primos inter ducto-  
res armatâ manu duo propugnacula pulsis defensoribus consen-  
disse, legimus; utrumque non mortifero quidem, gravi tamen  
& glorioſo vulnere cruentatum.

Ex his toties illatis acceptisque cladibus, ex varia urbium  
alternatim expugnatarum fortuna, ex tam crebrò per Julianam,  
\*alii alias Ubiorum, Westphalorumque terras copiarum transitu magna  
causam af- ubique vastitas, & pernicies. Ante regiones alias tristiùs afflita,  
signant. bonisque ferme omnibus eversa fuit Dioecesis nostra. Malo huic  
Vide Bu- leng. Julianum occasionem dedit obsidio urbis Brunswicensis. Hæc enim, quòd  
Cæsar. Imperialium \*urbium jura, indéque à pendendis Duci tributis im-  
muni-

munitatem obtenderet; gravissimam in se concitaverat Ducis Henrici Julii indignationem. Ille, quò certius urbs illa & validius ad obedientiam redigeretur, cum aliquot Imperii Principibus; atque in primis cum Danorum Rege Christiano IV. foedus pangit; socialia etiam Hollandorum arma invitans. ut circumfideri se urbs Brunswicensis vedit; atque omnia sibi indies arctiora fieri: urbium Hanseaticarum fidem opemque exposcit, ne sociæ urbis periculum negligerent. His urbibus ad subsidia omni celeritate ferenda jam accinctis, cum metus non inanis eset, ne utrimque nimium intensæ vires in nervum erumperent: adest Legatus Cæfareus, monet Henricum Julium Duce; æquius visum Imperatori, ut, si quid cum urbe haberet controversiæ, cum ea jure, non armis experiretur. Eâ monitione Duce, aliósque belli socios metu proscriptionis eò permovit, ut solutâ obsidione sub initium mensis Januarii inducias fecerint; sublato aggere, cujus objectu, qui urbem perfluit, flumen Occarus retrò adactus erat, vicos, plateásque omnes eluvione complens.

Promulgatis induciis, dum receptui canitur, ut suam quisque exercitus viam relegerent: Batavi proximam, quæ occurrebat, Dioecesis Paderbornensem mense Februario atrocitate tantâ per cursant, diripiuntque, ut nihil illâ spoliatus, nihil egentius. Ob viæ quæque villæ prædis exhaustæ; abacta pecora; injectæ manus, inque miseram captivitatem abrepti homines. Miratus tantam barbariem Theodorus Episcopus per tubicinem sciscitatur; unde tantæ iræ, tantæ populationes? Id solùm responsi datum: *Occisi consulis Wicardii manes, ac profusum ab eo sanguinem flagitare gerus.* *Vetus ms.* *Hollandorum quasi-  
ta causa in-  
vadendi &  
vastandi* *Dioecesis* *Paderbor-  
nensem.* *ex archivo* *Paderb.* *Cath. Eccl.* *Hist. Colle-  
gii Paderb.*

Neque aliud mense Junio iterata in Westphalorum fortunas incurcio portendere & moliri timebatur. Expilatae rursum villæ,

Qqqq

oppi-

numero  
supersti-  
turiae,  
ne & fa-  
cilius let.  
, facilis  
ciliis vi-  
ferendis  
sus con-  
mora es-  
endiis de-  
perfidio-  
Mau-  
m, dum  
enter vi-  
hilite so-  
bas ido-  
agna vis  
at. At  
per Mo-  
gressus,  
avâ No-  
tello con-  
neodoro  
Pader-  
In his  
m, quòd  
e vagan-  
iam Co-  
xpugna-  
er ducto-  
conscen-  
i tamen  
urbium  
Juliam,  
magna  
afflcta,  
alo huic  
m, quòd  
utis im-  
muni-

Spoliato ab oppida, urbes, quotquot se primùm in Westphalam redeuntium  
 Hollandis cœnobio rapacitati offerrent. Demum atrocitas omnis in vicinum nobis  
 Bredelariensi, ipse Abbas cap- Bredelariense Archidiœcesis Coloniensis cœnobium exprompta.  
 tivus abdu- Cohortis prædatoriaæ ducem se præbuerat olim de servitio mona-  
 citor. Stangefol. l. 4. pag. 94 Vetus ms. pho in rabiem versus ad Hollandos profugerat; suumque dolo-  
 rem impiâ ultione expleturus viam aperit pinguis prædæ, cœno-  
 biiq; Antistitem comprehendendi occasionem. Fit irruptio tam viol-  
 lenta, auri argentique, rei pecuariæ, utensilium omnium direptio  
 tamisordida, tam crudelis; ut ne minimam quidem rem reliquam  
 fecerint. Cœnobiarcha \*ad hoc deerat, ultimum rapinæ comple-  
 mentum. Hunc excussis domûs totius angulis, omnibûsque ve-  
 Iscrenhoit electus an- no 1593. Abbas Bre- latrato par- delariensis, dum per vestigatas. Conjecisse se in eas Abbatem necessum esse.  
 Udalricus stigiis indagatum, cùm nusquam locorum reperire esset; prodi-  
 tuli canis, sub follibus teris organifolles abditum. Mox in lucem protractum vinculis one-  
 antiqui or- rant: inque duram servitutem abstrahunt: nec libertati prius  
 gani. Literæ ex redditum, quām imperialium millia quatuor sibi numerata cerne-  
 Tabulario rent. Potissima exitii causa parvulo cani, qui cum Abbatे in la-  
 Bredela- tibulum profugerat, attributa. Is ubi accurrentium strepitu exci-  
 riens. tatus, arcere hostes latrando nititur, dominum suum iis prodidit.  
 Quos, haud scio, an triceps inferni Cerberus abigere immani  
 latrato potuisset.

Theodorus Episcopus tam frequentes & acerbæ patriæ affi-  
 Theodorus Episcopus Diœcesin suam variis modis ad lo contra hostes pe- ex literis à Celsissimo Princeps Neubusii vide infra. ctiones intuitus, velut totidem divinæ iræ flagella, quibus superio- rum temporum malitia, atque urbis Paderbornensis rebellio etiam num cæderetur: eò sanctiores curas vertit, ut subiectam Dioce- opem è cæ- sin crebrioribus hortamentis, largisque promissionibus ad iratum numen ardentiùs colendum induceret. Quibus horis res divina- tatem in ad aram à sacerdotibus peragit, ut frequentior in templo adeset  
 stigat. populus; certam pecuniaæ summam, sed sequentium, opinor, an- norum fatis eruptam, fidei quorundam & curæ credidit; cuius an- nui proventus in pauperes erogarentur, certo numero designatos; qui, sacerdote sacris operante, pro communi urbis, patriæ, ac Prin- cipis incolumitate quovis die preces suas conjungerent. Literas ea de re à Theodoro Episcopo scriptas germanicè ita latinè verti- mus.

THEODORUS Dei gratiâ Episcopus Paderbornensis  
ad perpetuam rei memoriam, publicâmque  
universorum notitiam.

Proponentes nobis, atque animo sapius expendentes; quantopere cù-  
piat Pater misericordiarum & Deus totius consolationis aliorum  
benignitate misericordiam pauperum sublevari: beatos pronuntians miseri-  
cordes: quoniam misericordiam consequentur. Item sibi fieri re-  
putans; quacunque uni ex minimis illorum fiant. Verba etiam Eccle-  
siastici: Ignem ardente extinguit aqua, & eleemosyna resistit  
peccatis, sâpe considerantes inducî sumus ad majestatis divinæ gloriam,  
pro levamento egentium, nostrâque cælestis gratiæ egentis animæ solatio-  
perennem in omne ævum duraturam eleemosynam pro decem et octo paupe-  
ribus fundare. Assignamus in hunc finem sexies mille imperiales; quos  
Philippus Ludovicus Comes Hannovia mutuos à nobis sumpsit cum promis-  
so fenore anno trecentorum et sexaginta imperialium. Literas contrac-  
tam à Comite obligationem testantes; reîque totius curam committimus  
dilecto nobis Officiali et Abbatii Abdinghoffensis cœnobii, ejusque successo-  
ribus. Rogamusque, ut diligenter in vigilent, ne quid unquam de sorte  
sive summa pecunia intereat. Si quando contingat eam à creditore reddi:  
providè rursum exponatur fœnori, ut idem proventus annuus ad suble-  
vandos pauperes exspectari certò possit. Volumus autem, et ordinamus;  
ut hoc beneficio cuiuscunque sexiis fruantur illi, qui Religiōni Catholicae  
addicti, eandem quoque moribus et inculpatâ vitâ profitentur. Major  
tamen eorum habeatur ratio; quos senium aut languor male affecti corpori  
lucrando pani inbabiles reddidit. Hos octodecim pauperes volumus quo-  
tidie simul eâdem horâ congregatos interesse sacro Missæ officio ab introitu  
ad finem usque: idque in templo fundati a nobis collegii PP. Societatis Je-  
su; ibi fideliter orare pro nobis et Catholicis nostris Majoribus; pro com-  
missâ nobis Diœcesi; ejusque universo populo; pro temporali salute et ater-  
na Catholicæ Domini Fürstenbergicæ, ex qua originem ducimus. Singuli  
horum pauperum quot diebus duos grossos lucrabuntur, erogandos à fido ad  
id ex gremio pauperum constituto dispensatore. Qui et quovis anno ipso  
Pentecostes die, aut paucis post diebus tenebitur præsente, quem nomina-  
vimus, inspectore et executore pauperibus rationem reddere; indicare;  
quinam et quoties absentes fuerint; aut subduxerint se sacro nondum fini-  
to: deferre eos, quorum vita minus proba aut sceleris alicuius insimulata  
sit. His exclusis substituentur alii. Absentibus, nisi satis de absentia  
se purgaverint; et qui non fideliter integrâque preces suas persolverint;  
subtrahetur quotidianum lucrum, apponendum sorti; ut eâ crescente nu-  
merus fruentium pauperum crescere possit. Hæc grata nostra volun-  
tas est. Iterumque rogamus dilectum nobis Officialem, et Abbatem  
cœnobii nostri Abdinghoffensis, ejusque successores; utne graventur hoc

Christianæ caritatis onus in se suscipere : ut carent assidue, ne quo unquam casu, hominum iniquitate aut temporum hæc ultima voluntas nostra intercidat; aut applicata pauperibus juvandis pecunia alios in usus avertantur. Et ut hæc authoritas nostræ largitionis firma stabilisque permaneat, presentes literas manu propriâ subscriptas, sigilli nostri impressæ \*incidit eo anno festi Pentecostes die anno 1606.

in 14 Maii  
sub litera

Domini-  
cali A.

Consecre-  
tur facel-  
lum Roma-  
num.

Annales  
Collegii  
Paderb.

Verba Cel-  
fissimi Epi-  
scopi.

Juvat nunc hujus facelli nomen, ejusque originem paulò al-

*Viri nomen* tiùs repeterem. Fuit olim auriga quidam \*isque civis Paderbornensis; qui in ducendo curru incautior, puerum temere obviā veprodigiis, scriptorū inactis per corpus rotis, imprudens insciensque obtriverrat. Hominem hunc rectum & simplicem, ad poenas piaculi, terciderunt.

quod præ tenerioris conscientiæ cruciatu commissum opinabatur, subeundas, ultro se judicibus stitisse ferunt: etiam atque etiam obtestatum; fatalem justitiae sententiam in se ferrent. Qui pro tribunali sedebant, mirati tam insolitum animi candorem; postquam re expensâ casum fortuitum intelligerent, malitiæ experientem; monitum de incogitantia, lenitérque increpitum impunem unde statua dimittunt. At ille veritus, alia sæpe in supremo illo, minima miraculofa, quæque perspicientis cæli foro, judicia esse: fixum habet, quid lo nomen, quid culpæ à se etiam imprudente & judicum oculos fugiens, contractum, voluntariis afflictionibus corporis plectere & expiare. Igitur Virginis Deiparæ peccantium communis refugio juratâ sponsione se obligat ad statuam ejus ferendam pedestri itinere Romam usque:

THEODORUS Episcopus. (L.S.)

A filio ad matris opem poscendam se confert pientissimus Princeps. Sacellum huic Virgini sacrum ad occidentem extra muros situm, ut ex ruderibus & ruina ad meliorem speciem resurgeret; nullis à Theodoro Episcopo sumptibus parcitum, meminimus anno proximo. Hoc demum, ne quid ad solennitatem, & promovendum Virginis cultum deesset; quarto Idus Septembris illud à Monasteriensi Proëpiscopo Godefrido de Mirlo rite iniciari voluit: annuo vectigali addito, quo omnia ex præscripto Romanæ Ecclesiæ ad rem divinam decentius peragendam necessaria comparari possent. Sacelli deinde possessionem, Patribus Societatis JESU traditam, munitis, appenso sigillo subscripto que nomine, literis confirmat. In his ille graviter deplorat facelli *reditus incuria*\* et *malitiâ temporum suppressos atque expilatos esse*. Tristiorum certè in modum, nisi jam tristitiae sensum inter cælites amisisset, deploratus esset novos paucis ab obitu annis exortos hostium furores; quibus & munificentia ejus, nova præda fuit.

Origo Ro-  
mani facelli  
unde statua  
miraculofa  
lo nomen,  
Roma,  
Annales  
Societat.  
Jesu.

tem; monitum de incogitantia, lenitérque increpitum impunem unde statua dimittunt. At ille veritus, alia sæpe in supremo illo, minima miraculofa, quæque perspicientis cæli foro, judicia esse: fixum habet, quid lo nomen, quid culpæ à se etiam imprudente & judicum oculos fugiens, contractum, voluntariis afflictionibus corporis plectere & expiare. Igitur Virginis Deiparæ peccantium communis refugio juratâ sponsione se obligat ad statuam ejus ferendam pedestri itinere Romam usque:

usque: indéque in natale solum adusque urbem Paderbornensem reportandam. Mox statuam pro tenuitate opum haud magno sibi comparat: eaque majoris ponderis, quam pretii sarcinâ onustus se viæ committit. Quà quâ iter facit; inter singultus acploratus lacrymis vestigia notat. Romæ provolutus ad pedes Pontificis, suóque multùm illacrymatus delicto: impertiri absolutionem sibi, statuámque sceleris expiandi causâ asportatam petit à summo in terris Christi Vicario solenni precatione lustrari. Pontifex hominis innocentiam demiratus, eum votorum compotem, & fausta cum prece dimittit.

Hic ille triumphans gaudio nihil præ lœtitia oneris sentiens, citra ullam corporis defatigationem longam ac difficultem viam re legit: illamque haud multo dierum intervallo permensuseodem, ubi contusus puer fuerat, loco reponit: animo jam tranquillo, missisque è cælo consolationibus affluens. Postquam piis animi motibus tantisper indulserat, effigiem reverenter amplexatus, movere de loco studet, ad pauxillum reliquæ viæ in usque urbem Paderbornensem conficiendum. A tecce tibi! gravissimo jam pondere resistit homini in bracchia eam sustollere conanti. Auriga id aliunde evenire existimans; tærque, quatérque vires suas experitur. Sed incassum conatus omnes. Statua quasi clavis trabalibus loco affixa hæret; nullis inde viribus movenda. Rei insolentiâ perturbatus homo descendere in se; pervestigare, num quo novo rursum errato ultra cum sacro hoc thesauro progrediendi, gratiâ excidisset. Re interim à prætereuntibus ad urbem perlatâ magistratus mittit, qui lacertis, & robore valentes in tollenda effigie extremas vires pericitentur. His pariter movendo oneri imparibus portenti quid subesse: cælique Reginam ad dispensandas gratias hunc sibi locum delegisse, rati: institutâ solenni supplicatione eminentem colossum asportant; terræque defigunt. Hujus in apicem statua haud difficile elata fuit: fervitque hæc por recta in altum columna publicæ sub dio venerationi: dum pluribus post annis pia quorundam liberalitas ad facillum, in quo magis honorificè prodigiosa imago coleretur, exstruendum opes, & animum adjicerent.

Hæc de Roma nostra veteribus tabulis consignata habemus ab Henrico Politoris scriba publico; qui Ferdinandi Episcopi iusl de crepitos quosdam seneciones juris jurandi religione ad ea edicenda adegit; quæ vel oculis, vel auribus, pro longæva ætate, à majoribus de facelli hujus origine accepissent.

Nomen facello hæsisse vel ab urbe Romana volunt; vel à facelli præside, sacra olim in eo ministeria obeunte. Hunc enim, quod

*Liber de  
facelli ori  
gine tipo  
editus a  
1691 ex re  
latione ju  
rati Nota  
rii.  
Historia  
Paderb.  
Atlas Ma  
rianus.*

*narratam  
historiam  
Henricus  
Politoris  
Notarius a  
testibus de  
visu &  
auditu ac  
ceptam re  
tulit.*

Sacellum, quod peculiari Pontificis gratia, id temporis infreque, paucisq; Roma, di- concessa, absolvere quosvis poenitentes posset ab iis etiam gravio- etum, pu- tant aliqui, ribus peccatis, quorum ceteroqui absolutionem Pontifex ipse suo à Romana tribunali reservat; joci causâ Papam Romanum passim appellatum statua af- esse. Sed omnis hujus rei certa memoria planè interiit: sicut & portata, ali- ipsum facelli satis amplum, & dives sacerdotium; Conrado Eke- qui à facel. lano, quod lendorff ultimo possessori anno MDXXIX ab Erico Episcopo da- habuerit tum; tanquam *insignis*, ut veteres tabulae loquuntur, *literaturæ pra- potestatem* *mium*. At postea in profanos usus a耶ersum est. Hoc sacellum à peccatis quam opulentum olim & ornatum; tam miserum & desertum ad Pontifici Theodori Episcopi tempora pervenerat: ut is piā quadam jactatio- reservatis. *Auctores* ne gloriari in *Domino* potuisset; se suam ad Paderæ fontes Romanæ *idem*, quam ne lateritiam quidem, sed luteam, & ligneam invenerat, si non marmoream, certè solidam de lapide parabili structuram *reliquisse*.

Non eadem hoc tempore studia propagandæ religionis ferve- bant Aquisgrani. Erat urbs ea tumultuari aliquot abhinc annis \*anno 1598 magistrat° bello implicita: jamque ab octennio\* se turbis evolverat, quiete & Lutheran° pristinâ fruens libertate orthodoxæ Fidei redditâ. Eam evertere proscriptus hoc anno occultis artibus connituntur turbulentia quædam capita; à Cesare, & rebellio quæ in diversis tribubus intra moenia claram perstiterant, lenitate, suppressa, an incuria eorum? quibus id temporis integrum erat, omnibus di- Typogra- versæ religionis sectatoribus urbem prorsus expurgare. Hæ sub phis West- doloso cinere gliscentes scintillæ, quo tutius in apertum aliquan- phalie. do incendium erumperent; sibi in creatione magistratus adjunge- Matthæi Merian. re quorundam Catholicorum benevolentiam student, publica il- lis munia unanimi suffragatione deferendo. Inde audaciores non inter Aquis- nihil tentandum decernunt: erupturi copiis omnibus in loco; sed granenses & Ducem incerti adhuc, quæ machinæ primum adhibendæ. Visum pluri- Juliae. Molimina hereticoru- bus, jacienda esse primores inter & populum semina discordia. Nihil fore hac viâ tectius, aptiusque ad insinuandum se in dissiden- ibidem. tes civium animos. Itaque in clandestinis coitionibus insidiosi Teschenm. sermones sparsi de senatus in plebem; de plebis in senatum male- p. 2. f. 343. petrus. volentia. De supprimendo jure; quod Dux Juliacensis in urbem Beesk de Advocatiæ titulo arroganter sibi vendicatum iret. Et jam eò incensi origine & animi; ut Joannis Guilielmi Juliae Ducis conjugi Antoniaæ Lotha- incremen- ringicæ multo comitatu portam Borscheidianam subeunti, ma- to civita- gno numero occurserent minitabundi cives: *reflexo currunt viam, unde venisset, relegeret ocyus: alioquin daturam pœnas, quod ausa sit prærogativâ quadam se eximere à communi lege, quā nemini liceat, nisi obtentâ prius à senatu facultate, urbem Aquasque ingredi*. His commi- tis Aquis- nationibus insuper habitis, cùm satellitum nobiliūmque, quæ Prin- gran. cipem assecabatur, turba admissis equis civium cuneum perrum- peret;

peret; acerrimè in progredientes depugnatum. Ferro, bombardis, fustibus lapidibusque obliuetati cives tam graves iras exercuere, ut ipsa Princeps multitudinis furori contortâ rhedâ cedens, vita periculum ægre evaserit. Urebat vehementer Joannem Guilielum Ducem injuria conjugi illata; & illata ab urbe, quam sibi obnoxiam haberet. Nec dubitavit ultiōem opprobrii ab armis reposcere. Scribitur in vindictam miles. Viae circum undique in civium peregre abeuntium direptionem obseſſæ omnes. Urbs ipsa intercluso commeatu, omnibusque molendinis ex aquarum obſtructione languentibus, ad rei cibariae inopiam redacta: hæreticis clām in ſinu eo magis gaudentibus; quo plū ſpei ex tempore tam turbido affulgebat telæ, quam ex insidiis exorſæ erant, pertexendæ. Hujus bellici tumultūs exitum annus proximum inſequens narrabit.

Praeter has turbas gravioribus aliis per omnem vitam obrutus ſæpe fuerat idem Joannes Guilielmus Dux Juliæ; jāmque tædiis, ſenio, & morbis fatigens vergere ad finem vitæ, etiamnum improli, videbatur. Inde omnium tam patriæ, quām pervetus familiæ bene cupientium eō vehementior ſollicitudo; quō metus gravior, ne hærede masculo vacuæ ditiones competitoribus fierent altercationis bellique irritamentum. Igitur arcendo huic impendenti malo indicta Eſſendiæ Procerum comitia; in quibus unâ omnium conſenſione ſancitum: ſi Superis fortaffe viſum, hærede provincias deſtituere; earum partitionem conjunctis viribus & armis impugnare: nullum populum, urbem nullam ſeorsum ulli auxiliaturum candidato; qui ſoluto ditionum vinculo divellere aliquid, aut partem ſibi præripere machinaretur. A confiliariis Ducis Juliacenſis deinde propositum cætui congregatorum fuit: magnum in eo boni publici, & pacis ſervandæ momentum fore; ſi ad omnes, qui quovis nomine ſibi juris aliquid in has ditiones aſſertum cuperent; mitteretur, qui ex voluntate Cæſaris denunciaret; ab obitu Ducis ſinè prole decedentis controverſiam, ſi qua inter competitores oriſet, æquissimorum judicium arbitratu decernendam. Ante horum decisionem nihil tentandum in provinciis. Hic vehementis ſententiarum conflictus, aliis alio inclinatis. Rata mē demum habuēre legationem Ordines; modò ipſos inter & Ducis confiliarios diviſum foret in interregno regimen: nec ii ſoli, qui à confiliis Duci eſlent, rei ſummam tenerent. Id verò cum præfracte nollent omnes; quos Cæſar & Guilielmus Dux publicæ rei moderateſ præfecerat: altercationibus conſumpti comitiales dies ſinè ulla difficultatibus data luce occiderunt.

Aquisgra-  
nenſes Jo-  
anni Wil-  
helmo duci  
Juliae, Cle-  
via &c. in-  
ſultant.

Auctores  
iudicem.  
ſuprā ad-  
ducti.

Comitia  
Procerum  
Juliae Cli-  
via &c. de  
inveniendis  
mediis, qui-  
bus confu-  
latur patriæ  
ſi fortassis  
Dux ſinè  
prole mo-  
reretur.  
Comitiorū  
exitus.  
Cur irita  
fuerint.  
Hist. mſ.  
Teschennm.  
ad hunc  
annum.

Expon-

paucisq;  
gravio-  
x ipſe ſuo  
pellatum  
ſicut &  
ado Eke-  
ſcopo da-  
turæ pra-  
ſacellum  
ertum ad  
jactatio-  
Romam;  
at. ſi non  
liquiſſe.  
is fer-  
inc annis  
quiete &  
evertere  
in capita;  
lenitate,  
nibus di-  
Hæ ſub  
aliquan-  
adjuſte  
publica il-  
lores non  
loco; ſed  
um pluri-  
ſcordiæ.  
differen-  
infidioſi  
im male-  
in urbem  
eō incenſi  
e Lotha-  
ti, ma-  
viam, un-  
ſa ſit pra-  
et, niſi ob-  
comi-  
quæ Prin-  
perrum-  
peret;

Moritur Arnoldus Comes Bentheimii & Tecklenburgi &c. è numero vivorum, non item è Calvinistarum fastis. Comes Bentheimii, In his immortali nomine & multis in cælum laudibus effertur, quod Tecklenburgi Steinfurti, Limburgi ad Lamnam primū lutheranus scriptor Lutheranus his verbis tribuit: *Vir erat naturā pius, et ex sancto zelo Pontificia Religioni deditus.* At depravatus postea per concionatorem aulicum Joannem Loēnum\* mendaciis ejus & technis, quibus inspersum dictiōibus suis venenum tegere prīfordiensis mūm, & nescientibus propinare scivit. Infecti statim in aula conditor, quām plurimi: Arnoldo Comite adhuc novitatis virus respuente. Stangefoli\* Quare Loēnus more serpentis, qui antè Evam, quām virum in parnotitia dīlo dolosè aggressus est, ad conjugem Magdalenam (Hamelman. Procerum. nus Walburgem vocat) fallacibus escis decipiendam se vertit. Eā ms. vetus. brevi inescatā protinus & Arnoldum Comitem pronum habuit ad \*parte 1. comedendum de fruēibus Lutheri. Verū paulo pōst aperti sunt oculi Comitis: vidēnsque Lutheri vanitatem auribus illam & animis \*Hamelm. aversatur. At heu dolor! parū profuit aperuisse oculos. Pro. ibid. pag. 785. scripto enim Lutherō secutus Calvinum\* itidem cœcum ducem \*Hamelm. incidit in profundorem foveam, in novos errores, gymnasio ad hoc obscurè eos latiū disseminandos Steinfurti, haud procul à Westphalorum innuit part 1. hīs. Metropoli, sub annum superioris seculi nonagesimum erecto; idq; ad perniciem confinium in urbe Monasteriensi Scholarum: ibi enim, Eccl. pag. 788. cū magna discipulorum celebrites esset; incauta juventus doctrinæ mollioris ostentatione faciliū Steinfurtum pellicienda, sperabatur. Et jam hæreditarias ditiones omnes rejecto Lutherō ad Calvini partes coegerat, imaginibus è templis, ceterisque omnibus locis Calvinianorum more abolitis, profanatisque. Restabat in opido Lengerke divæ Margaritæ Virginis & Martyris incisa saxe effigies: cui tanquam tutelari Patronæ olim multi honores habiti. Comes saxeā molem jubet tanquam inutile pondus ex altari in terram proturbari. Tergiversanibus oppidanis ipsus Comes statuæ sacrilegas manus afferit; déque altari revulsam afferri per satellites curat, in commune pagi lavacrum demergendam. Senit illico ultores superos. Manus ut applicitæ fuerant isti statuæ obstupescitibus contractæ nervis, detortæque facti pœnam usque circumtulerunt, dum tertio Idus Januarii sub anni hujus initio. \*Imhoff de not. Procer. l. 9. c. 1. tium finis calamitati morte daretur. Ab excessu patris\* paternarum possessionum facta partitio inter filios. Ex his Fridericū\* \*alii Fridericū Ludolphum eadēm pravitate corporis laborassē, confirmatum habetur testimonio viri nobilis fide dignissimi; cui vetere junctus amicitia Ludolphus non raro questus fuerat; suarum, quibus cap- tūs

tus esset, manuum triste vitium in se à patre transfusum.

Nihil de hac cælesti vindicta meminit Hamelmannus: at tanto verbosior in narrandis figmentis aliis. *Idolon*, dicit, *Margareta sacrum in pago Lengerick fuisse. Deprehensumque dolum sacrificiorum, Hamelm. quasi coram vulgo statua sudorem emitteret, artificio quodam tale quid ad pag. 349. decipiendum vulgus adornantium.* Neque ad hoc *idolon* aliter, quād ad oraculum *Delphicum concurrisse populum.* Tandem eruptum ex oculis hominum; prostratumque non ab Arnoldo, sed Conrado Comite Tecklenburgico & Lingensi. Inde triumphum plausu ingenti celebrat: advocatque in auxilium poëtam Joannem *Polium*, qui heroī tam egregio *Epinicum canat.* Vulgares \* & proletarii <sup>\*vide illos loco citato.</sup> versus sunt: nihil poëtici nitoris habent; nec quidquam virium ad oblitterandam memoriam tam tristis rei, quæ illustrissimam Comitum Bentheimicorum familiam, pessimorum hominum consiliis ad pejora inductam, affixit. Fortunatiores olim; atque à Divorum cultu celebres primi harum regionum Comites: intérque eos cum \*Benthei- primis Sophia Ottonis \* (qui missō Tubantino nomine primus se <sup>mienses olim dicti Tabantes.</sup> Comitem Bentheimii scripsit) soror à Sanctorum veneratione memorabilis; atque à votivo itinere tertium Hierosolymas instituto his \* versibus posteritati commendata:

*It procūl ad Solymas mulier, trans Ilion uxor;*

*Imbellēmque Asia suspicit ora nurum.*

*Excidimus jam laude viri: si femina Christi*

*Ter bustum querit, quæ manet umbra viros?*

Eodem anno justus Lipsius morte extinctus est celebre hujus, & superioris seculi literatorum lumen. Is olim apud Ubios\* in gymnasio Patrum Societatis JESU scientiarum alumnus, jam tum semina jecit frugis pōst enatæ, cuius ubertatem \*complures multis passim laudibus exornārunt. Secūs quād recentior quidam \*laudum ejus obrectator: qui libello nuper in lucem dato Lipsium invidiosè criminatur, tanquam Proteum, varias indutum figurās, omnium horarum, & religionum hominem: alias Jenæ in Thuringia Lutheri, Calvini alias in Hollandia Lugduni Batavorum personatum se asseclam tulisse. Pluribus insuper superstitionibus, simulationūmque involucris tectum toti illusisse mundo. An turpior viro tam gravi, & innocentī macula alpergi ulla potest? sed <sup>Lipſia Profeſſor edi- ficiat librum</sup> quæ à vento facile difflabitur, decidētque, quando in nulla proſsus 1733. à scriptore adducta probatione innititur. Evidem nemo inficias iverit, Justum Lipsium reprehensione temeritatis non carere, quod ab Hollandis ob eruditionis famam accersitus, publicè docendi munus Lugduni Batavorum non sīnē gravi Catholicorum offensione suscepit. At inde continuò arguere, quis ausit? incidiſſe ipsum in

Rrrr

deliria

Tecklen-  
um fastis.  
tur, quod  
i dogma-  
melman-  
turā pius,  
us postea  
iis ejus &  
egere pri-  
m in aula  
espueute.  
m in para-  
melman-  
ertit. Eā  
habuit ad  
i sunt oca-  
& animis  
os. Pro-  
m ducem  
nnasio ad  
phalorum  
ecto; idq;  
ibi enim,  
us doctri-  
, speraba-  
ad Calvi-  
nibus lo-  
bat in op-  
saxo effi-  
es habiti-  
x altari in  
Comessta-  
ri per sa-  
m. Sen-  
ti statuæ;  
enam us-  
nus ini-  
paterna-  
dericum\*  
natum ha-  
unctus a-  
ibus cap-  
tus

deliria Calvini; aut ficto ea animo popularis auræ gratiâ propugnasse. Quanquam naufragii periculum non leve fuerit. At eo

\*ex literis à Lipsio Moguntia datis 14. Aprilis anno 1591. \*obitum Lovaniis die 23 Martii, tuo cum tota aeternitate decertanti: Nec me deseras in hac hora, à qua pendet aeterna anima mea salus.

per Delrii viri sapientissimi, quocum vetus ipsi necessitudo erat, consilia tempestivè discussa, ad tutiorem portum in patriam reliqua. Età apud Hollandos uxore & familiâ se recepit. Exinde reliquum vitæ in Christianæ pietatis cultu & otio eruditio positum. Quam sanctè ritu Catholico ad mortem compositus decesserit; abunde narratum ab aliis. Juvat ultima morientis verba repetere: oculis manibusque in cælum sublatis: O Mater Dei, inquit, ad sis famulo

23 Martii, tuo cum tota aeternitate decertanti: Nec me deseras in hac hora, à qua pendet aeterna anima mea salus.

Ad tanta hoc anno homini ab homine illata mala, accessit alia ab irato cælo immissa calamitas. Sexto Kalendas Aprilis feriâ secundâ Christo resurgentî sacrâ sub meridiem tanta ventorum vis repentinô motu exorta est, quâ post hominum memoriam violentior extitisse vix ulla memoratur; fastigiorum domuum, turriumq; dejectu, evulsarum sive numero arborum strage per omnem Europam pernicioſa: quin & funestissima fuit interitu plurimorum hominum, quos de via sublatis, inque gyrum ludibrii instar circumactos per aërem sepositis in locis terræ allisit. Multa insuper narrant integra oppida, pagosque in Ducatu Clivensi suis dimota sedibus corruisse, obtritis hominibus & jumentis. Exinde continuis per aëstem pluviis ac inundationibus & vineæ & agri corrupti, tenues fructus tam vindemiae, quam messi immaturos dedere; spicis & uvis nimio frigore perustis, emortuisque. Terrorem ex hac cali inclemencia incussum non parum auxit sexto Nonas Octobris horâ primâ pomeridianâ Solis tanta defectio, ut plerisque in locis die in noctem verso mercenariæ operæ, ex agris in domos profugæ, turbatas naturæ leges inclamarent; ipsis etiam pascentium pecorum gregibus præ horrore obstupefactis.

Paderbornenses terræ totam Europam affligit. Chytraeus fol. 115. Hisl. ms. Stangefolij. Inaudita tempestas ferè totam Europam affligit. Alio jam antè metu decimâ sextâ Februarii perculsa hæc urbs Paderbornensis fuerat. In aëre visa nubes variis primùm coloribus distincta: mox atrato luridoque; demum colore igneo, multisque dejectis in terram flammulis horrifica. Non una inde divinationum materies. Qui ex colorum varietate variam, disparēmq; rursum intrâ moenia aliquando fore religionem; ex eaque fatum aliquod reipublicæ ominabantur, graves concivere motus in plurimum animis, tam futurorum, quam præsentium malorum formidine suspensis. Princeps tamen, ne quid sibi, tanquam hostile aliquid adhuc molienti, diffiderent cives; militari eos onere immunes deinceps voluit: atque urbis custodiâ civibus concreditâ Principis miles ab excubiis alio migrare jussus. Neque consules, quos suspi-

suspicio erat hæresin ore tenus abjurasse tantum, animo reconditam fovere; Princeps loco aut officio movendos censuit; ne Religionis fervore vicinorum in se Principum animos incenderet; intraque urbem gliscenti adhuc igni affunderet oleum.

## Annus Christi 1607.

PAULI V. Pontificis 2. & 3.  
RUDOLPHI II. Imperator. 31. & 32.  
THEODORI Episc Paderb. 22. & 23.

**G**o anno Archiduci Alberto inducias pacemque petendi necessitas imposita, tum à seditione ac tumultu militum; quos parca rursus stipendiorum solutio ad prædas, & in furorem verterat; tum à Batavis terrâ, marique grassantibus; eoque navalium expeditionum felicitate jam progressis, ut Hispanicam classem in ipsis freti Gaditani faucibus hoc anno adorti profligaverint. Missi in Hollandiam, qui de Alberti mente ad Ordines referrent; suâ dexteritate & solertiâ inflexere foederatorum animos ab armis ad inducias; atque ab his ad pacis tractationem: cuius initium, ne quâ hostili offensione impeditur, armorum cessatio \* pari utrumque consensu in menses octo fiscita. Albertus ut Mauritium beneficio aliquo delimitum, sibiq; coniunctiorem haberet; ultiro illi Cracaviam comitatus Meursensis arcem cedit, eidemque toti extra Belgii limites in fundo imperii sitæ ditioni ab hostium incursu & injuriis securitatem pollicetur. Attanto postea acerbior Albertus in seditiosos milites. Ut turbidum tot hucusque malorum fontem obstrueret; omnes seditionis unquam in castris concitatae authores; ejusque flagitii quovis modo rei publico edicto, omni sublatâ cunctatione, \* in exilium peluntur: poenâ capitis constitutâ in eos, qui amplius viginti quatuor horas in ditionibus Belgicis hærere ausi essent. Hoc *ense* illud *im- fol. 411.* medicabile *vulnus* *rescindendum* erat.

Albertus  
Archidux  
inducias  
pacifictur  
cum Hol-  
landis.

*Spond. in  
contin Ba-  
ron, f. 949.  
Stangefol.  
Hareus  
Galluc. &  
alii.*

*\*mense  
Aprilis  
Spondan.*

*Pœna sedi-  
tiosorum  
milium in  
castris Al-  
berti.  
Galluc. ad  
hunc annū.  
fol. 411.  
Hareus.  
\*24 De-  
cembbris.*

Quas modo memoravimus belli ferias; bis mille Batavi equites viginti in turmas distributi prædatoriâ in Westphaliæ excursione mense Februario præverterant, tam latè per omnem Ducatum, quam impune prædis, cædibus, incendiis grassando: ut gentem, crederes, ab omni humanitate relictam ex ultimo bâbari orbis spoliario prorupisse. Sacra, profana, publica, privata, fursum deorsum versa. Villicorum præfertim & religiosorum ruri indefensis domibus ingens illata vastitas. Populata afflictâque omnia. Demum oppido, cui *Valve* nomen in tractu Angariæ penitus in

Rrrr 2

cine-

Hollandi Westphaliā &c. Diocesis Paderbornensem crudeliter Stangefol. in summario circuiti Westph. n. 1. & 2. Kleinsorgt<sup>o</sup> \*Delbrugenses ex Bructeris orti. vide mon. Pad. pag 58. 59. \*vide an. num 1604.

Theodorus Ep. arcem Wewelsburgensem anno 1604 à fundamētis inchoatam hoc anno absolvit. Monum. Paderb. fol. 230. \*Zwang-Diensie.

\*aō 1646. Descriptio arcis Wewelsburgensis. Monum. Paderb. Horrion in panegyr. Paderb. \*alloquitur poëta Theodor. Ep.

cineres redacto ; direptōque Ohlinghusano cœnobio , prædæ jam aliæ degustatæ dulcedine laceſſiti ad expilandam Diocesis Paderbornensem feruntur : ubi maxima rursum vis prædantium in miseros agricolas ; atque ex his præ ceteris in Delbrugenses incubuit. Præter abacta jumenta alia coacti sunt equos magno numero abredavant. Stangefol. in summario circuiti Westph. n. 1. & 2. Kleinsorgt<sup>o</sup> \*Delbrugenses ex Bructeris orti. vide mon. Pad. pag 58. 59. \*vide an. num 1604. Hæc lenitas latrocinantium est : videri misericordes volunt , quando ablatis omnibus peram inanem , & vitam viatori condonant. Neque animus erat Delbrugensibus , genti aliæ pugnacissimæ veterem Bructerorum \*fortitudinem hic rursum periclitari : quippe territi adhuc infelici nuper cum Hispanis congressu ; à quibus in. flicitæ illis plague \*nondum coaluerant.

Theodorus interim Episcopus ac Princeps noster ; postquam anno prioris seculi octogesimo nono ad Diocesis suæ fines profendos , summâ ter mille quingentorum sex & triginta aureorum Rhenanorum Dynastis Bürensis numeratâ , Wewelsburgum Ecclesiae Paderbornensis patrimonio recuperâſſet ; hoc itidem anno arcem Wewelsburgensem , cuius fundamenta triennio abhinc jecerat , sex & triginta millium nummorum imperialium sumptu (vecturas , operasque , jure \* angariarum præſtitas in rationes impensarum non referimus) ad fastigium perduxit , artificiosâ triangulum exhibente formâ , & tam magnificâ , ut teste quodam de gente Suecorum non ignobili viro ; cuius ex oreid audivisse Schatennius notatum reliquit , universum Sueciæ Regnum nullam illi parem ; hedum augustiore specie arcem id temporis habuerit. Ex. cisa quidem postea , & per Gothos \* absumpta flammis arx illa fuit ; aliqua tamen tam sumptuosa & elegantis aulæ utcunque imperfecta adumbratio in his versibus extat :

--Wewelsburgi solidi domus ardua saxo  
Nubila sublumi culmine saxa ferit.  
Hæc olim à priscis (fama si credimus) Hunnis  
Post varios dominum \* Ie ſibi legit heros.  
Nunc te digna domus : ſed erant mapalia nuper ;  
Pene ruinoſo ſemisepulta ſitu.  
Circum Chaoniae texunt umbracula quercus ;  
Sylvaque vicinas occulit alta feras.  
Quásque ſub hospitiis celat frondentibus arbos ;  
Plurima laſcivo gutture vernal avis.

Aliud

Aliud hoc anno Ludovicus Darmstadii Princeps musarum non incelebre domicilium tradendis omnibus scientiarum artibus constituit Gieslæ in præcipua ejus ditionis urbe. Atque ut labem Luthero ex vicinis Cassellanis ditionibus per Mauritium Hassia Landgravium ejecto aspersam nonnihil elueret; neminem in hac Academia voluit Doctorum subsellia, aut docendi munus adire; nisi qui in Lutheri institutionibus diligenter versatus, ejus doctrinam cum juris prudentia sociâset. Post impetrata à Rudolpho Cæsare privilegia solenni eorum promulgationi octava dies Octobris dicta: literatis circum viris, Principis invitatu, ad hanc solennitatem affluentibus. Invitationis programma Chytræus prolixè adducit.

Gravioribus per id tempus curis distinebatur Rudolphus Imperator. Is certior factus Turcicos rursum in bellum apparatus fieri; veteresque rebellium Hungarorum turbas recrudecere: ad copias auxiliares ab imperii Ordinibus poscendas Ratisbonam comitia exeunte anno indicit, à Præside Ferdinando Archiduce vicariâ potestate gubernanda: ipso Rudolpho Cæsare jam per devexam ætatem publicis negotiis non satis idoneo. Ejus vero absentia audacieores Calvinistæ, postulationibus obfirmato animo refragantur: comitiisq; proximum in annum inaniter altercando extractis præfractè contendunt; se prius ne unum quidem militum manipulum datus; quæm Imperatoris animum in \*postulata sua facilem ac benignum haberent: atque in primis æquum & placabilem Donawerdae civitati: utpote cui poena turbatæ pacis Religio- sa nullo merito \*irrogata esset. Adeò debile in ea perversitate temporum erat Cæsar's imperium, & quasi precaria authoritas. Latè hac pervicaciâ Duces & \*capita factionis Calvinisticæ & tanquam nocti occasionem commodam pariendi aliquando, quod jam diu parturiverant; paulò post Aschusium conveniunt, ad nihil minus, quæm ad Cæsar's, Germaniæq; salutem intenti. Omnes ibi ab aliis negotiis curas avocant ad excudendam famosam illam unionem, quæ in assiduis occultisque coitionibus, Procerum nuptiis, natalibus aliisque conventiculis, multo labore fabricari coepit.

Aliud rem paucis repetere. In comitiis Augustæ Vindelicorum celebratis, lapso \*seculo in illa Religionum rerumque omnium confusione; cùm post longas acrésque disceptationes, Imperii Ordines agrè admodum reduci tranquillitatem publicam posse, nisi duarum Religionum permislu, viderent; comitiali sanctione data omnibus libera optio, utram amplecti Religionem mallent, Catholicam an *Augustana Confessionis*: ceteris extra has duas cum

Cal-

Aliud

rædæ jam  
in Pader-  
m in mi-  
incubuit.  
ero abre-  
bus ad sa-  
imis præ-  
d pro ho-  
acerrimos  
ne gratori  
ictum esse.  
nt, quan-  
ndonant.  
Timæ ve-  
: quippe  
uibus in-  
ostquam  
es profe-  
ureorum  
sburgum  
idem an-  
o abhinc  
sumptu-  
ones im-  
osâ trian-  
odam de  
se Scha-  
ullam illi  
erit. Ex-  
 illa fuit;  
e imper-

Ludovicus  
Darmstadii  
Princeps  
author Aca-  
demiæ  
Gieslæ.

Chytræus  
fol. 125.

Stangefol.  
fol 94.

Rudolphus  
Imperator  
comitia ce-  
lebrat Ra-  
tisbonæ sed  
inutilia, nil  
subsidii  
contra tur-  
cas obtinet.

Helvic. in  
theat. hist.  
univers.

l 5 pag. 126  
\*Helvicus  
ea narrat  
ad an. 1608

\*Palat. in  
Aq. Aust.  
narrat fusæ  
pænas &  
tumultus

urbis Do-  
nawerde

\*Frideric.  
IV Elector  
Palatinus

Christian<sup>o</sup>  
Princeps  
Anhaltin<sup>o</sup>,

Joachimus  
Ernestus  
Brandeb.

Marchio  
Onoldinus  
sive Anspa-  
eensis.

\*ad 1555.  
Et 1566.

Dux tan-  
cum reli-  
giones in

Imperio  
Romano  
permittun-  
tur.

Calvinismo damnatis, proscriptisque ex Imperio omnibus. Hæc sententia *mollioribus quibusdam Lutheranis æquo durior visa*: ideoq; nunc Ratisbonæ in comitiis Calvinistarum vices miserati, huic decreto intercessere; verbis ad commiserationem compositis perorando: *infirmiores fratres* (itæ nominabant fortissimos suæ & Catholicorum Religionis hostes) *non adeò duriter habendos*: *dandum aliquid corum infirmitati*; *nonnihil libertatis et domiciliu intra Imperii terminos permittendum*. Ex ea igitur blanda fratrum indulgentia id mali natum, ut pauci antè & inquilini duntaxat Calvinistæ; postea augescente gregalium multitudine, ad sedem sibi propriam in Imperio stabiliendam, inque hospitum suorum perniciem erumperent; sacerdotum, monasteriorum, & Episcopaliū Ecclesiarum patrimonia, facultates, bona omnia, aras ipsas per summam frustra dehortantis Cæfarei tribunalis contemptione evastando, diripiendōque. Haud alia herinaceo sive echino indoles spinis hirto animali. Dum admitti alienum in cubile petit; spinas occulit, blanditur; intromissus sua se in arma colligit: spinas exerit longius, hospitēmque aculeis configendo faceſſere de cubili cogit.

Corroboratâ hunc in modum seditiosâ factiōne, suum cuique munus descriptum. Æraria, armamentaria impleta: comparata annona militaris. Designati copiarum duces Princeps Anspacensis & Anhaltinus; idem ille, qui sub Galliæ, Hollandiæque signis merens, ad Calvini castra transfugerat. Quo etiam suaſore præter Mauritium Hassum, Fridericum Ducem Wittenbergicum, Godefridum Comitem Oettingensem; præterque ceteras minores urbes, insuper in hujus foederis societatem pellectæ sunt urbes aliae Ulma, Argentoratum, Norimberga: omnes exemplo severitatis ab Imperatore in Donawerdam edito conterritæ, persuasæque, ut graviora ſæpius aufæ in Cæſaris iras ſeſe hoc inito foedere præmunitent. Mira exinde fuit horum foederatorum ad replendum æriuum liberalitas an effusio: quæm reſtrictæ & parcæ manus in contribuendo ad tutandum contra Turcas Romanum Imperium; tam theat. biſt. exporreſtæ jam & liberales, ubi largiendum aliquid ad prodendum univ. l. 5. illud, perdendūmque. Quindecim enim millia & nongentos ſep- pag. 126. tuaginta quatuor florenos germanicos ab universo foedere ſingulis mensibus ærario inferendos, decernunt. Ingens certè vis pecunia, & maxima videbitur reputanti paucitatem eorum, qui ſoli ad eam summam quovis mense repræſentandam ſe obligarant. Foeda indeſi quæ alia ad eum diem, labes Romano Imperio tam turpiter in ſe diviſo hæſit.

Longè felicior hic annus Venetis ex lenitate Pauli V. Pontificis maximi. Is ſublato nunc, quo ſuperiore anno Venetos ob vi- latam

Initia unionis Calvinianæ in comitiis Ratisbonensibus. Aetate horum comitorum manu scripta.

Augetur unio Calvinistica acceſſione. Ducum & Coinitum multatimque urbium, quæ ſibi à Cæſare me- tuunt. Palatius in Aq. Aaf. l. 47. p. 112 Helvicus theat. biſt. univ. l. 5. pag. 126. ms. Turckii

Hæc  
ideoq;  
uic de-  
pero-  
Catho-  
aliquid  
rminos  
ali na-  
auges-  
aperio-  
nt; fa-  
patri-  
tra de-  
ripien-  
to ani-  
, blan-  
gius,  
cuique  
parata  
pacen-  
signis  
ræter  
Gode-  
urbes,  
Ulma,  
ab Im-  
grati-  
muni-  
n æra-  
n con-  
; tam  
ndum  
os sep-  
ngulis  
uniæ,  
deam  
a inde  
r in se  
ontifi-  
b vio-  
latam

latam\* immunitatem perculerat anathemate; Rem publicam com-  
munioni fidelium restituit: Legatis Galliæ ac Hispaniæ ortas simul-  
tates componentibus, ne res ad arma & bellum vergeret. Ferunt  
contumaciam Venetorum in Pontificem longius processisse ex im-  
pulsione Jacobi primi\* Anglorum Regis; illud solum recte solli-  
cítéque agentis, ut sectam in Anglia ex Pontifici solii ruinis sur-  
gentem altius evehheret per calcatam à Venetis quoque Pontificis  
authoritatem. Cui & gravius labefactandæ jam anno proximo  
quandam juris jurandi formulam, velut novum bellicum arietem  
admovebat. *Juramentum fidelitatis*, appellabant Angli, et *tesseram*  
*fidei ad internoscendos Papistas*. Horum singuli in certa jurare verba  
jussi; quibus omnem summo Pontifici potestatem Rex abrogatum  
ibat. Indignatus Pontifex alteris hoc anno literis docet Catholi-  
cos, vinculum iniquitatis ac perfidiæ hoc sacramentum esse; ejusq;  
quantumvis atrocibus tormentis extortam suscepitamque obliga-  
tionem cum sempiterno exitio conjunctam: illis omnibus graviter  
interminatus, qui à Sedis Apostolicæ judicio aliena interpretatione  
effugium circumspicerent, dicerentque; Regem merè civilem obe-  
dientiam & cuilibet Principi debitam reposcere à Catholicis.

Memorabilis etiam hic annus ex hyeme contra exsuccam tri-  
stèmque alias naturam lœta admodum & fœcunda. Februario enim  
mensē non modò in pratis jam virentibus matura videre erat pastio-  
ni gramina; sed & in hortis plantas arborésque frondibus & flori-  
bus convestitas. Et quod magis mirere, vidisse se, horum tem-  
porum æqualis\* scriptor meminit, Padibornæ sub ferias nascenti  
Domino sacras stipitem brassicæ jam floridum & desinentem in se-  
men. At breve hortorum gaudium. Vicefimo octavo Februarii  
subito ingruens tempestas vi ventorum, ac grandine imbri mista;  
ictuque fulminum præcoces fructus enecuit, absumpsitque. Se-  
cuta dein ex inverso temporum ordine gravis cæli aspiratio luem  
pestiferam in æstate afflavit; quæ hac in urbe Paderbornensi mul-  
tos depasta; plures Coloniae centum prope & quadraginta quo  
diebus; multa verò paucos intrà menses hominum millia extinxit.

## Annus Christi 1608.

PAULI V. Pontificis.

3. & 4.

RUDOLPHI II. Imperat.

32. & 33.

THEODORI Episc. Paderb.

23. & 24.

**N** cumulum malorum, quibus diu presus Impera-  
tor, hoc anno accessit reliquis omnibus atrocior ca-  
lamitas. Archidux Matthias, in Hungaria non ita  
pridem in salute Rudolphi Cæsar is & Imperii contra  
Turcas

\*Canonicū  
Vincentinū  
& Nerve-  
se Abbatem  
pertraxe.

rant adju-

diciūm se-

natus item

Canonicū

in carce-

rem conje-

cerant.

Juvenc. l.

20. part. 5.

pag. 90.

Veneri re-

concilian-

tur Ponti-

fici.

Chyraeus

Juvenc.

& alii.

\*Rex Sco-

tiae ejus no-

minis VI.

Novum fi-

delitatis ju-

ramentum

à Jacobo

Angliæ Re-

ge obtrusū

Catholicis,

improbatur

Romæ &

severè pro-

hibetur.

Spond. ad

hunc annū.

Hyems le-

nis, inde

secuta pe-

stis & alia

damna.

Kleinsorg.

in contin.

Cosmadr.

Gobelini.

\*Klockner

in appen-

dice ad Cos-

mod. Gobe-

lini.

\*Pres-  
burg.

Bellum &  
diffidium  
inter Imper-  
atorem  
Rudolphū  
& Matthi-  
am fratrem  
Archiducē.  
Palatius in  
Aq. Aust.  
Chytrœus,  
Helvicus.

Gaudium  
hæreticorū  
de orta Im-  
peratorem  
inter & fra-  
trem Mat-  
thiam dis-  
cordia.  
\*recenset  
eos articu-  
los Helvic  
ad an. 1608

Reconcili-  
antur fra-  
tres Impe-  
rator Ru-  
dolphus &  
Archidux  
Matthias,  
Helvic. in  
theat. hist.  
l. 5 pag. 128  
Palatius in  
Aq. Aust.

Turcas propugnanda acer & diligens ; nunc subito à Rudolpho fratre alienior coactis \*Posonii comitiis in ejusdem exitium, tragœdiam commutatā consiliorum scenā adornat : atque ut rebelles Hungaros Austriacosque, ad arma in fratrem sumenda alacriores habeat; per amplam Religionis, cujuscunque arbitratu eligendæ, potestatem facit : cum valido dein exercitu viginti millium armatorum hominum inter acerrima hiemis frigora, ipse regnandi cupiditate & irā æstuans, in Moraviam irrumpt : eā subactā Bohemiam adulto Vere pari armorum terrore obruit ; positisque haud procul Pragā castris, mittit in urbem, qui Rudolphi Imperatoris, Ordinūmque in ea, quæ Posonii cum Hungaris ex aequo bonoque conventa essent, assensum postulet : velle Matthiam firma haberi rataque omnia; stabiliri pacem Turcicam & Hungaricam : atque datā protinus cautione de hæreditatiis aliis ditionibus, jam nunc cum Austriae Archiducatu sibi Bohemiae, Hungariaeque coronas depositare: ipso Rudolpho fratre ad privatæ vitae tenebras in comitatum Tyrolensem secedere iuslo.

Hic macti animis, ut nunquam ante, hæretici. Gaudere tristem & sinistram vicem Cæsaris : Calviniani cum primis in Germania convolare rursum ad perficiendam, quam affectam reliquerant, unionem. Plura Hussitæ ausi in Bohemia, non obscurè jactantes; fortunas omnes vitamque ipsam pro servanda prosperitate Cæsaris sibi venales esse, sed non alio emendas pretio, quam datā approbatione quorundam \* articulorum, quos in favorem sectæ suæ consignatos Cæsari exhibebant. Ita partitis in diversa consilio iis hæretici Rudolpho alii; alii Matthiae favere visi; re ipsâ neutrarum partium omnes: magisque claram accendendo fratrum dissidia eò solū tendere, ut, in quem inclinaret fortuna, factio ni suæ adjungerent: ejusque exitio ad sua commoda uterentur. Imperator Rudolphus, cùm ad promissa aliqua, quæ dura temporis necessitas imperabat, Bohemos aliquantò placatiores haberet; justum ex tempore exercitum contrahit: jámque in occursum adventantis Matthiae explicata acies sese ostentabat, quando pro suo in Austriacam Domum studio opportunè intervenientes arbitri, reductâ inter fratres concordiâ, struætæ acies solvunt. Pacis hujus conciliatores fuere in primis Paulus V. Pontifex, Philippus III. Rex Hispaniarum, Christianus Saxoniæ & Fridericus Elektor Brandenburgicus. His arbitris in has leges conventum: cederet Rudolphus Matthiae Hungariam, Austriae, Moraviam: datâ insuper fide, Bohemiam his ditionibus ab obitu fratris adjunctum iri.

Gravis item hoc anno plaga inficta Lutherò in Dioceſi Paderbornensi ex odio in ipsum & alienatione animi Simonis Comitis

Lip-

piensis. Is cùm plures annos Lutherum in ditionum suarum greci  
mio fovisset; nunc Mauritii Hassiæ Landgravii exemplo novasho- Simon Co-  
minis opiniones detestatus, alia Calvini commenta sibi veriora fin- mes Lippi-  
git. Atque ut eadem facilius, quàm verius propugnata subiecto- ensis Calvi-  
rum animis ingeneret; rudiores primum è pagis suis Lutherani ver- nimum  
bi præcones ad synodum in arcem suam\* convocat, jubetque cum amplecti-  
adversario\*, quem Lipsiâ acciverat Calvinianæ doctrinæ peritissi- tur.  
mum, de rebus fidei in certamen descendere. At nihil expeditius, in contin.  
quam leviores ejusmodi arundines, mobiles omni vento, quamli- Cosmadr.  
bet in partem traxisse: paucis contrâ obnitentibus officio & patriâ Gobelini.  
interdictum. Ignari hujus mutationis Lutherani Paderbornen- \*Brack  
ses, cùm occlula illis esset, ac redditia Catholicis Forensis Ecclesia, dictam.  
in Lippiense territorium ad pagum *Schlange* concedunt, ex ritu Lu-  
theranorum coenam sumpturi. At visâ novitate rei itâ indignati  
omnes, ut, aliis alio abeuntibus, non pauci etiam ad mensam Eu-  
charisticam, antiquo & immutabili majorum more frequentan-  
dam redierint. Hic idem Simon Comes Lippiensis est, qui sylva-  
rum ac prædiorum, quæ Crucigeri monachi è monasterio Falcken-  
hagensi olim profugi\* reliquerant, parte aliquâ, nescio cujus rei  
obtenu, sibi vendicatâ non contentus i alteram quoque hoc anno  
partem, à Patribus Societatis IESU Pontificis largitione impetrata  
invafit; omnes glandemiae fructus multasque cæsas arbores sibi  
præripiens. Implorata adversus vim usurpatam Curia Romana  
non modò gravate tulit indignitatem rei; sed & Pontifex latâ è tri- \*vide de  
vita horum  
monachorum  
annu  
1596.  
Bona &  
prædia  
omnia de-  
ferti mona-  
sterii Falc-  
kenhagen-  
sis à Ponti-  
fice dantur  
Patribus  
Societ. IESU  
ex literis  
Romanis.  
Literæ APO-  
stolice Pau-  
li V. Pont.

**P**aulus Episcopus Servus Servorum Dei. Dilecto filio Officiali Pader-  
bornensi salutem et Apostolicam Benedictionem. Sedis Aposto-  
licæ providentia circumspecta circa collegiorum et aliorum piorum locorum,  
præsertim in regionibus construclorum, in quibus major inesse dignosci-  
tur sapientum et religiosorum virorum necessitas, qui rudem populum eo-  
rum exemplari vitâ et doctrinâ erudiant: ac pravas hæreticorum opinio-  
nes ad divini Nominis laudem et Catholica Fidei propagationem totis virtu-  
bus refellere studeant, statum intendens, quæ pro necessitatibus suarum ac  
onerum illis incumbentibus sublevamine opportuna remedia fore noscantur,  
libenter adhibet; ac desuper parochialis officii sui partes et favorabiliter per  
suppressionis beneficiorum Ecclesiasticorum, ministerium interponit; pro ut  
rerum locorum et temporum circumstantiis debite pensatis id in Domino  
S l f f

con-

conspectum est salubriter expedire. etc. etc. Nos igitur --- supplicationibus inclinati per Apostolica scripta mandamus, quatenus in dicto monasterio nomina et titulos monasterii, Abbatis, et dignitatis Abbatialis; atque omnia et singula officia, dignitates Canonicale, auctoritate nostrâ perpetuo supprimas, et extinguis: dictique monasterii sic suppressi et extincti sicutum, domos, structuras, aedificia, membra, Ecclesias, Capellas una cum parochiali Ecclesia nec non reliquos tam per dictum Simonem Comitem Lippiensem, quam quoscunque alios occupatos et nondum eidem collegio applicatos fructus, redditus, proventus, jura, jurisdictiones, decimas, pertinentias, census, proprietates, emolumenta, obventiones, res et bona universa quomodolibet qualificata, et nuncupata, ac in quibusunque rebus, et ubicunque existentia eidem collegio perpetuò applies et appropries, ac unias, annexas et incorpores: ita tamen, quod secutâ reali et actuali recuperatione parochialis Ecclesia hujusmodi Rector et collegiales praedicti illi de parocho Catholico et idoneo, qui in ea divina officia celebret, et sacramenta Ecclesiastica ritu Catholico administret, cum assignatione congrua portionis pro ipsis parocho manutentione providere debeant et teneantur, licetque praedictis, ac pro tempore existentibus ipsis collegii Rectoribus et collegialibus post factas à te praesentium vigore applicationem et appropriationem, ac unionem, annexionem et incorporationem hujusmodi eorum et dicti collegii nominibus omnium et quorumcunque præmissorum et præter applicatorum seu unitorum corporalem realem, vel actualem possessionem per se vel alium seu alios libere apprehendere, et apprehensam perpetuò retinere: ac fructus, proventus, jura, obventiones, res et bona praedicta, propriâ auctoritate etiam libere percipere, colligere, levare, exigere, recuperare, arrendare, locare, dislocare; ac in suos et dicti collegii usus, et utilitatem convertere, Diæcesani loci, vel cuiusvis alterius licentia desuper minimè requisitâ; onera spiritualia monasterio praedicto pro fundatoribus et benefactoribus illius incumbentia in solita dictâ Societatis ministeria et suffragia dictâ auctoritate commutando, et decernendo easdem praesentes sub quibusvis similium vel dissimilium quarumcunque revocationibus, suspensionibus, limitationibus, aut aliis contrariis dispositionibus, et per nos, et per successores nostros summos Pontifices quomodolibet editis et in crastinum assumptionis eorum ad summi Apostolatus dignitatem, et unionem et applicationum suum effectum nondum sortitarum revocatoriis edendis minimè comprehensis: sed semper et perpetuò validas et efficaces, et ab illis exceptas, et quoties illæ emanabunt, toties in pristinum et validissimum statum, et sub quacunque posteriori data per pro tempore existentes Rectorem et collegiales, collegii hujusmodi eligendâ restitutas, repositas, et plenariè redintegrandas, ac de novo concessas fore et esse. Roma apud sanctum Marcum Anno incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo septimo, quinto decimo Augusti, Pontificatus nostri anno tertio.

Date

Datæ sunt hæ literæ anno proximè elapso Romæ. Hoc anno in  
has regiones in ejusque, cui inscriptæ, manus pervenere, ex qui-  
bus consultò prætermisimus, quæ \*de vita monachorum, defectio-  
ne ab ordine & Fide narrantur; ne putida materies iteratò proposita  
nauseam moveat. Vi harum literarum & Cæsaris insuper volun-  
tate Patres possessionem adière. Sed quâ paulò pòst expulsi rur-  
sum illâ temporum licentiâ; cùm nulli piaculo duceretur, spoliis <sup>Videatur  
1598. ubi  
fusè illa  
narrantur.</sup>  
permiscere omnia: & rapere tantum quisque auderet, quantum <sup>Fabri  
Staates  
Cantley</sup>  
prævalere armis poterat; eóque imbecilior esset authoritas Ponti-  
ficiis, quòd plures ejus in contemptum & ruinam arma sumpferant, <sup>p. 4. pag.</sup>  
Lutherò & Calvinò, maledicis summorum mundi capitum convi- <sup>570. & seq.</sup>  
tiatoribus incitati.

At neque benignius aëlum superiorum temporum improbi-  
tate cum dioecesi nostra Paderbornensi. Ex tot bellis & depræda-  
tionibus maxima rerum omnium difficultas: fundi ac vilæ passim  
pignori oppositæ, urbes, arces, oppida non levi ære alieno pressa.  
Theodorus Episcopus videns in limine Episcopatûs sui dioecesin  
adèo disceptatam ac propè deploratam, nihil prætermisit, quo eam  
confestim persanaret. Expunctis jam pridem\* nominibus, qui-  
bus Wewelsburgum Dynastis Büranis obstrictum erat, hoc pari-  
ter anno non minor ejus cura versabatur in arce Heristalli \*ad Vi-  
surgim contractis debitibus & alienis manibus liberanda. Fuit hæc  
arx patrio vocabulo (Herstall) à statione castrorum Caroli Magni  
olim, ejusque hibernis sic dicta) Cæsarum dono Episcoporum Pa-  
derbornensium possessio; eóque Theodoro Episcopo majori in  
pretio, quòd prima isthic sacrorum fuisse Præsulum sedes\* memo-  
retur. Sed quæ rerum omnium vicissitudines & fata sunt; ab  
Episcopatûs patrimonio avulsa in dominatum Falckenbergicæ fa-  
miliæ transfiérat; non antè reversa ad Paderbornensem Ecclesiam, <sup>scopi Heri-  
stallenses</sup>  
quàm Theodorus Episcopus eandem à Falckenbergicis, aliisque  
creditoribus septendecim millium sexcentorum sex & sexaginta <sup>dicti. de  
quo vide</sup>  
aureorum solutione redemisset. Alterum, quod ex anni hujus me- <sup>Schateniū  
ad annum</sup>  
moria Episcopo nostro Theodoro laudi datur, est placabilitas ani- <sup>780.  
1602 nar-  
ratur dis-  
sensio orta  
& causa  
illius.</sup>  
mi, & Christiana facilitas in condonandis offensis. Licet enim  
ipsum inter & Arnoldum ab Horst Cathedralis Ecclesiae Decanum  
orta \*dissensio jam in quinquennium protracta & novis irritamen-  
tis exasperata sèpius esset; ubi tamen Româ literis Pontifex depo-  
nendæ simultatis hortator accessit, nihil tergiversatus est Theodo-  
rus, interpositæ summi capitîs authoritati morem gerere, ac con-  
troversiâ amicè compositâ pristinam erga Decanum benevolentiam <sup>Theodorū  
Ep. & deca-  
nū majorē.</sup>  
instauravit. Eundem Theodori animum pacis amantissimum ex-  
pertihoc anno nonnulli de patria hac viri nobiles. Quamvis enim

S l f f 2 ino-

\*Videatur inobedientia eorum \*ære non parvo multata fuerit; uti videre est  
 ms. post typ. ex rei totius argumento typis dato; graves tamen ab illis exercitas  
 po editum inimicitias mox oblivioni dedit; eoque facilis certis legibus di-  
 in causa contra rempta lis fuit, quod Principem viderent non tam sumenda vin-  
 Spiegelios. dictæ, quam juris tuendi cupidum. Hoc optimum ultionis ge-  
 nus est: hæc propria dos excelsæ indolis, adversantibus ignoscere.

Plus irarum sub hæc tempora in finitimo nobis comitatu fuit,  
 Simon Comes Lippiensis, eaque tantum non implacabiles. Simon VI. Comes Lippiensis,  
 mes Lippi- postquam superiore anno pellegerat minores pagos ad recipiendam  
 ensis cona- Calvini doctrinam, nunc laetus pergit ad eandem per omnes ditio-  
 tur urbes suas ad Cal- nis suaæ urbes disseminandam. Neque magnæ molis erat minora  
 vinissimum oppida Detmoldiam, Hornam, Blombergam, nec mœnibus satis  
 cogere. nec magnis civium animis munita eò inflectere. Sola urbs Lem-  
 Lemgovia majoribus confisa viribus obnitezatur strenuè; exitiosum  
 fortiter re- arbitrata, omni vento jam Lutheri jam Calvini in ponderoso Reli-  
 ficit. in contin. gionis negotio circumferri. Urebat vehementer Comitem repul-  
 Cosmodr. Gobelini. fæ dolor: eo tamen dissimulato, lenitate usus virum popularem ad-  
 Kleinorg. hibet gesto consulatu celebrem, qui amicos inter sermones po-  
 pulum doceat; nihil in structura Religionis à Luthero coepit  
 Doctor immutandum: solum addenda quædam parerga, ut paria utro-  
 Dreckmey- bique ornamenta sint, & par in utriusque Religionis sectatori-  
 erus Lem- bus pietas foveatur. Credula plebs afferenti fidem habet. At  
 govienisib- ubi postea deventum ad Coenam Eucharisticam, ex panis de  
 odio est, furno extracti frustillis, & puro puto vino instructam; com-  
 nec videre mune exortum murmur, damnataque inconsulta mutatio. Ma-  
 cum nec gnis deinde iris in Doctorem Dreckmeyerum, hominem animi  
 audire vo- falsum; novitatis authorem exarsere, invadendo domum ejus, fe-  
 lunt, lapi- nestrásque omnes intortis lapidibus excutiendo. Punita quidem  
 datus & lu- à magistratu hæc insolentia, aliquot tumultuantum in carcerem  
 to fœdatus detrusis. At inde populi alienatio major; aurium oculorumque  
 urbem de- in audiendo, videndóque homine fastidium tam grave, ut functio-  
 ferere co- nibus, ad quas obeundas statio die redierat, præ rubore ob pauci-  
 gitur. tatem auditorum intermissis, ac celeriter consenso, quo superbus  
 author an- venerat, equo ex urbe Hornam aufugerit; multa inter maledicta  
 tè citatus. per plateas saxis, sumptisque de cloaca telis impetus: non solo jam  
 \*dictus nomine tenus\*, sed toto etiam corpore sordidus ac lutulentus. Per-  
 Dreck- fractis deinde carcerum ostiis à ferociente populo captivis libertas  
 meyer. reddita. Comes ulturus plebis contumaciam scripto milite vim  
 meditatur. At Hollandi, Hassique alio impediti bello, metu Cæ-  
 farei exercitūs detinebantur, quod minus, uti à Simone rogati erant,  
 auxilio venirent. Mauritius tamen Cattorum Princeps, ne suo Si-  
 moni, quem ferventissimum suum imitatorem habebat, planè dees-  
 set;

Doctor Dreckmeyerus Lemgovienisib<sup>o</sup> odio est, nec videre cum nec audire volunt, lapidatus & luto fœdatus urbem deferrere cogitur. author an- tè citatus. \*dictus Dreck- meyer.

set; ad Lemgoienses misit, qui furiosam plebem leniter officii commonitam gravi deinceps oratione cohortaretur: *plus ut voluntati Simonis Comitis sui et ejus prudentiae, quam odio in Calvinum et pertinaci cerebro suo tribuerent: memores essent sacramenti, quod in leges Comitis et mandata dixissent.* At illi in ea solū, inquiunt, mandata, quæ res temporarias spectabant, statūmque politicum: neque in his se ulla unquam imperia detrectaturos: *minime verò Religionis, negotii omnium maximi cardinem versari in volatico spiritu Comitis; ad quem caco motu se populus continuo obverteret: ea in resolū se moderatorem Deum reclamque conscientiam ducem sequi.*

Mox defensio adversus vim omnem à civibus comparata; sparsusq; de ea rumor Comitem à cœptis deterruit. Majoribus certè animis, & conatu laudabiliore hujus Comitis avus Simon V. anno MDXXX Lutherum\* à Lippiensibus per seditionem in urbem Lemgoviam intrusum junctis cum Erico Antistite nostro viribus ejecerat, veteri majorum Catholicâ Religione restitutâ. At eundem Lutherum postea à Bernardo\* Comite filio Simonis V. in ditiones Lippiacas revocatum, nunc Comes Simon VI. Bernardi filius, nepos Simonis V. hostilibus armis persequitur; atque in erepta Lutherò sede Calvinum collocare studet. Sic *varium et mutabile semper regnum & quævis ditione est, ut primùm amissa semel Fides vera, dominum Dei, datum optimum descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Nonnullorum equidem opinio fuit, Comitem Simonem sextum, cùm novem annorum puer Bernardum patrem amisisset; primis adolescentiæ annis in Mauritii Hassiæ Landgravii tanquam tutoris potestate fuisse; ideoque ab eo facilè illectum ad eandem secum Religionem amplectendam. Hujus tamen tumultus causa verior adscribi poterit inscitæ, aut mendacio eorum, qui, cùm prædicatores veritatis se jactant, eam aut ignorant sponte, aut adulterant: eodemque Lutherum pretio & Calvinum venalem habent; prout Principes, Comites, magnosque Dominos, quorum blandiuntur auribus, & gratiam aucupantur; ad peregrinas hujus vel illius novatoris merces emendas propensos sentiunt. *Nec unquam, ut bene Spondanus inquit, finis erit hujusmodi ardilionum; quoisque redigant omnes intellectum suum in captivitatem in obsequium Christi, et ejus Ecclesiæ; quam dedit Deus in opus ministerii, ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.*

Desperatâ Lemgoiâ Calvinus Coloniam ad Rhenum progre-  
ditur; eamque in urbem, ut felicius tutiusque irrepat sub pallio tuendæ libertatis civicæ, claram dolosas artes per amicos adhibet, qui

Comes ar-  
mis cogere  
Lemgov-  
ensis cogi-  
tat sed de-  
sertus ab  
Hollandis  
& Hassiis  
ceptu ab-  
sistit.

Kleinsorgi  
in contin.  
Cosmod.  
Gobelini.

\*vide dicta  
ad an. 1530

\*Vide dicta  
ad an. 1563

\*Epist. Ja-  
cobi cap. 1.  
v. 17.

\*Spondan.  
pag. 963.

dere est  
xercitas  
bus di-  
dæ vin-  
onis ge-  
noscere.  
tu fuit,  
piensis,  
piendam  
es ditio-  
minora  
us satiſ,  
os Lem-  
titiosum  
so Reli-  
n repul-  
rem ad-  
nes po-  
cœptæ  
ria utro-  
ctatorii-  
et. At  
panis de-  
; com-  
. Ma-  
n animi  
eius, fe-  
quidem  
arcerem  
rūmque  
functio-  
o pauci-  
perbus  
aledicta  
olo jam  
us. Per-  
libertas  
lite vim  
etu Cæ-  
ti erant,  
e suo Si-  
nè deſ-  
ſet;

quibus seditiosum vulgus in senatum concitetur; eoque vel amo-  
to vel subverso, admissi sensim ad ea munia Calviniani totâ urbe  
ad arbitrium gubernandâ potiantur. Author seditiois è Calvi-  
nianorum secta homo ultimæ fortis; cui Reinerus <sup>starum</sup> nomen, in agro  
Ruræmundano in casa natus: inde è cœno emersus in tribum vi-  
torum Coloniae. Hoc vile caput, homo nihili, rusticis quidem  
moribus asper, sed nequiter blandus; postquam sæpius in conven-  
ticulis opificum, officinis, tabernis, in circulis, in publicis consel-  
sibus libertatem civium à senatu iniquè oppressam per suos emis-  
sarios deplorâset; demum ipse vicefimâ octavâ Augusti in corona

author lon-  
gâ oratione  
seditiosos  
magis insti-  
gat.  
Reinerus  
turbarum  
Meshovi<sup>9</sup>  
in libro de  
hac re edi-  
to.

vietorum frequente ad sexcentos, velut larvatus catilina, ad tristi-  
tiam compositâ facie, rostra conscendit; acerbâ callidâque ora-  
tione in urbis optimates, tanquam iniquos civium oppresores in-  
vectus: *Agit fortunas, salutem omnium; periclitari pessundari libertatem*  
*civium; quæ et vitâ ipsâ carior, pro qua sibi, urbique vindicanda suum*  
*ipse caput cum primis devovet.* Post hæc injurias omnes, quas com-  
mentus erat à senatu irrogatas populo, longâ narratione prosequi-  
tur, præsentésque fallaciter monet: *minime omnium tangi se Religio-*  
*num varietate; albi sint, an atri eo in genere, suâ tantidem interesse: ex-*  
*pergesierent tantum è veterno ad miseram illam servitutem, in quam pro-*  
*lapsi per ignaviam essent, quacunque ope à fortunis à capite propulsandam.*  
*Quæ liberorum? quæ nepotum? quæ totius posteritatis olim querimonia?*  
*si quem à majoribus acceperint libertatis thesaurum, sibi è manibus patian-*  
*tur cripsi, suâ interire socordiâ.* Rapuit astuta hominis vociferatio  
plurium etiam Catholicorum animos; tantumque valuit, ut tur-  
matim in plateas effusi lymphatis similes vim ac terrores incondi-  
tis clamoribus magistratui denuntiarent. Consulibus ancipi-  
tis remedia quò se verterent, curâ distractis placuit demum, post varias de-  
ad sedandū tiganda deliberationes duos è senatorum gremio viros pru-  
populum dentes, neque populo ingratos mittere, qui seditiosos officiū sui  
adhibet sed finē fructu. commonefaciant; verbisque studeant lenioribus pacare ferociter  
*ibidem.* exultantes spiritus. Sed in ventum verba omnia. Validiori igitur  
prosternenda hæc quercus iſtu erat: útque securis statim ad radi-  
cem poneretur, missi ad Reinerum totius seditiois architectum  
apparitores, carceris poenam illi nomine magistratūs comminantur.  
Ille verò quām primū insanire, aspernari consulū jussa; in-  
recundè in os regerere, se paritum nunquam tam iniqua impe-  
rantibus: sociorum opem, tribunatias domus appellare: *Viderent*  
*jam, quò senatus audacia et injuriarum progrediatur; ipsum adeò libertati*  
*assertorem ad carceres deponendo.* *Equidem nihil fore sibi honorifi-*  
*centius, quām suo unius sanguine pro communi salute omnium litâsse: ni-*  
*mūm verò socordes futurorum esse, nisi prævideant, se libertatis defensore*  
*oppresso, palam majoris dominatūs vexilla erectum iri.* His

Magistrat<sup>9</sup>  
Colonien-  
sis remedia  
ad sedandū  
populum  
adhibet sed  
finē fructu.  
ibidem.

His dictis obfirmatior populus animos identidem extulit; eoque processere exacerbatorum irae, ut perruptis jam omnibus obedientiæ reverentiaeque repagulis, diurnæ per urbem nocturnæque fierent armatae plebis concursationes: graves passim, apertæque ja-  
ctarentur minæ, de senatu honoribus, ac fortunis exuendo; de pro-  
scribendis Clericis, Religiosis, de compilandis eorum domiciliis, *Meshov.*  
templisque: hoc onere a cervicibus civium dejecto, respirare ur- *tom. 5. ms.*  
bem aliquando posse; & quæ ejusmodi esse plures solent impoten-  
tium animorum contumeliosæ voces; ipsi adeò, neque pauci Ca-  
tholici, quos in communionem sceleris subdolè pertraxerant hæ-  
retici, terrificum quid animo in senatum, & linguâ spirabant.  
Tempestati ut tantisper cederet magistratus; ab intentata Reine-  
ro poena conversus ad lenitatem, comiter invitat seditiones ad ami-  
cam dissidii compositionem: *Seligerent ex quarvis tribu aliquos urba-*  
*narum, tribuunque rerum scientes viros; qui de injuriis, de jugo, quo* *tu rebelles*  
*premisse contra jus fasque populus diceret, ad senatum placide referrent:* *ad amicam*  
*non defuturam magistratus æquitatem: si quæ haec tenus onera a quo gra-* *compositionem, sed*  
*viora fuerint, ad justæ moderationis leges reductum iri.* *Nihil eo consilio* *auctores*  
prudentius leniusque: sed quod procacitas Calvinistarum, & frau- *idem.*  
dulentia fructu cassum reddidit. A sextili enim mense ad Novem-  
brem creberrimè tam in curia, quam in tribunitiis rebellium do-  
mibus consultatum; Calvinianis semper, ubi se vel specula con-  
cordiae offerret, eò majore strepitu repugnantibus, quò sibi ne-  
quius persuasum habebant, Rhenum turbidum, quam tranquil-  
lum aptiorem fore ad Calvini fæces in urbem invehendas; eoque  
facilius eripi senatoribus gubernacula posse, quò majores procel-  
læ in motu manerent. Pauciores tamen è Catholicis nobilioribus, *aliqui Ca-*  
cùm edocti a senatu essent, latere anguem in herba, & nomine li- *tholici ad-*  
bertatis servandæ quæri eversionem avitæ Religionis; mox damna- *vertunt pe-*  
tis seditionis consiliis ad pristinam quietem redire; parte inte- *Catholicæ*  
rim de vulgo Catholicorum maximâ ad quævis hortamenta silicis *Religionis*  
instar immotâ persistente. Ita hæc urbs veræ Religionis studio fla- *& à rebelli-*  
grantissima semper; illa haec tenus ab hærefoes corruptelis illibata *bus disce-*  
virgo in proximo erat integritatis amittendæ periculo. Id cuius *dunt.*  
fuerit virtute remotum, anno sequente narrabitur.

Hoc interim labente anno turbis Juliæ Ducem inter & Aquis-  
granenses exortis, quarum biennio abhinc initia dedimus, finis  
datus: sapientissimis enim Ernesti in primis Colonensium Archi- *p 2 fol 343*  
Episcopi, & Gonzagæ Ducis Mantuensis, qui forte, usus Spada- *\*germani-*  
nis aquis, lustratâ Coloniâ in Belgium cogitabat; adhortationi- *ce Sp. u.*  
bus eò inclinati dissidentium animi, ut sibi tanquam vicinis ex ju- *lat. vicus*  
re amicitiae, quæ vicinitati debetur, condonarent multa; positis *Spadanus*  
odiis *in Diœcesi*  
*Leodiensi.*

odiis, quæ hoc rursum anno alternis prædis, infestis in agros pro-  
cursionibus, aliisque mutuis injuriis recrudescere cœperant: at-  
que ut tam crebris simultatibus disjuncti toties animi coirent ar-  
ctiūs, à congregatis Dusseldorfii Ordinibus sollicitè laboratum.

Adolescens  
in diœcesi  
Paderbor-  
nenſi per  
quatuor  
fermè an-  
nos ab  
omni cibo  
& potu ab-  
ſtinens.

Philippus  
Sechtlens  
in libello,  
qui hac de  
extinctâ, & ipſe Bochendorpii in vico hujus Diœcesis alio morbi  
re, typis  
vulgatus  
est anno  
1614.

\*aō 1611.

Adolescen-  
tis in diœ-  
cesi Pader-  
bornensi  
quadrien-  
nij jeju-  
nantis de-  
scriptio à  
teste oculat-  
to affertur.

Ostenditur  
jejunium il-  
lud tolis  
nature vi-  
ribus ad-  
scribendū  
esse.

Ad calcem hujus anni rejecimus typis olim vulgatam narratio-  
nem de adolescenti ex hac patria oriundo, quem impransum sem-  
per, & incoenatum, coeptam hoc anno ab omni prorsus cibo & po-  
tu abstinentiam nullâ unquam panis micâ aut guttâ aquæ sumptâ,  
in ipsos quatuor annos produxisse, tradunt. Rem non temere di-  
ceres fabulæ, quâm vero propiorem; nisi scriptor, qui eam po-  
steritati literis mandavit, jejunanti non raro id temporis præsens,  
testimonio suo credibilem faceret. Adolescenti nomen Herman-  
no **Lommers**. Octo & decem annos natus matre per pestiferam luem  
qui hac de extictâ, & ipſe Bochendorpii in vico hujus Diœcesis alio morbi  
re, typis  
vulgatus  
est anno  
1614.

Ex hoc morbo decumbens sub initium men-  
ſis Martii paulatim coepit modici & tenuis cibi esse. Variæ quidem  
ad irritandam ciborum appetentiam curationes adhibitæ: verū  
secuta tam gravis est languentis stomachi nauſea, ut circiter illud  
tempus, quo annua adventus Spiritus sancti memoria recolitur,  
omnia prorsus esculenta poculentaque, quantumvis lautè condi-  
ta, rejecerit. Fuitque perpetuum hoc stomachi fastidium, dum  
quarto post anno \*eadem sancta Pentecostes solennia recurrerent.  
Quo tempore, parco primùm, dein largiore cibo, curare corpus  
coepit, stomacho jam fruſtra alimentorum ejectionem tentante. In-  
gens interim durante hoc morbo quorumvis hominum de plebe,  
de nobilitate in ægroti domo frequentia, ad habitudinem corpo-  
ris viſu, tactuque explorandam.

Ego quoque, inquit ipſe hujus rei scriptor, rem primùm fuc-  
tam, & commentitiam existimans, duobus aliis viris eruditissimis  
me comitantibus, eundem accessi & hanc, quam subſicio, mace-  
rati hominis constitutionem notavi. *Quantum ad externa corporis*  
*lineamenta: vultu præditus erat satiſ liberali, qualis in villici filio requiri*  
*poteſt, pleno etiam et mediocriter carnoſo: genæ tinctæ colore pallido; oculi*  
*acres, casique: vox virilis et minimè refracta; extenuata brachia; ma-*  
*nus et digitæ teretes; hi cultro vulnerati nihil mittebant sanguinis; secus*  
*ac caput, aliaque membra cultello laſa. Nullos ex tam longo decubitu dolo-*  
*res percepit; surgere tamen, niti pedibus, aut formare gressus, haud po-*  
*tuit. Inter alia fallendi temporis oblectamenta perſæpe recreabatur aspe-*  
*cus columbarum; quibus in lecto decumbens objecare pabulum solebat. Ita*  
*ille; additque, rem insolitam multorum cerebra torſiſſe; aliis diu-*  
*turnam inediā boni, aut mali genii ope; aliis eam ſpe lucri, aut*  
*cibis*

cibis furtim captis tolerataim affirmantibus. Nulli harum opinio-  
ni assentitur. Primam refellit ex vita hominis, vulgari instituto  
pietatem, Deumque colentis; qui saepius ad sordidos satisque il-  
liberales jocos aberraverit, vix unquam de Deo divinisque rebus  
facta mentione. Quotus autem quisque est, qui credat, eum, cui ra-  
bus de cælestibus sermo; quem nulla pietatis peculiaria virtutumq;  
indicia superis supra reliquos gratum produnt; Moysis & Eliæ in-  
star divinitus foveri ac sustentari? Neque etiam potuisse suspicio-  
nem paeti aut familiaritatis cum malo genio cadere in Lommerium;  
utpote in quo nihil vitæ tam flagitiosæ, nihil ejusmodi scelerum,  
quibus ea amicitia confletur, notatum unquam. Alias autem  
conjecturas de spe lucelli ab invisentibus captandi; de cibis furtive  
subministratis, ex eo inanes dicit, quod pro sui statu conditione  
satis locuples fuerit, bonorum omnium a parentibus scriptus hæ-  
res. Neque vero simile videatur, voluisse vitricum\* & novercam  
nullo suo emolumento eam privigni simulationem quatuor anno-  
rum obsequiis tegere. Quare illam tot annis ab omni esca & po-  
tione abstinentiam citra miraculum, & præstigias stetisse intrâ folas  
naturæ vires, non inscitè probat: nimirum ex eo morbi genere  
remansisse pravos crudosque humores in ventriculo, aliisque parti-  
bus; in quem remissior congenitus calor interea egerit: eâ verò  
relietâ vitiosâ materiâ affici primarias corporis partes; saepelienem,  
aliâ vesiculam felleam; quandoque hepar ipsum: hepate autem  
læso, fonte atque principio vegetantis animæ necesum esse omnes  
simul auxiliares, in quibus tota nutriendi vis versatur, facultates  
concidere; ut mori, quam vel summis labris quicquam attinge-  
re, præoptent ægri. Hanc opinionem suam Galeni, \*aliorumq;  
sententiis stabilitam in libellum retulit, exiguum quidem, sed ad  
unguem expolitum; neque indignum, quem medicorum, phy-  
siorumque periti, manibus terant.

## Annus Christi 1609.

PAULI V. Pontificis.

4. & 5.

RUDOLPHI II. Imperat.

33. & 34.

THEODORI Episc. Paderb.

24. & 25.



Luctuante jam pridem Belgio inter prosequendi bel-  
li, aut pacis cum Archiduce Alberto ineundæ con-  
silia, tandem hoc anno induciæ, cum de firma pace  
conveniri nondum posset, in annos duodecim  
quinto Idus Apriles prorogatae sunt. Mox earum spond, ad  
facta Antwerpiaæ decimo octavo Kalendas Maji promulgatio West-  
phalis

Inducia  
duodecim  
annorum  
inter Alber-  
tum Archi-  
ducem &  
federatos  
Ordines.

gros pro-  
erant: at-  
oient ar-  
oratum.  
narratio-  
sum sem-  
bo & po-  
e sumptu-  
emere di-  
eam po-  
præfens,  
Herman-  
ram luem  
io morbi  
arcuatum  
um men-  
e quidem  
: vertu-  
citer illud  
ecolitur,  
cè condi-  
m, dum  
urrerent.  
e corpus  
rante. In-  
de plebe,  
n corporo-  
im fucha-  
ditissimis  
o, mace-  
a corporis  
io requiri-  
do; oculi  
bia; ma-  
is; secus  
bitu dolo-  
hand po-  
tur aspe-  
ebat. Itâ  
aliis diu-  
cri, aut  
cibis

phalis quoque eò plùs attulit gaudii, quò recentior tristiorque erat recordatio malorum, quæ ex bello isto, per annos ferme quadriginta summis utrimque viribus gesto, etiam in Westphaliā promanarant. At ostensa tantum spes alicujus malaciæ. Brevi & hæ regiones in gravissimos bellorum fluctus revolutæ sunt. Quinta enim & vigesimā Martii Joannes Wilhelmus Dux Juliæ, Clivia, & Montium, Comes Marcæ, Ravensbergæ & Meursæ, Dominus Spondan. Ravensteinii ætatis anno septimo & quadragesimo decedens, tot ditiones hærede vacuas, totidemque novi, nobisque vicinioris belli irritamenta reliquit. Infelix Princeps ob filiorum omnium in utroque thoro orbitatem.

Felicior, fœcundusque sex prolibus thalamus fuerat Wilhelmo Patri ejus cum Maria Austriaca, Imperatoris Ferdinandi primi filia, Caroli V. nepte. Ex senario illo prolium numero, qui filiorum primus mundum\* ingressus, primus ex eodem \* decepsit Carolus Fridericus. Adolescens præter donatas à natura, & acquisitas scientiarum dotes à pientissima matre Austriaca ad omnes Christianas virtutes, quibus ornari ad bona spem frugis, educarique adolescentiam par est, sanctè formatus. Is variis regionibus peragratiss diuque in Maximiliani II. Cæsar, aliorumque Germaniæ Principum versatus aulis, peregrinationem sacram instituit, jubilæi Kalendis Januariis\* Romæ inchoandi solennia spectaturus. Tam nobilem advenam Pontifex Gregorius XIII. magnis exceptit honoribus; interque ipsa primæ diei gaudia gladio, pileoque consecrato donatum ad regnum, quò cogitabat, Neopolitanum perlustrandum dimisit. Ex eo reversus Romam in morbum incidit, plùs valentem omni arte medicâ. Ipse summus Pontifex saepe decumbenti præsens, & solatio erat; anxius, multumque sollicitus, si quâ ope Wilhelmi vinci malum posset. At doloribus morbi in horas invalescentibus ducis Juliæ, Clivia &c. oppressus die IX. Februarii, anno Christi supra millesimum quinquecentum septuagesimo quinto, ætatis viceximo vixdum explenti luctu Pontificis, Pighius in Pontifex Gregorius, quem minimè fugiebat tristitia in paterno prodicio. Pontifex Gregorius, animo de morte filii perceptæ vehementia; plenas ad Ducem consolationis literas dedit: earum partem hic adiecisse, lectori non in gratum fuerit.

*Julia, Cl. via & Montium.* **D**ilecte Fili, Nobilis Vir, salutem et Apostolicam benedictionem. Nihil potuit nobis gravius accidere eo casu, quo sumus gravissime affliti. Carolus Fridericus, non minus nobis caritate filius, quam tibinaturam, venerat à Maximiliano\* avunculo defessus et languens de via. Maximilanus II. Excepimus eum eo honore et gaudio, quo par erat, filium nostrum in Chri-

sto charissimum, et tanti Principis natum: nec prius illum à nobis discede. Imperator,  
 re et Neapolim (cujus urbis visendæ studio tenebatur) ire passi sumus, quām cuius soror  
 bene firmum et robustum vidimus; inde, cūm rediret, eodem ipso, quo ad <sup>Maria</sup> erat mater  
 nos per venit die, cum febre decubuit. Nihil prætermisimus, quod qui defuncti  
 dem humanā ope provideri, atque effici potuit: candemque in eo curando Principis.  
 diligentiam adhiberi fecimus, quæ nobis ipsis simili in periculo adhiberi po-  
 tuiſſet. Cūm autem nihil proficeretur, morbusque ingraueſceret, quod ex-  
 tremum erat, ad divinam opem impensius implorandam conjugimus, pérq; <sup>XIII</sup> Pon-  
 omnia templo, et religiosas domos pro illius salute supplicari fecimus. Neque  
 tamen nostras et ipsorum preces aspernatus est Deus, sed ut solet amplius  
 multo, et abundantius tribuit, quām postulabamus. Nam pro hac mortali  
 et caduca, quam Carolo Friderico precabamur, vita tribuit ei divina boni-  
 tas immortalem illam, et beatissimam cuius causā facti sumus, et quod to-  
 tis viribus omnes niti, atque aspirare debemus. Acerbum certè nobis,  
 et ferè intolerabile, carere tanto filio, tamque amabili. Et è dolore nostro fa- <sup>Gregorii</sup>  
 cilè existimamus de tuo. At quoniam nos mortales agnoscimus, Deumque <sup>Pontificis literæ</sup>  
 benedictum (tametsi ſepe nos latet ejus consilii ratio) omnibus in rebus, ut <sup>consolato-</sup>  
 optimum Patrem, nobis, nostrisque, scimus præclare consulere: aquum est <sup>riae de mor-</sup>  
 nos ejus voluntati acquiescere, et gaudere, quod illum ad se in cælum evo- <sup>te Caroli</sup>  
 cārit. Quod quidem pollicetur nobis ipsius bonitas, quam ſepe aliis, tum <sup>Friderici fi-</sup>  
 verò in ipſa agitudine (ſapiens enim ad eum viſendum ivimus) in eo ſin- <sup>lii ad Wil-</sup>  
 gularem perſperimus. Ferebat aſtum febris cum ſumma patientia, Deum <sup>helimum</sup>  
 ſemper in ore habebat, eum invocabat, et non corpus, ſed animam ei ſuam <sup>patrem du-</sup>  
 commendabat. Ad extreum omnibus criminibus absolutus, ſacramen- <sup>cem Julie</sup>  
 tisque Ecclesiasticis munitus, noſtrāque diſpensatione ex Ecclesia theſauro <sup>Cliviae &c.</sup>  
 omnibus pœniſ, ſi quæ reliquæ fuſſent, liberatus, eò charitatis proiectus eſt, pag. 454. <sup>Pighius in</sup>  
 ut multis audientibus proferret illa Pauli verba: Cupio diſſolvi & eſſe <sup>Hercule</sup>  
 cum Christo. Maxima hæ ſunt, charissime fili, ad conſolandum: et  
 tanta, ut merito debeat omnem dolorem abſtergere. Etenim de fili feli-  
 citate dolere, parentis non eſt: ſuo verò ipſius incommodo commoveri, ſe  
 ipſum amantis eſt, et ſuas rationes ad ſummi parentis Dei voluntatem non  
 accomodantis. Cogitemus non periisse filium, ſed ad optimum parentem  
 perveniſſe, non vitam perdiſſe, ſed ad meliorem migrâſſe: non nobis ere-  
 ptum eſſe; ſed in cælum receptum. Divinam ſapientiam audiamus: ju-  
 stus, inquit, ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit: raptus  
 eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus. Hæc nobis ipsis ad conſolandum proponimus: quibus ut tu quoque utaris, et ibi primis naturæ co-  
 motionibus ſatisficeris, te ſapientem et ſervum Christi, in dolore leniendo,  
 præſtes, dicásque cum Beato Job: Dominus dedit, Dominus abſtulit,  
 ſicut Domino placuit, ita factum eſt: etiam atque etiam rogamus.  
 Deus ipſe omnis conſolationis auctor conſoletur Nobilitatem tuam, tēque  
 indies augeat ſuā gratiā, nobisque facultatem tribuat noſtrā erga te vo- <sup>lunta-</sup>

luntatem declarandi. Quæ cùm semper fuit paterna, tuorùmque comodorum cupidissima; hoc tempore eò propensior erit, quò altius in animo conservabimus dulcissimam memoriam amoris, quo bunc filium bencidictum prosequebamur. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die X. Februarii MDLXXV. Pontificatus nostri anno tertio.

Quantùm confirmarint hæ literæ, exerintque Ducis Wilhelmi profundo moerore mersum animum; abundè liquet ex responsoriis Pontifici redditis. Pauca ex iis notatu digniora decerpsumus.

— — — — Cùm autem hisce doloribus animus meus obrueretur, vixque consolationem recens istud vulnus reciperet, per opportunè eodem ferè tempore sanctitatis tuae Nuntius Casparus Gropperus ex mandato sanctitatis tuae me convenit: méque non solum verbis aptissimis consolatus est; sed etiam Breve sanctitatis tuae plenum è Christiana Philosophia petitis consolationibus mihi reddidit: cuius quidem lectione animus meus nonnihil erelatus est; cœpique mox tuae sanctitatis paterno, et piissimo consilio acquiesce-re, et me divinæ voluntati (cui repugnare non licet) magis, magisque accomodare. Hoc autem vel mihi maximam consolationem attulit, quòd filius meus etiam sanctitatis tuae testimonio, in orthodoxa et Catholica Fide pie et devotè obdormiérit; ita ut certus sim, nihil mali illi accidisse; sed mortalem hanc vitam cum immortali, ad quam omnes aspiramus, commutasse — — — — Datum ex arce nostra Clivensi septimo Idus Marii Anno MDLXXV.

Mortuo hoc Carolo Friderico in vivis adhuc restabant feminei sexūs proles quatuor; unus duntaxat filius Joannes Wilhelmus, cuius mortem hic paulò ante narravimus; & in quo sita solo erat spes tota conservandæ Domus Juliacensis. Is quanquam <sup>uno</sup> ante fratri obitum anno Monasteriensium postulatus Antistes esset; nemini tamen jam dubium, quin ex sacra hac præfectura ad propagandam Juliacensium familiam regrederetur. At cùm difficultas non levis orta esset in diligendo alio Præfule vitae & Religionis incorruptæ, qui evidentissimum introducendæ hæreseos periculum propulsaret; iussu Pontificis abdicatio Episcopatus integro in aliud tempus decennio dilata fuit. Quo præterlapso, postquam Ernestum Bavaram Colonensem Archiepiscopum anno MDLXXXV. decimâ octavâ Maji successorem in Episcopatu Monasterensi natus esset; statim mense Junio ad primas <sup>cum</sup> Jacobæa Philiberti Marchionis Badensis filia; hac mortuâ ad secundas <sup>cum</sup> Antonia Caroli II. Ducis Lotharingiae filia nuptias, utrasque steriles processit. Huic improli mortuo Joanni Wilhelmo quatuor germanæ sorores erant. Major natu Maria Eleonora Alberto Brandenburgico, Borussiæ Duci nupta. At hæc præmortua anno superiore An-

\*aō 1574.

\*aō 1585.

\*aō 1599.

nam

Habentur  
hæ literæ  
apud Pig-  
hiuum in  
Hercule  
prodicio  
pag. 456.

nam filiam reliquit, Joanni Sigismundo Brandenburgico Electori in matrimonium datam. Altera Joannis Wilhelmi soror Anna, Ludovico Comiti Palatino Neoburgico juncta, ab excessu fratribus superstes & mater Wolfgangi Wilhelmi. Magdalena soror tertia thori consors adscita à Joanne Palatino Bipontino, non unius etiam filii parens. Quartam denique Sibyllam sibi junxerat Carolus Austriacus Burgaviæ Marchio: sed sterili & infœcundo planè matrimonio. Felicem Domum reputares ob contractam per tot conubia cum præpotentibus familiis amicitiam. At quam fallax affinitatis fides, & fluxa est, ubi ad bonorum divisionem pervenitur. Quam primùm ab obitu Joannis Wilhelmi, quotquot in Domum Juliensem nupserant unquam, certatim adveneūt omnes, aut hæreditatem sibi totam, aut partem asserturi. Non est nostri consilii, quam quisque Candidatorum ad has provincias sibi vendicandas ingrediatur viam, explicatiūs referre, quando \*plurimæ jam <sup>\*Videatur</sup> extant, eæque satis eruditæ ingeniorum concertationes, de jure inter tot competitores controverso; Brandenburgicum aliis, aliis Neoburgicum, Saxonem aliis, prout quemque vel veritas, vel affe<sup>Lucius Ve-  
ronensis.</sup> ctio animi rapit, præferentibus. Neque diu hæc chartacea pugna placuit Brandenburgico & Neoburgico: illi paulò post mortem <sup>Pufendorff  
bijt Brand.</sup> Joannis Wilhelmi omisso verborum calamorūmque conflietu stylo ferreo de re controversa, & armis decernere maluerunt; jāmque in mutuas incensi iras, alter alteri præripere vi armorum hæreditatis partem parabant. Violenta hæc consilia tantisper ab Imperatore <sup>Londorp.  
Suppl.  
tom. 1. 1. 2.</sup> inhibita quidem severoribus literis, postridie Kalendas Apriles Pra<sup>cap. 113. &</sup> gæ datis; quibus suam utrumque Principem jubet causam abjectis <sup>cap. 114.</sup> armis viâ juris persequi: neutrum in ditionum illarum possessionem <sup>Gastel de  
statu publ.</sup> prius admissum iri, quam plenior de ambiguo inter illos jure deci<sup>Europ. c. 9.</sup> fio ex Cæsareo tribunali afferatur.\* At secutæ brevi majores tur<sup>num. 108.</sup> bæ per instigationem Mauritii Hassiæ Landgravi. Is suasor utri<sup>Brandenburg.</sup> que Brandenburgico & Neoburgico, impulsorque extitit: positi<sup>gicus, &  
Neoburgic.</sup> inimiciis in gratiam redirent; cùmque successionis jure essent uterque reliquis omnibus propiores; facta æquali provinciarum partitione suam quisque partem armatus invaderent; atque ad eam contra vim omnem tutandam arma, animosque conjungerent. <sup>reconciliati</sup> Huic pacto in congressu pridie Kalendas Junii Tremoniæ illigati, <sup>per Mauri-  
tium Hassiæ Landgravi.</sup> Dusseldorpium cum multo comitatu progrediuntur; se cognatos <sup>pacifuntur</sup> Principes intromitti in urbem hospitio recipi, amicè flagitant. Consiliarii, Ordinésque magnopere obliuctati, cùm se mandato Cæsa<sup>de provin-  
ciis inter se</sup> ris ad id permittendum prohibitos dicerent; fuere alii vel mune<sup>dividendis.</sup> ribus, vel sinistrâ affectione inducti cives, militesque, qui portis claram apertis, intrandæ urbis copiam fecerunt. Eam vix ingressi

Prin-

Dusseldorf  
pienses ad  
jurandam  
fidem co-  
gunt.

Londorp.  
Pufendorf.

Hist. Bran-  
denb.

§ 9.

Stangefol.

\*16. Junii.

\*25. Julii.

Imperator  
contra at-  
tentata à  
Neoburgi-  
co & Bran-  
denburgi-  
co mittit  
mandata  
gravia, item

Leopoldum

Archiducē

mittit, qui

Juliam Cli-  
erat, & con-  
traria partium

viam &c.

nomine oc-

cuper.

Londorp.

supplet.

tom. I. l. 2.

c. 116.

Ludolff in  
in theatro  
mundi

tom. I.

Marcodurū

atque in

Branden-  
burgico &

Neoburgi-

co occupa-

Auctores  
idem.

Fallacia &

itæ Bielefel-

dienstum in

Westpha-

lia contra

Catholicos.

Kleinsorgi

in contin-

Cosmod.

Gobelini.

etiam

Principes, tantâ freti faventium civium, militumque audaciâ; ju-

bent continuò refigi mandata Cæsarî;

Proceribus, Ordinibûsque

comitia imperiosè indicunt:

eösque præfinito die congregatos ob-

seratis priùs civitatis portis, cogunt ad fidem sibi tanquam legitimis

Dominis jure jurando \* obligandam.

Imperator non parùm commotus ob

spretum tribunal suum

& explosa mandata:

literis Pragâ missis,

publicéque \*Dusseldorf-

pii affixis,

quidquid machinati haçtenus

Principes essent;

frivolum

& inane declarat:

iteratò sub poena proscriptio-

nis Imperialis præ-

cipiens:

ocùs absisterent cœptis,

totiùsque causæ cognitionem

Cæsareo tribunal submitterent.

Ad haç Imperator Leopoldo

Austriaco Patrueli suo,

Argentinensium sacro

Antistiti in

mandatis

dedit, festinatò tendere

Juliacum,

ad provincias omnes seque-

stri titulo occupandas.

Nihil territi

Principes adventu

Leopoldi;

audaciores etiam fiduciâ auxiliarium ex Hollandia copiarum,

trans-

sito Rheno in

Juliacensem

Duçatum sub

initium Decembris irru-

ptionem tentant.

Marcodurum inter

præciyuas

regionis urbes

Archiducē

primo impetu

petebatur;

ubi senatum inter

& plebem dissenso

mittit, qui

Juliam Cli-

erat, & con-

traria partium

studia; plebe

Principum, senatu

partes

viam &c.

Cæsaris seètante.

Neoburgicus

Princeps, cùm

quatriduo ferè

vi-

sequestri

cino in agro haçisset,

demum octavâ

Decembris

plebs seditiosa cl-

vibus per vim

magistratui

ereptis

Neoburgico

portas urbis aperit.

Prima illi cum

Brandenburgico

ab ingressione cura,

hic quoque

cives in suam

fidem arctius

adstringere;

paucis, qui

obnitezantur,

aut ejectione ex urbe,

aut carcere mulctatis.

Magna inde gaudia haçtenus

pede in has

regiones

prosperferant;

nunc liberum sub

horum

Principum

dominatu

sibi campum

gratulabantur

prodeundi

palam,

Marcodurū

atque in

miserias &

rempublicam

Catholicorum

insultandi.

Idq;

à Branden-

Bielefeldienses,

ut ne ad

remotiora

abeam,

haud cunctanter

ausi,

Comitatūs

Ravensbergici

in Westphalia

nobis

finitimi

cives.

Ho-

rum in

oculis

haerebat

Sparemberga

arx

suburbana,

in edito colle

tur.

sita;

ne quidquam

diu ad

defectionem

apertè

sollicitata.

Prafe-

cto

arcis,

quem Imperator

fidum

habebat,

ad comitia

Dusseldorf-

pium

evocato;

hic dolus

clam

adhibitus:

præsidiarium

militem

alium

atque

alium

è castello

in urbem

blandè

invitant;

levibusque

obleçtamentis

& fabulis,

quas comminisci

simulata

amicitia

novit,

usque

attinent;

dum suis

præsidii

infessam

arcem

tenerent;

atque

redeuntibus

ex urbe

præclusus

in illam

aditus

esset.

Tum

palam

erupit

omnium

atrox

odium

in Religionem

Catholicam,

ejus cul-

toribus

plurimis

cum curione

suo depulsis.

Mox quoque

Deca-

nus,

& primores

Catholici

falso

in proditionis

crimen

vocantur.

Statu-

Statuta in commentitios proditores poena carceris, exilium, variisque supplicia. Sed æquior Brandenburgici & Neoburgici Principum animus iniquitatem hominum compressit; dimissis captivis, additâque severâ inhibitione, ne porrò injuriis laceſſerent Catholicos. Urbi interim arcique custodiendæ, quæ foederatorum Principum jussu venerat, militum manus injecta. Grati primū hoſpites Bielefeldiensibus, ac velut delapsi ē cælo tutelares Angeli magno excepti gaudio adversus Joannis Ritbergensis vicini Comitis molitiones; à quo numerosum sib Cæſarea signa cogi militem, rumor erat. Pérque æſtivum tempus ex odio in Catholicos & quòd omnia ad denarium solvenda, dicerent, supra vulgarem modum liberaliter habiti. At spe solutionis per subitum militis discessum frustrati Bielefeldenses, dolum dolo punitum senserunt.

In eundem prope modum Coloniæ consulis, viri sapientissimi, Joannis Hardenradii æquitate & prudentiâ hoc anno popularis se-

ditio compressa. Multis illa viribus anni unius spatio increverat. Accersiti undique ex regionibus hæresi infectis triobolarii, egentes, capite censi homines, tribuūmque albo inserti: eò ad quodvis facinus proniores, quòd metuere opum nullam, aut subire jacturam possint; ex publica rerum agitatione, aliorūmque damnis lucra inopieſuæ captantes. Horum hominum duritiem inflectere, & corrigere infaniam, haud potuere duo à Joanne Schweickardo Moguntinensium, & \* Lothario Metternichio Trevirensium Archiepiscopo, missi Oratores. Hi enim post diutinam in urbe Coloniensi, & sumptuosam commemorationem; post frequentes, sed irritos ad plebem cum senatu componendam congressi, hoc anno ad suos quisque Principes re infectâ regresi. At tanto jam securius confluere perditorum hominum colluvies; miscere furiosos sermones de magistratu à reipublicæ gubernaculis dejiciendo; de inferenda ipsa nece, nisi portarum clavibus cum populo communicatis, nonnullisque de grege suo ad publica munia admissis, populum vellent omnium in curia consiliorum participem facere; nisi rationum tabulæ, urbis proventuum libri traderentur, ad rectioreum calculum revocandi: eaque consilia agitabant nocte concubia, tenebrarum & parietum custodiis tegendo omnia; ne quâ parte federalium machinationum suspicio pelluceret.

Fallere tamen Hardenradum consulem diligenter circumspicentem omnia, atque sagacem virum non potuere. Is re compertâ senatum jubet ocyūs coire: atque expositâ periculi gravitate, cùm nosset, certaine violentæ irruptioni designatam à conjuratis horam, singulis quibus per urbem horologiorum cura, de senatorum sententia imperat, ut vel horologii cursum omnino sistant; vel erratico

ATX Spa-  
remberga  
prope ſtice-  
feldiam oc-  
cupatur à  
Branden-  
burgicis &  
Neoburgi-  
cis cum

magno  
gaudio Bie-  
lefeldensiū  
quod in lu-  
ctum pōst  
vertitur.

Auctores  
idem.

\*bos duos  
Electores  
Cæſar dele-  
gaverat ad  
reducendā  
Coloniæ pa-  
cem.

Turbæ &  
ſeditio in  
urbe Colo-  
niensi fo-  
piuntur.  
Mesbov.  
vetus ms.  
Turckii.

Singularis  
magnani-  
mitas con-  
fusus Colo-  
nienfis.  
Auctores  
iudicem.

ratico motu faciant inter se discrepare; diversam diversis in locis horam nuntiando. Ipse interim consul Hardenradius ferreâ lorica, quam pallio oblongo texerat, indutus, ponè magno armatorum globo sequente accedit ædes: interritus contemptoque vitæ periculo fores pellit. Iis per errorem velut conspirantium socio patet factis, audacter in medium conjuratorum irruit: projectoque pallio, & arreptâ, quam potestatis insigne minister à tergo ferebat, hastâ severiore vultu ad praesentes conversus: *num, inquit, vestrum me consulem agnoscitis, vobis, totique urbi imperitantem? quorsum igitur me in vito illa coœuntium multitudo? illa nocturna conciliabula?* Hic statim in pallido omnium vultu nequitiae indicia; alter in alterutrum oculos, latentis animi proditores defigere: ex abruptis sermonibus, ac turbido ore; ex truci silentio ipsi se sceleris meditati reos agere: inde latebras, fugam, salutem optare. At nihil uspiam effugii. Jam enim, obstructo ubique elabendi loco, velut in cavea conclusi, ab excubiis circa domum positis, detinebantur. Facto dein senatus consulto, si per tenebras dilapsos, ac judicio consulis mitiorem poenam promeritos excipias, alii perpetuâ lege relegati omnes. Ita demum ejectâ sordidorum hominum sentinâ, tam celebris reipublicæ relevata navis feliciore cursu provehitur.

Hos per Imperium in tot regionibus intestinos motus eò ægrius ferebat Paulus V. Pontifex, quò ipsi facilius fuisset, sublatis ejusmodi turbis desideria\* Regis Persarum explere. Sollicitabat is Pontificem iteratâ legatione, ut Sedis Apostolicæ impulsu fortius Imperii Principes Turciam bello premerent; prolixè multa Pontifici per Legatos pollicitus: se omnes belli impensas compensaturum, tum singulati erga quosvis Christianos humanitate, & benevolentiâ; tum etiam cessione plurium locorum variis in urbibus & provinciis pro scholis templisque construendis; in quibus propagandæ per regnum suum religioni Catholicæ vacari tuto posset. Nihil his promissis optabilius Pontifici. Sed quid ageret urgeretque hoc dejecto rerum statu: exilis majestas Imperii; Imperatoris authoritas debilitata, ac propè nulla ex dissidio ipsum inter & fratrem Mattheum: Austria, Bohemia invalescentibus hæreticis turbata: turbatior Germania ex percuesso\* duplice hostium domesticorum fœdere; utroque magnam plagam injiciente toti Imperio. Calamitosa tempora! quando Christiani Principes civilia in se ipsos armæ tholiconrum vertunt; quæ ritu majorum nostrorum barbari ipsi in barbaros sumenda suadent.

Non alia ex hoc anno Theodori Episcopi nostri memoria, nisi Catholica propensionis ejus in juventutem literarum studiosam. Formabatur illa in summae ædis peristylio, minus commodo functionibus

lite-

000001

literariis loco. Inter cetera grave erat adolescentibus itare illuc; redire longo lutulentæ viæ intervallo per cæli, & insolentium etiam hæreticorum quandoque injurias ad remotius templum; ubi rebus divinis interessent. Sublata sunt hæc juventutis tædia, postquam de Theodori Episcopi & Cathedralis Capituli consensione empta templo vicina domus; opportuno admodum loco è regione collegii Patrum Societatis JESU sita; solo cœmeterio, & angustæ plateæ interjectu dirempta; satisque apta scholasticis exercitationibus: non tam à pretio & elegantia memorabilis, quæ ab antiquo ejus possessore (cui nomen Antonius Crato) uti Lutheri amantissimo, ita Patrum S. J. insigni osore. Horum ille in vituperationem præter convitia alia nuper famosum libellum hoc titulo in vulgus emiserat: *Possitne fidelis quispiam salvā conscientiā permittere, ut filii scholas Jesuitarum adirent.* A morte hominis partæ in vita opes ita dilapsæ sunt, ut vidua necessum habuerit, rei familiaris inopiam venditione domūs juvare. Maluisset illa emptores alios, at, nemine ad licitandum se offerente, pretium obtulit nobilis virgo Odilia de Spiegel; aditâque possessione jus suum Patribus Societatis JESU cessit. Adeò rebus in humanis sæpe ludit divina providentia; illuditque obtrectatorum machinationibus.

Supereft paucis memoranda calamitas inferioris Saxoniæ: per cuius regiones hoc anno grassata pestis, magnam mortalium multitudinem absumpsit. Urbem Hildesensem non sinè multis funeribus eadem lue correptam, foeda insuper contagio morum inficerat. Potior Ernesti Episcopi cura in curandis his contagiosis animalium morbis. Eius iuslæ venere duo morum censores Nicolaus Episcopus Aconensis, & suffraganeus Monasteriensis, Lubbertus ab Hasfeld Decanus Xantensis, & Canonicus Monasteriensis. Ab his post inspectam Clericorum vitam metu gravissimæ animadversionis, severisque edictis quæsita emendatio eorum, qui per indecoram cum sequiore sexu liberiùs versandi licentiam, non sinè sceleris suspicione probis omnibus offendiculo fuissent. Obtinebat in hunc usque annum prisca consuetudo, sub horam noctis duodecimam in Cathedrali Ecclesia matutinum psalmorum chorum frequentandi: ex arbitrio visitatorum, præter alia laudabiliter sancta, gravibus de causis jussi sunt, tempori aliarum Ecclesiarum se accommodare, eos psalmos manè horâ quartâ decantando.

Pestis græfatur Hilde-  
si. Ernestus  
Episcopus  
duos mitit,  
qui Clerum  
visitent.

ex archivio  
Cath. Ecc.  
Hild.

Abrogatur  
consuetudo  
frequen-  
tandi chorū  
horâ 12mā  
noctis.

ex archivio  
Cath. Ecc.  
Hild.

Uuuu

AN.

in locis  
eâ lori-  
mato-  
e vitæ  
cio pa-  
tio que  
erebat,  
vestrum  
nigitur  
Hic sta-  
utrum  
moni-  
ti reos  
iam ef-  
cavea  
Facto  
onsulís  
elegati  
cam ce-  
aegríus  
is ejus-  
is Pon-  
s Impe-  
ontifici  
curum,  
evolent-  
provin-  
agandæ  
Nihil  
ue hoc  
uthori-  
m Mat-  
a: tur-  
um fœ-  
Calami-  
os arma-  
ros su-  
ia, nisi  
rmaba-  
onibus  
lite-

## Annus Christi 1610.

PAULI V. Pontificis	5. & 6.
RUDOLPHI II. Imperator.	34. & 35.
THEODORI Episc Paderb.	25. & 26.



Comitia Pragensia solvuntur. Nihil ex il- lis auxilii obtinet Imperator Rudolphus. Rex Galliae Henricus IV. necatur. *Palatius in Aq. Auf. l. 47. c 2.* Spond. ad hunc annū. *ms. Turckii Vita Rudolphi Cæfaris* in foribus extremam adesse perniciem formidabat, cùm in suum unius caput tot conjuratos hostes à fronte & à tergo, domi, forisq; parare arma intelligeret. Augebatur in dies singulos exacerbati rursus Archiducis Matthiae studium & cupiditas sibi utrasque scissi Imperii partes in fratribus Rudolphi Cæfaris cladem adjungendi. Maximi siebant in Anglia, Gallia, Hollandia armorum ap- paratus: Rudolphi hærente in aula Pragensi, omnis consilii & au- xilii inope ac penè neglecto. Pauci etiam Imperii Proceres, quos sibi fidos habebat, mense Aprili Pragam convocati nihil opis contulere. Hos inter memorantur, Schweikardus Archiepiscopus Moguntinus Metropolitanus noster, Ernestus Archiepiscopus Coloniensis, Maximilianus & Ferdinandus Archiduces Austriae, Christianus Saxoniæ Elector, Henricus Julius Dux Brunsvicensis, Ludovicus Darmstadii Landgravius. Decimā quintā Maji cùm ini- tium congressū fecissent, deliberaturi de mediis collisos fratres Rudolphum & Matthiam reducendi in gratiam; de creando Romanorum Rege; de sopiendo motu Julianensi: inopinatae properantibus tabellariis perferuntur literæ, Henricum IV. Galliarum Regem, postquam bellum in Germania gerendum magnâ mole jam apparâset; pridie Idus Majas à Francisco Ravalliaco, patriâ Engolismensi, gemino vulnere cultro percussum; trajectoque pulmo- ne exanimem cecidisse. Principes metu, qui maximus ab hoc in- jectus Rege erat, soluti, mox abruptis consultationibus, nec ullo Julianam Cliviam &c. à ad res propositas emolumenta discessere. Elector tamen Saxo- Cæsare ob- niæ & Dux Brunsvicensis sua ex hoc conventu commoda captâ- tinet & in- runt: hic pleno in urbem Brunsvensem jure donatus; atque à donatur. sapientiae doctrinæque fama ad intima consilia Cæfaris: Helvici. in ille aliis æmulis, quemadmodum citati edicto erant, coram tri- theat. his. bunali Cæsareo non comparentibus, Julianam annexâsque provin- cias ab Imperatore fiduciario jure obtinuit, clientelari statim insti- tutione confirmatus: sed eam obtinuisse facilius, quâm armis tu- tari fuit.

Hæc

Hæc enim Cæsar is in Saxonem benevolentia adeò irritavit competitorum animos, ut juncto mox exercitu provincias hostilibus armis ingrederentur; certiorem à Marte quàm à Cæsare fortunam favorémque petituri: idque tam prospero eventu; tanto animorum æstu; ut oppositus Leopoldi exercitus, multis passim cladi bus imminutus, aut interneccione deletus, sustinere belli molem, urbésque ac arces tueri haud valuerit. Et jam arx Bredenbenda ab Ernesto Brandenburgico, qui fratris Sigismundi eo in Bello vices obibat, redacta erat ad pulveris tormentarii inopiam; ac penè interierat, praesidiario milite magnam partem obtrito. Missi in auxilium ab Archiduce trecenti sclopetarii sacculis pulverariis onusti, dum rustico quodam viarum duce conantur per devias paludes penetrare; propè ad unum omnes ab obsidentibus mactantur; neque horum stragem avertere aut ulcisci poterant mille alii, ac septingenti pedites; & sex equitum turmæ, quos cum tormentis bellicis quatuor in proximo nemore Archidux abdiderat. Hi enim facto in obsidentes impetu cum ducentorum amissione pariter rejecti sunt.

Interneccio gravior facta à Christiano Principe Anhaltino. Is Majo ineunte è Galliis per Hollandiam redux, cùm in itinere didicisset, non exiguae Leopoldi auxiliares turmas trans Mosam per pagos Juliae in stativis considere; securas hostium, & nulli, quàm agricolis formidabiles: confestim Neomagi & suum & Friderici Nassovii militem plaustris injicit; plenóque cursu, quasi Jovis quadrigas conscendisset, advectus, incautos adoritur. Perfacile fuit hostem in quatuor equitum, peditumq; cohortem unam divisum dispersumque ex improviso opprimere. Pars magna statim contrucidata, plurimi per agros palantes, atq; ex fuga ad sexcentos in captivitatem retracti: qui omnes in triumpho adducti Dusseldorfium, ubi magnus honor habitus victori Anhaltino ab utroque Principe Brandenburgico & Neoburgico, tam gloriòse revertenti ad primum ab urbe lapidem obviā prodeuntibus. Archidux Leopoldus nihilò dejectior tam adverso Marte; incensus magis contrameliā illatae cladi ad Imperatorem abit, de ratione belli felicius prosequendi consulturus, urbe interim Juliacensi prudentiæ & fortitudini Joannis Reuschenbergii commendatā. Hujus de abitu factus certior Mauritius Nassovius militiae foederatorum Ordinum supremus Praefectus, exeunte Julio cum ingenti exercitu ex Anglis, Gallis, Belgisque conflato, per Hollandorum provincias in Julianum irruit. Auctus deinde Christiani Anhaltini copiis oppugnationem Juliaci Kalendis Augusti aggreditur. Magnis ibi animis & ab obsidentibus & ab obseffis integro mense pugnatum. Obsesso

Brandenburgicus & neoburgicus offensi, favore Saxonii à Cæsare præfrito, atrocius Leopoldianos persequuntur.

*Helvicus theat. hist.*

*Londorp.*

*Jul. Cæs.*

*Bulengerus & alii.*

Victoria Christiani Anhaltini de Cæsarea-nis obtenta.

*Auctores iidem.*

Juliacum  
expugnatur  
ab Anhalti-  
no.  
Stangefol.  
Buleng.  
Londorp.  
& alii.

rum tamen animos non parùm infregit Chaträi in obsidentium castra adventus cum instructissimo Gallorum peditum novem milium, & ducentorum supra mille equitum exercitu. Jámque munitiones erant, & obliqui accessus ad usque fossas producti: suffossa curiculis ipsa arcis propugnacula, quæ injecto igne omnia præsentem intentabant præsidiariis mortem; cum Reuschenbergius, ut communem omnium interitum ditione averteret, arcam oppidumque secundâ septembbris victoribus aperit. Atque itâ universa Julia & Clivia aliaeque ditiones duorum Principum dominati traditæ, prorsus exclusis Saxonibus; quorum deinde contentio & ardor plurimùm refrixit. Nihil hoc rerum statu tristius Religioni Catholicæ; ad quam ubique exterminandam Lutheri & Calvini asseclæ sub horum Principum regimine audentiùs conspabant. Nec illud minùs triste omen, quod hoc anno Dusseldorpii in palatio cœnam Calvinisticam celebrari à nobili & numeroſo cætu, Catholici cernerent; interque eos magno convivantium gaudio novum conviviam Ernestum Marchionem Brandenburgicum, Julie & Cliviæ Gubernatorem; ad Calvinum à Luthero nuper transgressum.

Comitatus  
Ritbergen-  
sis ad fidem  
Catholicā  
reducitur.  
Fridericus  
Rörich S. J.  
in concione  
funebri  
Ritberge  
habita an-  
no 1518.  
Hist. ms.  
Turckii ad  
ann. 1601.  
& 1610.

Lætiora subinde Religioni Catholicæ tempora obtigere in Comitatu Ritbergenſi. Ubi, postquam Sabina Catharina, Ennonis III. Ostfrisia Comitis, & Walburgis Ritbergicæ filia, indéque unica Comitatūs Ritbergenſis hæres jam pridem anno MDCI. in gremium veræ Ecclesiæ redierat: hoc præterea anno Joannes Comes Ritbergenſis, Sabinæ Patruus, ejusdémque sublato per authoritatem Pontificiam consanguinitatis impedimento conjux subiectum sibi populum post sexaginta & amplius annorum tenebras ad Catholicī veritatis lucem reducere studet. Eâ mente Paderbornâ Reetorem collegii Patrum Societatis JESU Joannem Roberti Ritbergenſi gam evocat: paucis, quid cum animo versaret, aperit: eumque ad Comitatūs sui templo post tot annorum profanationem reconcilianda adhibet. Tam salutari operi XXVIII Februarii, qui primus jejunii quadragenarii dies erat, initium datum à Ritbergenſi Ecclesia. Rei divinæ solenni ritu peractæ de præstantia orationis, si jejunio societur, concio subjuncta fuit; præsente Comite, cum Sabina conjuge & prolibus, aulaque tota & gynæcco: nec paucis incolis seu novitate rei, seu boni animi motu accitis. Itum deinde \*Neukir- longius pari pietate ad alias \*hujus Comitatūs parochias: templaq; chen/  
Verle/  
Masitholt omnia ex more Catholicō sacrī initia ceremoniis, supremi Nu- minis cultui restituta sunt: migrare alio, & silere iussi omnes do-ctrinæ Lutheranæ Prædicatores; quod clām intrusi, nec per ostium introiissent. Reliqui non vi, aut virgā ferreā; sed mansuetudine, pīs

piis monitionibus, soliusque veritatis agnitione impulsu in viam redi.

Ut verò Religionem esse vanam disserent, quæ cum virtute, & vitorum fuga conjuncta non sit, gravi in eos animadversione utendum censuit, quorum vita & mores à doctrina Religionis dissentient. Unum proferam hoc anno editum hujusmodi severitatis exemplum. Comes in Juliacensi bello perquam studiosus Cæsar, ac Christiani Saxoniæ Electoris, non modicum conscriperat exercitum ad recuperandam Bielefeldiam. Ne quid tamen inconsulto Imperatore aggredieretur; ad eum Pragam contendit: milite per oppidum & pagos distributo. Is verò per absentiam Comitis solutionis, audaciisque ad proxima quæque loca, ubi prædæ spes aliqua, effusus multa impie nefariisque committit. Obvii prope Sufatum, in ejusque urbis territorio pagi, & quidquid per viam spoliis opportunum; primos prædantium impetus sustinuere; ne vomeribus quidem aratrorum in agris parcitum. Ipsaque urbs Sufatensis ad pendendum non leve tributum violenter adacta. Inde per agrum Paderbornensem, Osnabrugensem, Monasteriensem, viæ omnes latrociniis, & grassatoribus infestæ. Mox ad Visurgim flumen in Principatum Corbejensem procursantes, latè omnia sceleribus, & valitate compleant. Comes Pragæ ab Imperatore redux, reperit in itinere omnia querelarum, turbarumque plena. Crebris deinde literis appellatus de sarcendiis damnis, sedulò inquisitionem fieri in sceleris authorem jubet: deprehensumque tandem, culpam residere in eo \*, cuius fidei arcem, militésque gubernandos abiens commiserat: non modò hunc omnes militaris licentiae habenas laxasse militi; sed datis etiam comineandiliteris, quodammodo viam ad prædandum stravisse. Rogantur tria militæ tribunalia sententiam de poena delicto irroganda; & à singulis poena capitis pronuntiatur. Neque Comes ullis ad gratiam vitæ faciendam rationibus induci potuit. Quare reus culpæ gravitatem agnoscens, cunctis facultatibus priùs erogatis in pauperes, consuetisque sicut bonus milites Christi, Romanæ Ecclesiæ armis in mortem munitus, cervicem fortiter securi subjecit: dignus, qui ob bellicas virtutes honestiore in arena sanguinem profudisset. Exinde Comes, quod ex tenue aerario sufficere porrò stipendia tanto exercitui non posset; plerosque militum ultro rude donavit; vel aliò dilabi fugâ, haud ægre passus est. Eorum partim hostium auxere castra: partim reversi ad gustatas antè in Westphalia prædarum cupedias; sed capti cororum passim in patibulis, rotisque pabulum fuere. Valuit autem isthac justitiae exemplum ad majus virtutum, religionisque per Ritbergensem Comitatum in hæc usque tempora florentis studium.

Joannes  
Comes rit-  
bergensis  
plectendo  
sceleris stu-  
det promo-  
vere studia  
virtutum &  
Religionis  
Catholicæ.  
Kleinsorgi  
in contin.  
Cofmod.  
Gobelini.

\*Præfectus  
arcis  
Ethot di-  
ctus.

Plu-

entium  
em mil.  
ue mu-  
i: suf-  
omnia  
henber-  
ret, ar-  
Atque  
um do-  
de con-  
tristius  
theri &  
conspi-  
sseldor-  
meroso  
um gau-  
rgicum,  
o nuper  
re in Co-  
Ennonis  
que uni-  
in gre-  
Comes  
thorita-  
bjectum  
s ad Ca-  
ornâ Re-  
Ritber-  
eumque  
n recon-  
qui pri-  
bergensi  
rationis,  
ite, cum  
c paucis  
n deinde  
emplaq;  
emi Nu-  
nnes do-  
per ostium  
etudine,  
piis

Plurimum inde gaudii Joanni Comiti Ritbergensi. Nec minus Theodoro Episcopo nostro solatii ex accrescentis per Dioecesin suam Religionis, pietatisque fructibus. Vedit ille non semel eos, quibus antea Catholici ritus deridiculo erant; novo ornatu aut intrâ in supplicationem prodire: alios oblongâ, pullâque veste; quâ vi- tae licentius actæ dolorem: candido habitu alios, quo peractæ pœnitentiae signa testarentur, indutos; obnupto capite, nudisque pedibus omnes corollam precatoriam alterâ, alterâ cereum manu ge- stantes: moribus tam compositis, tanto precum ardore; expan- sis, dum salutaris hostia sublimè tolleretur, brachiis, ut auditus sit postea Theodorus Episcopus, cum diceret; tam uberes, sub ipsa re- natæ Religionis incunabula, *primitias\* spiritus* sibi præ gaudii abun- *v. v. 23.* dantia lacrymas extorsisse. Pupugit tamen hoc pietatis spectacu- lum non leviter hæreticos: Fuitque detrивio rabula tam protervè dicax, ut anniversariam, quâ Divorum urbis tutelarium reliquiae à supplicantibus circumferuntur, solennitatem conspicatus sine fronte effutiret: *vel unicum ex Lutheri femoralibus, quæ alibi in honore essent, filum pretiosius sibi, gratiùsque fore, quæm ingentem illam mortuorum ossium congeriem.* Illoti oris, ejusque similium rabularum sacrilegæ cavillationes, & odia non sordenda solùm Theodoro Episcopo; sed etiam concoquenda fuerunt: donec tandem satietate defessus, anno proximo omnem in eos stomachum erumperet.

*Prodigiola* At cunctantem Theodori Principis justitiam divina prævenit, *grando &* injectâ patriæ plagâ levi illa quidem; sed quæ ex portento formi- *perniciose* dabilis, & malis gravioris nuncia timebatur. Sudum omnino cæ- *Paderbor-* lum erat tertio Kalendas Maji: & gratissima aëris serenitas; cum *næ, non* repente sub horam quartam opaca, & nigrore horrida ab occiden- *item vicini-* tis solis regione nubes exsurgit: quæ celerrimo motu, non aliquo *urbibus.* impulsâ vento, quod nulla adhuc esset cæli intemperies; sed oc- *Kleinsorg,* cultâ agitatione incitata advolat; urbem hanc obtegit, tantam ex- *in contin.* templo vim grandinis, ovi gallinacei magnitudinem æquantis ef- *Cosmodr.* fundens; ut contusi in tectis imbrices, comminutæ fenestræ, rami *Gobelini.* arborum deflecti, nemine pedem domo efferre auso. Vehementem grandinis effusionem lenior pluvia exceptit: eâ cessante por- tentosum erat cernere in quovis grandinis globo, tanquam in pel- lucido speculo, feminarum capita, humanosque vultus, iridis qua- si coloribus expressos; capronis in fastigium erectis; pendentibus cincinnis, striatisque collaribus. Ipse, qui id temporis hæc literis confignavit, vidisse se testatur aliquot grandinum globos, diu mellis beneficio asservatos ad fidem exteris faciendam. Varij continuo hujus ostenti interpretes, cum hanc urbem solam, aliis inta-

-ul-  
-etis

Etis, eâ percussam tempestate inteligerent. Alii mulierum nimio in urbe luxui illusum volebant; derisamque in parando mundo muliebri, comedoque corpore diligentiam. Per fastigias capronas divinabant alii, haereticorum notari cornua; utpote quae levicatu paulo post convellenda essent, instar aquae concretae gelu, ad venti calidioris flatum diffluentis. Sed quid conjecturâ, quae in

Variæ divinationes,  
quid portentosa illa  
nubes & grando sibi  
velint.  
*Ibidem.*

varias partes duci potest, incertius? præsertim, cum id genus fatidici vates non aliquo agantur Numine, sed pro suo quisque genio quidvis augurentur. Haud dubium tamen; haesile adhuc in urbe plures projectæ audaciæ homines; & elatos haereticorum spiritus. Quorum de grege fuit plebejus homo, malæ mercis institor, indolis petulantiâ magis, quam lucri cupiditate ductus comparat sibi libellum famosum, vernaculo sermone scriptum; quo Jesuitæ tanquam cædis Henrico IV. Galliarum Regi nuper illatae authores ad poenas deposcebantur. Ad calcem libri appendix erat fusè diffserens de nequitiis & mysteriis, unde tela ad hujusmodi expeditiones depromerent. Atque ut criminatio invidia certius diffundetur; pro summi templi foribus infamem satyram in publico mercatu vendendam exponit. Ut primùm veteratoria scriptio in oculos Patrum incurrerat, compellant hominem, de contumelia conqueruntur; adulterinam mercem diribitori ablatam volunt. Urbis Praetor Henricus Westphalen magis indignatus, dispositis appratoribus homini comprehendendo invigilat: comprehensum protrudit in carcerem; certus pro delicti gravitate vel præcisionem auriculæ; vel præter probrosum lictoris manu infictum fustuarium, exilii poenam decernere. Patres vero Societatis memores consilii

Famosus li-  
ber de Je-  
sus, quod  
per iplos  
Henric⁹ IV  
rex Gallia-  
rum occi-  
sus est,  
aliisq; ple-  
nus calum-  
niis venalis  
exponitur  
à bibliopo-  
la Pader-  
bornensi.  
Pœna ho-  
minis.

*Annales  
collegii PP.  
S. J.*

\*Christi Domini multis judicem obtestati sunt; ne quid durius in calumniatorem statueret. Mitigata igitur horum precibus sententia, ut diebus octo fame & frigore in ergastulo castigatus, urbe exigeretur. Priusquam exulatum abiret; videns famæ resarcendæ necessitatem, Patres supplex adiit; aspersam maculam, cum non posset calamo, lacrymis deleturus. Prandio recreatus, & largo viatico discessit; monitus, ut disceret cautiùs mercari. Nihil attinet hic referre grandiora aliorum aliis in mundi partibus scriptorum volumina, quibus rursum in parricidii hujus suspicionem vocare Jesuitas conati sunt. Vel unas Ludovici XIII. Galliarum Regis literas legisse, plus satis fuerit; quae de Reginæ matris, de Principum, ac Procerum sententia exaratae extant, innocentiae Jesuitarum testes. Habet hoc haereticorum livor, & maledicentia: iterum iterumque lectori ad naufem recoquunt incoctam toties de Jesuitis crambem; tanquam insipidi eorum libri essent, aut impoliti, minusque grati, nisi bile in Jesuitas effusâ condirentur; aut

\*orate pro  
calumni-  
antibus  
vos. Luce  
c. 6. v. 28.

\*diploma  
illud habe-  
tur in Ju-  
vencio  
hist. Societ.  
L. 12. p. 5.  
pag. 124.  
Spond. ad  
hunc annū.

ab

clara

ab inspersis ad eosdem conspurcandos sordibus nitorem sibi, gratiamque accerent.

## Annus Christi 1611.

PAULI V. Pontificis.

6. & 7.

RUDOLPHI II. Imperat.

35. & 36.

THEODORI Episc. Paderb.

26. & 27.



Udolphus Imperator quod morti propior venientibus annis; eò magis à fortuna, & amicis fugientibus desertus, res suas omnes vergere in deteriorius videt; à suómet etiam exercitu, quem ad provincias Juliacenses in quiete continendas miserat, in graves turbas conjectus. Passavensem vulgo scriptores vocant exercitum à duce ejus Leopoldo Austriaco Passavensium Episcopo.

Parva Praga Depulsus ille ex urbe Juliacensi prædas agere per viam, tumultu intercipitur à Leopoldi- misere omnia cœpit; non tam irritatus finistrâ belli fortunâ, quâm cis, furor negatâ hactenus stipendiorum solutione: cùmque Passavii restitui- indè & tumultus Pra- rus in hibernis crederetur; motis ex inopinato castris, in Bohemi- genium. am se infundit; oppidisque aliquot expilatis circiter Idus Februa- Helvicus rias ad Pragam, ubi tunc sedes Imperatoris, confidet; eámque ur- theat. hist. bis partem, quæ Praga minor appellatur, XV. Kalendas Martii die l. s. p. 139. Spondan. hilariorum, quo indulgeri epulis largiùs, & oblectamentis solet, ingressus, lætitiam illius temporis funestat, stipendia rapturus à no- lente Cæsare, quæ obtineri à volente non possent. Hic protinus ad arma Bohemi hæretici: ejectoque ex urbe peregrino milite, in religiosorum monasteria barbarum in morem debacchari: spolia- re tanquam receptacula hostium, consiliorumque pessimorum officinas omni diritate pessundare: reliquiis, templorum ornamen- tis, imaginibus per compita & plateas manu sacrilegâ dispersis, pro- culatisque; non paucis etiam ex religiosorum coetu, tanquam turbarum concitoribus, crudelissimâ nece illatâ. Pulsis deinde è regno Passavensibus copiis, Archiducem Matthiam ex Austria cum exercitu in Bohemiam evocant: eidemque, omnibus læto clama- more assentientibus, decimo Kalendas Majas regalem coronam confuetis ceremoniis imponunt: Rudolpho fratre vel armatis pre- hunc annū cibus ad regni abdicationem inducto; vel nequidquam invito, & Helvic⁹ in theat. hist. pag. 138. repugnante. Proceres quoque Germaniæ, cùm ita vilescere & negliji Rudolphi autoritatem; corporis etiam animique vires de- ms. Turckii crescere; Matthiam verò fratris detrimenta suo apponere lucro, cernerent, mense Septembri Norimbergæ consilia agitant de tol- lendo

Matthias  
Rex Bohe-  
miae coro-  
natur.

Comitia  
Norimber-  
gensia.

Spond. ad  
hunc annū  
in theat. hist.  
pag. 138.

ms. Turckii

copiis, Archiducem Matthiam ex Austria cum exercitu in Bohemiam evocant: eidemque, omnibus læto clama- more assentientibus, decimo Kalendas Majas regalem coronam confuetis ceremoniis imponunt: Rudolpho fratre vel armatis pre- hunc annū cibus ad regni abdicationem inducto; vel nequidquam invito, & negliji Rudolphi autoritatem; corporis etiam animique vires de- ms. Turckii crescere; Matthiam verò fratris detrimenta suo apponere lucro, cernerent, mense Septembri Norimbergæ consilia agitant de tol- lendo

lendo ejus ex humeris Imperii onore: deque alio, velit, nolit, ipsi subrogando: qui majori fortitudine & gloriâ Imperatoriam Majestatem sustineat. Quorundam tamen dissensione, vel potius aliquâ adhuc in Cæsarem reverentiâ distractum electionis negotium; rejectumque est ad comitia anno postero Francofurti habenda.

Aquisgrani etiam hæreticorum molimina represa saepe, nondum compressa penitus, ad majorem hoc anno urbis perniciem se se effundunt. Sex in carcerem à magistratu protrusi cives poenas dabant saepius violatae legis: quâ vetitum, ne quis extra urbem hæreticorum immixtus coetui, aures eorum concionibus daret. Dicta captivis erat levior quædam mulcta, tanquam tessera obedientiæ pendenda. Ejus verò solutionem, cùm in ipsas sex jam hebdomadas contumaciter procrastinâssent, tertio tandem Nonas Julias à senatu decernitur: penderent pænam pecuniariam: aut si per tenuitatem opum non possent; meliora polliciti condonationem flagitarent. In alterutro nisi gererent morem; priusquam sol occumberet, tanquam obstinatos et rebelles urbe excludendos. Antemeridianum hoc senatus consultum sedulò tegebatur; nulla ut ejus ad populum in urbem aspirare suspicio posset. At perdifficile ita curiæ rimas obstruere, quin aliquid perluceat. Paucis post horis ubi res populo suboluit, circiter quartam pomeridianam ad feralem æris campani sonum ingens vesanæ plebis è gurgultiis, tabernis, officinis accusfus. Raptis, quæ cuique fors obtulerat, armis ad forum in ipsa curiæ pernentria irruitur: horrendâ vociferatione cædem, incendium, vastitatem conclamant; nî, laxatâ mox custodiâ, religionis suæ socios impunes missos faciant. Neque antè tumultuantium ira delevit, quâm impuniti omnes, solutâ captivitate, prodüssent.

Atrocius deinde grassatum in Jesuitas: eorum duos, qui valetudinis curandæ causâ peregre illuc venerant; dum ex urbe ab amicis domum redeunt; gladiis & fustibus armata cohors per viam aggreditur. Diréque contrucidati ante ipsas fuissent collegii fores; nisi celeri fugâ in vicinæ domûs latebris persequentium rabiem evasissent. Novus deinde sexto Julii sub tertiam matutinam, majorque furentium impetus. Adebat congregatum, densumque agmen. Saxis prægrandibus, contis, bipennibus, ferociter in domûs januam arietatur. Patres veriti, ne truculentius agerent, si per valvarum cogerentur ruinas ingredi; ultro fores saevientibus recludunt. Antesignanus cum sociis aliquot mox irruens, janitor multis verberibus inhumaniter salutato, insignem obvio sacerdoti plagam infligit: horrendum inclamitans: ubi urbis consules; ubi reliquorum de grege tuo nebulonum latibula? cui tremulâ voce Pater: Contubernales suos, inquit, esse in templo congregatos. Nihil extra

Tumul-  
tuantur  
Aquisgra-  
nenes con-  
tra magi-  
stratum.  
Caula tu-  
multus.  
Helvic. in  
theas. bish.  
L. 5. f. 130.

Idem Je-  
sus crucis  
delissimè  
exagitant.  
Helvicus  
libro citato  
Annales  
Societ.

Juvenc.  
l. 14. part.  
5. pag. 247

eos peregrini hominis domi latere nspiam. E vestigio procurrentes in templum vident eos ante sacro sanctam Eucharistiam in genua pro volutos. Substite paulisper quasi sacro horrore defixi: at rediit actutum animi furor: precibusque interpellatis omnes in vicinum atrium pedibus, manibusque propelluntur. Inde via infamia, quam facinorosos capite damnatos deduci, moris est, curiam versus socii novem inter acerbissima verbera protracti. Patres reliquos jam propè exanimes domi non levius toedissimæ direptionis conspectus afflixit. Nihil in re domestica tum sacra, tum profana fuit; quod furentium rapaces manus, ludibria, sacrilegia, non senserit. Ipsi Patres rebus jam omnibus exuti, immane dictu! quam multa, quam indigna perpetrati sunt. Ex alio in aliud conclave; pérque omnes domus angulos obtorto collo raptati, nihil nisi maledicta audiunt; terrificosque sermones de laqueis, quibus gulam frangant; de acuendis cultris, quibus aures, narésque præcidantur. Mitto injurias alias, quibus tandem erepti sunt commiseratione quorundam Catholicorum, qui apud vulgus gratiosi id exorârunt; ut, migrare in aedes Decani \* tanquam in custodiam, Patribus liceret; inde revocandi, sistendique populo, quando, & ubique libuisset. Potentius per Legatos patrocinium præstitit Regina Galliarum, Maria Medicca, Regis Ludovici XIII mater. Hæc seu recenti non levium in urbem beneficiorum memoriâ; seu Gallici exercitûs in viciniam adventantis metu eò induxit furentium animos, ut Patres jam mensum quinque spatio apud amicum diversatos, regredi in aedes suas pridie Nonas Decembris permiserint. Neque defuisset innocentibus æquitas Imperatoris Rudolphi; nisi paulo post morte coactus eos deferere, ex turbis hujus mundi abiisset.

PP. Capucini, hoc anno Coloniensem in urbem admittuntur.  
Ægidius Gelenius. ms. Turckii

Urbs Agrippinensis inter hæc cautior ex alienis periculis; nihil prætermisit, quo impias ejusmodi molitiones quâcunque ope divinâ, & humanâ præverteret. Eò donati civitate hoc anno, publicoque admissi decreto fuere Nono Kalendas Novembris, ut exordia religiosi instituti sui istic caperent, Patres Ordinis sancti Francisci (quos Capucinos dicimus) quique cultu rigidioris vitæ, aspero, incomptoque habitu homines à liberiore per hæresin depravata vita, ad meliorem frugem, ad expiandam piis pœnitentiaœ operibus tot rebellionum culpam allicerent. Crevit deinde pluribus piis aliunde accitis viris religiosa isthæc familia, suoque in rem Catholicam, pietatemque promovendam studio, consulum aliorumq; beneficentiam quinquennio post permovit, ad stabilem habitacionis sedem assignandam.

Neque in Diœcesi nostra suis caruit incrementis, strenuisque tutoribus Catholica Religio. Hæretici diu recondita quædam latibula

Furor  
Aquisgræ  
rensum in  
Jesuitas.  
Auctores  
iidem.

\*dictus  
Joannes  
Worms à  
Thomberg.

bula quæsiérant; in quibus filii ad parentum ingenia, morésque  
 formarentur. Atque ita innocens ista ætas errores combibebat, Theodorus  
 quos ægre adultiores evomerent. Olfecit damnosas scholas, qui Ep. privatas  
 puerili tironum ludo præterat, Bartholomæus Ruffius. Is conti- aðes, in  
 nuò insidiis, per supplicem libellum Principi expositis, severius de  
 cretum, prætori urbano inscriptum, obtinet; quo, facultate pue- quibus  
 ros privatim, puellásque docendi sublatâ, insuper mandat Prin- pueri clâm  
 ceps, universa clâm dissentium, docentiumque receptacula ever- Paderbor-  
 ti, destruique. Neque timidior Ruffius in perurgenda decreti pro- næ hæresis  
 mulgatione. Inde conflata sibi, omnium per plateas linguis, sa- docebantur  
 xisque insectantum, odia animo imperterritu tulit: cùmque in pe- Hyst. colle-  
 gii s. J.  
 tulantem violentè eum in vicis aggredientium turmâm incideret;  
 fortiter luctatus, machærâ uni luculentam plagam infligit. Vul-  
 neris dolores aucti sunt poenâ carceris, in quem læsus ille cum fo-  
 ciis detrusus, emendatusque fuit. Ceteris levi hac in paucos animi  
 adversione coërcitis, res prospere ex bonorum omnium sententia  
 procedebat: consultumque parvulis eò magis, quò prima fidei ele- Heretici  
 menta, rudibus percepta annis, hærent tenaciùs. At brevi spes Paderbor-  
 omnis in herba succisa fuit. Filios enim, postquam tribus qua- nenses ab-  
 tuórve annis, cum aliquo saltem pietatis gustu, imbuti hūmaniori- strahunt è  
 bus literis erant, abstractos è scholis Catholicorum aliò Lipstadi- scholis Ca-  
 um, Lemgoviam, Marpurgum, Rinteliam amandabant; ut velut filios & aliò  
 angues ex agris reversi ejectum virus resorberent, & imbibitus cum mittunt.  
 literis pietatis succus hæresis veneno extingueretur. Plùs allatu- Vetus ms.  
 rum momenti sperabatur edictum aliud de matrimonio à nemine s. J.  
 contrahendo; nisi qui sua priùs peccata sacerdoti Catholicò in sa-  
 cro tribunali aperuisset. Sed & hoc protervè elusum creberrimo  
 ad finitima loca, Lipstadium, ad pagum Sclange, in confini co-  
 mitatu Lippensi situm, perfugio. Übi audacter nullo metu gra-  
 vioris multæ absterriti, cerebrofa conferebant capita, tædásque  
 nuptiales, & consilia in commune jungabant. Erant & ipsi quo- Leprosi à  
 rum habitatio in suburbana domo ob contagiosam lepram ab aliis Jeluitis Pa-  
 discreta est; non corpore solo, sed mente etiam infecti. Novo huic derbone  
 morbo, à quibus afferri medicinam oportuisset, lepræ turpitudi- convertun-  
 nem non ferentes, adire ægrorum contubernium horrebat. Ob- dem Cas-  
 tulere se ultro alii; quibus animi, quâm corporis impetigo pericu- tholicam.  
 losior, fœdiorque viisa. Nec à remedio ferendo antè desisterunt; ibidem.  
 quâm omnes ad sanam mentem, inque sinum Romanæ Ecclesiæ  
 rediissent. Muffitabant interea hæretici, & clâm fremebant; pa- Hæretici  
 lam contraire veriti istis recentibus decretis. Nonnulli tamen, qui supplicant  
 indolis acrimoniâ magis, quâm maturitate consilii valebant, ausi apud Theo-  
 tentare rursus per supplices literas Principis clementiam: si, aperire dorum Ep.  
 de pro aperi-  
 endis priva-  
 tis scholis.

Theodori  
Ep. respon-  
sio.  
Eius pietas  
erga B. V.  
MARIAM.  
Hist. colle-  
gii S. J. Pa-  
derborne.

de integro literarios ludos, liceret. Hi responsum immite quidem & asperum abstulere; sed leni dignum, sapientissimóque Principe. *Nihil, ait Princeps, aq̄e dolere se; quād diutinam illam errorum in Diœcœsi sua tolerationem.* Nec aliquid sperarent novis sanctiōibus adversum ullo unquam tempore sibi indulgendum. Vehementer brevis hæc responsio feriebat hæreticorum aures. At tantò suavius recreati Catholicorum oculi raræ pietatis spectaculo; cùm ipse pientissimus Princeps XV Augusti, qui Deiparæ in cœlos asumptæ facer dies est, supplicantum cætui ad facellum Romanum se pedes solum jungeret: eo divæ Virginis, cuius statua à primoribus urbis præferebatur, cultu, quorumdam in urbe hæreticorum stolidam correcturus opinionem; quasi rudis plebecula ejusmodi otiosis circuitionibus induceretur, ad honoris aliquid lignis, saxisque habendum: crederéque quidpiam veri Numinis in fictis istis simulacris inesse.

## Annus Christi 1612.

PAULI V. Pontificis	7. & 8.
RUDOLPHI II. Imperator.	36.
MATTHIÆ Imperator.	1.
THEODORI Episc Paderb.	27. & 28.

**H**oc anno Christi duodecimo supra millesimum sexcentesimum Rudolphus Imperator ætatis suæ sexagesimo fatale mortis imperium in arce Pragensi subiit X. Januarii; variâ jactatus fortunâ; confectus senio, morbis, bellorumque tædiis. Eoque magis sceptræ, coronas, Regna, vitam ipsam perosus, mortemque apopinquare gaudens, ita emortualem lectum circumstantes allocuitur: \*Charissimi mei, cùm in juventute mea à divo parente meo ex l. 47. c. II. Hispania in hanc patriam meam transitoriam per Legatum revocarer, tanto gaudio perfundebar, ut sequentem noctem, totam insomnem traducere. Quantò magis mihi nunc latandum, quia pater meus cœlestis in aeternam patriam me brevi avocaturus est: ubi nulla est temporis vicissitudo, aut mutatio; et ubi calamitas nulla est. Plurimi virtutes ejus, ac naturæ dotes celebrant; contra ac Spondanus scriptor Gallicus, paulo asseverantiùs, eum fuisse, dicit, *bellicis curis ac fere cœribus minùs, et naturâ et valetudine aptum.* Hoc tamen ipsi à plerisque datum vitio, quod optimis orsus initiis, posteriora vitæ tempora contaminârit nimiâ in hæreticos benignitate, & indulgentiâ; segniter timidèque hærendo in aula Pragensi, hæreticis interim sacra, profanâque omnia pro libidine sua miscentibus. Matrimonii semper absti-

abstinens fuit Rudolphus: non tamen improlis deceffit. Cujus illi-  
citi commercii, ut inquit Palatius *\*culpam non modicā dignitatis ja-*  
*Elurā luit.* Evocati postea Francofurtum ad comitia septemviri, *\*Aquila*  
*Aust. loco*  
*creatō.*  
Matthiam fratrem, Hungariæ jam tum Bohemiæque Regem, XIII  
Junii caput Imperii renuntiant. Quem quartâ ibidem & vicesimâ  
ejusdem mensis Joannes Schweikardus Archiepiscopus Mogunti-  
nus Regali decoratum purpurâ, & Augustali coronâ redimitum  
Romanorum Imperatorem inunxit. Sextus deinde Kalendas Julii  
designatus dies, quo pari magnificentiâ conjugi Annæ, Austriaci  
sanguinis, ex Tirolensi Comite Ferdinando, Ferdinandi primi Im-  
peratoris filio prognatae, corona Imperii imposita: solennibus nup-  
tiis jam anni superioris mense Decembri Viennæ celebratis. Quam  
in urbem nunc quoque ex arce Pragensi transferre sedem Impera-  
toriam placuit.

Rudolphum Imperatorem paucis post diebus ex hac mortali  
vita secutus in æternitatem est, Ernestus Bavarus, Agrippinensium  
Archiepiscopus, in arce Arensbergensi 17 Februarii placidâ piâque  
morte extictus. Princeps erat indole ad summa surgente flo-  
rens; consilii maturus; Catholicæ rei inter paucos diligens; pub-  
licæ pacis assertor. Si ditionum, quibus præfuit, amplitudinem  
*\*spectes*, post Pontificem Maximum major vix ullus in hierarchi-  
co universi orbis Christiani statu. Et habuit vires animi, dotésq;  
præclaras tantæ molis capaces; prudentiâ, magnanimitate, facun-  
dâ illius ævi Principum nemini inferior. Nec ita tamen Dicece-  
sibus bene administrandis se impertit; quin simul ab ipso Ponti-  
fice & Rudolpho Cæsare sæpius in consilium adhibitus, magnam  
curarum partem daret arduis aliis Imperii negotiis conficiendis.  
Princeps multis exultus scientiis; eodemque, quo in literas, etiam  
in literatos amore & benevolentiâ ferebatur; homines eruditos ho-  
noribus, opib[us]que locupletando. Longum foret, recensere colla-  
ta in plures Ecclesias, in religiosas domos beneficia, omniâque  
virtutum præstantissimarum decora. Inter hæc tamen diffiteri,  
animus non est, *cedros Libani*, viros excelsæ virtutis, quandoque  
tentationum inflecti ventis, infringi que posse. Vitam ad annos  
productam *\*quinquaginta septem* quam laudabili & religioso fine  
coronârit; lubet ex ipsis Gelenii verbis percipere: *grandi*, scribit,  
*languore oppressum abdicatis publicis curis, aulaque strepitu totum in Deum* *\*Stangefol.*  
*fixum; et ad lacrymas, suspiria, divinas meditationes conversum, in ipsum* *Gelenius*  
*morbidum corpus severè animadvertisse: totiusque anteactæ vita pecca-* *numerat annos 62.*  
*ta, piâ cordis compunctionis, et pœnitudine animi confessum* *\*Joanni Pel.* *Pag. 243.*  
*kingio deinde Episcopo Cardicensi.* Demum sacrosanctæ Eucharistiaæ mu- *\*Fuit Ord.*  
nitum viatico, ingeminatis sæpius his verbis: *JESU fili David miserere* *FF. Minor.*  
*mei* *Gelenius*  
*Convent.*

mei, placide, et pie in Domino obdormivisse. Cadaver aromatibus conditum, ornatumque Electorali habitu per altissimas eo tempore nives tertie Nonas Martii transvectum Coloniam; ibidemque in aede Metropolitanâ illatum magnifico Mausulæo, ante facellum trium Regum exstructo.

Ernesto  
succedit  
Ferdinandus  
Bavarus  
Coloniae,  
Leodii, Mo-  
naasterii,  
Hildesii.  
Stange fol.  
Kleinsorg.

Ferdinandus  
Bavarus,  
Archiep.  
Colon. ve-  
nit Pader-  
bornam,  
jam ante  
electus Co-  
adjutor  
Theodori  
Episcopi.  
Archivum  
Cath. Ecc.

Ab Ernesti obitu relictae ab eo mitra, Frisingensem si exceperis; pulchro nexu omnes in uno capite Ferdinandi Bavari coiere. Is Ernesti ex Wilhelmo ejus fratre nepos erat: neque tanto oneri cum laude, & gloria, exemplo patrui, ferendo impar: utpote qui pridem delectus Coadjutor, in partem sacri munera veniendo, suum jam periculum fecerat. Et Ferdinandus, postquam funus satis amplum Ernesto faciendum curasset; quartâ Idus Martii Coloniae inauguratus; mox celebratâ postridie synodo omnia ad iter Francofurtum versus ad novi Cæsaris electionem componit. Quò etiam splendidâ Procerum comitante turbâ haud multò post profectus; omnium primus cum Joanne Schweikardo Moguntino Archiepiscopo ingressus Francofurtum, ab undecima Maji ad exeuntem usque Junium Matthei Regis honoribus, communis Imperii saluti, Catholicæque præsertim Religioni consultum ivit. Indè in patriam, ex eaque XXII Septembris in Diœcesin nostram regreditur. Cui multâ cinctus equestrium virorum coronâ Theodorus Episcopus processit obviâ: inque arcem Neuhusnam maximo, quo poterat, apparatu deduxit *Pater Filium*: hoc enim dulcissimo nomine recreare se in familiaribus literis, sermonibusque consueverant. Vetus amor ille, animorūque conjunctio multum increverat, postquam vivente adhuc Ernesto decimâ Februarii Ferdinandus Episcopo nostro Theodoro Coadjutor datus fuerat omnium, quorum intererat, diligentium consensione. Fuitque maturata elecio ex gravi metu, ne, si quid humanitus ex improviso accideret senescenti Episcopo nostro; extinctæ veteres turbæ reviviscerent; inque Diœcesis perniciem conspirandi rursum occasio præberetur. Jam enim, ut narrat Kleinsorgius, turbulenta quædam de Ordine equestri capita elato supercilio XXVI Januarii in civitatem venerant; aditóque Reverendissimo summæ ædis Capitulo palam sine omni metu in has eruperant voces: *nolle se unquam pati, ut suis absque suffragiis deinceps Diœcesis Antistes legeretur*. Penes nobilitatem patria jus idem eligendi Episcopum esse, quod Cathedralis Ecclesia Canonici sibi inquit soli arrogarent. Verum hiboni viri minus Catholicæ agebantur Lutheri spiritu; qui, postquam Wittenbergæ flammis dedisset sanctiones juris Canonici, laicos ab ejusmodi electionibus repellentis: illud ubique terrarum continuo suppressum, abolitumque, stolidè putavit. Sanè inviolatum adhuc in suo vigore ad Paderam per-

persistebat. Nec defuere, qui deprompta ex sacro illo jure tela jac-  
erent in profanos turbatores; domumque cum ignominia rejice-  
rent. Plus periculi imminebat ab aliis potentibus procis; cupidè  
Diocesis ambientibus, velut sponsam jam satis formosam; ex quo  
Theodorus Episcopus rugas & maculas deterserat. Præ ceteris re-  
tardare electionem, aut intervertere prorsus, omnibus adnisa arti-  
bus fuerat Brunswicensis & Luneburgica Domus: jamque profu-  
sis largitionibus quorundam occupata erant suffragia, alioque aver-  
sa. Sed disjectus aureus hic aries interventu Legatorum: qui tum  
ab Ernesto; tum ab Antonio Albergato Nuncio Apostolico ade-  
rant. Graphicè illi cohortabantur omnes: *ob oculos sibi ponerent pe-  
riculosum, anticipemque rerum statum; si discordantibus votis ad mortem  
Theodori Episcopi extracta eleætio fuerit: eoque è vivis exempto, Ecclesia  
suo Pastore orba, novis luporum incurribus pateat. Ubique locorum au-  
gescere hæresin: eoque validius esse necessarium columen, cui infimo ad-  
huc pede nutans religio innitatur.* Neque pluribus opus fuit. Qui-  
bus jus suffragii erat; sapienter recordati, quantas urbi ruinas su-  
periorum temporum turbæ invexerint; exclusis aliis, spretisque  
omnibus largis pollicitationibus, solo patriæ juvandæ amore du-  
cti, quarto Idus Februarii concordibus suffragiis Ferdinandum Ba-  
varum Theodoro Episcopo Coadjutorem adjungunt.

Quantum indè gaudii in animo Principis optimi jam per se-  
nium fatiscentis, cum diu optatum pro grege suo vigiliarum na- Theodorus  
ctus socium esset! ut verò & Superos in administranda Diocesi fa- Ep. corri-  
ventes sibi, & socios haberet; extinguere malum instituit, quod  
horror est in oculis Dei; omniemque cælitum avertit opem. Publi-  
co, eoque severo admodum decreto per totam Diocesin promul-  
gato interdicit; ne quis rebus divinis ad aram peragendis destina-  
tus; aut sacris initiatus ordinibus impudicas, vel suspicionei pravi-  
tatis obnoxias mulieres domi suæ sustineat. Qui arcere eas pro-  
cul ab ædibus, convictu, consuetudine, cunctarentur; sacerdotii  
fructibus carituros omnes. Ipfas verò mulierculas, si ex abstrusis  
angulis protrahi, necessum foret, per lictorem urbe exterminatum  
iri. Fuit è Clericis, qui amoribus magis, quam mandato Princi- Ideoque  
pis morigeratus, lupam in latibuli tenebras abditam sollicitè fer- deprehen-  
vabat. At brevi observatum scelus ad fori curiam educitur. Car-  
cere dies aliquot, & fame punita, post ex civitate etiam relegata  
fuit hoc lepido spectaculo. Ibat lasciva pellex supernè collum ac in hist. Pa.  
humeros nuda, ac stramineo redimita ferta, media lictorem inter & derb.  
ejus famulum. Hunc lœvâ æneam pelvim, quam dextrâ ad nu-  
meros saltantium pulsabat, præferentem ponè sequebatur lictor  
acerbissimis virgarum percussionibus prostibuli tergos dilanians:  
atque

atque ad portam urbis usque, ubi ejecta, ad quemvis iustum dare artis saltatoria specimen, coegerit. Ludicram hanc comediam, rudes licet saltatrix, magno cum plausu, & eo fructu lusit; ut nulla, cui in ejusmodi saltus prurirent pedes, post deprehensa unquam fuerit. Neque ea res parum incussum timoris quibusdam effeminas Clericis; qui neglecto propè omni cultu divino; in templis rari; infrequentiores ad aram, ipsa Astarte foediora clam domi idola colebant. Unde obsecro in viris Deo sacratis tanta id temporis vitae turpitudine? annon ex diurna consuetudine cum haereticis, qui fescenninis verbis blandiendo auribus, ea vitia vel humanæ imbecillitatis, vel aliis coloribus oblinunt: satis experti, haud esse in haeresin suam crebriorem aliam, quam ex lubrica hac via prolap-  
\* Joannes Fischerus Episcopus Roffensis vide Cornelium à Lap. in cap. 7. Matth. Exilium indicitur Paderbornæ haereticis. Author idem.

Hic rursum enormia, grandia, sesquipedalia, ut sese iratae plebi in buccam offerunt, convitia certatim evomuntur in Jesuitas, veluti horum consiliorum & fraudum machinatores. At omnibus una mulier maledicentior. Huic nomen Hildegundis, uxor Bal-  
\* vnde in der Grotte.

thasaris Flören alutarii habitantis in platea \* à foveis appellata. Dixit & insana femina Catholicis omnibus, at Patribus Jesuitis multò infensissima; illisque, quoties in plateis obvios haberet, aut domum suam transeuntes cerneret; nunquam non malam crucem, pestem optabat omnem; hoc præcipue familiari maledicto: *ut ti-  
 \* westphali. bi \* et tibi septies mille vicenarii demonum in corpus involent.* Et recen-  
 ce dat dy sy-  
 vendusen-  
 ter adhuc, cum S. Marci Evangelistæ festo die sex eorum, tenentes  
 fluge Dū-  
 manu pileolum quadratum; præsentésque studiosæ juventuti in  
 vels int liss supplicatione videret; eadem linguae intemperantiæ ecce, inquit,  
 fabren.  
 \* pes in mo- sex \* coli unguis; sex nigros demones cum suis quadratis, et cornigeris  
 dum crucis pileolis. Digni omnes, qui cum suis cornibus attollantur in patibulum.  
 ad formam quadrati  
 pilei colum tu aberat, uterum ferens. Iis elapsis pridie Idus Maji fetum eniti-  
 fulcit, inde tur masculum; aspectu horridum; coclitem, mortuum; sine lin-  
 dictur co- gua, & naso; manibus humanis quidem, pedibusque præditum;  
 li unguis ore autem & auribus mordaci feli persimilem: cuius in capite pro-  
 Wocens Klauwen. minebat caro eum in modum torta, ac figurata, ut pileoli Jesuitici  
 formam

formam exprimeret. Mulieres, quæ adstiterant parienti, viso monstro cohorruere omnes. Quarum una, cùm admirans exclamaret: *\*ecce! fetus habet cornua instar Jesuitæ.* Obrigit pater audi- <sup>\*hat Thom-</sup>  
tâ voce, ac penè in saxum stetit. Recepto spiritu infelicitatem par- <sup>pen wie ein</sup>  
tûs conjugis linguae procacitati affignat. Hæc pariter deforme monstrum in pelvi exhibitum intuita: *in me, inquit, manet ista cul- pa! meis ego maledictis Deum ad iracundiam concitavi.* Aliæ insuper derbotnae mulieres, quæ aderant (aderant autem omnino decem) id sentie- <sup>maledicâ</sup>  
bant omnes: *non oportuisse tam maledicere loqui de ipsis Patribus: qui si tur mon-*  
*impiè quid agant, doceantve; non à se, sed ab aliis prudentioribus diju- Klockner.*  
*dicandum.* Scriptor hujus prodigiosæ rei sub finem narrationi hæc *in his.* Pa-  
subjicit: *id temporis Paderbornæ literis vacabam, mulieremque perbene derb.*  
*novi. Hospes mea admiratione attonita ipso puerperii, cui interfuerat, die Annales*  
*michi, à me narrata, retulit.* Non deerunt tamen; quibus exploden- <sup>Colleg. S. J.</sup>  
da res, & velut anilis fabula ad veterarum colum rejicienda vide-  
bitur: sed iis potissimum, apud quos in erroribus fidei, inque odio  
adversus religiosam illam familiam induratos nihil frequentius est  
hoc miraculo: *\*oculos habent, et non videbunt; aures habent, et non* <sup>\*psal. 103.</sup>  
*audient.* <sup>v. 5. & 6.</sup>

Percussi his plagis hæretici nonnihil ad Paderam quievère. At tantò illi turbulentiores ad Rhenum & Mosam. In Julia, Clivia, Montibus, in Marchia, in Comitatu Ravensbergensi odiis omnia ardent in Catholicos. Dejiciuntur oppidorum, arciumque gubernaculis, ceterisque muniis: eorum in locum Principes Brandenburgicus, & Neoburgicus, quo suam quisque sectam altius pro-  
vehat; non alios sufficiunt, quām qui aversi à Catholicis, Luthe-  
rum, aut Calvinum sectentur. Subinde pomoeria Mulheimensis <sup>Inchoata</sup>  
vici proferre, constituunt, novam ibidem, potentissimamque ur- <sup>adficatio</sup>  
bem moliendo: quam Agrippinensium civitati rivalem & æmulam <sup>nove urbis</sup>  
è propinquo objiciant. Fervore opus confestim cœpit. Descri- <sup>Mulhei-</sup>  
pta ejus lineamenta peramplio in spatio. Urbs nimirum, portis <sup>menis ad</sup>  
quinque in murorum circuitu, & propugnaculis munienda decem; <sup>Rhenum</sup>  
directas sex, septem transversas plateas habitura: tribus distinguen- <sup>hereticorū</sup>  
da foris, temploque insigniore uno pro Calvini aseclis; qui potio- <sup>bono, &</sup>  
res erant, Albertumque Brandenburgicum hujus præcipue operis <sup>damno Co-</sup>  
conditorem habebant. Ad hæc XII Martii literæ triplici idioma. <sup>Kleinforgi?</sup>  
te vulgantur, quibus ad domicilia Mulheimii figenda invitati ex- <sup>in contin.</sup>  
teri: *liberam ibi fore potestatem, Religionis cuiuscunque arbitratu exer-* <sup>Gobelini.</sup>  
*conde; construendi ædificia, negotiandi; omnibus ius civitatis decennio* <sup>Merian.</sup>  
*oneribus immune imperiendum.* Iisdem literis speciosa exstruenda  
urbis inserta hæc ratio erat: *permotos se precibus, et lacrymis eundum*  
*Coloniensium, qui per summam indignitatem nonnisi ex odio Religionis*

Y y y natali

*natali solo proscripti, perfugium apud potentes, amicōsque Principes, et commorandi locum quaesissent. Senatus, populūsque Colonensis hanc urbis molitionem limis oculis ē mōnibus suis prospectabant: eō magis stomachati, quō certius illis erat, surgere exitiosam mollem non in Religionis solūm; sed suorum etiam mercimoniorum, urbīsque totius ruinam. Questi deinde identidem, adversari ea molimina vetustis foederibus, initis Agrippinenses inter & veteres Montium Duces, olim sanctē pollicitos Colonensibus; neque suā neque ullā posterorum suorum ætate ad utramvis Rheni ripam castrum, arcem, munimentum, urbēmque ullam aut exstruendam à se; aut à quopiam exstrui permisum iri. Sed parūm valuit hæc literarum, utrīmque jura sua tuentium, pugna. Nisi armatā manu coepti labores, ut infrā memorabitur, distracti fuissent; brevi haec Carthago Romanæ Coloniæ æmulum caput ostentāset.*

Melioribus hoc anno consiliis Theodorus Paderbornensium

*Theodorus Ep. conditor gymna- fi Pader- bornensis. Horrion in panegyrico pag. 120.* Antistes illustre coepit Paderbornæ gymnasium, velut novum scientiarum, virtutūmque emporium condere. Magno huic sub ipsa Episcopatū exordia dolori fuerat, Dioecesin accepisse refertam op- pugnatoribus Catholicae Religionis: vacuam propè iis, qui pro di- gnitate ejus scita explicarent; veritatēmque adversus mendacia tue- rentur. Inde magnis statim animis musarum designare domici- lium; è quo prodire in utilitatem patriæ possebant, qui tela hostium omnia gemino virtutum, doctrinæque scuto repellerent. Dies di- vo Ignatio sacer Julii ultimus initium pridem meditato operi de- dit: quo optimum Principem cernere erat suis manibus in angu- lo ad plateam occidentem versūs primum in fundamento lapidem ponere; haud dissimili, si non majore pompā & apparatu, quo eas- dem sacras manus admoveare primo lapidi ponendo placuit, cùm

*\*vide an- num 1596.*

*Theodorus Ep. instituit domum probationis pro Patrib' S. J. Pader- bornæ, il- lūdque suā liberalitate fundat.*

Patrum Jesuitarum habitatio ejusdem \* liberalitate exstrui coepit. Jucundum equidem eo die oratores inter, & Poëtas certamen in agendis tanto Meccenati gratiis fuerat, oratione vincitā numeris & solutā: at quando laudibus suis adæquabunt tam ingentis benefi- cii magnitudinem? quo uno universam complexus Westphaliā est: Patrésque in primis de Societate JESU; quos perpetuos gym- nasi moderatores statuit, Principali epulo peractis ceremoniis in

triclinio recreatos; plurimi præter Joannem Comitem Ritbergen- sem de patria nobilitate viris simul accumbentibus. Longius dein de progressa ejusdem Principis beneficentia. Ut cunctos de So- cietate Patres non ad Paderam solūm, sed & omnes ad Rhenum in- fieriēm habitantes devincentes sibi, beneficiisque suis ornatos ha- beret; communem toti provinciæ, probationis domum, sanctio- ris vitæ, doctrinæque palæstram, idoneis vestigalibus Paderbornæ insti-

instituit; ubi religiosæ militiæ rudimenta conscripti tirones pone-  
rent. Voluit autem providentissimus Princeps, quot annis in hoc  
religioso exercitu succenturiari viginti & unum; supplementa ve-  
teranorum, quos vel senectus à laboribus, vel mors ipsa abstraxis-  
set; assignatis, unde recens cooptati alumni viverent, viginti im-  
perialium millibus. Literas, in quibus rationes stabiendi tironum  
domicilii recenset; ipso sancti Ignatii, Ordinis Jesuitarum Parentis  
die, ad aram neque inanes honorario munere obtulit, Præside totius  
provinciæ Reverendo Patre Henrico Schereno sacrificis operante. Se-  
cuti Principem tres infulis ornati monasteriorum Antistites; va-  
riisque ex patria de equestri loco viri oblatis pariter donis diem il-  
lum commemorabilem fecerunt. Inchoatæ dehinc tironum exer-  
citaciones tenuere in ea domo ad annum hujus seculi vicesimum.  
ex quo consecuta temporum, rerumque mutatio fecit, ut magis è  
publica re esse, visum pluribus fuerit, alios de consensu familiae Für-  
stenbergicæ Paderbornam, sublimioribus scientiis Theologicis, aut  
Philosophicis imbuendos mittere; tironibus Trevirois migrare juf-  
fis: ubi in sejuncta ab aliis inibi Patrum domiciliis domo, hodiisque  
nec parvo numero educantur. Juvat nunc ipsas donationis tabu-  
las exhibere; ut amici cum gaudio intelligent singularem à tanto  
Principe conceptam de Patribus existimationem: neque calumnia-  
ri per invidiam inimici possint, fuisse largitionem eam sive Dioce-  
sis commodo profusam, immodicamque.

*THEODORUS Dei et Apostolica Sedis gratiâ Ecclesia Pa-  
derbornensis Episcopus, S. Romani Imperii Princeps  
ad perpetuam rei memoriam.*

**V**lgesimus nonus propè Pastoralis nostri regiminis inchoatur annus; ex  
quo, divinâ providentiâ dispensante, in Ecclesia Paderbornensi curam  
animatorum suscepimus. Magna interea, multaque difficultatum procel-  
la nos agitarunt. Neque adhuc afflictorum curarum in gravi, ac ca-  
na jam etate vel modus apparet, vel finis: dum ingravescentes bellorum  
motus, atque damnatissimorum adversusavitam Religionem errorum au-  
gescentes discordias apud animum nostrum recognitamus. Attamen st-  
mulat nos misericordissima desuper in nos Dei bonitas; ut sub molestissimo  
laborum onere non deficiamus: sed multò magis intenti in eundem autho-  
rem fidei, qui ad mortem usque pro animabus nostris decertavit, et eo-  
rum, quæ retro sunt, obliviscentes, novos animos, novasque vires pro glo-  
rioso Christi corpore, quod est Ecclesia, induimus. Assumpsimus ante an-  
nos ferè triginta in partem laborum Patres Societatis Jesu: quibus, ut fi-  
deles nobis cooperatores essent, collegium in civitate nostra Episcopali adi-  
ficavimus; et fundavimus tantâ dote, ut concionatores, confessarii, ac hu-  
maniorum literarum magistri cum necessariis administris religioso modo su-  
stentari

Y y y 2

stentari

*Horion in  
panegyrico  
lib 3. cap 8.  
pag 122.*

stentari possent. Et sanè magno subditorum bono, magnâque consolatio-  
ne nostrâ experti sumus eorum conatus, atque industriam. Sed quia faci-  
lè apparebat, ex nulla adhuc, in provincia Rhenana, fundata probationis do-  
mo illud futurum; ut paulatim in necessariis operariis pro scholis, et cathe-  
dris deficeret juxta religiosum Societatis Iesu institutum præparandis; sin-  
gulari, ac paterno in laudabilem Societatem affectu novam fundationem  
vicies mille Imperialium dalerorum pro 21 tironibus alendis cum priore col-  
legii dote conjunximus. Quam quidem fundationem tum in nostri Episco-  
patûs, tum etiam totius provinciæ Rhenanæ utilitatem erectam munifcen-  
tissimo Deo ita cordi fuisse, arbitramur; ut ex thesauro sapientiæ suæ am-  
pliora consilia suggestere, et majores cum vita longiore vires donare digna-  
tus fuerit. Datum in arce Neuhusana Anno à Domini Nativitate mil-  
lesimo sexcentesimo duodecimo die trigesimâ Julii.

THEODORUS à FÜRSTENBERG

Ecclesiæ Paderbornensis Episcopus.

Accessit præterea, ut hac eâdem, Ignatio viro perfectæ sancti-  
tatis consecratâ luce, trinum perfectum esset; munus tertium, quin-  
quaginta nimirum & trecenti imperiales; quibus parandum jussit  
elegans in templo organum; quod jucundâ soni sui varietate in  
varios pietatis motus duceret auditorem. Videas hîc certare quo-  
dammodo sacrum Præsulem cum divina in le bonitate: quò enim  
Superi plures jam grandævo largiuntur annos; eò frequentio-  
ribus ille vel res divinas, vel bonas literas, beneficiis prosequitur:  
idque tam cumulatè, ut propè dicerem: ubi diem Titus perdi-  
rit, eum ne horam quidem perdidisse. Hanc supremi Antistitis

PP. Capu-  
cini à ma-  
jore decano  
Arnoldo ab  
Horst vo-  
cantur Pa-  
derbornam  
in contin.  
Cosmodr.  
Gobelini.  
\*Cloppen-  
burg in fa-  
stis sacris  
Westpha-  
lie ad 18.  
Maji.  
\*vulgò  
Stadel-  
heve.

pro patria sollicitudinem piè æmulatus Major summa ædis Deca-  
nus Arnoldus ab Horst, Paderbornam hoc anno religiosam Patrum  
Capucinorum familiam, consentiente Episcopo Theodoro, ad am-  
plificandam rem Catholicam evocavit; singulari istum præ reli-  
quis Ordinem amore complexus semper, paternâque benevolentia,  
ex quo Romæ familiariter usus saepe fuerat S. FELICE\*, ex Ca-  
pucinorum Ordine, religioso Laico; pérque crebros cum ipso ser-  
mones habitos insignes plurimas in viro integerrimo virtutes ad-  
verterat. Vetus intra urbem xenodochium \* novis sancti Ordini  
nis hospitibus primùm pro monasterio fuit. At eo quadriennio  
pòst per incendium absunto, ejusdem patroni sollicitudo & be-  
neficiencia effecit, ut brevi coenobium elegans è cineribus instau-  
ratum habuerint. Grati postmodum pro tanto beneficio Patres  
quà crebris concionibus, quà spectatis sanctioris vitæ documentis  
affiduum cum operariis aliis labore contulere ad novellam hanc  
vineam Domino suo recens assertam, optimâ rursum propagine,  
excolendam, augendamque.

Annum

Annū hunc in exitū vergentem vicesimā nonā Novembriſ die funestavit ingens cæli intemperies, plurium hīc Paderbornæ & viciniſ lociſ dirutarum ædium; arborumque in ſylviſ corrui-  
tum ſtrage pernicioſiſſima. Pernicioſior tamen in finitimi Co-  
mitatūs Ravensbergensis oppido Bilefeldiæ. Ubi ſubſultantibus Ingens ter-  
paffim, trepidantibusque aedificiis, terribili motu & fragore con- Ingens ter-  
cufſa tellus; revulſa domuum teſta; muri, parietesque labefacta- Ingens ter-  
ti: cūmque ipsa urbiſ Bilefeldiensiſ, proximæque in edito colle ar- Ingens ter-  
cis Sparembergæ incœnia latas ubique, profundasque rimas agere; te motus  
ac Sparembergæ quidem jam ad duos ſubſediſſe in terram pedes, & horrida  
cernerent; tanta omnes invaſit conſternatio, ut ſurſum deorſum  
vovenda omnia, timerent. Hos inter terrores, cūm Lippiensiſ  
in oppido præco Calvinianus ſub mutatæ Religionis initia forte- prædicantis  
ad populum verba faciens, auditorum non nullos, nuper Calvino lepidus diſ-  
authoratoſ, videret haufſtā à Majoribus conſuetudine ad repenti- cursus de  
nam terræ concurſionem ſacro crucis ſigno munire frontem; ſan- terra motu  
ctoque Servatoris noſtri invocato nomine genua incurvare: mul- in comitatu  
tūm indignatus homo, male, inquit, ſit vobis omnibus; qui odioſis Lippiensiſ.  
iſtis Papiſtarum incepitiis etiamnum adhærefſit. Non Deo, ſed malo ge- in contin.  
nio ſuperſtitioſis talibus, ſolidisque ritibus litatur. Et quid eſt? quod iſto  
terra motu conturbemini? Legem Moysi cūm à Deo traditam legimus;  
Cœperunt audiri tonitrua, \*micare fulgura; & denuo ſumma nubes \*Exod. 19.  
operire montem. Moys ad hæc omnia nihil conterrito. Haud ſecūs v. 16.  
vos ſinē metu quietos omnino velim. Hoc turbulentuſ cælo nove legi  
à me vobis promulgatæ, quemadmodum Mosaica in monte Sinai, teſti-  
monium veritatis datur. Tineat Papiſticuſ vulnus; et ſiquid illo ob  
adoratoſ toties vitulos aureoſ ſceleſtius eſt. Probioribus nobis tempeſtas  
hæc gaudio ſit et conſolationi. In hunc ſenſum plura, cūm eructaſſ-  
ſet ineptuſ declamator; quaffatae aedes nocte proximā fuere tan-  
tā rurſus terræ agitatione; ut ex iis præ metu propè mentis inops  
cum uxore & liberis protugus, ad tutiorem ſe locum receperit;  
jam ſuo jugulatuſ gladio, ſuo ipſiuſ judicio, ſi ſoli terreatur ſce-  
lerati, ſceleratoř in numeruſ referenduſ. Rectiuſ ſenſere alii, \*Mattheus  
à quibus ex prudentioruſ opinione hi terræ motuſ accepti ſunt in libro edito  
omen irati Numinis; vel mortalium caſtigantis flagitia, vel publi- Tympius in  
cas imminenteſ poenaſ prænuntiantiſ. Hanc tempeſtatem ſecu- Monasterii  
ta hyems eſt leniſſima, multique caloris, inde ex ſententia phy-  
ſicoruſ orti, quod motibus ſaſe iteratiſ velut dehifcens telluſ ex  
imis viſceribus emiſerit calidiores ventos; quibus aër tepefactuſ,  
molliorque brumali tempore ſpeciem quandam æſtatiſ præbuerit.

AN-

## Annus Christi 1613.

PAULI V. Pontificis	8. & 9.
MATTHIAE Imperator.	1. & 2.
THEODORI Episc. Paderb.	28. & 29.

Bethlem  
Tabor in-  
vadit Tran-  
sylvaniam,  
Comitia  
Ratisbo-  
nenia pro  
subsidis  
contra Tur-  
cas, sed in-  
utilia.  
Spond. ad  
hunc annū.  
l. 5 pag. 141

\*correspon-  
dentes di-  
cti.

\*quia tutor  
Friderici  
Palatini  
erat.

Theodorus  
Ep. suū loco  
misit Ratis-  
bonam ad  
comitia Jo-  
docum à  
Landtsberg  
ex archivio  
Cath. Ecc.



Atthias Imperator majoribus, ac Cæsare dignis ani-  
mis Imperium auspicaturus duodecimo Kalendas  
Julii Viennâ cum conjuge Ratisbonam discedit ad  
comitia, fine superioris anni indicta. Per id tem-  
pus Transylvaniæ turbo Gabor Bethlemus pulso,  
occisōque Gabrièle Bathorio, totum Principatum ope Turcarum  
sub jugum miserat. Jámque iudicem Turcæ ex finibus Transylvana-  
niæ magno cum exercitu Hungariae imminebant. Matthias Im-  
perator, quò bellicis artibus & felici hostium illorum clade regni  
Helv. in  
theat. hist. Primordia nobilitaret; Ratisbonæ in comitiis Proceres urget acri-  
ter ad decernenda in primis militaria subsidia, quibus ab incursu  
Turcarum Hungaria tegeretur. Sed vetus rursum cantilena hīc

occinuitur ab \*umitorum Principum Legatis: *Nihil Cæsari auxiliorum  
prius collatum iri; quam Donaverda libertati, retræctio milite Bavarо,  
reddatur: rataque habentur omnia; quæ Joannes Dux Bipontinus à mor-  
te Rudolphi Cæsaris \*Vicarius Imperii pro aequitate sua Aquisgranensibus  
benigne indulsisset. Addunt præterea inflecti Principes suos ad ferendam  
opem nunquam posse; nisi controversia de urbe nova ad Rhenum copta  
ex utriusque Religionis Procerum arbitrio; idque ad amicitia normam po-  
tiūs; quam juris summi apices dijudicaretur. Demum pugnacissime ex  
suum Principum voluntate contendunt omnes; ut ne porro rerum deci-  
sio ex majori suffragiorum numero, sed ex gravioribus, pauci licet eas af-  
ferrent, rationum momentis fieret. Haec an concessu Cæsaris affectuuri  
sint; nisi redditu certiores essent; comitum se neutquam ingressuros.  
Imperator quanquam adhuc infirmam, ut ferè principia regnani-  
tium sunt; autoritatem exerceret; atque ob suscepsum cum Ru-  
dolpho fratre simultatem in hæreticos fuisset aliquantò indulgen-  
tior: his tamen, quæ omnis iustitiae, & Religionis spectabant ever-  
sionem, iniquissimis postulationibus prævertendum statim, com-  
primendāque audaciam censuit.*

Comitia interim satis frequentia fuere multorum congressa  
Principum; partim ex inferiore Rheno, partim ex aliis Weltpha-  
liae regionibus. Princeps noster Theodorus, quæ infirmior ejus  
ex senio jam ætas erat; cùm itineris ferre incommoda haud pos-  
set: suū vice Ratisbonam allegavit Jodocum à Landtsberg ex Er-  
cath. Ecc. vite, Satrapam Dringenbergensem: addito viarum, & inuenienti  
cio

cio Guilielmo \*Horn juris utriusque scientissimo. Qui aderant in \*dictus  
Cæsaris voluntatem proni; non tenue subsidium adversus Chri-  
stianorum hostes promiseré; quod à factione adversa tanquam  
exlege, & imperio non obnoxia pertinaciter detrectatum. Causam  
offensionis inter reliqua dederat sententia Viennæ sexto Idus Janua-  
rii lata adversus Brandenburgicum, & Neoburgicum; quā Impe-  
rator graviter præceperat, præter urbis ad Mulheimense oppidum  
inchoatæ demolitionem, tolli quamprimum nova non leví merca-  
torum onere imposta Rheno vectigalia: revocari ab infessa Rhe-  
ni ripa armatas naves: mandata omnia negotiationi, aliisque Co-  
loniensium rebus inimica antiquari, rescindique. Valuit nonni-  
hil authoritas præcipientis; permovitque Majo ineunte Principes  
ad nova telonia penitus abolenda. Nihilò tamen segnius labora-  
tum in nova ad Rhenum urbe perficienda; provocatūque con-  
cordibus animis ab Imperatore malè informato ad eundem melius  
informandum. Hæc tam firma hæc tenus animorum conjunctio  
solvi paulatim, & vacillare inter Principes coepit: ut ferè omnis  
confortio odiosa dominantibus est. Ex diversæ potissimum Reli-  
gionis studio, atque arcanis utriusque nec communibus consiliis dis-  
cordia jaciebantur semina: majorēmque in modum crescebant;  
cùm Princeps Neoburgicus Wolfgangus Wilhelmus ductâ septi-  
mo Idus Novembbris in matrimonium Magdalena, Wilhelmi V. Ba-  
variæ Ducis filiâ, Brandenburgico injiceret suspicionem occultæ  
cujusdam propensionis in Cæsareas, Catholicasque partes. Aper-  
tæ dein neque incruentæ offensiones aliquot accidere inter utrosque  
Principes. Placatæ illæ quidem, nec adeò graves: sed quibus ve-  
lut exiguis velitationibus gravissimo sequentis anni bello prolu-  
sum. Adeò verum est illud:

*Nulla fides regni sociis, omnisque potestas*

*Lucanus*

*L. 1.*

*Impatiens confortis erit - -*

Alia Episcopus noster Theodorus consilia pacatori versabat  
cum animo: utpote cui in postremis curis terrenæ opes, & ditio-  
num amplitudo erant: modò suppeteret affatim ad instruendos plu-  
res sacræ militiæ viros; qui pro aris in aciem, & propaganda re-  
Catholica educiti *prælia Domini præliarentur*. Intuebatur nimirum  
sollicitus Princeps inferiorum scientiarum candidatos, velut levis  
armaturæ milites: nec satè paratos ab armis; ut omni ex parte la-  
tus præbere cuivis adversario possent. Scribendis igitur auxilia-  
ribus copiis tempestivum censuit, ut literarum humaniorum dis-  
ciplinis sublimiora Philosophia, ac Theologiae studia adjungeren-  
tur. In eam verò deliberationem cùm incidisset; maturo prius con-  
silio agendum reputat cum summis Christianæ reipublicæ Præsidi-  
bus

*\*dictus  
Goldt-  
schmidt.*

*Helvic. in  
theat. hist.*

*lib. 5. pag.*

*142.*

*Mattheus  
Merian, in*

*Topograph.  
Westphal.*

*pag. 88.*

*Initium dis-  
sensionis*

*inter Bran-  
denburgi-  
cum &*

*Neoburgi-  
cum*

*Helvic. in  
theat. hist.*

*loco citato.*

*ms Turckii  
Palat. lib.*

*48. cap. 11.*

*Solicitudo*

*Theodori  
Episcopi*

*de Theolo-  
gia & Phi-  
losophia,*

*humanioris  
bus studiis*

*adjungen-  
da.*

*Annales*

*S.J. Pader-  
borne.*

*Horriion in  
paneg. aca-  
dem. Pad.*

bus ad jura, & privilegia academiarum Germaniæ obtinenda. Moderari tamen suis diu desideriis haud potuit. Paucis pòst diebus imperialium millia quindecim jubet eam in rem numerari, asserens, *diligentis* (quo lemmate uti confueverat) *agricolæ esse semen projicere, ut colligat sementem; hanc enim perdendo servari.* Id quod multò putem liberalius ab eo præstatum; cùm semen ipse spargeret, aliis messem relicturus; solâ sibi divinâ gloriâ, hominumque salute pro fœnore sat amplio propositâ.

Quàm verò Princeps ad munera, & *præmia velox, tam piger ad pœnas erat*; nisi si cunctantem vindictam facti atrocitas incitaret.

*\*vocatus* Videre id in profligato hominis *\*monstro* hic Paderbornæ fuit. *Bernardus* Mortalium falacrisimus nequam fortè ancillam sub occasum *Kremerus* solis XI Julii hortum petere advertens, urbe egressam infuscatus sollicitare ad flagitium aggreditur; obluctantem diu robustior ipse, *Borckenfis.* manus, pedesque istic defixis in terram palis astringit: expletâque libidine solutam togâ denudat. Cùmque illa iracundiùs de allato pudicitia vitio expostulans, abeunti minitaretur; daturum sceleris pœnas, quippe qui ignotus sibi non esset; minas non ferens ganeo retorsit se; ac securi altè capiti impactâ cadentem iisdem revincit palis, cuneo ligneo per viscera in humum adacto. Misera manè reperta eodem loci fuit jam vocis expers, totam noctem cum morte luctata. Quæsitus in authorem sceleris: & suspicione hic, quòd egresius urbe seriùs esset, notatus est. Certius facinoris patrati indicium fecit puellæ toga inventa in pervestigatis ædibus, agnitiâque. Comprehensus post confessionem criminis XIV Augusti secundum feralem sententiam asseri supinus affigitur; Neuhusum per oppidum instar pecudis ad locum supplicii protractus. Ibi dexterâ, quâ ancillam percutserat, amputatâ; simul brachiis, cruribusque diffractis rotæ imponitur; manu ex infami ligno pendulâ, securim illatae necis instrumentum, tenente.

*Libidinosus* Principem mitissimum, *dolentemque, quoties cogebatur esse ferox;* *juvenis se-* maximo deinde recreavit solatio perillustris Domina Elisabetha de *verissimè* Lohe: quando eam post spretas diu aliorum monitiones rediisse *punitus à* hoc tandem anno ad cætum rectè credentium intellexit. *Theodoro* Nupta *Episcopo.* haec fuerat *Nobili* Domino Joachimo de Büren & Ringenstein, *in contin.* Domino in Volbrenx intrâ Dioecesin nostram. Matrona dives multarum opum: cum circumpositis prædiis, Geistanae in Monasteriensi Dioecesi arcis hæres. At conjugæ per mortem *\*sublato,* in viduitate uno è cælis impertito thesauro, verâ Religione, multò locupletior. Filium unicum tot licet bonorum hæredem, absque hoc cælesti bono infelicem existimans; non destitit in ejusdem secum felicitatis societatem pertrahere. Filio nomen Mauritius, à

Mau-

*\*anno 1610*  
*obit aca-*  
*tholicus.*

Mauritio cùm infantem sacro fonte susciperet, Hassorum Comite provinciali inditum. Hic opinatus teneri se pro ratione obiti mun- Conversio  
dominæ de  
Lohe ad ve-  
nus, eam Fidei  
curam; nihil non insidiosè egit, quo clàm interceptum è laqueis, ejus filius  
Mauritius  
ut loquebatur, *Papistiarum* expediret. Loci, ubi studebat Mauri- studet Pa-  
tius, vicinitas favebat insidiis; ipsi ut tutum haud fuerit vel ani-  
mi causâ pedem extra urbis moenia ponere; variis non uno in lo-  
co abripiendæ in Hassiam nobili prædæ invigilantibus. Post duas  
igitur inferiores absolutas classes, relicta Paderbornâ, Mauritio, ut ex archive  
Bürensi.  
remotior ab Hassis eslet, ad evadendas insidias & excolenda studia Kloppen-  
Trans Rhenum ad Ubios migrandum fuit. Ubi pariter Mauriti burg in flo-  
foror Anna Dorothea paulo post anno 1615, spretis procorum ille-  
cebris, in divæ Brigittæ Ordine sponsum sibi Christum elegit. rilegio sa-  
cro West-  
phaliae.

Duo, quæ ab iratis cælitibus immissa crediderim, hunc annum afflxere mala, reliquis graviora. Primum fuit ingens exortum in Gravissimum  
urbe Osnabrugensi incendium: quo præter tempa, monasteria, Osnabrug. Stangefol.  
molendina varia, præter stabula, horrea duodecimo Kalendas Aprili mille\* & trecentæ ædes redactæ in cineres; cùmque numerosa pecude homines\* quadraginta suffocati, aut ignibus absumenti pereire. Incendii origo, cùm ab incuria famulantium, tum à malevolorum perfidia diu requisita; sed resciri haetenus nequuit, fortuitum fuerit, an oblatum incendium. Alterum malum hiems parvum gelida attulit; adeò lenis, ut solo per Decembrem triduo aquæ Pestis gra-  
tenui perstrictæ gelu hæserint. Dies reliqui æstivo tempori simi-  
liores sub natalem Domini rosas, aliósque flores, ornamenta alta-  
rium, dedere. Sed hic floreus ante diem annus fatales deinde spili-  
nas protulit. Secuta enim hiemis lenitatem vis magna pestilen-  
tia, mortalium voracissima; propè dimidiâ Westphalorum parte Stangefol.  
Kleinsorg.  
in his.  
sepulchris illatâ. In illa funerum confusione Attendoriæ in oppido Ducatus Westphalici res miranda mense Octobri contigit. De plebe juvenis, cui nomen Antonio, annorum undeviginti, cùm vi pestilentis morbi de potestate mentis, sensuimque omnium dejectus jaceret; tumultuarie, ut fit eo malo grassante; feretro elatus humo contegitur. Haud longo intervallo coemeterium fortè obambulans Sacellanus, gementis, incertus unde, vocem, suspiriaque percipit. Duni circumspectat; dum aurem propius admovet; prodire sonum lamentabilem ex injecta humo comperit. Vocantur illico vespillones; tumulus regeritur; ruptisque, phylacio quibus inclusus erat, asseribus ægre spiritum trahens Antonius: Adolescens,  
cùm peste  
extinctus  
putaretur,  
sepelitur  
vivus. pro Attendo-  
hominum fidem! inquit, quonam fato infelici meo in hunc detrusus locum riensis pa-  
rochiae.  
miser pereo; porrectis statim aliquot fomentis paulò valentior, se erigere in pedes coepit: dominumque seu novus ab inferis reversus

Z z z z

homo

homo pergere. Plures exinde annos superstes manuum mercede inopiam toleravit. Ac postquam sub celeberrimo *Ligistarum* Duce Tillio aliquamdiu miles stipendia fecisset; gladio rursus cum stiva commutato, *in sudore vultus sui* reliquum vitæ exegit. Facti memoria hodieum exstat in Attendoriensis Ecclesia tabulis exaratas.

## Annus Christi 1614.

PAULI V. Pontificis 9. & 10.  
MATTHIAE Imperator. 2. & 3.  
THEODORI Episc. Paderb. 30. & 31.



Wolffgan-  
gus Neo-  
burgicus fit  
Catholicus.

*Helvic. in  
theat. hist.  
Ls. pag. 144*

*Videatur  
de hac con-  
versione li-  
ber qui in-  
scribitur:  
Muri san-  
cta civita-  
tis 12 fun-  
damentis  
nisi.*

*12. Augusti  
hoc anno.*

Ngens hoc anno eluxit, & singularis animi fortitudine, solidaque virtus Wolfgangi Principis Neoburgici in amplectenda Fide orthodoxa. Concurrent varia, caque superatu admodum ardua; quæ fortissimum quemque ab ejusmodi deterrere posse posito valuissent: periculum grave excidendi patrimonio Juliacensi si quorum illud adeptus ope esset, amicitiam novæ Religionis cultu dirimeret: certissima parentis ex Lutheri, quem parentis adhuc superstes colebat, contemptione, offensa; odiumque universæ Domini Palatinianæ in Wolfgangum, velut degenerem in nepotem, à Lutheranæ familiæ constantia & probitate desciscerentem: incertum verò, an extinetis tot patronorum studiis continuò revivisceret gratia Imperatoris; utpote qui spretus toties, & illusus: quo etiam ait Rudolpho fratre invito, Juliæ, aliaeque regiones per vim occupatae. At Wolfgangus Princeps ingenio sublimi, maturâ aetate, Judicio firmo; postquam Europæ partem non modicam, Germaniam, Italiam, Daniam, Galliam, Angliam peragrâsset: interque eas peregrinationes ex libris, doctisque aliorum sermonibus discrimina Religionum, & momenta expendisset altius; cunctos obices prudentiâ & Christianâ fortitudine perfregit; palam Dusseldorpium in primario urbis templo Catholicam Fidem, praesente Theodoro Riphano, Archiepiscopi Colonensis in Pontificalibus Vicario, ex concilii Tridentini forma professus vicesimo quinto Maji; quo tum sanctissima Trinitatis mysterium recolebatur; quemque diem in tanti beneficii memoriam præcipuâ quadam omnibus vita suæ annis veneratione celebrem egit. Statimque de peccatis singulis, ducto ab ultima pueritia initio, sacerdoti rite confessus, divinis sub una specie epulis, cum pientissima conjuge Magdalena Bavara accubuit. Post parentis\* mortem omnibus Romana complectendi sacra, & exercendi potestas facta; edicto eam in rem promulgato,

pe-

poenâque in obtrectantes, & impedientes constitutâ. Rationes, quibus ad nuncium pristinis erroribus mittendum impulsus Princeps, vulgata libro fuit typis edito; quem *muros sanctæ civitatis inscribi voluit, duodecim innixos fundamentis.* Quæ concutere hactenus nulla vis adversariorum potuit. At quantum hi muri, quâm odiosum attulere *lapidem offenditionis et petram scandali!* Philippus Ludovicus, genitor Wolfgangi, cùm advertisset filii in fide vacillantem animum, indictis per ditiones suas publicis precibus avertere periculum; & fulcire cælesti ope nutantem studuit. Comperto jam, prorsus cecidisse filium; vix dici potest, in quam vehementem subito prolapsus tristitiam fuerit. Nec multis post mensibus pridie Idus Augusti, sive senio, seu curis, & mœrore animi consumptus, mortalitatem explevit: Principatu suo prius duas in partes diviso; quarum altera Sultzbacensis Augusto filio, Wolfgangi germano fratri transcripta, felicitatem suam in liberos, nepotesque ad usque hæc tempora propagavit.

*Tacitum pariter vivebat Principi Brandenburgico sub pectore vulnus:* ille præfigire sibi, nec temere deterrima quæque ex ea Wolfgangi ad partes Catholicorum defectione: intueri recens cum sponsa Bavara connubium, velut majoris, potentiorisquam amicitiae vinculum: Haud dubiè Neoburgensem porrò vertumnum fore; qui in omnes se formas induat: & quemadmodum uxoril uxoris illecebris divulsus à Luthero turpiter esset; ita brevi rupto foedere ad voluntatem Cæsaris inclinandum. Metum magnopere & suspicionem auxit rumor de Archiducis Alberti studiis in cogendo sub signa numero milite. Eum belli apparatus cùm fraudi suæ fieri, & bono Neoburgici suspicaretur Brandenburgicus; ut dolum dolo, cuneum cuneo truderet; occulte cum Batavis consilia de socialibus armis, de urbe Juliacensi prodenda agitat. Erat urbs ea à Brandenburgico & Neoburgensi Principe, partito præsidio in se: utrique Principi sacramento fidem obligaverat gubernator urbis. Urbs ipsa à fossis, situ, propugnaculis firma satis. At quâm facile aurea, ubi ferreis nihil profici balistis potest, machinâ perrumpitur. Expugnatus auro gubernator perfidè urbem prodit, Batavo milite tecum viâ in arcem admisso. Præsidiarii, quid rerum ageretur, ignari, in subeentes arma corripiunt. At Brandenburgicis sensim arma ponentibus, soli Neoburgenses casso diu conatu obluctati compulsi demum sunt urbe excedere. Indè plenis tubis utriusque classicum insonuit: palamque pugnatum acriter, quam quis alteri in Julia, Clivia, ac Montibus præripere urbem dolo, an virtute posset. Ambrosius Spinola, Hispanici Neoburgico missi exercitus, duxtor, cum petere Juliacum crederetur; repente Aquisgra-

Augetur  
dissidentia  
& dissensio  
inter Bran-  
deburgicū  
& Neobur-  
gicū ex  
variis cau-  
sis.

Branden-  
burgicus ad  
Hollandos  
descisit;  
traditique  
illis urbem  
Juliacen-  
sem.

Lexicon  
historicum  
heroum  
pag. 1151.  
Helvicensi.  
s. pag. 144  
Palatinus in  
Aq. Aust.

24 Augus*ti* num obsidione tam arctâ cingit, ut brevi \*urbs coacta fuerit clementiæ victoris, Cæsarisque se voluntati permittere. Dimisso ex urbe, honestis tamen conditionibus, milite Brandenburgico, hæreticis erepta, quæ triennio ab hinc per vim invaserant, urbis gubernacula, & Catholicis restituta fuere. Spinola deinde Wœfaliâ, ibidemque Rheni ponte potitus, ad oppidum Reesam consedit. Nec tardiores Batavi ad sua lucra. Mauritius enim eorum belli ductor, plerisque Clivensium urbibus occupatis, sua Spinolæ castra opponit. At utroque & Mauritio & Spinola otioso, nec moliente quidquam; per brumale tempus in hiberna discessum est: omnibus interim regionum illarum incolis misere sub diversorum Dominorum potestate gementibus.

pag. 144.

&amp; 145.

Fundatur  
a Theodo-  
ro Ep. Ac-  
demia Pa-  
derb.

Ex auto-  
grapho li-  
terarum  
Episcopi.

Quàm felix præ his regionibus, & tranquilla Dioecesis Paderbornensis! cuius sacro Antistiti per id tempus nulla de re cura potior; quàm de aperiendis Theologicis, Philosophicisque scholis: è quibus sacra hauriri scientia, & profana posset, felicitatis, rerumque bonarum omnium mater & conservatrix. Eam in rem pientissimus Princeps, quem ad modum ausplicari maxima quæque ab divino honore, cælitumque prius imploratâ ope solebat; post ardentissimam pro salute populi precationem, Præside Societatis JESU Rhenanæ Provinciæ, Reverendo Patre Henrico Schereno ad aram faciente, consignatam millium quindecim Imperialium cautionem suis ipse manibus ad altare tulit. Reliqua pecunia summa mensæ, è regione altaris collocatae, per ministros imposita fuit: caput nimurum annui vectigalis pro honesta & liberali eorum sustentatione; qui sublimiores scientias profiterentur. Tam salutaris consilii causam multiplicem his literis, à Theodoro Episcopo posteritati transcriptis, insertam legimus.

THEODORVS Dei et Apostolicae Sedis gratiâ Ecclesiæ Paderbornensis Episcopus, S. Romani Imperii Princeps  
ad perpetuam rei memoriam.

Literæ  
Theodori  
Ep. quibus  
rationibus  
fuerit in-  
ductus ad  
fundam  
Theologiæ  
& Philo-  
phiam.  
ex auto-  
grapho  
quod affer-  
vatur à  
P.P. S. J.  
Paderb.

Sæpe, ac sollicitè circumspiciebamus, ut cognoscere liceret; quid tandem deesset eorum, quæ ex Pastorali obligationis munere subditis nostris præstare possemus. Videbamus meliora ingenia absolutis humaniorum literarum studiis ad vicinas hæreticorum Academias cum aeterno salutis dispendio abripi: aut si ad Catholicas remotiores abire mallent; sumptuum inopiam in medio studiorum cursu non absque Catholicæ Reipublicæ detrimento succumbere. Videbamus etiam multa ingenia animarum curæ, sarcisque Religiosorum institutis apta, planè ab omni literarum exercitio impediti. Unde Episcopatus nostri parochiæ, monasteria, et collegia aptis operariis adversus hæreseos flagitia, et impietatem destituebantur; non absque justa dolore cordis nostri. Qibus malis mederi cupientes, divi-

nâ

nâ gratiâ opitulante, illud consilium arripnimus; ut in Episcopali nostra civitate Paderborna Academiam duarum facultatum nimirum Philosophie, et Theologia prioribus fundationibus adjicere vellemus. Et quamvis ante annum constitutum esset; ut Philosophia tota cum sola Theologia morali, quæ controversias de Religione et casus conscientiæ complectitur; auditoribus prælegeretur: visum est tamen utilitati subditorum, et honori Ecclesie plurimum expedire; ut tota Theologia scholastica juxta modum Universitatum doceatur. Ita enim fiet; ut qui ingenio præcellunt, non tantum excellenti doctrinâ præclarè armatos; sed etiam Doctoratus Theologici titulis ornatos, subditis utilius majori cum honore et authoritate in Ecclesia nostra queamus præstituere. Quare, cùm in collegio nostro Paderbornensi Societatis Jesu operarii cum in finem plures, quâm hæc tenus, necessarii sint: Admodum Reverendo in Christo Patri Claudio Aquaviva Præposito Generali pro Philosophie et Theologia professoribus adhuc quindecim Imperialium dalerorum millia lubentes volentes ex peculio nostro elarginur; quibus prædictarum facultatum Doctores ac Magistri pro tam necessario, utili, ac honorifico Ecclesie Dei, ac familia nostrâ Fürstenbergicæ, labore alantur: petentes, ut hanc auctiorem dotem benignè suscipere; nostrique ac familia nostrâ Fürstenbergicâ perse, ac persuos in sacrosanctis Sacrificiis ac precibus memor esse velit. Id quod ad majorem Dei gloriam, Ecclesie sancte incrementum proficiat, et aeternum cedat. Datum in arce nostra Neubusana. Anno à Domini Nativitate millesimo sexcentesimo decimo quarto. Die decimâ Septembris.

THEODORUS à FÜRSTENBERG,  
Ecclesie Paderbornensis Episcopus.

Hujus omnium votis diu expetiti operis fama patriam, vici-  
nâsque oras pervagata, complures excivit ad felicissima subtilio-  
rum disciplinarum primordia; & promulsidem quasi sapientiæ de-  
gustandam. Atque ideo post consuetas musarum ferias ab logi-  
cis præceptionibus sumptum initium est academicarum exercita-  
tionum. Frequens statim, ad sex & quadraginta, auditorum  
numerus; quem Religiosi septem de sacra divi Benedicti familia  
cohonestabant, ex suo intrâ urbis mœnia cœnobio Abdinghoffensi  
ad discenda Philosophica ventitantes. Quinque itidem Societatis  
Jesu novitii: quibus facta à præposito Generali facultas erat, non  
dum exacto, quod alioquin ejus Ordinis leges yetant; tirocinii  
biennio profanis se studiis applicandi. Fluebant omnia secundisimo  
cursu. Ultima jam manus erat scholarum constructioni ad-  
mota. Aedificium academicum in suas exedras aptè descriptum:  
musæ cum alumnis suis attributas sedes occupârant: & ecce! non  
leve infortunium quinto Idus Martii mediâ nocte evenit; innoxi-  
um

Philoso-  
phicæ le-  
ctiones hoc  
anno in-  
choatae.  
diarium  
Rectoris  
univer-  
tatis.

ruinam patitur turris in aedificio gymnasii, instauratur ab eodem, cuius sumptibus aedificata fuerat.  
 His. colle-  
 gii S. J. Pa-  
 derborne.  
 Ferdinand⁹  
 Archiep.  
 Colonien-  
 sis, Coadju-  
 tor Pader-  
 bornensis  
 Leodii Phi-  
 losophica  
 studia insti-  
 tutuit,  
 Dinanti  
 primum la-  
 pidem po-  
 nit pro ex-  
 struendo  
 templo PP.  
 Jefuitarum.  
 Turck tom.  
 s. ad hunc  
 annum.  
 ms. vetus.  
 \*de hac ap-  
 pellatione  
 vide an-  
 num 1612.  
 Emslandia  
 in Diœcesi  
 Monaste-  
 riensi sit  
 Catholica.  
 litera Mo-  
 nastieren-  
 ses.

um tamen, & sinè vicinorum damno. Altera turrium, quâ per lapides gradus septentrionem versus ad scholas ascenditur; in fundo subsidens ruinam patitur, in aream, vicinamque plateam colapsa. Fuerat turris illa non vulgare monumentum liberalitatis Arnoldi ab Horst Majoris Decani, imperialibus trecentis conditum: & ejusdem Arnoldi etiam impensis majori soliditate primo redditum splendori; hodiecum præfixis Horstianæ familiæ insignibus conspicitur. Partem proinde aliquam ex tanta laude sibi decerpit Arnoldus; parte maximâ remanente penes Theodorum Episcopum. Hujus pro grege suo tam anxiè excubantis curas, cum misericordiæ dilaudasset Ferdinandus Coloniensium Archiepiscopus; ipse etiam ejus generis multa ab aliis prædicanda instituit; Theodoro, cuius pridem in Episcopali munere lectus Adjutor fuerat, Catholice rei studiis sumillimus. Hoc anno enim ad Eburones Leodium abiit; ubi patefacta ejus auspiciis Philosophia adita; clavésque Patribus de Societate JESU traditæ. Erant ea in urbe obrectatores haud pauci; qui multa in Patrum vitam; multa eorum in doctrinam contumeliosè dicerent. At Ferdinandus, quidquid uspiam criminacionum audierat, hac unâ responsione brevi illâ quidem; sed acriter refellebat: *alieno vel judicio vel auctoritate sibi opus non esse in astrictanda Patrum innocentia. Quorum à puerò haberet quām exploratissimam probationem.* Leodio Dinantum profectus, unumque dum taxat commoratus diem; sepositis aliis gravioribus negotiis, primum aedificando Patrum Societatis JESU templo lapidem, operi bene precatus, collocavit. Quisquamne *stellam stellæ*, quām suo hunc filium\* patri similiorem vidit. Longius suam Ferdinandus pro ovibus sollicitudinem in Diœcesis Monasteriensis extremam regionem, Emslandiam, protendit. Hærebat illa regio annos amplius septuaginta in erroribus Lutheri, temporis longinquitate pertinacior. Subegit hoc anno duras cervices in obsequium veritatis Ferdinandus; exturbatis omnibus, qui novi magistri inventa è superiore loco declamitant. Introducti curiones Catholici sunt, virique religiosi; ac secum Religionem veram introduxerunt.

## Annus Christi 1615.

PAULI V. Pontificis.

MATTHIAE Imperator.

THEODORI Episc. Paderb.

10. & 11.

3. & 4.

32. & 33.

**A** nnorum viginti pax ultro à Turcis hoc anno mense Mayo oblata Matthei Imperatori; confirmataque anno postero per opportuna utrisque fuit, & Cæsari, & Achmeti: huic ut victoriis

bus Persis se objiceret fortius: illi, plus virium ut haberet ad com- Achmeates  
primendam Principum quorundam, & urbium, in negligendis init pacem  
mandatis, protervitatem. Inde Imperio affulgere coepit spes aliqua cum Imper-  
fortunae melioris. Neque hanc multum imminuit levius grassata. ratore.  
pestilens contagio, quam Tremoniæ, Werlis, ceterisque in urbibus Spond. ad  
pauciores occubueré. Plura & graviora damna Westphalis, à Ba- hunc annū.  
tavo milite rursum ad urbis Brunsvicensis obsidionem per West- Strangefol.  
phiam transeunte, illata. Copiarum ductor Henricus Fridericus  
Nassovicus, instituto per Dioecesin Monasteriensem & Osnabru-  
gensem itinere, nullā vel levi lacestitus injuriā, utriusque patriæ tam Hollandi  
gravi exitio fuit; perinde ac si miles in aliam eductus expeditio- milites  
nem non esset; quam ad eas Dioeceses affligendas, planèque popu- Dioecesin  
landas. Quidquid frumentariae uspiam aut pecuariæ aut familia- Monasteri-  
ris rei erat; militum rapacitati cessit. Quin adeò magnâ pecuniæ ensem &  
vi ægre flecti potuere; ut ferrum à cervicibus; ab ædibus ignem ripiant.  
abstinerent. Satiati spoliis ad prosequendum iter se accingunt: Bilefeldiam  
jamque Visurgis ad trajiciendum militem ponte junctus erat; cum occupant.  
appropans iunctus, Brunsvicensium Ducem Fridericum Ulricum  
mitiora, narrat, pacis amplexum consilia, soluisse obsidionem. Pro- Vetus ms.  
inde viam eandem, quam venerint, remetiendam. Nova jam belli Monast. &  
materia, novus querendus hostis: nec deliberatum diu. Ravens- Osnabrug.  
bergensis Comitatus in conspectu erat; suggesitque, quo tegi co-  
lore ardor belligandi posset. Obtigerat hæc provincia in Julia-  
censis hæreditatis partitione Neoburgico Principi. Hanc illi ut  
Nassovius regresso milite eriperet; præsidio Bilefeldiae, & arcis per  
vim occupatæ injecto, fidem jurare Brandenburgico oppidanos  
cogit.

Hic turbo bellicus, qui Ducem cum Brunsvicensibus in mu- Dioecesi \*vide an-  
tua arma commiserat: quo propior Hildesiensi Dioecesi, eò illi plus num 1521.  
detrimenti afflavit. Prægressæ aliquot Batavorum copiæ Brun- Affligitur  
ovicum jam devenerant; non tam pacis, ut ajebant, inter dissiden- ab Hollan-  
tes reducendæ, quam confines terras despoliandi causâ. Hildesiensis  
Hildesiensi, cum tota ferme \* jam alienis in manibus esset; vix te- dis Dioecesis  
nues pristinæ felicitatis reliquæ supererant. Has illis animus Ex tabula-  
erat, duris exactionibus, ac prædis prorsus absumere: nec alia, ria pp.  
quam objectæ pecuniæ vi, velut aureis repagulis, arceri à finibus  
potuere. Patribus Carthusianis prope Hildesium saluti fuit ex sub- Carthusia-  
urbano coenobio celeri se fugâ proripuisse in urbem. Eos enim norum,  
omnes præter fœdam domus direptionem captivitati, & exilio de- alisq; do-  
stinârant. Moniti de periculo, & machinationibus, intrâ mœnia cumentis  
recepti, apud amicos diversorum & tutelam invenerunt. Hoc Hildesiens.  
Lutherani non adeò indignè ferebant: indignius illud; quod ne suis siu.  
qui.

quidem parcitum verbi præconibus esset, crudeliter exagitatis, ut abditos ē latebris thesauros proferrent. Fuit haud procul Hannovera, quem pernæ instar ex infumibulo suspensum fumio excrucia-  
runt; modicōque interjecto spatio tanquam satis infumatum demis-  
sere. Duo alii, alter in templo ex ara; alter ex suggesto pendulus,  
quemadmodum plecti in ludis errata puerorum solent; virgis acer-  
rimè concisi.

Longè alium se Westphalis præbuit Joannes Comes Sigenen-  
sis, ex eadem stirpe quidem; sed stipite diverso prognatus: &  
Conversio  
Joannis  
Comitis Si-  
genensis ad  
Catholi-  
cam Eidem  
ex docu-  
mentis Si-  
genensium.  
quanta ejus cum Henrico Friderico affinitatis, sanguinisque conjun-  
ctio; tanta utriusque morum & vitæ distantia. Scriperat Comes  
iste Sigenensis in Westphaliæ finibus numerosum militem, qui sub  
signis Sabaudiæ Ducis in Italia adversus Mantuanum stipendia face-  
ret. Jam iter ingressus cum valido peditum octingentorum, ac  
mille peditum exercitu, Argentoratum attigerat. Ibi edocitus, Du-  
cem Sabaudum, iniunctiis positis, cum Mantuano in gratiam re-  
conciliatum; copias retrahere in patriam cogitum, suoque maximo,  
incolarum nullo damno, exauthorare. Ita disperso milite, ipse ani-  
mum colligere, tot bellicis curis dissipatum cœpit: atque ad mo-  
menta suæ, & Catholicæ Religionis expendenda appellere. Brevis,  
ut erat ingenio literis exculto sagax; in deliberando prudens, & re-  
ctus satis vidit, utra utris præponderarent. Parens filium omnibus  
diu machinis, sed inani conatu oppugnatum ē numero suorum &  
testamenti tabulis expungit; quod turpi levitate ad *Papistas* descis-  
cendo, stirpis suæ gloriam iniquimâset. Hanc gravem bonorum  
sua Prin-  
cipis La-  
moralii de  
\*fuit Erne-  
stina Prin-  
cipis La-  
moralii de  
Ligne filia, -  
nupta 1618.  
nouam Mulheimensem urbem funditus demoliendi, facultate palis,  
Diruitur  
nova urbs  
Mulhei-  
mensis ad  
Rhenum.  
Helvic. 15.  
pag. 145.  
bipennibus, armisque instructi pridie Kalendas Octobres ex urbe  
proruunt. Ingens hominum multitudo. Pars fabrorum; pars la-  
picidarum; textorumque secundo Rheno Mulheimum devecti, to-  
tam propè à sedidus urbem eraunt. Diruuntur valla; impletur  
fossa; dierum quatuor spatio ædes quadrangularis solo æquate; tem-  
plum, quod Calvini honoribus jam altius surgebat, destructum;  
Mattheus  
Merian. in  
Topograph.  
Westphal.  
inque lapidum congeriem versum. Atque ita concidit Carthago  
illa Mulheimensis; quam tamen gaudias fuisse in hoc dissimilem  
dictum s. Africanæ, quod hæc eversa Romam plus nocuerit, quam aduersa.  
Augu-  
stini.  
verba hæc  
leguntur  
in fronte  
gymnasi.  
Sub ea tam damnosæ Coloniensibus oppidi demolitionis tem-  
pora Paderbornæ novo gymnasio, SOLI DEO \* ET PATRIÆ, erecto  
novum decus additum: elegans scilicet in saxum incisa effigies;  
quæ tanti operis auctoreum Theodorum Episcopum sublimem exhi-  
bet,

bet, portæque in media ala orientem versùs insistentem; pedo in-  
fulâ, aliisque Episcoporum ornamenti visendum. Infra statuam  
hæ memores conditi operis notæ, inauratis expressæ characteribus,  
leguntur.

Elegans sta-  
tua funda-  
toris Theo-  
dori Episco-  
pi in medio  
alæ gymna-  
sii orien-  
tem versus.

THEODORUS à FÜRSTENBERG DEI, AC APOSTOLICÆ  
SEDIS GRATIÂ, ECCLESIÆ PADERBORNENSIS ANTISTES, AC S. R. I. PRIN-  
CEPS AFFECTU, ZELÓQUE BONI PUBLICI, QUÀ RELIGIONE, QUÀ SAPIENTIÂ  
PROCURANDI, PROPAGANDIQUE: RELIGIONI QUIDEM TEMPLUM; SA-  
PIENTIÆ VERÒ GYMNASIUM ACADEMICUM: COLLEGIUM POR-  
RÒ PATRIBUS SOCIETATIS JESU, TANQUAM FIDIS UTRI-  
USQUE THESAURI DISPENSATORIBUS ÆTERNUM  
CONSECRABAT.

ANNO EPISCOPATVS sVI PADERBORNENSIS TRIGESIMO.

cui vivo, mortuoque bene,

quisquis ista perleges,

apprecare.

Superi jubeant; *tabida*, quæ ferrum consumit, lapidemque vetu-  
stas, hic ut eo parcior sit; quo liberalitas tanta dignior; cui ad pe-  
rennem memoriam, nullâ diuturnitatis aut hominum injuriâ oblite-  
randum, ponatur *monumentum ære* \*perennius, *Regalique* situ *pyrami-  
dum altius*. Sollicitatæ jam pridem à Theodoro Episcopo erant tum  
Romana, tum Viennensis aula ad impertienda institutæ à se acade-  
miæ privilegia, immunitates, atque alia aliis per Germaniam acade-  
miis communia decora. Interest ad gloriam hujus primæ in West-  
phalia academiæ literarum & Pontificis & Cæsaris, quæ hoc anno  
advenere, exemplar proferre.

\*Horatius  
l. 3, ode 30.

Literæ  
Pauli V. P.  
de universi-  
tate Theodori  
doriana ad  
Paderam.

## PAULUS PAPA V. Ad perpetuam rei memoriam.

**N**supereminenti Apostolicae Sedis specula, meritis licet impa-  
ribus, disponente Domino constituti; et intrâ mentis nostrâ  
arcana revolventes, quantum ex literarum studiis Catholica  
Fides augeatur; divini nominis cultus protendatur; veritas  
agnoscatur, ac iustitia colatur; ad ea per quæ literarum studia hujusmodi  
ubilibet excitentur, et humiles personæ eis incumbere desiderantes id efficere  
possint; libenter intendimus, et in iis nostræ sollicitudinibus partes propensius  
impertimur; pro ut pia Ecclesiasticorum Pralatorum vota exposcunt: Noscit; \*Theodor  
locorum qualitate pensatâ in Domino conspicimus salubriter expedire. \*Sa-  
nè nomine Venerabilis fratris Theodori Episcopi Paderbornensis, sacri Ro-

studiorum  
universalium  
commen-  
datio.

\*Theodor  
Ep. S. R. I.  
Princeps  
collegium

Aaaa

mani

S. J. à Præpolito Generali dictæ Societatis regendum ad Religio-  
nem & bo-  
nas artes in  
sua civitate  
Paderbor-  
neni con-  
structum  
reditibus  
competen-  
tibus dota-  
vit.

\*Et in dicto  
collegio  
Universita-  
tem studii  
GENERALIS  
theologæ,  
Philoso-  
phiae &c. à  
Pontifice  
institui pe-  
tit,  
Rationes,  
quibus  
Theodorus  
Ep. movet  
Pontificem  
ad annuen-  
dum peti-  
tioni.

mani Imperii Principis, nobis nuper expositum fuit; quod ipse à viginti an-  
nis vel citra, ut adolescentes sua civitatis Paderbornensis in bonis literis,  
et moribus, et sincera pietate instituerentur; et populus sibi commissus per  
frequentiam sacramentorum Pœnitentia, et Eucharistia, nec non concio-  
num, lectionum et sacrificiorum in spiritualibus promoveretur. In eadem  
civitate unum collegium Societatis JESU, in quo humaniores literæ do-  
cerentur, per tunc existentem Præpositum Generalem dictæ Societatis in  
vum privilegiorum sibi ab Apostolica Sede concessorum, erigi, et institui cu-  
rarit: illudque opportuno ædificio construi fecit, et competentibus redditibus  
annuis dotavit. \*Cum autem, sicut eadem expositio subjungebat, dictus  
Theodorus Episcopus providè consideret, tam in suo, quam vicinis Episco-  
patibus magnam penuriam parochorum, qui literas sciant, ut populum eru-  
dire, et serio hæreticis, corumque falsis, et erroneis opinionibus opponere;  
ac etiam eorum, qui cum dignitate Clero seculari, civitatibus, oppidis et  
locis, ac etiam Abbatii et monasteriis præfici possint, existere; et acade-  
mias Catholicas quinque aut sex dierum itinere distare. E contra verò  
propinqua esse gynnasia Hæreticorum, in quibus omnia studia ad hæreses,  
et falsa dogmata propaganda diriguntur, ac sapientiâ bujus seculi gubern-  
nantur: et ad ea meliora sâpe ingenia cum magno spiritualium, et tempo-  
ralium rerum damno proficiscuntur: et in tota veteri Saxonie nullam adesse  
academiam Catholicam, et propterea, ut Religionem Catholicam, quæ in  
locis sibi subjectis, et vicinis Episcopatibus viget, conservet, et ubi collapsa  
est, hac potissimâ ratione restituat, ac suos subditos, et vicinos quam plu-  
rimos ad literarum studia et navandi bonis literis operam excitat: Uni-  
versitatem studii GENERALIS, in qua duæ facultates, Theologia, et Philo-  
sophia cum scholis lingua latina, Græca, et Hebraea sub curatamen, regi-  
mine, et administratione dictæ Societatis Præpositi Generalis, et Clericorum  
eius, seu personæ, à dicto Præposito Generali deputanda doceantur, seu le-  
gantur; sufficientibus redditibus per eum dotandam, ac competente habita-  
tione, aliisque rebus necessariis ei providendum per Nos erigi, et institui  
summopere desideret. Nobis igitur humiliter supplicari fecit; quatenus  
suorum subditorum saluti, et commmodo consulendo in dicta civitate, ac adi-  
bus ipsius collegii Universitatem, in qua Societatis prædictæ Religiosi Theo-  
logiam, Philosophiam et ingenuas artes prædictas publicè profiterentur: et  
juvenes quoscumque docerent, Apostolicâ autoritate perpetuò erigere, et  
instituere, aliisque in præmissis opportune providere, de benignitate Apo-  
stolica dignaremur. Nos igitur \*Theodorum Episcopum à quibusvis ex-  
communicationis, suspensionis et interdicti, aliisque Ecclesiasticis senten-  
tius, censuris, et pœnis à jure, vel ab homine quavis occasione vel causâ  
latis; si quibus quomodolibet in modatus existit, ad effectum præsentium dun-  
taxat consequendum harum serie absolventes, et absolutum fore censentes;  
huiusmodi supplicationibus inclinati ex nunc prout, postquam dictus Theo-  
dorus

\*Qui prop-  
terea annuit  
petitioni.

dorus Episcopus sufficientes reditus ad infrā scripta de suo attribuerit; et de rebus necessariis providerit in civitate prædicta ac ædibus dicti collegii, ubi nunc scholæ sunt, seu forsan in ampliorem formam conseruentur; Universitatem studii GENERALIS, in qua Religiosi dictæ Societatis JESU Theologiam, nec non Philosophiam tam scholasticam, quam positivam, naturalem, ac moralem, linguas, Latinam, Græcam, et Hebræam, aliisque ingenias artes prædictas publicè profiteantur; ac juvenes quoscunque docent ad instar altiarum Universitatum studiorum GENERALIUM tam in transalpinis provinciis et regnis, quam alias ubilibet erectarum. Apostolicā authoritate prædictā tenore præsentium perpetuò erigimus, et instituimus, sinè tamen præjudicio alicujus. \*Ipsamque Universitatem, et studium GENERALE sic erectum, et institutum cura, regimini, et administratiōnē dictæ Societatis, et illius Præpositi Generalis seu ab eo deputandi, qui totius Universitatis Rector existat, præfata authoritate etiam perpetuò supponimus, et submittimus: ac eidem Universitati, illiusque Rectori, Magistris, scholasticis, aliisque præfatis universis, et singulis, ut omnibus, et quibuscumque prærogatiis, indultis, libertatibus, immunitatibus, exemptiōnibus, favoribus, gratiis, prærogatiis, honoribus, et præminentiis hujusmodi Universitatibus, illarumque pro tempore existentibus Rectoribus, Magistris, Lectoribus, Doctoribus, Preceptoribus, scholasticis, Procuratoribus Pedellis, Nuncius, Officialibus, ministris, et aliis personis in genere, vel in specie tam Pontificiā, quam Imperiali Regiā aut Ducali authoritatibus, et alias pro tempore quomodolibet concessis non solum ad eorum instar; sed pariformiter ac æquè principaliter in omnibus, et per omnia uti, potiri, et gaudere: et \*insuper Rectori ejusdem Universitatis, et collegi pro tempore existenti, ut illos quos in ipsa erecta Universitate, vel etiam alibi in alia quavis Catholica per debitum tempus studuisse, et scientia, et moribus idoneos esse, repererit; in prædictis facultatibus artium, et Theologia ad Baccalaureatus etiam formati, Licentiaturæ Laureæ, ac Doctoratus nec non Magisterii gradus (servatā in omnibus formā decretorum Vienensis et Tridentini conciliorum, quibus in aliquo derogare non intendimus) et alias juxta Universitatum aliorum studiorum GENERALIUM consuetudines, et erecta Universitatis statuta promovere; et ipsorum graduum solita insignia eis exhibere, \*utque ad dictos gradus sic per illum promoti postea publicè et privatim etiam in omnibus aliis Universitatibus studiorum GENERALIUM facultates prædictas interpretari; et alios docere: et de eis disputare, gradui seu gradibus hujusmodi convenientes aclus exercere; ac omnibus privilegiis, gratiis, favoribus, prærogatiis et indultis, quibus alii in prædictis Universitatibus seu aliis, et alibi juxta illarum constitutiones, et mores ad gradus prædictos promoti de jure vel consuetudine utuntur, potiuntur, et gaudent; ac uti, potiri, et gaudere poterunt in futurum. In omnibus et per omnia perinde, ac si gradus ipsos in Universitatibus

\*Universi-  
tatem Pon-  
tifex regi-  
mini Socie-  
tatis com-  
mittit.

Privilegia  
& gratiæ  
Pontificis.

\*Rectori il-  
lius, facul-  
tatem pro-  
movendi  
ad gradus  
studentes  
concedit.

\*Promotis  
autem pri-  
vilegia in  
aliis hujus-  
modi stu-  
diis alibi  
promotis  
competen-  
tes elargi-  
tur.

\*Præposito Generali S. J. statuta pro Universitatis regimine condendi, Officialés que & Ministros deputandi auctoritatem tribuit.

sitatibus ejusmodi juxta illarum mores et consuetudines rite suscepissent, uti, potiri, et gaudere. \*Nec non pro tempore existenti dictæ Societatis Præposito Generali, ut per se vel dictorum collegii, et erectæ Universitatis Reclorem, aut alium seu alios pro salubri et felici dictæ Universitatis direccione, ac Rectoris, Magistrorum, Procuratorum, Pedellorum, Nunciorum, ac aliorum Ministrorum seu Officialium muneribus, et functionibus modique, et forma docendi, et alias sua officia exercendi, et scholasticorum manutentione quacunque statuta, et ordinationes, licita, et honesta, sacris Canonibus et concilio Tridentini decretis, et constitutionibus Apostolicis non contraria edere, et promulgare: eaque pro temporum, rerum et personarum qualitate mutare, corrigere, et reformare; seu illa cassare, et abrogare; ac alia de novo edere; et super illorum observatione penas ejus arbitrio imponere; dictæque Universitatis Doctores, Magistros, Lectores, Scholasticos Procuratores, Pedellos, aliisque Ministros et Officialles elige-re, et amovere; seu electiones factas confirmare libere et licite valeant, auctoritate, et tenore prefatis etiam perpetuò concedimus, et indulgemus. \*Nec non dominum, bona, et jura à dicto Theodoro Episcopo, ut prefertur, collegio, et illius Universitati per presentes erecta prefatis concessa et donata; ac etiam concedenda, et donanda, auctoritate et tenore similibus itidem perpetuò applicamus, et appropriamus.

\*Bona & jura ab ipso Theodoro Ep. dicto collegio concedenda eidem perpetuò applicat. \*Clausulas hujus constitutionis preservativas apponit

\* & ita & non aliter judicari mandat.

Contra-risque de-rogat.

\* Præsentes verò literas nostras de nullitatis vitio notari, seu impugnari, infringi, limitari, seu in jus vel controversiam vocari; aut adversus eas quocunque juris et facti vel justitiae aut gratia remedium intentari, impetrari, vel concedi nullatenus unquam posse; sed illas semper, et perpetuò adversus quascunque impugnations et exceptiones validas, et efficaces fore, et esse; suosque plenarios, et integros effectus sortiri, et obtinere debere. \*Sicque, et non aliter per quoscunque Judices ordinarios, et delegatos etiam causarum Palatii Apostolici Auditores ac S. R. E. Cardinales judicari, et definiri debere: ac irritum et inane, si secus super his à quoquam quarvis auctoritate scienter, vel ignanter contigerit, attentari, discernimus. Non obstantibus Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Roma apud S. Mariam majorem sub annulo Piscatoris die 2dā Aprilis 1615. Pontificatus nostri anno decimo.

Matthias Imperator Theodorum voti compotem paulò serius reddidit; iisdem tamen & ipsum brevi, & musas omnes favoribus complexus in literis, quas subjicimus.

Diploma  
Cesareum  
de Univer-  
sitate Pa-  
derbor-  
nensi.

**M**atthias, divinâ favente cleri entia, electus Romanorum Imperator semper Augustus, Germania, Hungaria, Bohemia, Dalmatia, Croatia, Sclavonia etc. Rex. Archidux Austriae, Dux Burgundie, Brabantie, Stiriae, Carinthia, Carniola etc. Marchio Moravia etc. Dux Lucemburgia, ac superioris, et

et inferioris Silesia, Wittenbergæ et Teckæ. Princeps Suevia, Comes Habsburgi, Tirolis, Ferretis, Kiburgi, et Goritiae, Landgravius Alsatiæ, Marchio sacri Romani Imperi, Burgoviae, ac superioris et inferioris Lusatiae, Dominus Marchia Sclavonica, Portus Naonis, et Salinarum etc. Agnoscamus et tenore præsentium notum facimus universis. Postquam præpotentis Dei concessu, ac munere ad Imperialis dignitatis fastigium elevi sumus, ad officii nostri munus in primis pertinere existimamus, majorum nostrorum Romanorum Imperatorum, ac Regum, qui inter alias suprema potestatis curas hanc in primis dignitate suâ dignam existimârunt, ut varia in sacro Imperio gymnasia et universalia studia instituerent, fundarent, et confirmarent: exemplo sollicitè curare, ut liberalium artium, ac scientiarum studia, quæ ad Ecclesiæ, ac reipublicæ gubernationem, et conservationem necessaria, et opportuna sint, excolantur; et convenientibus honoribus, ac præmiis excitentur; nostrisque auspicio felicia incrementa consequantur. Quam ob rem à Venerabili nostro, et sacri Imperii Principe Theodoro Episcopo Paderbornensi humiliter rogati, ut quod magno labore, gravibusque expensis in civitate sua Paderborna instituit, atque erexit collegium; cui Patres Societatis Iesu præsint, requisitis rerum omnium commoditatibus locupletatum, et accommodatum, autoritate nostrâ Cæsareâ confirmare; nec non privilegiis, libertatibus, et prærogatibus universalis studii munire et exornare dignaremur. Nos maturo super hoc habito consilio, ac deliberatione precibus ejusmodi per se se honestis, et aquis benignè locum dandum, duximus. Ac proinde ex certa scientia, ac de Cæsareâ nostræ potestatis plenitudine in vim motus proprii collegium antè dictum ab eodem Venerabili Theodoro Episcopo Paderbornensi ereclum, ac fundatum tenore præsentium omni meliore viâ et modo instituimus; et in gymnasium, ac studium UNIVERSALE erigimus, fundamus et confirmamus; illudque unicum personis ibidem profitentibus, ac studentibus, privilegiis omnibus, immunitatibus, honoribus, et gratiis, quibus alia gymnasia, corimque membra utuntur, fruuntur, et gaudent; donamus, insignimus, et exornamus. Volentes et eadem autoritate nostrâ Cæsareâ decurrentes, quod Rector et Visitatores, aut Professores, et persona idonea ad id per superiores Societatis Iesu juxta formulam Dilinganæ, aliarumque academiarum, in ejusdem Societatis constitutionibus comprehensam deputande possint, et valeant in prædicio gymnasio, seu UNIVERSALI studio in duabus facultatibus; sacra nimurum Theologia, nec non Philosophia, et quibusunque scientiis in gymnasius Societatis Iesu tradi solitus, legere, et lectiones, et disputaciones, et repetitiones publicas facere; conclusiones palam proponere, ac predictas scientias docere, interpretari, glossare, et dilucidare: omnesque actus scholasticos exercere eo modo, ritu, et ordine, qui in ipsorum gymnasio hæcenus usitatus est, aut in ceteris Universitatibus, et gymnasii publicis Societatis Iesu observari solet. Porro cum ipsa studia e feliciori gradu

Magna ex-  
stimatio  
Imperato-  
ris de scho-  
lis & Uni-  
versitatibus

Gratiae &  
privilegia  
Matthiae  
Cæsarei  
Universita-  
ti Theodo-  
rianæ con-  
cessa.

B b b b b

pro-

procedant, et majus sumant incrementum; si ingenii et disciplinis ipsis  
 suus bonos, seu dignitatis gradus statuatur; ut meriti aliquando digna la-  
 borum suorum præmia consequantur; statuimus, et ordinamus, ut per col-  
 legia Doctorum seu Professorum electis ad id idoneis, et præ ceteris excel-  
 lentiorebus, si qui ad sumendam palmarum certaminis sui idonei judicati fue-  
 rent; adhibito prius per ipsos Doctores, et Professores in qualibet facultate  
 pro more, et consuetudine, atque solennitatibus, et ritu in ceteris Universi-  
 tatis observari solitis, rigoroso et diligentem examine (in quo conscientias  
 ipsorum Professorum onerari volumus) in Theologia, Philosophia, et li-  
 beralibus artibus eos, qui examini se submiserunt, sequere pro more, ac juxta  
 statuta scholarchis per aliquos dignos et honestos viros de gremio ipsius col-  
 legii præsentari fecerint; possint ad ipsum examen admitti, et in vocata Spi-  
 ritus sancti gratia examinari. Et si hoc modo habiles idonei et sufficien-  
 tes reperti, et judicati fuerint; Baccalaurei, aut Magistri, aut Licentiati,  
 aut Doctores pro uniuscujusque scientia et doctrina creari, et hujusmodi  
 dignitatibus insigniri; nec non per Bireti impositionem et annuli ac osculi  
 traditionem; ceterisque consuetis solennitatibus investiri; et consueta or-  
 namenta, atque insignia dignitatum prædictarum eis tradi, et conferri:  
 quodque Baccalaurei, aut Magistri, aut Licentiati, aut Doctores in eadem  
 academia promoti, et promovendi debeant, et possint in omnibus locis, et  
 terris sacri Romani Imperii, et ubique terrarum et locorum libere omnes  
 aëlius Professorum legendi, docendi, interpretandi, glossandi facere, et exer-  
 cere, quos ceteri Professores, Baccalaurei, Magistri, Licentiati, et Do-  
 ctores in aliis studiis privilegiatis promoti, et insigniti exercent, et exer-  
 cere possunt, et debent de consuetudine vel de jure. Ceterum, quo pre-  
 fatum gymnasium Paderbornense suis gubernatum magistratibus solidiori,  
 et firmiori consistat fundamento; omnes, et singulas ordinationes, et sta-  
 tuta in eo bacenus facta tenore præsentium confirmamus: et insuper da-  
 mus, et concedimus scholarchis, Doctoribus, Professoribus, et scholaribus  
 in dicta academia quoquo tempore existentibus, authoritatem et potestatem  
 condendi, et faciendi statuta, et ordinationes juxta consuetudinum cetera-  
 rum Universitatum. Ad hæc damus, et concedimus ejusdem Societatis  
 superioribus potestatem creandi, et constituendi Rectorem scholæ, et Visita-  
 tores, et Professores. Item Procuratores ad negotia, vel Syndicos, sive  
 alios quoscunque Officiales Universitatis, prout ipsis visum fuerit expedi-  
 re. Præterea volumus, et decernimus per præsentes, quod scholastici, ac  
 ibidem dignitatem, seu gradum aliquem assumentes, gaudent, et potiantur;  
 utique frui, et potiri possint, ac debeant omnibus, et quibuscunque gratiis,  
 honoribus, dignitatibus, præminentius, prærogativis, privilegiis, conces-  
 sionibus, favoribus, et indultis, ac aliis quibuslibet, quibus Universitas  
 Heidelbergensis, Tübinger, Friburgensis, Ingolstadiensis, ac alia studia  
 privilegiata, ac Doctores, Licentiati, Magistri, Baccalaurei, et scholastici  
 istic

istic promoti, aut aliquā dignitate, seu gradu insigniti gaudent, utuntur, fruuntur, et potiuntur, quomodolibet consuetudine, vel de jure. Non obstantibus aliquibus privilegiis, indultis, prærogativis, gratiis, statutis, ordinationibus, legibus, constitutionibus, reformationibus, exemptionibus, aut aliis quibuscumque in contrarium facientibus. Quibus omnibus, et singulis ex certa nostra scientia, animo deliberato, et motu proprio, hisce derogamus; et derogatum volumus per præsentes. Nulli ergo omnino hominum licet hanc nostræ confirmationis, erectionis, indulti, concessionis, et privilegi gratiam, vel facultatem infringere; aut ei quovis temerario ausu contravenire, seu illam quovis modo violare. Si quis autem id attentre præsumperit; nostram et Imperii sacri indignationem gravissimam, et pœnam centum marcharum auri puri toties, quoties contrâ facium fuerit, nensis. Pœna statuta in eos, qui violent privilegia & immunitates Universitatis Paderbor-

se noverit irremissibiliter incurjurum; quarum dumidiam Imperiali Fisco seu Ex autorario nostro; reliquam verò partem sæpe nominato Venerabili Theodoro Grapho Episcopo, et ejus successoribus decernimus applicandam, harum testimonio quod afferatur in literarum manu nostrâ subscriptarum, et sigilli nostri Cæsarei appensione collegio munitarum. Datum in arce nostra Regia Pragæ die decimâ quartâ mensis PP. S. J. Decembris. Anno Domini millesimo sexcentesimo decimo quinto. Regno-Paderb. rum nostrorum Romani quarto, Hungarici octavo, Bohemici verò quinto.

M A T T H I A S Imperator.

(Locus Sigilli appensi)

Vice Reverendissimi Domini Jo. Swikardt  
Archicancellarii et Elect. Mog.

Vt. L.L. (O) Ulm subsc.

Ad mandatum sacra Cæsareæ  
Majestatis proprium  
Joannes Barvius mpp.

Ingens urbis & Dioecesis Paderbornensis decus, tot Pontificiis, Cæsareisque ornata gratiis academia. Non defuere tamen laudis ejus & gloriae obrectatores; qui mancam dicerent, mutilamque, quod juris prudentia in eadem non tractetur. Eos, inquit Joannes Horron <sup>\*</sup>in panegyrico, non meis, sed hominum juris peritorum ver- \* Lib. 3 cap. 6. pag. 115. bis hunc errorem dedocebo. Prima, quam ibidem adducit, Petri Tolosatis doctissimi juris consulti sententia est. Arbitrarias, ait ille, Principibus Ecclesiasticis et secularibus scientias esse, quas velint tradi, si- ve omnes, sive certas. Quamvis enim omnes habeant commune vinculum, et constituant encyclopediam; non tamen sequitur, debere in uno, eodemque loco simul tractari, vel doceri. Neque ideo minus Universitas privile-

B b b b b 2

giata

giata in Gallia, aut alibi dicetur, si modò privilegia concessa sint, quia ibi omnes artes vel studia omnia non tradantur. Sunt enim scholastici et Doctores, qui faciunt Universitatem, et non diversitas scientiarum. Posunt adjungi semper scientiarum diversarum Professores jam introducī professionibus. Ita Petrus Tolosas. Cui Petrum Rebuffum, Batholomæum Cassanæum ad stipulari, probat Horrion: atque his verbis disceptationem finit: \*qui igitur Paderbornæ negant Universitatem propriè dictam esse; ii juris peritorum, et summorum Principum in scientiam dum videntur fugillare velle, demonstrant suam. Hæc, cui libuerit, prolixius legat libro 3. cap. 6. panegyrici; qui die natali academiæ Paderbornensis fundatori ejus Episcopo Theodoro oblatu s est.

Vocatum insuper in controversiam à nonnullis fuit; an h̄c Paderbornæ gymnasium frequentando, ab Ecclesiæ Cathedræ Canonicis satisfiat legi, aut statuto illi; quo tenentur, ante cooptationem docere de anno studiorum in celebri aliqua Universitate, sinè ulla ex urbe per noctem absentia expleto. Vidi ego non semel, quando per illistrum familiarum filii se Magnifico hujus Universitatis Rectori eum in finem sistebant, rogabantque anni illius à se inchoandi, quem designabant, diem notari. Evoluto anno, postquam viri fide dignissimi, apud quos diversati erant, jurati docuissent de annua intrâ urbem commemoratione, nunquam foris pernoctando, interrupta; datum à Rectori Universitatis testimonium, Paderbornæ sèpius in Collegio Cathedræ Ecclesiæ, & Hildesii valuit: impugnatum tamen haud ita pridem \*Osnabrigi; cùm Reverendissimus, & Perillistris Dominus Wilhelmus à Melchede ex Alme literas Paderbornensis Universitatis sigillo; ejusque Rectoris, & scribæ publici appositi manu roboratas, anni studiorum Paderbornæ transacti testes afferret. Neglectæ hæc primū fuere tanquam nullius roboris: oppositumque statutum \*vetus de adeundo loco, ubi Generale, quod Paderbornæ non esset, studium coleretur. Inducti in hunc errorem erant ex oblivione eorum, quæ in diplomate Pontificis Pauli V, & Matthiæ Imperatoris de Generali, ut vocant, ad Paderam studio satis perspicue habentur.

*Ex extra-  
etn proto-  
colli Capi-  
tuli Osn-  
brugenfis  
summa  
eadis 9. Ja-  
nuarii  
1733.*

Quibus postea in memoriam revocatis statim, quæ æquitas illorum & prudentia fuit; suas testimonium vires, & Orator locum in numero Cathedræ Canonicorum obtinuit. Hæc pace omnium publicæ rei bono strictim narranda, duximus. Erit enim fortassis nonnemo, cui facilis sit in vicina patria parvo comparare sibi; quod alioqui peregrè magno trans Alpes pretio & sumptu petendum esset. Atque hæc sunt illæ jam multis progressionibus auctæ Paderbornenses scholæ, quæ jam indè ab Hathumari & Baduradi, primo-

primorum hujus Dioecesis Episcoporum, temporibus per Westphaliā celebres, florentesque fuerunt. *Tanquam ad amēnos Paderae fontes* (verbis Schatenii utor) *ipsa Christi Religio musarum camēnas collocare voluerit.* De Imperio mero et mixto; quo & Universitas Paderbornensis in delictis suorum atrocioribus puniendis gaudet; occasionem differendi, annus seculi hujus nonagesimus sextus dabit.

\*Lib. II.  
annalium  
ad annum  
815.

## Annus Christi 1616.

PAULI V. Pontificis	11. & 12.
MATTHIÆ Imperator.	4. & 5.
THEODORI Episc. Paderb.	33. & 34.

**R**inceps Neoburgensis factus certior de prærepto sibi, inque solius Brandenburgici obsequium per Batavum militem subacto Comitatu Ravensbergensi, nihil dubitavit frangere frangenti fidem; & contra injectam plagam lege talionis agere. Quidquid urbium, oppidorumque ex Marchia, aliisque Juliacensibus terris posset, vi, & armis sibi vendicando. Quam ob rem Albertus Archidux, cui questus de injuria Neoburgicus fuerat; Henricum Montium Comitem cum collectio novem millium exercitu misit. His, trajepto Rheno in Westphaliā transgressis, prima se obtulit urbs Tremoniensis; & solā adventū famā, exercitūque conspectu territa, viētāque. Non ita facilē se dedidit Susatum, urbs amplitudine territorii, & civium numero potens. Hæc contrā, ac promiserat se Principum neutri hæsuram; anno superiore, agentibus Batavis, Brandenburgici partes amplexa, negat exercitum, qui pro mœnibus Neoburgici nomine aderat, admitti à se in urbem sīnē perfidiæ nota posse. Henricus Comes, legionis ductor, per fecialemonet obſessos: *ruptam prius à Brandenburgico pacem, violatāmque fidem; nec ulli quidquam fieri injuria; si perfidiā experti ultiōnem parent.* At tergiversantibus illis, lucrūmque (adventabant enim suppetiæ) in mora ponentibus, confestim Comes machinis bellicis mœnia concuti & portas, imperat. Mox portarum una, suis evulsa cardinibus corruens, omnium animos prostravit: missisque ad Comitem urbis clavibus, octavo Aprilis deditio maturata. Valido hīc relicto præſidio Lipstadium versus omni festinatione utendum fuit, quō illuc properantia Batavorum auxilia Comes adventu suo præverteret. Jamque illa fēse in adversa, cui urbs incumbit, Lupiæ fluminis ripa ostentabant: at viso cominus circumfusi exercitūs robore satiūs habuēre, retro referre pedem, quām congregiendo cum hoste omnium

Tremonia,  
Susatum,  
Lipstadium  
alięque ur-  
bes occu-  
pantur per  
Alberti Ar-  
chiducis  
exercitum  
in favorem  
neoburgici.  
Mattheus  
Merian, in  
Topograph.  
pag. 55.

vitam

*Stangefol.* vitam extremo discrimini objicere. Cives interim ex discessu au-  
*in annal.* xiliorum nihil timidiiores, omnia ad civitatis defensionem com-  
*circuli* parant: eratque populus tam crudeliter infestus Catholico nomi-  
*Westphal.* ni; ut dejeraret, millies se peritum potius, quam superstitem  
*Palatius in*  
*Aq. Aust.* cum Hispano milite intrà urbem esse. Tumor ille animi, furorque  
*ms.* plurimum subsidit ad fragorem tormentorum; quibus cum mœ-  
*nia*, rudique opere constructa valla conquassari, & dejici viderent;  
*spesque* omnis suppetiarum, & commeatus invehendi præcisâ esset;  
*decimo* Aprilis altero post cœptam oppugnationem die hosti, pro-  
*pius* ferociusque imminent, urbs dedita.

Comiti Henrico, ut pro his prosperis armorum progressionibus se devincatum Superis, gratumque testaretur; duo in primis curæ, & cordi fuere. Primum: ut ne Catholicus miles disolutis moribus vitam duceret à Religione sua alienam; nec quidquam supra militarem modum civibus molestiae faceſſeret. Hinc ipsum Lipſtadii gubernatorem, quod preſſiſſe cives novo argueretur exactionis genere; amotum iuſſit Bruxellas ad dicendam causam abi-  
*re.* Suffecto alio in locum ejus, cum trecentorum militum supple-  
*mento.* Alterum, quod ſedulò curabat Comes, Religionis ſpectat incrementa. Susati ex primaria urbis Ecclesia sancto Patroculo de-  
*dicata*, à ſenatu, ſpētā prohibitione Cæſaris, dejecti \* è cathedris

*\*anno 1508*  
*g. Decem-  
bris.* erant concionatores Catholici: nunc in ſacram functionem restituti omnes. Inſuper ex eodem templo multis jam intermiſſam annis ſup-  
*pli-  
cationem* per urbis compita iuſſit: ſub cuius finem res di-  
*vinia* in ipta nave templi, ſolennibus ceremoniis peracta eſt. Videba-  
*turque* jam divo Patroculo priftina veneratio rediſſe; non diſſimilis illi, quo olim venerandum ejus martyris corpus ex Tricassina ur-  
*be* Coloniam transiſſum; à Brunone Colonensium Archiepisco-  
*ſatensi.*

*Bolland.* po, Ottonis I. Imperatoris fratre Susatum, clero & populo in oc-  
*tom. 2. 5s.* curſum piaque gaudia effuso \* deportatum eſt. Tantusque ſacro  
*Jannarii in* pignori apud Sufatenses honor partus; ut ejus imago non modò  
*addendis* in variis per urbem locis; ſed in ipta etiam curia ex ligno ſculpta, aut  
*de S. Pa-  
troculo col.* artifici adumbrata penecillo ſteterit: nec ſenatus ad tractanda ur-  
*1. pag. 1144* bis negotia congregatus, in curiam concederet unquam, quin ſin-  
*\*anno 964.* guli antè Tutelari ſuo ſupplices consilium, & opem efflagitâſſent.

Prifca hæc Majorum pietas viſa hoc anno in nepotibus reviviscere: ſed emortua brevi; quodque tum veræ Religionis ſemen in terram  
*bonam* cecidit, exorta posteris annis ſpinæ ſuffocaverunt.

Paderbornenſium inter hæc ſacer Antiftes ac Princeps Theodo-  
*dorus*, ut Pontificiæ, Cæſareæque in erectam à ſe academiam be-  
*nevolentiæ* fama manaret latius, adeptas immunitates, & privile-  
*gia* in ore, atque oculis omnium publicâ voce divulgari voluit.

Quo-

Quocirca indictus omnium totius Dioecesis Ordinum conventus; vicinique etiam Principes, Comites, & Dynastae invitati. His magno numero ad rem novam excitis, die decimo tertio Septembris eo, quam rerum majestas exigebat, apparatu datus in scenam est *sa- piens Salomon*, ille templi Dei olim magnificentissimus conditor. Post exhibitum drama, Pontificis Cesarisque concessiones, & gratiae, tubis personantibus, intercentibus musicis, palam recitatæ incre- dibilis in præsentium Procerum, populique animis motus concivere. Princeps ipse vim gaudii comprimere & solatii vix potuit: aper- tè testatus, hunc sibi in longæva vita jucundissimum illuxisse diem; quo abundè instructum, firmatimque divinæ, ac humanæ sapientiæ armamentarium; quo uni Deo majorem gloriam, Catholicæ rei præ- sidium; quo partam toti patriæ salutem consiperet. Nunc sibi se, ac aliis vixisse satè: exclamare pio animi sensu cum sene illo Evan- gelico Simeone: *Nunc dimittis servum tuum Domine.* Ubi quæso terrarum ullus unquam, ex patrimonio quantumvis amplio & lauto, filiis nepotibusque ditandis relicto, tantum gaudii hausit; quan- tum huic Principi ab opibus in patriæ, Ecclesiæque utilitatem bene positis allatum lætitiae & consolationis? Hanc alia præcesserat ma- tutino ejusdem diei tempore, nec minor solennitas, quando sum- mum altare in templo Patrum Societatis JESU Theodori Episcopi inexhaustâ liberalitate albo nigrōque marmore expolitum, perfe- ctumque; XIII Septembris à Nicolao Arensdorffio Episcopo An- conensi, Monasteriensis Episcopi Vicario in Pontificalibus consecra- tum fuit; præsente ipso Theodoro Episcopo nostro, ejusque sorore Othilia, Domicellarum Herisiensis collegii Antistite. Utriusque te- nera in Deum, & rara pietas mirificè aliorum præsentium animos affectit; cùm nobile hoc à splendore virtutis & generis illustre par- tardo, & difficile ex gravi seneitate incessu; vultu divini honoris au- gendi desiderio ardente, sub solenni sacro circuire aram Deo con- fiscratam intuerentur; in eāquel largam admodum eleemosynam de- ponere. Vetus hoc templum olim PP. Minoritarum Ordinis S. Fran- cisci fuerat. Sed cùm ruinosum, nec ulli porrò usui esset; amplius decennio abhinc dirutum jacet. In ejus demolitione hæliteræ, rei narratæ testes, in ruderibus summi altaris inventæ:

*Anno Domini 1616 die 13 Septembris ego Nicolaus Arensdorffius, Epi- scopus\* Acconensis, suffraganeus Monasteriensis consecravi altare hoc in honorem SS. Joannis Apostoli, et Evangelistæ, et SS. Apostolorum --- et reliquias beatorum martyrum Cosma et Damiani in eo inclusi.*

*Singulis Christi fidelibus - - - - - Cetera, quæ hic desiderantur, vetustate & situ consumpta erant.*

Hæc

Promulga-  
tio privile-  
giorum,  
gratiatum  
&c. quas  
Theod. Ep.  
à Pontifice  
& Impera-  
tore pro  
academia  
sua impe-  
travit.

*Hist. colle-  
gi S. J.  
Paderb.  
Literæ  
Universi-  
tatis.*

Hæc publica urbis gaudia tristi conturbata incendio fuere; quod pridie Kalendas Octobres horâ post meridiem alterâ exortum Paderbornæ, Patrum Capucinorum domum, viciniâmque totam absumpsit. Flamma deinde versus\* Pastoritiam, ab eâque mox flexo ad Austrum vento, ad\* Vultuream usque portam fusâ, correptis per viam tectis omnibus, deflagrationem toti urbi comminabatur. Populus vehementium (quos ubique inflammatus spargebat aër) calorum intolerans; igne etiam in plateæ partem alteram, spatum licet satis latum interjaceret; subito quasi volatu transiliente, fugam ex desperata urbe adornabat. Cùm religiosi quidam (citius vix potuerunt flammâ fulminis instar fæviente) scalis, urcēisque instructi prodeentes, animos desperantibus, & opem ferunt. Trecenta tamen quinque & septuaginta cum horreis ædificia in cineres proculbure. Praesentis, ac propitiâ Numinis beneficium fuit, non periisse omnia.

Minore damno ignis hoc anno nocuit Monasteriensi urbi in Westphalia, sed cælo, ut apparet, vindice injectus. Civis habitans in platea Ludgeriana pistor opificio, coctörque cerevisiæ; lucri, meridiem famulo imperat: *ligna, aquam comportet: instruat focum: defecisse cerevisiam; coctam oportere aliam. Initium labori sub desperum dandum. Vetus, inquit famulus, labore tam sacro die: neque licitum esse craftino in honorem sanctæ Annae ad meridiem feriato, ex more apud Monasterienses jam olim recepto.* Cui ille stomachosior: *volo, inquit, exequare imperata: si\* Filia labori nostro obicem posuit hodie; \* Mater cras minimè ponet.* Obtemperatum igitur minaciter imperanti: di-  
éisque servili opere profanatus. At quanto rerum, famæque dispensio? cerevisiâ enim, quantum satis erat, bene excoctâ, circiter horam pomeridianam sextam domus tota flammis ex inopinato ardet: eâque cum duabus vicinis exustâ, sparso latius incendio, ædes in urbe amplius triginta haustæ. Senatus, intellectâ hominis temeritate, non imprudenter arguens, voluisse Superos eâ poenâ maledicuum os ulcisci; petiit à magistratu Ecclesiastico, ut diem mensis Augusti decimum sextum mandato novo sanctæ Matris ANNÆ honoribus consecraret, servilium intermissione operum, ac ritu aliis diebus festis solito colendum. Jam enim per impietatem & turbas Anabaptistarum multum exoleverat Erici Episcopi Monasteriensis mandatum, quo ille anno \* superioris seculi decimo perpetuis temporibus per Dioecesin totam, diem posterum ab assumpta in cælum Virgine, cultui ANNÆ Matris dedicatum voluit. Interim miser ille, cuius improbitati, nimiōque lucrandi studio mali origo adscribatur, ob jacturam domûs, poenâmque pecuniariam, tum senatui, tum aliis

\*vide dicta  
ad illum  
ann. 1510.  
chron. Mo-  
nastr. ms.

aliis damnum passis persolutam egentior; in odio omnium & moe-  
rore animi contabuit: hoc uno felix, quod in fortunio monitus di-  
dicerit, non temnere Divos.

Huic immisæ è caelo poenæ aliam subnectere libet, \*concita-  
tæ Aquisgrani rebellionis incentoribus hoc anno irrogatam. Ambro-  
sius Spinola, postquam anno MDCXIV edomitâ urbe plerosque  
turbarum signiferos & authores conjici in vincula, & carceres juf-  
sisset; Marcodurum movens Aquisgrani reliquerat, qui factâ no-  
mine Imperatoris diligentî inquisitione, reos pro gravitate scelerum  
justis suppliciis addicerent. Missi hi judices erant ab Alberto Archi-  
duce, & Ferdinando Electore Colonensi, Paderbornensium Epi-  
scopo designato: quibus suas hoc in negotio vices commiserat Im-  
perator Matthias. Ab his tertio Nonas Decembribus damnati pri-  
mum, reique capitî \*pronunciati plures, quos jam vel mors è vi-  
vis, vel fuga ex urbe alio subtraxerat; facultatibus, ubi ubi locorum  
extarent, omnibus fisco addictis. Ex his fugitivis uni, rebellantium  
duci primario (Helvicus Joannem **Kaleberner** vocat) inusta gravis  
ignominia; palamque in oculis omnium defixa hoc modo fuit. Ho-  
minis effigies stanti in foro columnæ insculpta visebatur; defecto  
capite, pedibus sursum versis; quibus lictor astabat machæram ar-  
matus, imminens truncu cadaveri, dissecando in partes quatuor; qua-  
ad totidem urbis portas in terrorem viventium suspenderentur; ca-  
pite prius supremo curiæ apici clavis affixo. Infra incisi hi chara-  
cteres: *sic pereant, qui hanc rempublicam et sedem Regalem spretis sacra*  
*Casarea Majestatis edicis evertere moluntur.* Praeter hos, produci  
in ferale pegma pro foribus curiæ amplius octoginta; vilia de ple-  
be capita: cerdones, opifices de sartorum, futorumque tribu; ob-  
scura nomina. Ex iis duo plexi capite; bona omnia publico æra-  
rio adjudicata. Cum ceteris actum mitiùs: plerisque vel gratia vi-  
tæ facta, vel imposita levior mulcta. Alii in ergastula retrusî, pro-  
scripti alii, inque exilium ejeci.

\*incepit re-  
bellio anno  
1611. obit  
marii

\*horum  
nomina  
adducit

Helvicus  
lib. 6. pag.

150.

Executio  
facta in se-  
ditiosos

Aquisgra-  
nenses à

Ferdinando

Colonien-  
sium Archi-

Episcopo.

& Alberto

Archiduce

Helvic. l. 5

ad hunc

annum

pag. 149.

Matth.

Merian.

topograph.

Westph.

## Annus Christi 1617.

PAULI V. Pontificis 12. & 13.

MATTHIAE Imperator. 5. & 6.

THEODORI Episc. Paderb. 34. & 35.

Primum  
Lutherano-  
rum jubi-  
leum.

Chron de  
ortu & oc-  
casu Luthe-  
ranismi.



Olivitur annus decimus septimus supra millesimum sex-  
centesimum. Eum Lutherani novæ Religionis sua  
secularem numerârunt. Unde varia in templis, exe-  
dris, theatris, exeunte Octobri, audita gratulatio de  
conservata proximis centum annis Lutheri doctrina; festivis ludis,

Ccccc

car-

carminibus, hymnis ubique personantibus: tantumque jam cœca  
nōctis habebant mortalia pectora, postquam à seculo dilexerant magis

\**Joannis 3. 6. 19.* tenebras, quam lucem; ut superfusis recens Germaniae tenebris à Pa-

tre luminum impetrandam crederent, alterum in lustrum, meliusque

Jubileum à Paulo V. P. semper in ævum, perennitatem. His praeposterè orantium votis con-

trarium antè indixerat jubileum Paulus V. Pontifex Maximus pri-

Spond. ad die Idus Junii promulgatum; quo totum voluit Christianum or-

bum pro Imperio, & communi salute; pro extinguendis Christiani-

orum Principum simultatibus ad preces ardentes, certaque

pietatis opera confugere. Placuit paterna solicitude Matthiae Cæ-

sari, non semel adversis in rebus experto, cœlestis auxilii necessita-

tem: cumque annis jam, ac morbis fatisceret; imbecillior, quam

ut porrò ferret tot regnorum molem; reclinandam in alium par-

tem oneris censuit; suâpte sponte omni in Hungariam, Bohemi-

am, Austriam, jure abdicato. Nulla Matthiae ex matrimonio\* sus-

cepta proles erat, soli restabant ex Maximiliani II stirpe mascula,

Matthiae fratres duo, Maximilianus Ordinis Teutonici supremus

Magister; & Albertus Belgii Princeps. Sed quos longa jam dies

lib. 6. exhauserat, pariter spe proliis orbatis: eoque faciliores ad conte-

\**Conjux Matthiae fuit Anna* renda certis pactionibus jura omnia, ac ditiones Austriacas in Ar-

*Ferdinandi Archiducis filia.* chiducem Ferdinandum, Patrualem suum, \*Caroli Carinthiae, Sti-

\**Carolus fuit filius Ferdinandi 1. & frater Maximiliani II. qui pater fuit Matthiae.* riæ, ac Carinthiae Ducis filium: cui & hoc anno, postquam à pa-

truo Matthiae Cæsare adoptatus in filium esset, corona Regni im-

posita est Pragæ tertio Kalendas Julii: quo die post defensam fusio-

sanguine Catholicam Religionem, Apostolorum Principes reposi-

tam in cœlis justitiae coronam adeptos, veneramur.

Hæc surgentis fortunæ initia eò gravius ferebant Calviniani,

quò iniquiorem fore sibi ominabantur Ferdinandum, propagandæ,

tuendæque rei Catholicæ cupientissimum. Indè rursus coitiones

novæ; nova consilia Heilbronnæ de instruendis bellorum, augen-

disque apparatibus agitata. Obicem exequendis consiliis tantis-

per posuere exorta inter illos ipsos intestina dissidia; quibus ab-

repti per Hollandiam, Frisiam, vicinamque Westphaliæ in viscera

sua debachati sunt. Belli origo nata anno MDCVI ex discrepan-

tia opinionum; quâ quisque viâ ad salutem perveniret; aut in exi-

stium rueret sempiternum. Molles Calvinista dicti Remonstrantes;

eoque nomine secuti Jacobum Arminium sentiebant, neminem ad

gaudia, aut supplicia æterna destinari à Deo; nisi quos ille prævi-

disset, post lapsum credituros in Christum; aut secus infideles per-

stituros: ideoque gaudiis fore, vel suppliciis dignos sempiternis.

In alia omnia ibant Rigi Calvinistæ, Contraremonstrantes vocati;

hōcque titulo Francisci Gommaris aseclæ. Acriter illi contendebant

bant; nullo fidei, aut operum habitâ ratione, mortalium alios liberâ Dei voluntate, ut *vasa ire apta*<sup>\*</sup>, in interitum rejici: retineri <sup>\*\*\*in Epist.</sup> alios ut *vasa misericordia*: quibus solis Deus ad declarandam potestatem suam *divitias gloria sua ostenderet*. A verbis deinde ad arma, & verbera hoc anno deuentum: suosque opinio utraque cru-<sup>ad Rom. c.</sup> entos defensores habuit. Inter ceteros Principes Mauritius Nassau-<sup>9. vers. 22</sup> vius, ut *Regis Angliæ Jacobi*, Arminianis plurimùm infensi, aucu-<sup>¶ 33.</sup> paretur gratiam: se Gommaris sectatorem profitetur: collectoque exercitu anno proximo mense Augusto Ultrajectum ad Rhenum, sedem præcipuam Arminianorum intercipit, subigitque. Hæc nimirum hæreseos volatrica in doles est: secum ipsa, & ab aliis dissiden-<sup>s</sup>; sibi dissimilis semper; nunquam constans, nisi in levitate sua: nec minores vulgo sunt errorum inter se; quām cum veritate con-<sup>s</sup>flitus.

Opposita his turbis Theodorus Episcopus noster pacis colebat, & Religionis per literatos viros juvandæ, studia: utpote cui ju-<sup>Annales</sup> cundius nihil hic annus attulit; quām quod ex primis incunabulis Univer-<sup>sitas.</sup> per prioris anni adolescentiam succrescens academia in statum per-<sup>s</sup>fectiorem evallisset. Neque desiderari se passus est; quo die primi, decurso Philosophiæ stadio, liberalium artium Magisterii laureâ do-<sup>s</sup> nati sunt. Hos ille ad honorum subsellia evectos spectare coram; suâque præsentia augere illorum gloriam non dignatus: idque in frequentissimo Nobilium, Procerumque totius patriæ confessus, applaudentibus omnibus, ipso etiam fundatore sibi illius diei felicitatem gratulante; quo primum tot curarum, consiliorumque, ac tanti in academiam impendii fructum videret: messem, venientibus annis, uberiorem posteris non semel precatus. Et quidni uber-<sup>s</sup> rimam sperarent posteri: cùm nihil Paderbornæ eorum desit, quæ ad academiæ splendorem, & commoditatem requiruntur. Pri-<sup>s</sup>mi enim illi sapientes viri, qui è Britannia, Carolo magno Cæsare, venerant in Galliam, jaeturi prima Parisiensis academiæ fundamen-<sup>s</sup>ta; cùm sapientiam afferri a se venalem dicerent, interrogati ab aliis, quonam opus pretio esset ad rem tantam sibi comparandam. His rebus quatuor, inquiunt, *\*opportuni locis, animis ingeniosis, vietu, et ami-<sup>Sangal. l.</sup> ami*. Horum autem nihil deesse Paderbornæ, Joannes Horrion eruditè probat in panegyrico Lib. 2. Cap. 7. Ego, ne encomiasten videar agere, malim, lector ipsum ut scriptorem consulat; ponde-<sup>t. cap. 1. de</sup> rétque, quām solidis argumentis stabilitat, illa quatuor ex virorum sapientum assertione necessaria academicis commoda, ad Paderæ fontes quodammodo confluere. Mihi satè erit, id solum ex pa-<sup>gesis Ca-<sup>Panegyric</sup></sup> negyrico adduxisse: si, ut est apud Strabonem, inquit, *gymnasio libe-<sup>natali die</sup> ralium artium, quod erat Tharsis in Cilicia, Cydnus annis, cuius salubri-<sup>academie</sup>*

Paderbor- ma aqua ferebatur, plurimum celebritatis attulit; nihilne habebit ad il-  
uensis obla- lustrandam Paderbornæ academiam salubrium fontium copia, quibus am-  
tus Theo- bigere possis, plūsne palati et valetudinis, an aſpeclūs vel voluptatis gra-  
doro Epi- scopo fun- tiā delecteris? neque enim ſentio, quæ poſſit ſpecies eſſe jucundior, quam  
datori lib. trium fontium in media urbe ex eodem colle modico intervallo exoriente-  
2. c. 7. pag. um - - - quanta amoenitas ſingulorum, cūm ſeorsim fluant? quanta  
53. omnium, cūm uno amne labuntur? Nec pauca addit de prætantia fon-  
tis Paderæ; quam ſalubres aquas vehat, quas habeat dotes pau-  
cissimis in orbe fluviis communes. Sed de hoc ſatis. Ad perfe-  
quenda reliqua horum temporum evenia redeamus.

Fatalis hoc anno caſus affixit finitimam nobis Domum Hasso-  
\*Hirschfeld Cassellanam. Herofelda\* ſive Hersfeldia oppidum erat in provin-  
vide geo- cia Hassica haud procul à Fulda fluvio Imperiale ac liberum; poſte  
graphiam exemptum ab Imperio, ſubque proprii Abbatis dominio conſtitu-  
Baudrand. tum; cujus lata jurisdictione per ipsum oppidum Herofeldense,   
tractumque adjacentem exporrigebat. Multæ opes coenobio: laus  
magna diu monachis à religioſa vita. Verū quæ prō dolor! id  
temporis erat communis morum corruptela, non difficile fuit Mauri-  
tio Hassiæ Landgravio eos alio pertraxiſſe, poſt antiquatas ibi-  
dem antiquiſſimi Ordinis divi Benedicti regulas coenobitis novas  
Calvini leges obtrudendo. Eorum plurimi tamen horrore novi-  
tatis perciti glorioſam fugam ceperunt: paucis, quos doctrinæ  
Otto Mau- mollioris illecebræ detinebant, remanentibus, à Mauritio modera-  
ritii Hassiæ tor, & tanquam novus Archimandrita impositus Otto filiorum  
Landgravii filius per infortuniū ejus natu major. Is in flore ætatis primo, quidquid oblectamenti  
in contin. adolescentiæ dari potest ſive venatu, ſive aliis ludis; ſibi admodum  
Cosmod. Gobelini. mſ. juveni liberius indulgendum censuit. Fistulam æneam pulvere py-  
rio & glande oneratam incautā manu cūm versaret, ejus ore ad ſe  
converſo; rotula fistulæ fortuitò ſoluta ignem elicit; ac glandem  
plumbeam per corpus Ottonis adigit: momentoque ſeptimā Au-  
gusti exanimem proturbat, tres & viginti annos natum. Felicem  
Archimandritam, ſi ex aliena Religioſorum domo per vim occu-  
pata à patre terreftri, è vestigio transiērit in domum cæleſtis pa-  
tris, quæ etiam vim \*patitur, et quam violenti rapiunt: ſed ſibi non  
aliis violenti.

\*Matthei 21. Moritur Casparus Ulemburgius; vir prætantissimarum virtutum,   
21. multæque eruditionis. Natalis ipſi annus superioris ſeculi quadrin-  
gentesimus nonus; patria Lipſtadium, urbs paucis hinc horis diſ-  
fita: ubi primū literis, deinde Sufati, & Brunsvici, tum Witten-  
Kloppenb. in fastis fa- bergæ ſedulam, neque infelicem operam dederat; animam ſortitus  
cris Westp. bonam, dotēſque egregias, quibus haeresim frui, par non erat. In  
ea

ea enutritus, ad eam variis formatus in scholis; simul atque verum secernere à falso potuit; egressus de *terra et cognatione sua* ad Ubios concessit. Ibi anno 1572 ejuratos errores literario bello persequi coepit; vix congressus cum sectarum doctoribus, quin nonnullis arma de manibus eriperet. At nulla victoria gratior; quām ubi matrem, sororēmque, falsarum commenta opinionum dedoctas, cogeret Romanæ Ecclesiæ manus dare. Variis \*apud Agrippinates honorificis perfunctus munis, vitam ad octavum ætatis ac sexagesimum annum produxit, in relictis lucubrationibus \*immortalem. Nihil ipso in omni vitæ genere emendatius; nemo integror illibatâ castimoniâ: hinc s̄epe fassus, nihil sibi ad deserendum Lutherum incitamento majori fuisse; quām lectas à se cum horrore ejus spurcias, fescenninâque verba; quibus sermones ad mensam habitos foedaverit: cogitasse se non raro, olentia ejusmodi, et aperata sine ulla fronte acumina esse quovis satyro, Priapōque digna: non ca. apud Mesdore in virum, quem divinitus missum perhibeant ad instaurandam Religionem, et, qua eam comitantur, reducenda virtutum studia. Scientem sanè & prudentem virum, qui colligere de spinis \*uvas, et de tribulis <sup>\*Matth.</sup> <sup>7. c. 16.</sup> <sup>ficus</sup> potuit. Corpus ejus triennio à morte integrum, nullo arrosum verme; eodem quo tumulo illatum modo fuerat, suavitèque fragrans repertum; ne linteis quidem tinearum morsu, aut putredine vitiatis. Plura hujus viri elogia peculiari libro complectitur Arnoldus Meshovius; à Christiano Jöchero professore historiarum Lipsiæ \*immerito reprehensus, quodlibum illum de Ulemburgio multis fabulis, & mendaciunculis insperserit: neque nuda isthæc objectatio, nullis ad probandum argumentis vestita, aliquid de auctoritate scriptoris detrahet.

\*gymnasii  
Laurentia-  
ni regens  
Pastor ad  
D. Colum-  
bam.

\*catalogum  
librorum  
quos scrip-  
sit vide  
apud Mes-  
hovium.

\*vide Le-  
xicon ipsi-  
editum  
Lipsiæ an-  
no 1733.

## Annus Christi 1618.

PAULI V. Pontificis.	13. & 14.
MATTHIÆ Imperator.	6. & 7.
THEODORI Episc. Paderb.	ultimus.

**I**ndictis hoc anno Hungariæ comitiis, in quibus Posonii de successore eligendo cum Regni Ordinibus ageretur; Matthias Cæsar Pragâ Viennam regres-  
sus, adversâ ibi valetudine detinetur, quod minus reverti Posonium ad comitiales dies ipse posset. Unde ejus absentia causam Ferdinandi minus venerabilem, multisque obnoxiam altercationibus reddidit. Cunctantibus enim, ac ter-  
giverantibus Hungarîs, comitia ad Kalendas Junias extracta fuere. Ferdinandus  
coronatur  
Rex Hun-  
gariae.

Helvic. in  
theat. hisp.  
l 6. pag. 164

& pag. 165  
Londorp.

& alii.

Iis

Iis demum post longam disceptationem finitis, eodem die Ferdinandus aurea S. Stephani corona imponitur. Eadem, quæ Bohemis antè, nunc Hungaris etiam fides data: nolle Ferdinandum, dum Matthias viveret, regni administrationem capescere; regio titulo sinè ulla dominatùs parte contentum fore. Tranquilla jam, & ex votis habebat omnia Ferdinandus, dupli redimitus coronâ: cùm alteram nihil minùs exspectanti, rapere Bohemi perfidè aggrediuntur; protracti in arma vel ex innata genti ferocia, & mobilitate; vel quod plurimi volunt, ex præcepta suspicione de Ferdinandō malè in Religionum novitatem animato: Styram nuper ad vetera ab eo sacra celeriter reductam; in reducendis Bohemis Ferdinandum, augefcente potentia, celeriorem fore. Indè incensis vehementer ad audaciam animis, ferali tragœdiæ initium datum hoc immani facinore.

Die decimo Kalendas Junii frequentes *Utraquistarum* dynastæ, circumfusi famulis, iisque armatis bene multis; unâ cum furiose plebis promiscua multitudine, Henrici Matthæi Turriani Comitis ductu, ferociter Pragensem in arcem irruunt. *Violata*, clamitant, quæ Rudolphus Cæsar benignè Lutheranis indulserit, Religionis privilegia. *Templum* in oppido Brunovia, multo extructum sumptu, nullo jure occlusum stare. *Cives* ibidem per summam injuriam, quod adem sacram moliti essent, in vincula detrusos attineri. Multò adhuc iniquius egisse Archiepiscopum Pragensem, diruendo cœptam Clostergrabii fabricam, nemini perniciosa; sibi verò ad operandum suo ritu adeò neccesa-  
pag. 171. & riam. Has querelas cùm afferrent seditionis; congregati forte erant in  
seq.  
Turbae Bo-  
hemicae  
origo vel  
initium tri-  
cennalis  
belli per  
Westpha-  
liam, to-  
tanque  
Germania.   
Helvic. l. 6.  
pag. 171. &  
Pálatinus in  
Aq. Aust.  
Londorp.  
l. i. actor.  
publ.  
Stangefol.  
Caraffa  
pag. 78.

arce præcipui de Regio ministerio viri; nimirum Adamus à Sterneberg supremus Regni Burggravius, Guilielmus Schlabata Camerà Bohemicæ Prætes, & Jaroslaus Borzita Comes à Martinitz, Baro Popelius cum Philippo Fabritio Secretario. Sternebergius & Popelius leni responsione datâ, tumultuantium furorem nonnihil placabant. A reliquis, quod paulò altiori voce verba pro Cæsare facerent, magis accensâ populi rabies, oleumque affusum flammis. Mox arce, armamentario, regiaque curiâ in potestatem redactis, omnis in Schlabatam, Martinitzum, ac Fabricium expromptus furor. Per longum conclave raptati, tanquam publicæ libertatis hostes, ex arcis fenestra in subjectum vallum, altitudinis cubitorum amplius quadraginta, aguntur præcipites, non sinè Numine omnes à lapsu integri; nec bombardæ, cùm incolumes cernerent, in dejectos dispersæ, quidquam noxæ aut vulneris dederunt. Turrianus, quasi re bene gestâ ovans, interim obequitare urbem, in clamare: *nemo cieret tumultum: abstinerent à vi mutua. Supplicium de* publicæ rei *et Evangelii hostibus infra meritum in arce, et majorum exem-* plo

plo sumptum: redditurum se ejus, quod gestum esset, rationem; purgatum apud Cæsarem omnia. Facinus audacissimum audacia mox sequuntur. Directionibus, exiliis, carceribus in regios ministros in Catholicos omnes sævit: jubentur Patres Societatis ocyus regni finibus excedere, constitutâ in regredientes pœnâ capitâ. Regium tribunal dirissimè invaditur, aboletur; creatis ex Procerum numero triginta viris, qui *Directionum* nomine rem publicam administrent. Exinde ad arma properatum. Pellecti in sociale bellum Silesii, Moravi, Lusatii; quin & ipsi Austræ superioris incolæ, ex communione hæresis opitulandi studio incitati. Mox Crumavia à Turriano; à Mansfeldio Pilsa, fidæ hactenus Cæsari urbes, expugnatæ ad perfidiam sollicitantur. Imperator Matthias re compertâ, postquam literis non unis, atque amicorum hortatu rebelles avocare ab armis frustra studiis; Carolum Longivallum Comitem Bucquoii, & Henricum Comitem Tampierium cum duodeviginti millibus, quæ equitum, quæ peditum in fines Bohemiæ immittit. Succursum properè urbi Budevitio, quæ munitione, & præsidio firmior, hosti fortiter obluctabatur. Vis intentata perfidis. Capta utrimque oppida, prædæ actæ. Quarto demum Idus Novembres perruptæ sunt hostium phalanges; Bucquoio, & Tampiero rem non infeliciter pro Cæsare gerentibus. Hæc funestissimi erant illius belli primordia; cuius diutinas, & graves triginta annorum miseras cometa prænuntiavit, totidem diebus in signo scorpionis sub anni finem mundo aspectabilis. Eo viso cohorruit tota Germania; hoc majore impendentis mali perculsa metu; quo critinæ stellæ forma visu erat terribilior. Ab oriente minaci flammâ sereno cælo consurgens, longissimam jubam protendit in occasum. A septentrione paulatim digrediens ad meridiem vicesimâ secundâ sequentis Januarii videri desuit; cum obductæ nubes mortalium oculis illum eriperent.

Cometa  
terribilis  
nuncius  
belli futuri.  
Meibom,  
chronicon  
Marienth.  
Trac. 3.  
pag. 280.  
Abelini  
Theat. Eu-  
rop. Trac.  
1. pag. 166.  
& seq.

Turbis Bohemicis, quas summatim narravimus; quamvis Brandenburgici miscerentur, implicari Wolfgangus Neoburgicus noluit, duntaxat sollicitus, quæ domi habebat, & in primis Catholicæ Religionis vulnera in suis ditionibus curare. Hispani urbem Lipstadium Wolfgango Principi Neoburgico, jussu Imperatoris Matthiæ, duobus abhinc annis armatâ manu subjecerant. Restabat subigendus in urbe hostis alias, scilicet pertinacia civium in retinendis Lutheri dogmatis. Huic vincendæ Paderbornâ Wolfgangus postulat Patres Societatis JESU, qui meliora doceant; suavitèque inducant populum, ad insistendum vestigiis novi Principis sui nuper ad veram Ecclesiam reversi. Curaverat ille in Patrum habitationem aptandum vetus cœnobium; quod olim à Friderico

Wolfgan-  
gus Prin-  
ceps Neo-  
burgicus  
evocat Je-  
suitas Lip-  
stadium.  
Hist. colle-  
gii S. J. Pa-  
derborne.

ab

ab Hôrde antiquissimæ primæque inter Westphalos nobilitatis viro, Augustinianis monachis (quos à solitaria vita Eremitas dicimus) conditum; amplisque agrorum possessionibus donatum \* à Bertholdo dynasta Burano fuerat. At desertum id temporis jacebat, monachisque aliò per flagitiosæ vitae intemperantiam profugis, incultum. Non ignorabat Wolfgangus, Lutherum ejusdem religiosi Ordinis desertorem, hujusque monasterii hospitem olim per emissarios monachos primùm errores suos in has Westphaliæ partes disseminasse: eò magis fixum ipsi, constitutumque, jam tradere infelicem domum divinæ veritatis satoribus inhabitandam. At temporaria sedes fuit. Brevi, conversis rebus, extrusi novi incolæ: non reddituri prius, quam placitum ejus voluntati fuerit, in cuius manu \* cor Regis est.

Iisdem Patribus Jesuitis per id tempus etiam apud septentrionales Saxonas multum odii conflatum ex Bohemico tumultu; quasi in castris Catholicorum irarum contra sectarios per Bohemiam incentores essent. Nulli eorum intrâ, extrâque muros Hildesheimenses esse seculo licuit: quotidiana in prætereentes convitia, maledicta, cruentæ lapidationes: renovatum \* infamis magiae probrum. Tres civium filii è museo in tenebris tanquam scelerum rei, & magicam à præceptoribus edocti artem, jubente senatu, ad custodiam à lictoribus rapiuntur. Fit sedula inquisitio in mores & vitam adolescentum: in nomina, numerum, & doctrinam Jesuitarum. At deprehensum nihil, quod vel dari adolescentibus vitio, vel trahi in Patrum poenam aut criminationem posset. Dimissi adolescentes quidem dato qualicunque innocentiae testimonio: at nova rursus sparsa Patribus infamia. Foedissimum quoddam monstrum urbem Hildesensem nocturnis infestabat temporibus: plateas obambulans, si quos in via obvios haberet; eorum in humeros velocissimo saltu involans, pondere premebat anxiis & gravi, & terrifico. Inde monstro nomen *Huckup*. Malignum hunc, quæ plurimorum erat opinio, protrusum ex inferis spiritum, Lutherani Jesuitam esse ex omni nequitia concretum caput, asseverabant: cùmque foras prodirent Patres; multas inter ludificationes probroso eos nomine *Huckuporum* insectabantur. At mansueto illi animo tulere omnia, non immemores illius: gloria \* magna est sequi Dominum, paternè monentem: si \* patrem familias Beelzebub vocaverunt; quanto magis c. 10. v. 38. domesticos ejus?

Longè meliorem de integritate eorundem Patrum conceptam opinionem toti mundo testificatus hoc anno fuit, non ignobili genere adolescens Everhardus Meiradt, de familia Meiradiana in Ducatu Juliacensi. Venerant parentes ejus adultâ æstate Marcoduro in hanc

\*anno 1280  
Gelenius l.  
3. sacrorum  
synag.  
Stangefol.  
\*Schaten.  
ad annum  
1338.

\*proverb.  
21.

\*vide de  
magia an-  
num 1605.  
Jesuitæ per  
calumniam  
Hildesii vo-  
cantur  
huckupi.  
ex literis  
Hildesien-  
ibus.

\*Eccl. c.  
23. v. 38.  
\*Matth.  
c. 10. v. 38.

hanc urbem; simulatione amoris erga filium, & desiderii eum rē, ligiosā veste ornatum videndi: re autem ipsā; ut nullis adhuc in primo tirocinio voti adstrictum vinculis, clām abducent: irritati vehementer, quōd nescientibus, atque adeō invitatis parentibus, quasi pictatis illis debitae parūm memor, nomen dare Ordini decrevit. Invitatur filius cum tironum Præside ad ædes, in quās diverterant parentes. Itur illuc, suavissimis amplexibus excipitur filius. Confidetur paulisper: mici & hilares de valetudine filii, an firma semper fuerit, de religiosorum felicitate, sermones miscentur; ne minimo quidem prodito irati animi indicio. Postridie summo mane sub horam quintam, rhēda jam instructā, omnibusq; ad iter comparatis, missō famulo rogatur filius, ad valedicendum parentibus, ut accederet. Accedit; comitatur idem qui pridie primō patrem adit jam tum equo insidentem; extremam salutem nunciat, felicissima quæque precatus. Idem præstitutus matrī ad rhēdam properat: illa verò porrectam filii dexteram cūm arctissimè teneret, stringeretque, famulus eundem, quantumvis tenitem, in currum injicit: quo factō pergunt citatis equis cum præda elabi. A patre interim colloquio de industria detinetur alius, qui socius tironi erat. At ille, viso dolo, colloquentem deserens, plenis passibus rhēdam, & clamore insequitur. Fortè civis in platea pro ædium suarum foribus adstabat. Hic imploratus, prioribus equis freno apprehensis, sistere tantisper properantes cogit; alio ad portam præcurrente, ut extrema venienti rhēdæ repagula objicerentur. Ibi mater omnibus *carnis et sanguinis* filium blandimentis aggressa est: at is *ceram* ad hos cantus *auribus* obdens surdus, immotusque perstigit. Ex rhēda dimissus, plenāque redditus libertati; à suo, qui aderat, Rectore sic compellatur: *Ecce nunc optio tua est; cum his parentibus tuis in patriam malis, an tecum in religiosam domum regredi.* Nihil ille cunctatus, patre rursum, & matre humaniter valere jussis, respicere retro noluit. Parentibus tum quidem indignatio aliquas, ubiores verò lacrymas postea gaudium movit; cūm reversi Marcodurum, probā indole filii, & constatiā aliquamdiu expensā laudatāque, unicum illum hæredem Societati ultro cederent; bonis insuper omnibus sat amplis, pro collegio istius Ordinis Marcoduri fundando, transcriptis.

Lucta religiosi novitii cum parentibus, qui filium volunt ab Ordine abstrahere,

Parentes permoti constantiā filii, post omnia bona sua eidem Ordini transcribunt. ex literis & donatōnis tabulis illius loci.

Hæc religiosi tironis victoria fundatori noviciatus, Theodoro Episcopo, ingenti solatio fuit. Cumulavit ejusdem gaudium florētissimus rursum hoc anno status coenobii Bodecensis, & Dalmiensis. Utrumque Canonorum Regularium monasterium superiore seculo non parūm à primæva felicitate desciverat. Et Bodecense quidem, quantā olim, sanctitate & doctrinā præstantium

Dddd

tium

tium virorum copiâ floruerat; tantâ nunc laborabat eorum inopiâ: ut vix eslet, qui Theologicas quæstiones sciret enodare junioribus; aut eosdem ad divini verbi prædicationem rite formaret. Res quoque angusta domi in horreis, cellis, & culina erat; tum quod bona temporalia indiligenter, & perperam administrarentur; tum etiam, quod, moribus in deteriora lapsis, obstructus videretur fons divinæ benedictionis. His malis ut tempestiva adhiberentur remedia; venerat illuc anno MDXCV ineunte Majo ejusdem Ordinis per utramque Germaniam Generalis Prior, Marcellus Lentius; correditisque erratis omnibus, quæ in vitam religiosorum irrepserant, multa insuper præclarè sanxit, quibus, in administrandis temporibus bonis, procuratorum negligentia emendaretur. Supersunt adhuc Paderbornæ ejus visitationis decreta, articulis comprehensa viginti quatuor. Satis fuerit, initium eorum, ac finem hic ad memoriam posteriorum adjeisse.

**N**Os Marcellus Lentius, Prior Canonicorum Regularium Capituli Windesemensis, Ordinis S. Augustini, per utramque Germaniam Generalis. Domum nostram Budicensem, divo Meinolpho Confessori consecratam, Diœcesis Paderbornensis, ex ordinaria nostra, quâ fungimur, auctoritate visitantes, invenimus atrumque ejus Domus, et Religiosis, et rei familiaris statum, ut olim florentissimum, et in benedictionibus Dei non ultimo loco positum; ita nunc ex tantis hostium impressionibus, ac de-populationibus semel atque iterum perpessis, calamitosissimum, ac misericordis labefactatum. Quem ut iterum afferere, et in formam aliquam reducere possemus; hæc quæ sequuntur, ad ejus restitutionem, et reformationem ordinanda putavimus, ac per præsentes ordinamus. In primis Venerabili Priori nihil antiquius esse volumus; quam ut se ferventi zelo ad reparationem tam insignis Domus succingat; sollicitè cum primis suæ curæ commisso gregi invigilando; memor verborum Christi ad Petrum dicentes: pasce oves meas. Quod dupli modo fieri oportere, à Patribus traditum est; nempe verbo et exemplo. Hæc enim boni Pastoris partes sunt: hæc duo absolutem constituant Præpositum: quorum neutrum sine altero via esse potest. Unde et de Domino Iesu scriptum legimus: cœpit Jesus facere, & docere. Nihil prosector ita movet subjectos, atque actio: quæ est tacita admonitio. Ad hæc in corrigendis subditorum erratis se-veritatem cum mansuetudine temperata habeat; ne oleum desit vino, nec sal sacrificiis. Plus enim efficit civilis modestia, quam impetus etc. Quæ omnia ut robur habeant, et memoriam relinquant; nominis nostri subscriptione, et sigilli officii nostri subimpressione munivimus sexto die Maii anno 1595.

Reliqua brevitatis studio omessa, ad corrigendos quidem religiosorum mores per quam idonea erant; at nondum apparebat satis,

quâ

quâ viâ emergerent ex multiplici alieno ære tot annis contracto. Quare Theodorus Episcopus, ut labentem œconomiam certius ad-juvaret; ex Episcopali \*potestate eodem illo anno misit & peritum, & diligentem œconomum, qui sedulam, ac fidelem operam cum P. Priore, & Procuratore in curanda re domestica poneret; singu-  
lisque annis primùm sibi (Episcopo) deinde toti etiam conventui rationes accepti, & expensi daret. Hic verò cùm religiosus non esset, sed secularis, torvis ingratus hospes oculis aspiciebatur; o-  
mnémque Bodecenses movebant lapidem, quo odiosum homi-  
nem, speculatorem rerum omnium, amolirentur. Monitus de ejus in coenobium adventu, qui jam abiérat, Martinus Lentius, ap-  
pellat Coloniae Nuncium Apostolicum: conqueritur de violatis eo  
facto Ordinis sui privilegiis. Nec inanes fuisse querelas, hæ lite-  
ræ à Nuncio ad Episcopum datae, declarant.

\* ita in ve-  
teri ms.  
Monasterio  
Bodecensi  
& Dalhei-  
mensi à  
Theodoro  
Ep. datur  
scriba secu-  
laris, indè  
hoc anno  
optimus  
utriusque  
monasterii  
status.  
Vetus ma-  
nuscriptū.

**R**Everendissime Domine. Reversus isthinc ex visitatione sua R. D. Marcellus Lentius, Generalis Regularium Canonicorum S. Augu-  
stini, nobis actionis sua rationem reddidit, eamque auctoritate Apostolica confirmari petiūt. Quod et fecimus: rati, fructuosum fuisse visitationis munus: et amputatos præcipuos monachorum excessus, qui sensim irrep-  
serunt. Nunc verò dolenter nobis exponit idem Generalis, enervari sua studia, ac per Dominationem vestram Reverendissimam debilitari innova-  
tione instituti ipsius Ordinis: penes quem solet esse dispositio, administratio, et dispensatio temporalium bonorum: et conari Dominationem vestram Reverendissimam ad Ordinis injuriam intrudere œconomum laicum. Ag-  
noscamus, durum esse religiosis hominibus, libertate Apostolica, et civili  
donatis, secularis alicujus jugo subesse; ad cuius quasi nutum regantur, et concutiantur. Neque in hoc possumus cum Dominatione vestra Reve-  
rendissima consentire: cui judicavimus tribuendam tantum morum cor-  
rectionem (casu quo ab Ordinis superioribus negligeretur) non verò ali-  
quam usurpationem bonorum. Itaque solliciti putavimus, suggestum  
Dominationi vestra Reverendissima (pro eo amore, et observantia, quâ  
eam columus) ne patiatur per suos Officiales hanc violentiam cenobitis in-  
ferri. Quin potius extirpatis excessibus, si qui adhuc residenceant, permit-  
tat Ordini suam temporalium administrationem; ne cum dolore nostro Ge-  
neralis recurrat ad Protectorem in Urbe. Atque hisce bene valcat Do-  
minatio vestra Reverendissima. Coloniae quintâ die Junii Anno Domini  
1595.

Literæ Nun-  
cii Aposto-  
lici ad  
theodorū  
Episcopum  
Paderbor-  
nensem, ne  
Bodecensi-  
bus & Dal-  
heimensi-  
bus obtru-  
dat scribam  
secularem,  
acta visi-  
tationis  
Martini  
Lentii.

Reverendissima Dominationis Vestrae

uti frater

Coriolanus Nuncius Apostolicus.

Dddd 2

Nihil

Nihil his motus literis Theodorus Episcopus, Pontificiâ, opinor, fultus auctoritate, cœptis nihil minus institut; neque missum à sererum domesticarum administrum revocavit prius, quam hoc anno 1618 mutuum æs repensum creditoribus; omniaque pristinum, atque adeò meliorem in statum reposita cerneret. Simili fato premebatur paulò post monasterium Dalheimense. Huc tradueta olim fuerat anno 1429 \* religiosorum Colonia ex Bodecensi cœnobio ad capienda Dalheimii exordia novi monasterii. Indè monasterium Dalheimense filiam Bodecensis nominant, Verum haec filia, ut primùm anno 1452 tutelâ, & vinculo\* matris soluta fuit; sibi relicta soli, cum potestate Dalheimii novum, nulloque nexu à Bodecensi dependens cœnobium construendi; magnopere studuit meliora matris suæ charismata æmulari; assidua, & indefessa in loci illius, & agrorum cultura: tantumque lucri ex laboribus, & auxiliis è caelo habuit, \*ut octennio post, nimirum anno 1460, non cœnobii modò, sed etiam templi novam, dejectâ veteri, fabri- cam moliri occiperit, spatio annorum decem\* ad fastigium per- ductam. Extant hodie obsoleti quidam versus, incisi variis Dalheimensis templi columnis, hujus rei testes.

\*Vide Schaten ad hunc annū.  
\*historia manuscripta translationis monasterii Dalheimensis.  
\*in eadem hist. trans. lationis.  
\*nimirum anno 1470.

\*id est pri- mum lapi- dem posuit in funda- mentis aedificiis.  
\*articulis digitorum sive digitis

L. X. milleno, petram in \* operis imo  
C quater Ordo construxit Canonicorum.

O singularis regulam regulans regularis.  
Et sic politi lapides, ac trulla, cementum  
Articulis \* fratrum struunt Domino bene gratum,  
Templum sublime, templum subtile, jucundum.  
Regnet Ihesu tecum, qui dat donaria mecum.

Videas hic industria Dalheimensem in procurando deore Domini Dei; nec dubites, quin cœnobium Dalheimense, tanquam filia Bodecensis cœnobii, matrem suam temporalium, virtutumque studio id temporis exæquaverit. Sed quid humanis in rebus adeò magnum, tam firmum, cui non à diuturnitate periculum nascatur? non opera arte laborata solum, aut quæ in hominum commercio versantur, ipsamque naturam sensim exedendo perimit tempus, & vetustas; sed virtutem etiam, animorumque robur ipsa dies pau- latim carpit, deteritque. Neque contra hanc temporis violentiam sati sibi prospexerant Dalheimenses: variis jactati casibus in eandem postea cum Bodecensibus tenuitatem reciderunt; nec alio, quam illi, per Theodorum Episcopum remedio adjuti: quemadmodum ex hoc vetere manuscripto discimus: *Reverendissimus noster Episcopus Paderbornensis non solum anno 1595 huic male constituto monasterio Bodecensi; verum etiam post aliquot annorum curriculum vicino cœnobio Dalheimensi suâ Episcopali auctoritate constituit fidelem, et indu-*

strium

strium scribam, corporali juramento obstrictum. Qui unà cum P. Priore et Procuratore singula accepta, et exposita fidelissimè jam annotat: deque iis annuatim puras, dilucidas, ac bene distinctas rationes adfert ad manus ipsius Reverendissimi Episcopi, accuratè et attentè perlegendas, et examinandas; et postea in monasterio exhibendas coram Domino Patre et conventu, præsente ipsomet Reverendissimo Domino Episcopo, aut aliis à Celsitudine sua deputatis Commissariis, singulari prudentiâ, ac rerum usu præditis. Non caruit sperato fructu isthæc paterna sollicitudo Episcopi: cùmque is meliore jam loco sitas res coenobii intelligeret; hoc anno 1618 multorum\* precibus exoratus plenam rursus, amoto scri-<sup>\* ita in ve-</sup>  
bâ peregrino, bonorum administrationem monasterio concreditit; <sup>teri manu-</sup>  
hoc solum nec aspere, nec arroganter agens, ut ne unquam ob rei familiaris angustias ulla fieret diminutio cultûs divini; sempérque iis, qui in religiosis claustris Deo famularentur, necessaria corporibus, animisque subsidia suppeterent. Quam in rem quoque, ut testatur \* Joannes Horrion in Panegyrico; nullum prætermisit in <sup>\* Lib. 3. c. 5</sup>  
tota Dicecesi coenobium, quod non perpetuis vestigalibus auxerit. <sup>pag. 110.</sup>

Ex his duabus religiosis domibus ad florem prætinum reductis, maximum Theodorus Episcopus hausit, sed ultimum tot curarum in terris gaudium. Pridie enim Idus Decembres fatis succubuit, nullâ magis, quâm meritorum suorum mole laborans: nunquam creditus posse carissimam sibi patriam in luctum conjicere, nisi cùm morte extintus, tristibus oculis lacrymas eliceret. Excelsam ille indolem, & optimam à parentibus hauserat. Pater ipsi Fridericus à Fürstenberg, quatuor Electorum Colonensium Consiliarius; mater verò Anna à Westphalen, Rabani Westphalii, satrapæ Lichtenaviensis, & Wunneburgensis, & Helenæ ab Hörde, Dominæ in Böcke, filia. Quorum omnium antiquissima, & innumeris proavorum ceris illustrior nobilitas est, quâm ut splendore à me adscito augeri queat. Cùm primam lucem\* aspiceret Theodorus, tene-<sup>\* natus ad-</sup>  
bricosa tempora erant; patria fidésque germana passim involuta caligine perversorum dogmatum. Ab hac communi errorum nocte, ut carum pignus Deo, & Religioni natum, vindicaretur; cavit sollicitè parentum educatio; filiumque apud Ubios imperio eorum, & institutioni credidere; quos eruditionis, & fidei non dubiae fama ibidem celebres ferebat. Ita factum, ut virtutem simul cum literis conjungens, pares in utraque palæstra, eisque maximas progressiones fecerit, condiscipulis omnibus celebrior à felici memoria, quâ Bucolica Virgilii & Georgica complexus, totâmque Æneidem fuerat; versibus in viridi adhuc latâque ætate solitus ludere atque oblectari: hoc in primis hemidisticho:

Judi-

*Judicium melius posteritatis erat.  
Ieh viele Ding beschnarchet der Neydt  
So preisen wird die künftige Zeit.*

Virtutibus excultus, & literis, animum ad Cleri statum adjecit; in eoque brevi sublimia illa, quæ memoravimus, honorum descendit, & dignitatum culmina; non alio usus, quæ virtutum, atque scientiarum adminiculo. Ad ejus, quemadmodum historiæ series tulit, jam dilaudatum sæpius divini cultus promovendi studium adde quadraginta sex Imperialium millia, cuius capitis annuos proventus dividi inter Cathedralis Ecclesiæ Canonicos voluit, quotquot supplicationes duas, alteram in solennitate *Corporis Christi*, alteram sacro *purificata* Virgini die, suâ præsentia augustiores facerent. Quæ tamen pecunia summa post mortem\* in anniversario die obitūs, inter præsentes in summa æde ad memoriam ejus faciendam, distribui coepit. Paderbornensis Episcopus renunciatus provinciam, inquit Joannes Horrion, acceperat propè depositam, ac deploratam. Eam ita personandam putavit, ut aliquando, non qualem accepisset laceram, et afflictam; sed florentem, ornatamque successori relinqueret. Neque tam excelsis cogitationibus defuit animus bene cogitata exequendi. Plurimo oppressa ære alieno erat Principis, ut vocant, *Camera*. Respirare illa tandem coepit, extinctis octoginta quinque imperialium millibus, solutione non ex publico patriæ, sed privato mensæ ærario desumpta. Supereft hodie dum in archivo Cathedralis Ecclesiæ vetus scriptum manu ipsius Theodori, in quo singillatim omnia, & minutatim quæcunque, quibus annis, quibusve in locis nomina expunxerit, diligenter notata legimus. Subductis calculis memorata summa conficitur. Narrationi tot expunctorum nominum ibidem in fine hunc versum subiicit:

*Feci, quæ potui; quæ tu mihi Christe dedisti.*

*Improba, fac melius, si potes invidia.*

*Ich dein Talent hab angewendet*

*Deine Ehr, O Gott zu mehren.*

*Was so verwendt/ wer nemt verschwendt*

*Ein' n beskre Brauch mag lehren.*

Prolixa certè, si Episcopatum ejus non adeò magnum consideres, donatio. Neque ideo tamen, quod tales deceret Episcopum, Principemque; sibi passus illiberaliter est quidquam deesse: tam ambitiosus in accurandis omnibus, quæ honestatis, aut decori ratio exigeret; quæ aversus ab umbratili gloria, quæ captari non raro ex rebus citra modum profundendis solet. Domus expers strepitūs atque turbarum: latus suorum caritate magis, quæ septum armis habuit; *inexpugnabile*, cum Seneca existimans, *munitum*

Moritur  
Theodorus  
Episcopus.  
Breve ejus  
elogium.  
Horrion in  
paneegyrico  
Paderb.  
Archivum  
Cath. Eccl.  
Hs. colle-  
giū S. J.  
Paderb.  
\*habentur  
eade re li-  
tera in ar-  
chivo Ca-  
thedrali.

mentum esse amorem civium. Satis epheborum ipsi & satellitum, haud multi tamen; servitiumque omne non incomptum nec sine nitore; at crita ostentationem, pompamque immodicam. Omnia denique ad nitidam, frugalémque modestiam, ad aureæ mediocritatis leges composita. Profusum tamen fuisse, ac piè prodigum dixerim in quotidiana stipe egentibus erogata. Horum ingente turba quot diebus obessa Theodori aula erat; vetitumque ab eo, ut ne ullus unquam pauperum, quoquo numero adreperent, eleemosynā non donatus abiret; consueveratque ipse Princeps in dies usque impransus manere, dum pauperes decem, quotidiani in aulæ atrio pranfores, saturati essent. Assignati præterea in egenorum solatium sex mille imperiales: ex qua fenebri pecunia in singulos anni dies imperialis unus inter egentiores distribueretur; id unum se habere arbitratus, quod in miseros, inopésque homines effudisset.

Demirata saepius fuit posteritas nostrorum temporum; inque varias abiit opiniones, ex quonam felici fonte tam ingens Theodoro Episcopo thesaurus fluxerit: præsertim cum nullo unquam tributo tribus & triginta ipsis, quibus præfuit, annis populum preserit: unam, si exceperis, eamque oppido modicam exactionem, ad obæratum Episcopalis mensæ patrimonium, debitum liberandum. Posthabitum aliorum opinionibus cum nonnullis verisimilius habeas; invenisse Episcopum Theodorum thesaurum illum absconditum; illam auri fodinam, cuius venas cum primis misericordia in pauperes aperit, quemadmodum ex sacris literis discimus: *feneratur* \*Domino, qui miseretur pauperis, et vicissitudinem suam reddet ei. Hac \*proverb. ditescendi arte usus, quò largius dedit egentibus; eò plura recepit in sinum *mensurā bonā, confertā, coagitatā, et superefluente*. Quanquam fluxas ejusmodi opes, nisi si ut celi munera & adjumenta divinæ gloriae provehendæ intueretur; flocci fecerit: noctes diésque in mente annos eternos habens; illudque, etiam cum peregre in itineribus esset; Ecclesiæ canticum identidem sibi ingeminans: *dies iræ, dies illa solvet seclum in favilla*, quò semper recens caducarum rerum memoria, amorem cælestium & desideria augeret, ibi enim cor ipsius, *ibi thesaurus* erat. Vis morbi, cum propinquam mortem denunciaret, totum se tradidit curis, quas tempus poscebat. Prius Kalendas Decembres recitatæ Catholicæ Fidei professione, sacro ad extremam luctam oleo inungisse, jussit. Quatriduo post, quarto Decembris, die S. Barbaræ morientium patronæ, sacramentis aliis rite perceptis, impletisque omnibus pietatis officiis, hæc, cerebrimè usurpata ipsi à puerō verba, suavissimè recinens: *fili David miserere mei spiritum suo creatori placidè redonavit*, anno post secundo & septuagesimo, quād illum acceperat; cum Diœcesin hanc diffi-

jicit; con-  
tum, toriae  
i stu-  
s an-  
oluit,  
Chri-  
tiores  
iver-  
a ejus  
nacia-  
itam,  
qua-  
cessio-  
is be-  
inci-  
nctis  
pub-  
odie-  
psius  
que,  
et no-  
citur.  
ver-  
-  
onsi-  
isco-  
esse:  
deco-  
ptari  
s ex-  
uam  
uni-  
ntum

difficillimis rexisset perditisque temporibus, triginta tribus annis. Paucis ante obitum diebus sancte cavit, ne usitatâ Principibus ceremoniâ cadaver aromatibus condiretur: *nolle se manibus alienis contrectari mortuum; sinerent, eâdem cum aliis ratione à vermbus confundi; qui communem cum omnibus nascendi conditionem habuisset.* Sepultus Paderbornæ est in odeo Cathedralis Ecclesiae: ubi sumptuosum mausoleum non tam sù ad memoriam; quâm in ornamentum Basilikæ ex nigro, candidoque marmore vivus struendum sibi curaverat; his exornatum, ingenio non minus, quâm pietate plenis, ab ipsô somet Princeps elaboratis versibus.

Ad tumuli dexteram.

*Mortuus ut vivas, vivus moriaris oportet;*

*Ergo disce prius, quâm moriâre, mori.*

Ad sinistram.

*Mors certa est, incerta dies, neque certa tuorum.*

*Cura. Tibi tumulum, si sapis, ipse loca.*

*Stanneo funebri capulo incisi hi versus.*

*Balsama, myrrha, aloe, pigmentaque cuncta facestant.*

*Sumptus ego è terræ pulvere, pulvis ero.*

*Spiritus in calo diâ dum luce fruatur;*

*Nostra vel in cœno, nil moror, ossa cubent.*

In ipso tumulo.

*Principis hic tumulus Theodori est. Carmina queris*

*Grandibus in tumuli marmore scripta notis?*

*Aspice templa, aras, arces, collegia, libros;*

*Aspice veltumuli, quem modò cernis, opus.*

*Nil refert istis aliud superaddere carmen.*

*Cum lapides clamant, carmina jure tacent.*

Additur deinde stylo soluto.

**THEODORUS** è FAMILIA FÜRSTENBERGICA DEI ET  
APOSTOLICÆ SEDIS GRATIâ ECCLESIAE PADERBORNENSIS EPISCOPUS, S.  
R. I. PRINCEPS IN HOC SEPULCHRO, QUOD VIVUS AC VALENS FACIENDUM  
SIBI LOCAVIT, NOVISSIMAM TUBAM EXSPECTAT. DECESSIT ANNO

CHRISTI MDCXVIII DIE IV MENSIS DECEMBRIS ÆTA-

TIS SUÆ LXXII CÙM PER ANNOS XXXIII

DIOECESIN DIFFICILLIMIS TEMPORIBUS

GUBERNÂSET.

Elogium sepulchro à nemine inscriptum fuit, quod præclarissimas tanti Principis virtutes brevi quodam compendio posterorum subjiceret oculis. Habet tamen suos, nec inelegantes versus statua

Theo-

Theodori Episcopi, in scholarum vestibulo proposita; quibus poë- *Monum.*  
ta vitam ejus paucis complexus, piis manibus parentat. Juvat non- *Paderb.*  
nihil ex iis decerpere; quod suæ scriptor cupiditati, honoratos ci- *pag. 33. in*  
neres venerandi, paululum indulget. Ita vates canit. *appendice*  
*ad paneg.*

*Fürstenbergiacum Theodorus origine Princeps*

*(Namque illum memini cernere) talis erat.*

*Talis erat; neque multum à vivo abludit imago;*

*Eheu! quod fas sit dicere, talis erat.*

*Mente sagax; vultu facilis; cultusque modestus;*

*Manabat comi multus ab ore lepos.*

*Tum quoque, cum seris natura fatisceret annis,*

*Temporis antiqui gesta referre, memor.*

*Pacis amans; rectique tenax; nec prodigus aris;*

*Et tamen in patriæ commoda largus erat.*

*Oderat immodicos fastus; sed et oderat astus;*

*Non affectata simplicitatis amans.*

*Moribus antiquis, cultor pietatis avita;*

*Certus in antiqua Religione mori.*

*Non fuit impositis populo gravis ille tributis;*

*Aula sed infletas sobria parsit opes.*

*Non sibi, sed patriæ genitum se credidit esse;*

*Communemque suis civibus esse patrem.*

*Nunc calum colis, o caelo dignissime Princeps!*

*Aspectu frueris nunc propiore Dei.*

Episcopum nostrum Theodorum prægressa quinque mensibus ex arce Ritbergensi in domum æternitatis hoc anno fuit Sabina Catharina, Comes Ritbergensis, Ennonis III Ostfrisiæ Comitis, & Walburgis Ritbergicæ filia natu maxima. Hæc unica Comitatus Ritbergensis hæres, postquam legibus, quæ hujusmodi matrimonia vetant, authoritate Sedis Apostolicæ soluta esset; Joanni patruo suo nupserat. Hujus ad Catholicam Ecclesiam reversi exemplo, Fidem orthodoxam anno 1601 amplexa, vitam deinde omnem omni virtutum genere excoluit. Liberalis, ac propè honorifica in egenos, quibus eleemosynas, in arcis atrium se demittens, suam, aut prolium duntaxat manu erogabat. Rei divinæ, postquam flexis sine fulcro genibus quotidie interfuisset; consueverat quinques per diem, in obscurum sine tenestra, sine lumine cubiculum, abdere se; ut procul arbitris sola cum Deo quietius salutis negotia pertractaret. In honorem Christi è cruce pendentis, sexto quovis per septimanam die, omnis cibi abstinent, tam acerbam jejunio corporis junxerat afflictionem, ut modum ab conscientiæ arbitris rogata ponere, induci ægre potuerit, ad exuen-

Eeeee dam

dam è setis, pilisque confectam vestem, toto jam anno furtim tor-  
 quendo corpori adintotam. Utì amabat filium, colebatque; sic  
 neque matris obliscebat; tanto jam ferventior, quanto antè  
 ejus in cultu remissior. Cogitaverat sàpe in Italiā Lauretum  
 Moritur Sabina Ca-  
 thatina Co-  
 mes Ritber-  
 gensis.  
 Ejus vita,  
 & virtutes.  
 ex concione  
 funebri  
 authore P.  
 Friderico  
 Rörich S.J.  
 die 21. Rit-  
 berge in  
 parochiali  
 Ecclesia 10.  
 Julii anno  
 1618.  
 tota sub vesperam aula æris campani accita signo, sanctissimæ huic  
 Virgini, cælitibusque omnibus supplex in genua provolveretur,  
 ipsâ Comite in exemplum & verba præeunte, recitando publicè  
 preces illas, quibus Sanctorum opem implorare nominatim, Eccle-  
 sia consuevit: additis, si quando foris in profectione conjux Co-  
 mes, aut militiæ esset, aliis precibus, quæ pro felici itinere diciso-  
 lent. Secundum hæc sollicita semper, ac propè nimia erat in de-  
 lendis omnibus prioris vitæ erratis. Qui confitenti aures dabat,  
 non semel ab ea obnoxie rogabatur, acriter moneret errantem, si  
 quid emendato opus esset. Scrutaretur rigidis interrogationibus  
 singillatim unumquemque animi angulum; utne in eo minimum  
 quid occultæ noxae non expiatum resideret. Eum in finem reli-  
 gioso quodam pacto se divinæ alligaverat voluntati: quod manu  
 suâ exaratum, filiæ Catharinae Mariæ imitandum, moriens tradidit,  
 his conceptum verbis: *Ego Sabina Catharina hodie et omni tempore pro-  
 fiteor, dum anima in me erit; quod nihil velim, nisi quod vult Deus:  
 quidquid contra Deum est, etiam contra me erit; quod odit, et ego odio  
 habeo; quod amat, et ego amo. Sic vivam, sic moriar; sic præstolabor  
 ipsius misericordiam in vita, et in morte; hic in tempore, et postea in æter-  
 nitate.* Quod peccaverim, pœnitet, ideo confitebor, et agam pœnitentiam;  
 nec amplius peccabo. Contra omnes tentationes pugnabo, causas peccandi  
 evitabo. Ita volo; ita manu meâ subscribo, coram Deo, B. Virgine, omni-  
 bus Sanctis, et Angelis. Demum tot ardentibus, arduisque spiritu-  
 excitationibus exhausta; tertio ætatis, & trigesimo anno, ad mor-  
 tem sacramentis omnibus piè composita, pridie Kalendas Junii af-  
 fligere se, & vivere desit. Non aliunde Ritbergensibus felicitas  
 major, quam ex Sabinæ Comitis singulari sanctimonia. Eam enim  
 cum ex vita Comitis ad Religionis antiquæ leges traducta profluxisse,  
 cernerent Comitatūs incolæ, & ipsi ad eam, rejectæ veteri,  
 amplectendam, se faciliores præbuerunt. Quanquam timeri non  
 temere poterat, obduruisse ad meliora animos diuturnitate tem-  
 poris

poris; cùm tota illa regio annos amplius sexaginta, jam inde à primis Lutheranæ defectionis temporibus, Romanae Ecclesiæ doctrinam abjecisset. Verùm prævaluit illustre, & potens pientissimæ Comitis exemplum; popularis ejus cum omnibus agendi, hortandique modus; ut qui se antea secuti errantem essent; redeuntem in viam sequerentur. Prolixius narrat Sabinæ Comitis virtutes, dicta in solennibus exequiis concio funebris, cuius in ingressu author, ne quid auribus deditse videatur, hæc S. Hieronymi verba usurpat: *Testor Je-  
sum\* et Ss. ejus, ipsumque proprium Angelum, qui custos fuit admirabi-  
lis feminæ; me nihil in gratiam, nihil more blandientium loqui; sed quid-  
quid dicturus sum, pro testimonio dicere, et minus esse meritis ejus.*

Eadem contestatione uti poterat scriptor admirandæ prorsus vi-  
tae Theodorici \* à Monasterio. Mortem hujus præclari viri ex Ordine  
S. Francisci de strictiore Observantia retulimus ad annum MDXV: ubi  
in metropoli Westphaliæ natum esse diximus, ac Lovaniæ obiisse san-  
ctitatis opinione celeberrimum. Sed quam sibi vivens sanctimoniac  
famam collegerat; ab obitu majorem in modum aucta, sic piorum  
animos affecit, ut cineres, & ossa hoc anno millesimo sexcentesimo  
decimo octavo digna censuerint, quæ veteri tumulo relevata, in sa-  
cello Valetudinarii Lovaniensis apud Patres Franciscanos honoratio-  
ri loco conderentur, ligneæ & eleganti inclusa arcæ. Plurima singula-  
rium ejus virtutum opera percensuimus ad annum obitū. Admonet  
me recens cineribus hoc anno honor habitus; ut, quod ibi egregium  
facinus prætermissum video, hic memorem; posterisque, sed Apo-  
stolicis præsertim viris imitandum proponam. Gravis & diurna  
pestis anno 1489 Belgium pervagata, urbem Bruxellas corripuit im-  
manitate tantâ, ut annorum duorum spatio tria hominum, & tri-  
ginta millia consumpsérunt. Tristissima urbis facies, solitudo, vasti-  
tas, fuga! rupta omnia cognitionis & amicitiae foedera; singulis,  
ne quotidiani usus contagione inficerentur, à se invicem divulsis,  
aliisque diffugientibus. Atque adeò illi ipsi, quibus, eo senviente  
malo, tum corpora tum animos curandi necessitas, officii lege im-  
ponitur; perculsi horrore insanabilis morbi, caput medium in discri-  
men offerre, detrectabant. Ibi enim verò Theodoricus non tem-  
peravit sibi, quin utrorumque, quantum in ipso esset, suppleturus  
vices, periculosam provinciam ultro deposceret; certus alienum pe-  
riculum redimere suo, séque ipsum, servando alios, feliciter, ac san-  
ctè perdere. Adeò vehemens est, cùm semel inflammavit animum,  
vis divinæ caritatis! & quām ingeniosa simul in Theodorico? quo  
facilius ipsi ad alios, aliisque ad ipsum pateret aditus; superioram per-  
missu extra monasterii septa in foro publico tentorium sub dio figit; peste ceno-  
biuum egre-  
in cōque mensam, quæstui animarum faciendo necessariam, altaris ditur, fixoq;  
in

\*S. Hieron.  
in epitaph.  
Paulæ.

\*vide an-  
num 1515  
ubi dicitur  
unde illud  
nomen ha-  
beat, &  
plura de  
illo nar-  
rantur.

Theodotici  
à Monasteri-  
o, Fran-  
ciscani ossa  
hoc anno  
reponuntur  
honoratori  
loco.

Arnoldus  
Raisus in  
vitæ ejus.

Idem theo-  
doricus  
grassante  
peste ceno-  
biuum egre-  
in

**tentorio** in modum collocat. Ibi ille velut ad aram communis refugii assi-  
**Bruxellis in** dius considere; valentes, ægros, pestisque jam contactos, trepido  
**foro studet** adrepentes gressu, præstolari: inter putridos anhelitus dare aures  
**omnes pe-** confitentibus; consolari, pascere, corroborare cælesti cibo: nihil  
**ste infectos** juvare.  
**Fortuna-** omittere, quo plures, in illo alias profano nundinarum loco, animas  
**tus Hueber** caelo mercaretur. Si quid otii ab ægris illuc ventitantibus superesset;  
**in chron.** dabat crebris in urbem ad infectas ædes, ubi mors regnabat, excur-  
**Tripar.** sionibus; plateas obiens, inclamans, requirens infirmos: noctes,  
**Ordinis.** diésque expperctus; quocunque, ægrotantium salutem per sacra-  
**Arnoldus** menta adjuvandi, spes evocaret, celeriter advolans; celerimè ad il-  
**Raifius in** los, quos divino monitu didicerat, celeriori ante alios morte ex-  
**vita ejus.** tinguendos.

**Agit perso-** Operam sub initium contagionis commodaverat Theodorico  
**nam facer-** templi cuiusdam ædituus; in itu ad ægros, & reditu in tentorium  
**dotis & sa-** sacri laboris socius; portans lucernam cum tintinnabulo, quoties ad  
**cristiani fi-** discessuros in æternitatem viaticum deferretur. At brevi, pestilen-  
**mul.** tiâ afflatus homo, sensimque contabescens, animam efflavit. Felix,  
**Auctores** qui mortem naturæ debitam sibi per obsequia caritatis quæstuosam  
**iiidem.** fecerat. Neminem utrum tamen, eo mortuo, reperire erat, qui ejus-  
**Annales** dem lucri & mercedis cupiditate teneretur. Quid ageret vir opti-  
**ordinis** mus, jam solus sedens in tentorio ac gemens? tandem ex arena ca-  
**m/.** ritatis consilium capit. Ne miseri sacramentorum expertes dece-  
**derent; utramque** decernit & sacerdotis, & famuli personam ipse  
**unus sustinere.** Igitur ad morientes accitus, sic alacer in publicum  
**prodiit:** ex funiculo, quo religiosi istius Ordinis præcinguntur, pen-  
**dula** hærebat lucerna; dextrâ sacram portabat pyxidem, lævâ no-  
**lam;** motuque tinnitum ciebat. Atque ita media inter venena im-  
**pune** volitans, solus ipse triginta duo millia, necessariis ad mortem  
**piè** oppetendam sacramentis, præmunitus. Nihil acerbius in tam  
**dulci** opere videri poterat, quam quod ingruente hyeme manus &  
**pedes** malè tecti, acrimoniâ frigoris adurerentur; sæpiusque in ten-  
**torio** ventis pervio, ante sanctissimum pendens lumen extinctum,  
**igne** attritu silicis elicito accendere, necessum eset. Superavit mo-  
**lestias, ac** hyemale frigus, quæ intus in animo ardebat caritas, omni-  
**bus** brumæ incommodis major. Demum Patris optimi miseratus  
**vicem,** coctor aliquis cerevisiæ, qui minus habitans, pruinâ sæ-  
**pe** ac nivibus obsitum conspexerat; adit ad ipsum, ædésque suas of-  
**fert:** ubi & frigus arcere, operari sacris rebus, suoque pro arbitrio  
**excurregere** ad ægros, morientesque posset. Non recusabat Theodo-  
**ricus** oblatam sibi gratiam. Eam majorem hospiti cælum reddidit.  
**Cum** enim pestifera lues cerevisiarias urbis officinas pervasisset o-  
**mnes;** hanc unam, ubi domicilium habebat Theodoricus, divinâ  
**obsi-**

obſiſte[n]te manu penetrare haud potuit: nec ejus incolis tantum constituit vita, & ſanitas; ſed & cocta inibi cereviſia, foris conta- gione laborantibus, medicina fuit; reliquis, eam bibentibus, pe- lte nondum infectis, ne inficerentur, præſens remedium. Hoc certa haberi experientia compertum, ſcribit Raisius. Illud miran- dum magis; Theodoricum, tanquam in arcana Dei judicia admis- ſus eſſet; ſcivisſe fructum laboris ſui tot morientibus impensi. Duos, inquit, (remittente pestilentia ad tristes, pallidasque populi reliquias verba e cathedrali faciens) duos duntaxat ex duobus, & triginta hominum millibus ad mortem a ſe comparatis, aeternum periisse: alterum, quod de ſalute ſua moriens desperaverit: alte- rum, quod pudore retentus, & ſuperbiā, confiteri de peccatis ſa- cerdoti noluerit. Extra hos duos, omnes alios, uti divinitus in- tellexisſet, beatorum choro associatos. Hoc lucrum ceperat Theo- doricus. Tot animas in foro publico mercatus caelo fuit labore gravi & indefefſo. Neque enim levi eas pretio venales eſſe, decet, quæ multo adhuc pluris humani generis ſervatori conſtiterunt.

Anno huic finem, & libro dabit, caeleſti hic Paderbornæ bene- ficio, reddita adolescenti ſanitas: & illi quidem adolescenti, cujus deinde eruditio, & ingenium toti mundo portentum ac prodigiū ſimi- le viſum. Nomen ipſi Athanasius Kircher, natus <sup>\*natus an-</sup> <sub>no 1602.</sub> Geyſae, oppi- do triū horarum itinere Fulda diffito. Post longam de capellen- do vitæ ſtatū, maturamque deliberationem, divino rapi ſe impulſu ſentit ad ſocietatem JESU. Ejus ingrediendæ facultatem jam obti- nuerat; ſed pōſt, periculo incautē adito, tantum non perditam. Cum aliis ſodalibus ad ludos, qui brumali tempore fieri in flumi- nibus gelu conſtrictis, aſſolent, frequentandos egressus, mira agi- litate glaciem terit, pernicique curſu palmam præripere omnibus, puerili gloriā connititur. At impetu, quā ut ſiſtere poſſet, ve- hementiore incitatus; ſejunctis, divaricatisque pedibus in glaciem prolabitur, gravi herniā ex lapsu contractā. Auxit malum foeda ſcabies, lepræ ſpeciem referens, quæ ex frigore, nocturnisque na- ta ſtudiis, crura invaſerat. Utrique malo, ne vulgaretur, in patria nihil adhibitum remedii. At tanto, quot diebus auctius, mole- ſtiusque. Præſtitutus tirocinii initio dies cum moneret, ſolā fre- tus caeleſti ope medici, ſe ad iter accingit: eoque gravissimos in- ter dolores conſecto, in domum religiosam 2dā Octobris ingredi- tur: verū ipſo in limine tardior adolescentis, & vacillans inceſ- ſus, omnium advertit oculos; ac malī latentis <sup>\*ſuspicionem</sup> non dubiam movit. Interrogatus, trifti voce, ac verecundā rei veri- tam aperit; tacitā tamen herniā, ne duo ſimul mala proderet, quorum ſufficere vel unum arbitrabatur, ut ne in Ordinem tot

Kircherus  
novitius  
Societ. JESU  
Paderbor-  
næ per mi-  
raculum fa-  
natur. Mor-  
bus ejus, &  
caafa mor-  
bi.

Ex vita  
Kircheri  
Rome in  
collegio

Romanæ  
post obi-  
tum ejus  
inventa.  
ab ipſo met  
Kircheri  
conſcripta.  
<sup>\*cap. 3 vi-</sup>  
<sub>te ab ipſo  
met con-  
ſcripta.</sub>

Fffff votis

votis expetitum cooptaretur. Accitus illico chirurgus naturam morbi, & gravitatem inspicit; eumque ex gangrenæ, vicinas partes jam depascentis, accessione insanabilem declarat. Magnis interim impendiis nihil non tentatum, si quâ viâ occurri malo posset. At omnibus parùm proficientibus, sententia dimissionis fertur in adolescentem, tanquam functionibus Ordinis minimè idoneum; nisi si intra mensis unius spatium malo liberatus, convalesceret. Quantus hîc ægrotantis in animo dolor & confernatio! desertum se ab hominibus videns, ad Matrem misericordiæ recurrit. Ejus ante statuam, in odeo venerationi propositam, nocte intempestâ in faciem procumbens, cum lacrymis & *\*gemitibus inenarrabilibus* magnam Matrem filius afflictissimus violentis sollicitat precibus. Et ecce! divino mox instinctu exauditum se persentiscens, ab oratione surgit: suumque ad cubile suspenso se gradu referens, alto, suavique somno obruitur. Mane expperctus sentit evanuisse herniam: atque crus utrumque, detersâ lue, integrum, sanumque videt. Paucis post horis chirurgus adest. Dum crura nudat, dum medicamenta parat adhibere; nihil nisi extimæ hærentes cuti squammas invenit, sanatae scabiei reliquias. Ille stupenti similis, *\*digitus Dei est hîc*, exclamat; non opis est humanæ tam subita, tam insolens curatio. Itur ad Rectorem domus: advocantur alii: visare, intellectaque causâ in divæ Virginis laudes effusi: *fecit huic, attoniti inquiunt, per matrem magna qui potens est et sanctum nomen ejus.* Qualis postea, quantusque vir evaserit hic adolescens, crudito orbi notissimum. Hoc fortasse ignotum nonnullis, eum, quidquid reconditæ & sublimioris scientiæ habuit; soli Deiparæ acceptum referre; illiusque patrocinio impetratum, palam toti mundo fecisse, eo in libro, quem Romæ de portentosa hac sanatione, deque tota vita conscripsit, hisce exorsus verbis: *misericordias Domini in aeternum cantabo.* Tu quoque, quisquis

*\*psal. 88.*  
*v. 1.*

es, cui eruditio Kircheriana ex usu est; unde haustum intelligis, fontem corona, tam potens apud filium matris patrocinium agnoscendo, honorandoque.

INDEX